

ΔΕΚΑΓΙΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 542
Παρασκευή
7 Ιανουαρίου 1994
Δρχ. 300

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

«ΣΑΤΑΝΙΣΤΕΣ»

Ο ΔΑΙΜΩΝ
ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ
ΣΕΛΙΔΑΣ

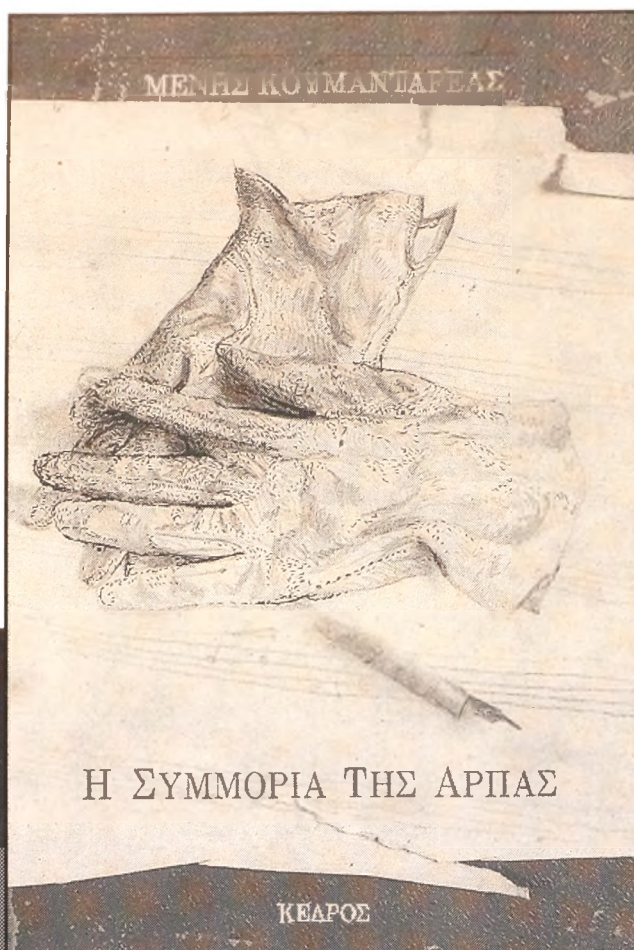
ΠΑΣΟΚ

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ
ΑΡΧΙΖΕΙ
ΑΠΟ Α...

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ

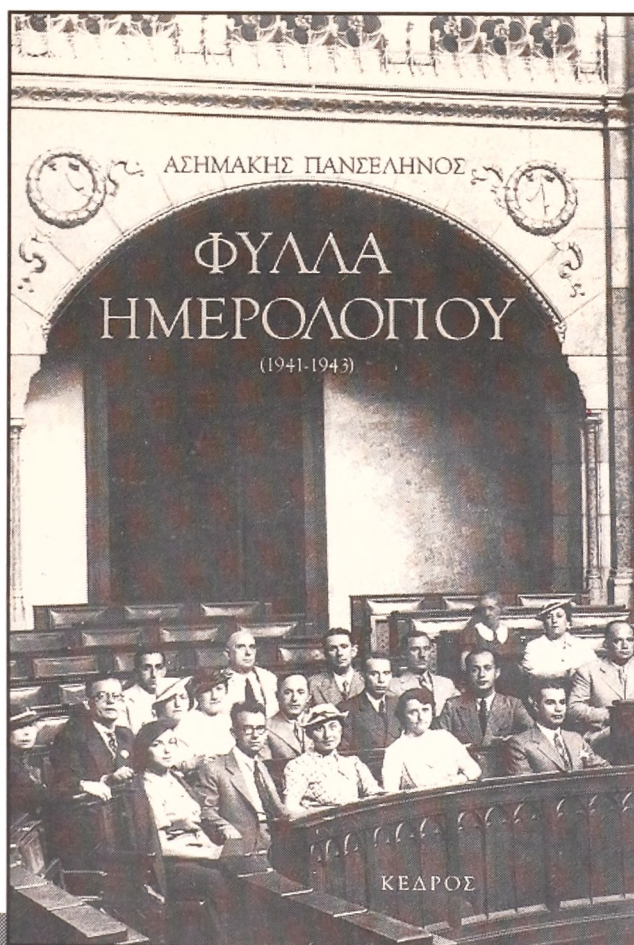
ΑΡΧΙΖΟΥΝ
ΤΑ... ΔΥΣΚΟΛΑ

Μένης Κουμανταρέας
Η ΣΥΜΜΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΠΙΑΣ

Τι θα κάνετε αν συναντούσατε
ένα γεροπαράξενο καθηγητή να
τρώει στο φαστ-φουντ με
δερμάτινα γάντια; Και τι θα λέγατε
αν εκείνος σας προσκαλούσε
σπίτι του να γνωρίσετε τον
ερμαφρόδιτο υπηρέτη του και τη
μικρομέγιστη μαθήτριά του που
παίζει άρπα;
Όλα αυτά θα τα μάθετε –
ή θα νομίζετε ότι τα μάθατε –
σ' αυτό το μουσικό μυθιστόρημα
για το τέλος του αιώνα.

Ασημάκη Πανσελήνου
ΦΥΛΛΑ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ

Μέσα στα χαρτιά του Ασημάκη
Πανσελήνου βρέθηκε το
χειρόγραφο αυτό που σήμερα
έρχεται στη δημοσιότητα. Είναι
ένα ημερολογιακό κείμενο
γραμμένο μέρα με τη μέρα,
κάτω από την πίεση και την
αγωνία των γεγονότων.
Αποτελεί μια προσπάθεια να
βάλει ο συγγραφέας σε κάποια
τάξη και προοπτική τα
πρωτόγνωρα και φοβερά
βιώματα ενός πολέμου και μιας
Κατοχής.

ΚΕΔΡΟΣ
το ελληνικό βιβλίο

- Περίοδος Β΄
 - Χρόνος 20ός
 - Τεύχος 542
- Παρασκευή 7 Ιανουαρίου 1994,
Δρχ. 300

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

Δημοχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819
FAX: 72.26.107

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Διαφημίσεις:
ΠΟΛΥΝΑ ΓΚΙΟΚΑ
- Γραμματεία - Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία - Φίλμς:
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
Α.Ε.
Χρήστου Λαδά 1 - Αθήνα
Τηλ. 32.33.114 - 32.19.182
FAX: 32.33.114
- Εκτύπωση:
ΛΙΘΟΥΠ Α.Ε.
Ιασίου 5 - Περιστέρι
121 31 Αθήνα
Τηλ. 57.22.201
- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει τις
απόψεις του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
Εξαμ. 3.400 δρχ.
Ετήσια 6.800 δρχ.
Ετήσια Οργανισμών,
Τραπεζών, κτλ.: 25.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 6.100 δρχ.

Εξωτερικού
Ευρώπη - μεσογ. χώρες:
εξάμηνη: δολ. 27
ετήσια: δολ. 54
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη: δολ. 30
ετήσια: δολ. 60

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ
ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 300
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 500

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα διδλοπωλεία
της Αθήνας:
Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 7232.713 - 7232.819
- Για τα διδλοπωλεία
Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου.
Α. Πουλouκτοή και Σια Ε.Ε.
Λαοσάνη 3,
ΤΗΛ. (031) 285.857
546 22 Θεσσαλονίκη

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ 10

Άλλη μια ελληνική προεδρία στην Κοινότητα, με το κύρος της χώρας μας πολύ χαμηλό και με σοβαρές ενδείξεις ότι δεν έχουμε ουσιαστική ευρωπαϊκή πρόταση. Για την τελευταία ευκαιρία της Ελλάδας στην Ευρώπη γράφουν ο Ρεπόρτερ και ο ευρωβουλευτής Φίλιππος Δ. Πιέρρος.

Ο ΔΑΙΜΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ... 15

«Σατανιστές» και «στυγεροί δολοφόνοι»... Κι όμως. Έχετε αναρωτηθεί μήπως τη μαζική υστερία των ημερών μας τροφοδοτεί η, πέραν πάσης δεοντολογίας, πλειοδοσία του Τύπου σε αποκρυφιστικά μυστήρια και τρομολάγνα ηθικολογία; Γράφει ο Ηλίας Κανέλλης.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ ΑΡΧΙΖΕΙ ΑΠΟ Α... 18

Κουίζ: Μπορείτε να συμπληρώσετε τα υπόλοιπα γράμματα που συνιστούν το πρόβλημα; Αν όχι, να το πάρει το ποτάμι – και ο Τάσος Παππάς, που γράφει το σχετικό ρεπορτάζ.

ΣΥΝ: ΑΡΧΙΖΟΥΝ ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ 20

Σε ετοιμότητα ο ΣΥΝ, για να αντιμετωπίσει τις ευρωεκλογές που έρχονται. Είναι, όμως, πράγματι σε ετοιμότητα; Γράφει ο Ανδρέας Πετρόπουλος.

ΤΑ ΑΔΙΕΞΟΔΑ ΑΤΛΑΝΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΥ..... 40

Κρίση της αμερικανικής ηγεμονίας, αδιέξοδα και για τους όπου γης εθνικισμούς. Γράφει ο Αλέξανδρος Καζαμίας.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΗΡΕΜΗ ΔΥΝΑΜΗ 5

Κόμικς του Γιώργου Φιλιδιάκου

ΠΟΛΙΤΙΚΟ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ..... 6

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ 8

ΤΟ ΠΟΤΑΜΙ ΔΕΝ ΓΥΡΙΖΕΙ

ΠΙΣΩ 14

Η ΦΡΑΣΗ ΠΟΥ ΔΕΝ ΤΕ-

ΛΕΙΩΣΕ 21

BLACK OUT 25

ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ 26

ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗ-

ΜΕΡΟ 28

ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ 29

Βίβα Ζαπάτα. Αχ, Φατάχ.

Βοσνία και τουρκικός

φονταμενταλισμός.

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ..... 45

Μνήμη Κώστα Κουλουφάκου.

Διεθνής μουσική σκηνή: οι

ζόρικοι πηγαίνουν φυλακή. Ο

μπρεσιονιστής Πισαρό.

Έρευνα για τα λογοτεχνικά

περιοδικά. Οι αριστεροί

συγγραφείς αστυνομικών

μυθιστορημάτων.

Εξώφυλλο:

Η αρπαγή της Ευρώπης,

ερυθρόμορφος κρατήρας,

περίπου 480 π.Χ. Tarquinia,

Museo Nazionale

Archeologico.

ΤΟ ΕΤΟΣ 1994

Η ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ των εορτών και ο ερχομός του καινούργιου έτους δημιουργούν πάντα μια διάθεση ευφορίας και τονώνουν τις προσδοκίες για καλύτερες μέρες. Σε λίγο, όμως, έρχεται η ανώμαλη προσγείωση στα προβλήματα που για τη χώρα μας είναι μεγάλα και ζωτικής σημασίας για τη μελλοντική της θέση στον κόσμο και τη δική της πρόοδο και ανάπτυξη.

ΟΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ και ενημερωμένοι πολίτες δεν μπορούν να παρασύρονται από τις διάφορες σειρήνες που ωραιοποιούν την κατάσταση και ενσπείρουν τον εφησυχασμό.

Η ΑΛΗΘΕΙΑ είναι ότι η χώρα βρίσκεται στην κόψη του ξυραφιού, και το χειρότερο, δε, ότι προσποιείται πως τίποτε το σοβαρό δεν συμβαίνει. Αναλαμβάνει την προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το α' εξάμηνο του 1994 εν μέσω επικριτικής συγχορδίας του διεθνούς Τύπου για την ικανότητά της να ανταπεξέλθει, χωρίς σοβαρή προετοιμασία, και την αξιοπιστία της στο ναδίρ λόγω των αφειδών υποσχέσεών της για το νοικοκύρεμα της οικονομίας της, που ουδέποτε δεδαιώς τήρησε ούτε τηρεί και εξαιτίας της «σκοπιανοποίησης» της εξωτερικής της πολιτικής που, όπως είπε ο κ. Μπούτος, δημιουργεί τεράστια ερώτημα προς εταίρους και συμμάχους, αν τελικά η Ελλάδα είναι τα Βαλκάνια της Ευρώπης ή η Ευρώπη των Βαλκανίων.

ΣΤΟ ΧΩΡΟ της οικονομίας τα πράγματα δεν είναι καθόλου ευχάριστα. Ουδείς πιστεύει ότι είναι δυνατόν να επιτευχθούν οι στόχοι της οικονομικής πολιτικής της κυβέρνησης. Αντίθετα, οι πολλοί προβλέπουν ακόμη χειρότερες μέρες και το φως που φαίνεται στο βάθος του τούνελ, δεν είναι η έξοδος από το σκότος, αλλά το επερχόμενο τραίνο.

ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ του κυβερνάν απεδείχθη, κατά ομολογία και του ιδίου, ότι το ΠΑΣΟΚ όχι μόνο πρόγραμμα δεν είχε αλλά και βρισκόμενο πλέον στην εξουσία με ισχυρότατη μάλιστα πλειοψηφία κι έχοντας εκθρέψει μεγάλες προσδοκίες βρίσκεται σε αμηχανία, κάνει σπασμωδικές κινήσεις, αδρανεί, πάσχει από συντονισμό και η πολιτική του δεν έχει περιεχόμενο. Θα τολμήσει, τουλάχιστον, δύο-τρεις σημαντικές μεταρρυθμιστικές τομές; Άγνωστο ακόμα.

ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΟ - κομματικό χώρο οι εξελίξεις κάθε άλλο παρά δείχνουν ότι το τοπίο έχει αλλάξει τόσο δραστικά ώστε να γεννά αισιοδοξία για τη ριζική ανατροπή του σκηνικού. ΤΟ ΠΑΣΟΚ οδεύει προς το συνέδριο με ανοιχτά τα προβλήματα της διαδοχής και υπόγεια και συγκρουόμενα τα «ρεύματα» των μελλοντικών επιζώντων. Η Νέα Δημοκρατία απέκτησε μεν νέο ηγέτη αλλά αναμένει κι αυτή το συνέδριο για τη χάρξη της ιδεολογικοπολιτικής φυσιολογίας της και την εδραίωση του κ. Έδερτ, που κάθε άλλο παρά αδιαφιλονίκητος αρχηγός είναι. Το ΚΚΕ παραμένει σταθερό «στις γνωστές τους "επάλξεις"».

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ είναι ακόμη άγνωστο πώς θα εξελιχθεί και ποια η πραγματική της πολιτική εμβέλεια. Όσο για τον ΣΥΝ η εκλογή νέου ηγέτη, του Νίκου Κωνσταντόπουλου, δημιουργεί μεν καινούργιες δυνατότητες για τον πολιτικό αυτό σχηματισμό της Αριστεράς, αλλά τα περιθώρια χρόνου δεν είναι και μεγάλα.

ΚΙ ΟΛΑ αυτά όταν μέσα στο 1994 θα υπάρξουν δύο εκλογικές αναμετρήσεις, των ευρωεκλογών και των δημοτικών εκλογών, πρόκριμα για τα προεδρικά του επόμενου έτους.

Το ΣΚΗΝΙΚΟ αυτό κάθε άλλο παρά αισιόδοξα μηνύματα κομίζει. Το αντίθετο μάλιστα. Σωτήριον έτος δεν θα είναι το 1994.

ΗΡΕΜΗ ΔΥΝΑΜΗ

του Γιώργου Φωδισάνου

ΔΗΛΑΔΗ, Ο ΝΤΕΛΟΡ ΘΕΛΕΙ ΝΑ ΚΑΝΕΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ!

ΝΑΙ...

ΚΙ ΕΜΕΙΣ ΣΥΜΦΩΝΗΣΑΜΕ!

ΝΑΙ...

Ο ΘΕΕ ΜΟΥ!...

ΕΙΝΑΙ ΦΟΒΕΡΟ!!!

ΔΕΝ ΜΠΟΡΟΥΣΑ ΝΑ ΚΑΝΩ ΑΛΛΙΟΣ!... ΜΕ ΑΠΕΙΛΟΥΣΑΝ!... ΣΥΜΜΕΤΕΙΧΑ ΣΕ ΜΑΥΡΕΣ ΤΕΛΕΤΕΣ ΜΕ ΤΟΝ ΚΟΛ!... ΘΥΣΙΑΖΑΜΕ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ!...

ΤΟΥΣ ΠΙΝΑΜΕ ΤΟ ΑΙΜΑ!... ΤΟΥΣ ΚΑΙΓΑΜΕ!... ΕΙΧΑΜΕ ΕΝΑ ΤΕΡΑΣΤΙΟ ΕΚΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΣΚΗΝΟΥΣΑΜΕ!...

ΟΙΜΕ!

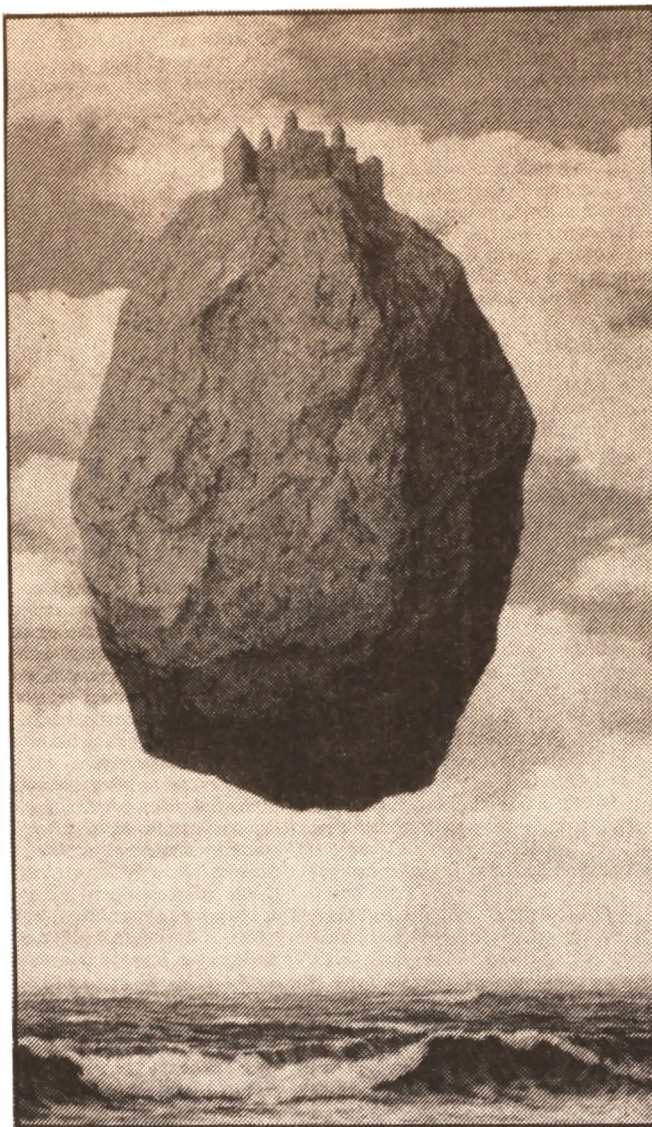
ΕΙΝΑΙ... ΕΙΝΑΙ ΦΡΙΚΤΟ!!!

ΠΡΑΓΜΑΤΙ...

ΔΕΝ ΠΕΡΙΜΕΝΑ ΟΤΙ ΘΑ ΕΣΠΑΓΕ Ο ΠΑΓΚΑΛΟΣ... ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΣ...

!

Από τους σατανιστές στην Ελληνική Προεδρία

ΕΥΠΡΟΣΔΕΚΤΟΣ ο Καινούργιος Χρόνος. Και, φυσικά, ευπρόσδεκτη η Ελληνική Προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αλλά υπεράνω όλων –«ούμπερ άλες», γερμανιστί...– οι κυκλοφορίες των εφημερίδων, η τηλεθέαση των καναλιών!

ΤΗΝ ΤΡΙΤΗ το απόγευμα, έφθαναν στην Αθήνα ο πρόεδρος (Ζακ Ντελόρ) και τα μέλη (17 τον αριθμό) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μια και, από την επομένη, «η καρδιά της Ευρώπης θα χτυπούσε, επί ένα εξάμηνο, στην Ελλάδα»... Όμως, όμως... Για μια μερίδα του «καλού» (διάβαζε «σοβαρού») ελληνικού Τύπου, η καρδιά της Ελλάδας δεν χτυπούσε στο Ζάππειο –όπου κυμάτιζαν οι σημαίες των «δώδεκα»– αλλά στην Ερμιόνη! ΣΩΣΤΕ ΜΑΣ –ήταν λ.χ. ο ολοσέλιδος τίτλος της *Ελευθεροτυπίας*, με τη διευκρίνιση ότι η έκκληση αυτή ήταν «κραυγή απελπισίας των άλλων έξι θυμάτων της Ερμιόνης»... Όσο για το Έθνος –για να αναφέρουμε ένα ακόμα παράδειγμα– ο ολοσέλιδος τίτλος του ήταν, κυκλοφοριακά, ακόμα πιο αποδοτικός: ΤΑ ΗΞΕΡΕ ΟΛΑ Η ΜΑΝΑ! (Τα ήξερε, ενώ «ο πα-τέρας σκότωνε» και «αυτή άκουγε και σιωπούσε»)... Και επειδή το «σίγμα της Ερμιόνης» δεν ήταν, ίσως, αρκετό, κάποιιο αναλυτές θυμήθηκαν τη «ντροπή που άκουγε στο όνομα Κωσταλέξι» για να συναγάγουν ευρύτερα συμπεράσματα...

Η ΕΝΤΥΠΗ δημοσιογραφία έχει, βέβαια, τις δικές της ουρές... Αλλά πώς να ανταγωνισθεί την ηλεκτρονική, με την τρομολαγνία

της εικόνας και της φωνής; Μέρες τώρα, τα ιδιωτικά κανάλια δαιμονολογούν. Πότε με το άγριο κυνήγι των σατανιστών και πότε με το «νέο κρούσμα ελληνικής φρίκης» στην Ερμιόνη. Και είναι λυπηρό ότι στο παιχνίδι των «λεπτομερειών» έχει εμπλακεί και η κρατική τηλεόραση, παρά τη διαβεβαίωση ότι δεν προτίθεται να ανταγωνισθεί τους δράκουλους των ιδιωτικών καναλιών! Αλλά στην υπόθεση των σατανιστών είχαμε –μεταξύ άλλων– και την παρέμβαση της εκκλησίας. Ο ίδιος ο αρχιεπίσκοπος πήγε σε ένα από τα άντρα τους (στο Κορωπί), για να το αποκαθάρει από τον «αρχιστράτηγο του σκότους». Και επειδή ο Βεελζεβούλ είναι... πονηρός (πότε εμφανίζεται ως καπνός, όπως ως άρρεν ή ως θήλυ, πότε ως ερπετόν, πότε ως πετεινόν – «νυκτολάλον ή κωφόν», κ.λπ.), οι εξορκισμοί του κ. Σεραφείμ κάλυψαν όλες τις περιπτώσεις. Κοντολογίς, ο αρχιεπίσκοπος κάλεσε το διάβολο να απέλθει «εις γην άνυδρον, έρημον, αγεώργητον, ην άνθρωπος ουκ οικεί»...

★ ★ ★

ΟΛΑ ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ αυτά συνέβησαν –συμβαίνουν– ενώ αναλαμβάνουμε την προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και μια μεγάλη μερίδα του ευρωπαϊκού Τύπου (από τη *Λιμπερασιόν* και τη *Φραγκφούρτερ Αλγκεμάινε* έως τον *Γκάρντιαν* και τη *Λιμπερ Μπελζίκ...*) διατυπώνει επιφυλάξεις, επικρίσεις ή και σαρκασμούς για την ικανότητά μας να κρατήσουμε το κοινοτικό πηδάλιο.

Μερικές από τις επικρίσεις αυτές –γιατί να το αρνηθούμε;– δεν είναι εκτός τόπου και χρόνου. Η άρνησή μας λ.χ. να βρούμε «λύση αξιοπρεπή και συμβιβαστική» στο θέμα της τελικής ονομασίας της «Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» ήταν φυσικό να αναθερμάνει σχόλια περί «ελληνικού εθνικισμού» και «βαλκανικών δαμώνων της Αθήνας». (Σημείωση: Οι «δαίμονες» στην προκειμένη περίπτωση, δεν έχουν σχέση με το... σατανισμό, που είναι –όπως σημειώνει ο καθηγητής Θάνος Λίποβατς, στην «Καθημερινή»– «μια μίξη παγανιστικής μαγείας και σκοταδισμού, με την εργαλειωτικότητα και τη διαστροφικότητα της σύγχρονης κοινωνίας»...). Κατά τα άλλα, οι περισσότερες από τις επικρίσεις αυτές –με την αιχμή του δόρατος στραμμένη, κυρίως, κατά του πρωθυπουργού κ. Α. Παπανδρέου– δεν είναι άσχετες με αρνητικές εμπειρίες (του παρελθόντος) ή προκαταλήψεις –«συνειδητές προκαταλήψεις», κατά τη διατύπωση του αναπληρωτή υπουργού Εξωτερικών κ. Θ. Πάγκαλου– ή συγκεκριμένα συμφέροντα ευρωπαϊκών χωρών, τα οποία, κατά την εκτίμηση των χωρών αυτών, δεν θα εξυπηρετηθούν «επαρκώς» (!) από την Ελληνική Προεδρία

ΩΣΤΟΣΟ, δεν χωρεί αμφιβολία ότι η ανάληψη της προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για το πρώτο εξάμηνο του 1994, από την Ελλάδα, συνιστά μείζον πολιτικό γεγονός, καθώς συμπίπτει με τη διαχείριση σημαντικών κοινωτικών ζητημάτων, αλλά και με το ρόλο που φιλοδοξεί να διαδραματίσει η Ελλάδα στο Βαλκάνια, αλλά και στο χώρο της Μέσης Ανατολής.

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ, βέβαια, είναι πλήθος. Πόσο έχει προετοιμασθεί η κυβέρνηση για τη προεδρία αυτή; Και πώς θα διαδραματίσει το ρόλο που φιλοδοξεί να διαδραματίσει στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο, όταν οι σχέσεις μας με τις περισσότερες βαλκανικές χώρες είναι μη φιλικές; «Η Ελλάδα παρ' όλα όσα λέγονται δεξιά και αριστερά, είναι πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης» –τόνισε ο Ζακ Ντελόρ, το βράδυ της περασμένης Τρίτης, απαντώντας στην προσφώνηση του πρωθυπουργού κ. Α. Παπανδρέου. Όμως, αντί με την πολιτική πρακτική να πραγματώνουμε την ουσία της ένταξής μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αντί –για να μεταφέρουμε μια διατύπωση του καθηγητή κ. Χρήστου Ροζάκη– να κάνουμε πράξη «τη μεταγωγή της κοινωνίας μας στο χώρο των αναπτυσσόμενων ευρωπαϊκών κοινωνιών», κάνουμε ό,τι μπορούμε για την αναίρεση της ένταξης αυτής. Όσο για τις μεγάλες και δραματικές αλλαγές που συντελέστηκαν –και συντελούνται– στην Ευρώπη, «τις μεταφράζουμε σε απειλή και όχι σε ευκαιρία»!

ΠΑΝΤΩΣ, ΕΙΝΑΙ κοινός τόπος ότι η εκάστοτε προεδρία της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν μπορεί να κινηθεί χωρίς τις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι οποίες, σε ό,τι αφορά, τουλάχιστον, την ανεργία και

την απασχόληση, αναμένονται να φθάσουν στην Αθήνα, το Φεβρουάριο. Προτάσεις, όμως, μπορεί να υποβάλει η Ελληνική Προεδρία σε θέματα που αφορούν την εξωτερική πολιτική, την πολιτική συνεργασία και τη συνεργασία σε εσωτερικά θέματα. Και έχει ήδη δημοσιευθεί ότι στις προτεραιότητες της Ελληνικής Προεδρίας είναι η προώθηση πολιτικών λύσεων για τη βοσνιακή κρίση. Η Ελληνική Προεδρία προτίθεται, από την άλλη, στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για τη διεύρυνση της Ένωσης (με τη συμμετοχή της Αυστρίας, Νορβηγίας, Σουηδίας και Φινλανδίας) να προωθήσει –στο μέτρο του δυνατού– τις υποψηφιότητες της Κύπρου και της Μάλτας.

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, και παρ' όλο ότι όλοι συμφωνούμε ότι η ανάληψη της προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την Ελλάδα είναι θέμα που βρίσκεται «πέραν και υπεράνω του κομματικού ανταγωνισμού», διάλογος μεταξύ των κομμάτων – για μια «επιτυχή ελληνική προεδρία» δεν υπήρξε! Η σχετική πρωτοβουλία θα έπρεπε, δέδαια, να είχε αναληφθεί από την κυβέρνηση. Και καθώς αυτό δεν έγινε, ο πρόεδρος της Ν.Δ. κ. Μ. Έβερτ κατέθεσε 18 «σοβαρές και τεκμηριωμένες προτάσεις» (ο χαρακτηρισμός ανήκει σε φιλικούς του κύκλους), οι οποίες, όμως, μάλλον δυσσαρέστησαν –αντί να χαροποιήσουν– την κυβέρνηση! Η διακομματική σύγκλιση είναι, προφανώς, καλή ως θεωρητική διακήρυξη, αλλά όχι και ως πρακτική.

★ ★ ★

ΕΝΑ ΑΛΛΟ γεγονός που βρέθηκε στο επίκεντρο των ενδιαφερόντων μας, τις μέρες αυτές, ήταν η δημοσίευση των «πριν από τριάντα χρόνια» αρχείων του Φόρεϊν Όφισ, τα οποία –σε ό,τι αφορά τα «καθ' ημάς»– καλύπτουν γεγονότα του πολυτάραχου 1963, με αναφορές στο Κυπριακό, τη δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη, τους 1.000 και πλέον πολιτικούς κρατούμενους, την επίσκεψη του Παύλου και της Φρειδερίκης στο Λονδίνο, τη σύγκρουση του Καραμανλή με τα ανάκτορα, την αναχώρησή του στο εξωτερικό, τις εκλογές του Νοεμβρίου του 1963 που ανέδειξαν την Ένωση Κέντρου του Γεωργίου Παπανδρέου σε πρώτο κόμμα, κ.λπ. Πλην –όπως σημειώνει η *Ελευθεροτυπία*– τα έγγραφα που δόθηκαν φέτος στη δημοσιότητα είναι περισσότερο αποκαλυπτικά για όσα... αποσιωπούν, παρά για όσα μας πληροφορούν!

ΣΕ Ο,ΤΙ αφορά το Κυπριακό και, πιο συγκεκριμένα, τα «13 σημεία που υπέβαλε, στις 30 Νοεμβρίου 1963, ο Μακάριος στον Τουρκοκύπριο ηγέτη Κιουτσούκ, για την αναθεώρηση του συντάγματος της Ζυρίχης, το Φόρεϊν Όφισ, ενώ δεν καταρρίπτει (αναγκαστικά) την άποψη ότι ο Μακάριος ενήργησε με την προτροπή των Βρετανών και, ειδικότερα, του σερ Άρθουρ Κλαρκ, ύπατου αρμοστή στη Λευκωσία, από την άλλη, αποφεύγει να

την ενισχύσει... Και όμως, ο Δημήτρης Μπίτσιος –που πολλά ήξερε από το παρασκήνιο του Κυπριακού– στο βιβλίο του «*Κρίσιμες Ώρες*» (σελ. 136-137) βεβαιώνει ότι το υπόμνημα που επέδωσε ο Μακάριος στον Κιουτσούκ, παρά την αντίθεση της Αθήνας, όχι μόνο επιδόθηκε με την ενθάρρυνση του βρετανού αρμοστή, αλλά διορθώθηκε, σε ό,τι αφορά τα αγγλικά του Μακαρίου, από τον ίδιο τον σερ Άρθουρ Κλαρκ. Υπάρχει, μάλιστα, και μία φιλοφρόνηση –κολακεία προς τον Μακάριο: «Your Beatitude, what you are doing today, is an act of great statemanship»! «*Μακαριότητα, αυτό που πράττετε σήμερα είναι πράξη μεγάλου πολιτικού ανδρός*»). Το τι επακολούθησε είναι γνωστό!

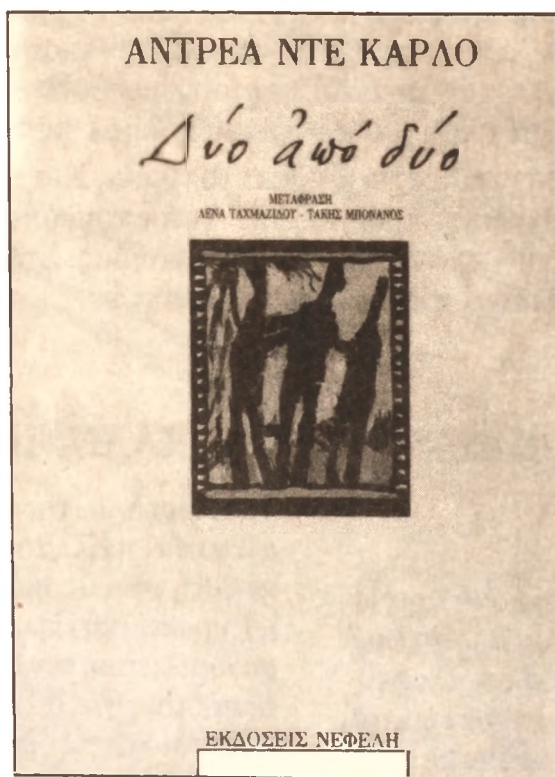
ΟΣΟ για τη δραματική αναχώρηση του Κα-

ραμανλή στο εξωτερικό, το Φόρεϊν Όφισ προτιμά τη συσκότιση, σε ό,τι αφορά, τουλάχιστο, τις λεπτομέρειες... Λέει μόνον ότι με την παραίτησή του, ύστερα από το «επεισόδιο» (= δολοφονία) του Γρηγόρη Λαμπράκη, ο Καραμανλής ήθελε να πάρει τις αποστάσεις του από τον Παύλο και τη Φρειδερίκη, που επέμεναν να πραγματοποιηθεί το ταξίδι τους στο Λονδίνο, παρά την αντίθετη γνώμη του υπεύθυνου πρωθυπουργού της χώρας. Από την άλλη, ο Καραμανλής «ήλπιζε ότι θα μπορούσε να προετοιμάσει το έδαφος για να πάρει εκ νέου τη λαϊκή εντολή».

ΟΙ «ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ» του Φόρεϊν Όφισ συνεχίζονται. Καλή Χροιά!

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΑΝΤΡΕΑ ΝΤΕ ΚΑΡΛΟ ΔΥΟ ΑΠΟ ΔΥΟ

Το μυθιστόρημα αυτό του νέου Ιταλού συγγραφέα είναι η ιστορία δύο νέων ανθρώπων που ανήκουν στη γενιά του '68. Μια γενιά που ποτέ δεν αποφάσισε πραγματικά σε ποια κοινωνική τάξη ανήκει, που γκρεμίζεται στη δίνη μιας μελαγχολίας δίχως έξοδο.

Με το βιβλίο αυτό, κρυστάλινο και τεντωμένο μαζί, ο Ντε Κάρλο εξερευνά και ξαναζεί τις αιτίες, τις προσδοκίες, την ευτυχία και την αγωνία ενός κόσμου που είναι και δικός του, απογυμνώνοντας τη βαθιά αλήθεια μιας εποχής γόνιμης σε αντιθέσεις και ιδέες.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

...Πρωθούν το καλό βιβλίο

Ασκληπιού 6, Αθήνα 106 80, τηλ.: 3607744 - Fax: 3639962

ΠΟΙΟΣ ΚΡΑΤΑΕΙ ΤΟ ΤΙΜΟΝΙ;

Οδεύοντας (μάλλον) προς το τέλος του πολέμου των λεωφορείων, που ταλαιπώρησε ενάμιση χρόνο τουλάχιστον τους κατοίκους του λεκανοπεδίου, πρέπει να επισημάνουμε ότι:

- Αποδείχτηκε περίτρανα ότι το πρόβλημα για τις συγκοινωνίες της Αθήνας δεν είναι ποιος θα «κρατάει το τιμόνι», αν θα είναι δηλαδή ιδιώτης ή δημόσιος υπάλληλος. Πόσο μάλλον αν έχουμε να διαλέξουμε μεταξύ του «αυτόχειρα με το νεροπίστολο» κ. Καλοπίττα ή του νταή κ. Σταμούλου, που διαπιστώνοντας την κυβερνητική «αδυναμία» για δυναμική παρέμβαση στα αμαξοστάσια, έκρινε μπροστά στις τηλεοπτικές κάμερες ότι «το συνδικαλιστικό κίνημα πρέπει να πάρει τα πράγματα στα χέρια του», δηλαδή αφήστε μας να καθαρίσουμε με τους κακομούτσουνους «νοικοκυραίους».

- Αποδείχτηκε επίσης ότι ο αγώνας των «νοικοκυραίων», που ταμπουρώθηκαν στα αμαξοστάσια, είχε να κάνει κυρίως με την «προϊκα», δηλαδή με τα οικονομικά ανταλλάγματα που θα έπαιρναν για να τα παραδώσουν. Άλλωστε, η συντριπτική πλειοψηφία προσχώρησε στο νέο φορέα, πλην ελάχιστων εξασφαλισμένων που εκδίαζαν την όλη κατάσταση.

- Το πρόβλημα των συγκοινωνιών της πρωτεύουσας είναι κατά κύριο λόγο πρόβλημα σχεδιασμού και αποτελεσματικότητας. Στόχος θα έπρεπε να είναι η γρήγορη μετακίνηση, η εξυπηρέτηση, ώστε τα μέσα μαζικής μεταφοράς να αντικαταστήσουν στις μικρές ή μεσαίες διαδρομές προς το κέντρο τα Ι.Χ. και τα ταξί. Επίσης, ο επανακαθορισμός του ρόλου και της λειτουργίας των ΤΑΧΙ, αφού ο αριθμός αυτών που κυκλοφορούν στην Αθήνα είναι τουλάχιστον διπλάσιος από αυτόν που χρειάζεται μια πόλη με τις ανάγκες της Αθήνας.

Η όλη ιστορία, όμως, κρίθηκε στο ποιος θα κρατάει το τιμόνι. Και τελικά θα το κρατήσουν όλοι. Και οι «νοικοκυραίοι» και οι της πρώην ΕΑΣ. Αυτοί που, όπως φαίνεται, και πάλι δεν θα ικανοποιηθούν είναι σίγουρα οι κάτοικοι της πρωτεύουσας. Στο όνομα, δέδαια, των οποίων δόθηκαν όλες αυτές οι μάχες των τελευταίων 18 μηνών.

Α.ΠΕ.

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ

ΑΡΙΣΤΕΡΑ

Σε νέα φάση ο ΣΥΝ, μετά την εκλογή του Ν. Κωνσταντόπουλου στη θέση του προέδρου, θα κληθεί σύντομα να αποδείξει ότι μπορεί να ξεπεράσει τα εσωτερικά του προβλήματα, να ανασυνταχθεί και να διεκδικήσει με αξιώσεις μια σταθερή θέση στο ελληνικό κομματικό σύστημα. Η ευκαιρία που παρουσιάζεται είναι η διεξαγωγή των ευρωεκλογών τον προσεχή Ιούνιο. Υπάρχει λοιπόν το έδαφος για τη χάραξη μιας καινούργιας πορείας και τη δημιουργία μιας νέας φυσιογνωμίας του κόμματος, που βρίσκεται ένα κόμμα σε επαφή με την ελληνική πραγματικότητα αλλά ταυτόχρονα σύγχρονο, ευρωπαϊκό, αριστερό, κόμμα που ξέρει τι θέλει και τι επιδιώκει, που μπορεί να συμπορευθεί με τις άλλες δυνάμεις της Ευρωπαϊκής Αριστεράς, και στους αγώνες και στις αναζητήσεις και κυρίως που έχει τη δική του ξεχωριστή ταυτότητα. Γι' αυτή τελικά θα πείσει και θα καθορίσει κατ' εξοχήν την τύχη του κόμματος, όταν δηλαδή η ταυτότητα αυτή είναι σαφής, διακριτή και ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τις προσδοκίες των στρωμάτων, ιδεολογικών ρευμάτων και πολιτικών απόψεων που θέλει να εκπροσωπεί ο ΣΥΝ.

Κ.Β.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΕΔΡΙΑ

Την προεδρία της Κοινότητας έχει ήδη αναλάβει η Ελλάδα από την αρχή του έτους κι αυτή την εβδομάδα κατέφτασε ολόκληρη η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά τα ειωθότα για συνομιλίες με τον πρωθυπουργό και τους αρμόδιους για διάφορα θέματα υπουργούς. Εύχεται κανείς όλα να πάνε καλά, διότι πρόκειται για μια δύσκολη προεδρία, μέσα σε μια δύσκολη συγκυρία. Οι δηλώσεις Πάγκαλου για τη Γερμανία, οι επιθέσεις του ευρωπαϊκού Τύπου εναντίον δικαιών και αδικιών έχουν δημιουργήσει ένα κλίμα που κάθε άλλο παρά ευχάριστο είναι.

Το αν πετύχει μια προεδρία ή όχι δεν είναι δέδαια θέμα μόνο γυμνής δουλήσεως. Εξαρτάται κι από τη συγκυρία κι από την καλή προετοιμασία κι από τη συνδρομή των «μεγάλων» εταίρων μας κι από τις προτεραιότητες που θέλει κι από την ικανότητα των πολιτικών κι από την ετοιμότητα και ικανότητα του κρατικού μηχανισμού.

Ας μην σπεύσουμε να προδικάσουμε την πορεία. Μια επιτυχής προεδρία θα αναστηλώσει το κύρος της χώρας και θα ανακτήσει μέτρα του χαμένου εδάφους αξιοπιστίας. Σε αντίθεση περίπτωση η συνεχής κατολίσθηση και περιθωριοποίηση μπορεί να θεωρηθεί δεδομένη.

Β.Κ.

ΑΚΟΥΕΙ ΚΑΝΕΙΣ;

Επιτακτικές οι φωνές διαμαρτυρίας, κυρίως από τον πνευματικό κόσμο, για τη συνεχιζόμενη κράτηση του Γιάννη Πετρόπουλου, αλλά μέχρι στιγμής δεν εισακούστηκαν από τον υπουργό Δικαιοσύνης κ. Κουβελάκη.

Η ζωή του ισοδίτη κρατούμενου κινδυνεύει άμεσα αλλά οι αρμόδιοι κωφεύουν. Απευχόμαστε, η τραγική εξέλιξη να προηγηθεί της προσαρμογής του νόμου στις ανάγκες που επιτάσσει το απονενομημένο διάδημα του ισοδίτη.

Εμείς, πάντως, θα συνεχίζουμε να φωνάζουμε. Ακούει κανείς;

Γ.Δ.

ΠΟΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ;

Έχει καταγραφεί στις παιδικές μας μνήμες, επιδεικνύοντας τις δυνάμεις του στις πλατείες και στον Ψυρρή. Ο κατά κόσμο Τζίμης Αρμάο, από το 1982 ζει παράλυτος, πουλώντας τα μετάλλια που ντύνουν τους πεσμένους σοβάδες του υπογείου. Το ελληνικό κράτος με την περιεργή λογική που το διακρίνει, έκοψε πρόσφατα το μοναδικό του στήριγμα που ήταν ένα επίδομα 35.000 δρχ.

Σήκωνε με άνεση στην πλάτη του καμόνια, αλλά καταδικάσθηκε από ατύχημα με ένα μικρό αυτοκίνητο. Η διάγνωση των γιατρών αναφέρει μετατόπιση σπονδύλων και από αυτό ερμηνεύεται η ανάγκη συντήρησής του από φιλανθρωπίες.

Ο ίδιος λέει ότι κουράστηκε να χτυπάει πόρτες υπηρεσιών και να τις βρίσκει κλειστές. Η στερεότυπη απάντηση είναι πάντοτε ίδια: η σύνταξη απαιτεί ένσημα. Μόνο που ο ίδιος δεν σκέφτηκε ποτέ να τα ζητήσει βγάζοντας δίσκο στις πλατείες.

Πρωταθλητής της άρσης βαρών, με επιδόσεις Ολυμπιονίκη, έζησε την εποχή που το άθλημα αυτό δεν υπήρχε στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Ζώντας μεταξύ Αμερικής και Ιαπωνίας νοστάλγησε την Ελλάδα και γύρισε την εποχή που στην Αμερική οι αθλητές της κατηγορίας του έγιναν βαθύπλουτοι.

Κι όμως, δεν το μετάνιωσε και μόνο από αξιοπρέπεια, που σίγουρα του περισσεύει, μιλάει ντροπαλά για το επίδομα των 35.000 δρχ. που του λείπει. Η ανάγκη της επιδίωξης, ακόμα και τις ημέρες των Χριστουγέννων δεν φαίνεται να απασχολεί την κοινωνική πρόνοια.

Γ.Δ.

του Γιώργου Φιλιδιάκου

ΤΖΟΓΟΣ

Μυθώδη ποσά παίζονται σε κάθε λογής τζόγο από τους Έλληνες κάθε χρόνο και το φαινόμενο γνωρίζει φυσικά έξαρση τις μέρες των εορτών που καθένας «δοκιμάζει την τύχη του». Πάλι καλά που το 12% των εισπράξεων από το ΛΟΤΤΟ πάει στο υπουργείο Πολιτισμού. Είμαστε που είμαστε τζογαδόροι, ας πιάνουν και λίγα λεφτά τόπο. Μήπως θα έπρεπε τελικά να

επανέλθουμε στην ιδέα κάποιου «πολιτιστικού λαχείου» ή να επιβάλλουμε ειδικό ποσοστό σε κάθε τζόγο υπέρ του πολιτισμού μας, ώστε και τη συνειδήσή μας να έχουμε «ήσυχη» και να υλοποιήσουμε κάπως τις βαρύγδουπες διακηρύξεις μας περί προβολής και «εξαγωγής» του πολιτισμού μας ως του πιο πολύτιμου προϊόντος που διαθέτουμε;

N.T.

Το
αντί
σας
εύχεται
καλή
χρονιά

400 χιλιάδες Σέρβοι, 620 χιλιάδες Κροάτες, 2,3 εκατομ. Βόσνιοι, 55 χιλιάδες Μαυροβούνιοι, 32 χιλιάδες από την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, 30 χιλιάδες Σλοβένοι. Αυτοί είναι οι φοβεροί αριθμοί των ξεριζωμένων από τη γειτονική μας πρώην Γιουγκοσλαβία. Ένας ακόμη σκληρός χειμώνας είναι μπροστά τους. Ανάμεσά τους εκατομμύρια παιδιά - τραυματισμένα, άρρωστα, ξεσιτωμένα, πεινασμένα.

Δεν είναι δυνατό να αγνοήσουμε τη δραματική έκκληση της επικεφαλής της Ύπατης Αρμοστείας Προσφύγων του ΟΗΕ Σαντιάγο Ογκάλα: «Δεν μπορεί κανείς να αποποιείται την ευθύνη για την κατάσταση των προσφύγων, επιρρίπτοντάς την στον ΟΗΕ και τον Διεθνή Ερυθρό Σταυρό».

Ας ρίξουμε τα σύνορα των πολιτικών διαφορών μεταξύ μας, όταν μπορούμε να δώσουμε μια υπόσχεση ζωής στα παιδιά του πολέμου, ένα ισχυρό μήνυμα ανθρωπισμού.

ΑΡΙΘΜΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ ΕΘΝ. ΤΡΑΠΕΖΑΣ 155 / 94538140

ΤΗΛΕΦΩΝΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (3621619, 9350550, 7226170)

Οι ελληνικές ακροβασίες και η ευρωπαϊκή υπομονή

του Ρεπόρτερ

Η προϊστορία των σχέσεων της Ελλάδας με την Ευρώπη είναι γνωστή. Δε χρειάζεται παρά να επισημάνουμε ορισμένα πράγματα που δίνουν τελικά στις σχέσεις αυτές τις σωστές τους διαστάσεις μέχρι σήμερα, έχοντας συνάμα συμβάλει τα μέγιστα στη δημιουργία μιας «εικόνας» για τη χώρα μας κάθε άλλο παρά ευνοϊκής και κολακευτικής. Οι επισημάνσεις αυτές ίσως ταυτόχρονα μας βοηθήσουν να καταλάβουμε ότι μεγάλο μέρος της ευθύνης για την «εικόνα» αυτή φέρουμε εμείς οι ίδιοι. Δε φταίνει πάντα οι «κακοί ξένοι», εύκολο δικό μας καταφύγιο και προσφιλή προσφυγή των πολιτικών μας για κάθε δεινό που επιπίπτει επί της κεφαλής μας.

• Η ένταξη της χώρας στην πρώην ΕΟΚ αποτέλεσε πολιτική επιλογή της συντηρητικής παράταξης και προσωπικά του σημερινού Προέδρου της Δημοκρατίας. Η οικονο-

μία μας απλώς εκλήθη να κολυμπήσει σε βαθιά νερά. Η αξιωματική τότε αντιπολίτευση, το ΠΑΣΟΚ, ήταν «κάθετοι» κατά της ένταξης, όπως και η πλειοψηφία του ελληνικού λαού.

• Η άνοδος του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία το 1981, ιππεύοντας ένα μεγάλο κύμα κοινωνικού ριζοσπαστισμού και προσδοκιών για «αλλαγή», επέφερε και την προσαρμογή στην πραγματικότητα. Το Μνημόνιο του 1982, η σταδιακή εξέλιξη των πολιτικών του θέσεων, οι δύο προεδρίες και οι δύο κυβερνητικές θητείες μετέβαλαν άρδην τη στάση του ΠΑΣΟΚ απέναντι στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες και ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της πολιτικής του άρχισε να εδραιώνεται και να κυριαρχεί στις γραμμές του. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι στο ΠΑΣΟΚ οφείλεται η μεταστροφή της κοινής γνώμης οριστικά υπέρ της ΕΟΚ, προς τα τέλη της δεύτερης κυβερνητικής του θητείας (1985-'89),

σύμφωνα μ' όλα τα στοιχεία. Λογικό είναι σήμερα οι Έλληνες να εμφανίζονται στις ευρωπαϊκές σφυγμομετρήσεις ως οι πλέον ευρωαισιόδοξοι!

• Η πολιτική όμως αυτή προσαρμογή έγινε με κάποιο κόστος: κάτω από την αντίληψη ότι η Κοινότητα ήταν μια καλή –και φυσικά αναντικατάστατη– δεξαμενή για την άντληση πόρων, κάτω από την αντίληψη της «δικαίωσης» οφειλομένων προς ημάς με εθνικιστικούς υπερτονισμούς και κάτω από την αντίληψη ότι οι πόροι αυτοί ήταν κυρίως προς κατανάλωση. Οι πλούσιες χώρες έπρεπε εσαεί να πληρώνουν για τις «φτωχές χώρες του Νότου».

• Στο διάστημα αυτό και μέχρι σήμερα, οι ελληνικές κυβερνήσεις δεν κατάφεραν να τηρήσουν με διάρκεια και συνέπεια συμφωνηθέντα με την Κοινότητα προγράμματα σταθεροποίησης της οικονομίας. Το σταθερο-

Σύσσωμη η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με επικεφαλής τον κ. Ντελόρ ήρθε στην Αθήνα, είδε, συζήτησε και απήλθε. Τι εντύπωση αποκόμισε στην πραγματικότητα για την προετοιμασία της ελληνικής πλευράς για την προεδρία, πέραν των επισήμων συνεντεύξεων και δηλώσεων, γρήγορα θα κυκλοφορήσει στα παρασκήνια των Βρυξελλών.

Δεν είναι καθόλου ευχάριστη η ελληνική θέση, καθώς σημαντική μερίδα του σοβαρού διεθνούς Τύπου επικρίνει την ελληνική συμπεριφορά και διατυπώνει σοβαρά ερωτηματικά για την ικανότητά μας να ανταπεξέλθουμε στα καθήκοντά μας ως ασκούντες την προεδρία κατά το α' εξάμηνο του τρέχοντος έτους. Τι συμβαίνει;

ποιητικό πρόγραμμα του 1985-'87 τινάχτηκε στον αέρα, ενώ ανάλογη τύχη είχε και το πρόγραμμα του '90-'93 επί Νέας Δημοκρατίας. Για πολιτικούς λόγους η Κοινότητα δανειοδοτούσε την προσπάθεια κι όμως, φευ, πάντα κατέληγε σε αποτυχία.

• Στην άσκηση της εξωτερικής πολιτικής επικράτησε από ελληνικής πλευράς το στενό πνεύμα της «διεκδίκησης» που κατέληξε σε «υποσημειώσεις» για την καταγραφή των επιλογών της Ευρώπης, οι οποίες υποτίθεται πάντα εστρέφονταν κατά των δικών μας συμφερόντων. Το πιο πρόσφατο παράδειγμα είναι βεβαίως το «Μακεδονικό». Παρά τα αντιθέτως κυκλοφορούντα, και μάχες δόθηκαν και ενημερωτικές εκστρατείες έγιναν από πολλούς δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς. Αλλά και πάλι καταναλώθηκαν οι δυνάμεις και δαπανήθηκε πολύτιμο πολιτικό κεφάλαιο σε γραμμή που δεν γινόταν κατανοητή ως προς ορισμένες κρίσιμες πτυχές της και με μια νοοτροπία «φρουρίου» που δεν επέτρεπε θαρραλέα δαλκανικά ανοίγματα και ευρωπαϊκό πρωταγωνιστικό ρόλο στην περιοχή μας.

Πολλά έχουν γραφεί επ' αυτού. Χάσαμε πάντως την ουσία, ενώ είχαμε όλες τις δυνατότητες να επιβάλλουμε μια λύση στο θέμα της ονομασίας που σε τίποτα δεν θα έθιγε στα σοβαρά τα εθνικά μας συμφέροντα.

Αν θεωρήσουμε τα πράγματα απ' αυτή τη σκοπιά τότε δεν θά 'ναι δύσκολο να διαπιστώσουμε πώς μας «βλέπουν» οι εταίροι μας, έχοντας ήδη καταλάβει τη 12η θέση στους 12.

Γι' αυτό και η αξιοπιστία μας βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο, και γι' αυτό σημαντική μερίδα του σοβαρού μάλιστα διεθνούς Τύπου εγείρει ερωτηματικά για την ικανότητά μας να ασκήσουμε ή ακόμα και να διαχειριστούμε απλώς την προεδρία, γι' αυτό έχουμε βγάλει το «κακό όνομα».

Οι παραπάνω επισημάνσεις μάς κάνουν επίσης να αντιληφθούμε ότι η στάση αυτή των εταίρων μας και των ΜΜΕ δεν έχει τόσο να κάνει με το γεγονός ότι στην κυβέρνηση βρίσκεται το ΠΑΣΟΚ. Δεν έχει δηλαδή να

κάνει με την «προϊστορία» του κόμματος ή με την ιδεολογική και πολιτική του φυσιογνωμία. Άλλωστε τίποτα το «άκρως σοσιαλιστικό» δεν υπάρχει στην πολιτική του ΠΑΣΟΚ που να «φοβίζει» τους εταίρους μας. Η στάση αυτή έχει πλέον διαμορφωθεί ανεξάρτητα από την ιδεολογική και πολιτική ταυτότητα του εκάστοτε κυβερνώντος κόμματος στην Ελλάδα. Έχει πλέον να κάνει με τα δείγματα συμπεριφοράς, τήρησης υποσχέσεων, επιδόσεων και επιτεύξεών μας ως κοινωνίας και ως λαού μέσα σ' ένα ευρύτερο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό σύνολο, όπως η Ευρώπη. Έχει να κάνει με μια βαθύτατα εδραιωμένη δυσπιστία των άλλων για τη θέληση να τους ακολουθήσουμε στους κοινούς στόχους και την ικανότητά μας να τους επιτύχουμε παρά τις δηλώσεις και τις διακηρύξεις μας.

Πρόκειται, λοιπόν, για μια κρίση αξιοπιστίας που είναι δύσκολα ανατρέψιμη τη στιγμή που όλα δείχνουν πως ως κυβερνήσεις και ως λαός ακολουθούμε τη γνωστή «πεπατημένη», θεωρώντας, λανθασμένα βέβαια, ότι τα πάντα θα πάνε καλά στο τέλος, ότι η πολιτική μας βαρύτητα θα παραμένει εσαεί η ίδια κι ότι η υπομονή των άλλων είναι ανεξάντλητη.

Πρόκειται για τραγικό λάθος, τη στιγμή μάλιστα που η διεύρυνση της Ένωσης με 4 νέα μέλη από 1-1-'95 θα μεταθέσει ακόμα περισσότερο τον πολιτικό άξονα της Ένωσης προς το «Βορρά» σε βάρος του «Νότου».

Επειδή κάθε ορθή πολιτική έχει σαν αφετηρία την ορθή και πιστή ανάλυση της πραγματικότητας δεν θα μας έβλαπτε καθόλου -το αντίθετο μάλιστα- αν παίρναμε υπόψη μας, έστω και την τελευταία στιγμή, τα δεδομένα αυτά και αποφασίζαμε επιτέλους να δράσουμε και να συμπεριφερθούμε κατά τρόπο που θα διορθώσει την εικόνα αυτή του «μαύρου προβόλου» που έχουμε. Αλλά κυρίως θα ωφελησουμε τον εαυτό μας, διότι η δική μας προσπάθεια και οι δικές μας επιδόσεις και μόνο θα κρίνουν τελικά αν μπορούμε στην πράξη να είμαστε ισότιμο μέλος της Ένωσης. Διαφορετικά, το τι μας περιμένει, το τι μάλλον έχει ήδη δρομολογηθεί, δεν είναι δύσκολο να το διακρίνουμε.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Το βιβλίο του

ΔΗΜΗΤΡΗ ΣΤΑΜΕΛΟΥ

Λαογραφική Πινακοθήκη

Θέματα και μορφές από τη
λαϊκή λατρεία και το λαϊκό μας
βίο και πολιτισμό

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ - ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Α. ΠΙΤΣΙΛΟΣ & ΥΙΟΣ Ο.Ε.

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 4 - ΑΘΗΝΑ
Τ.Κ. 105 59 - Α.Φ.Μ. 82288294
ΤΗΛ. 3211237 - 3218872

Η ελληνική προεδρία ή ο μεγαλοϊδεατισμός των αφελών;

του Φίλιππου Τ. Πιέρρου

Τις γενικές κατευθύνσεις του προγράμματος της ελληνικής προεδρίας της Κοινότητας, που άρχισε με τη νέα χρονιά, υπέβαλε η ελληνική κυβέρνηση στα αρμόδια κοινοτικά όργανα.

Πρόκειται για κείμενο που δύσκολα αποκρύπτει την «εριστική του μεροληψία» και την «ιδεοληπτική του μονομέρεια».

Από την 1η τρέχοντος ήδη η χώρα μας ασκεί τα καθήκοντα της προεδρίας του Συμβουλίου Υπουργών της Ένωσης / Κοινότητας. Στα πλαίσια αυτά η ελληνική κυβέρνηση υπέβαλε και πανηγυρικά στην Εκτελεστική Επιτροπή τις γενικές κατευθύνσεις του προγράμματος της ελληνικής προεδρίας.

Δεν είμαι ειδήμων στις σημειολογικές ακτινοσκοπήσεις κειμένων. Άλλωστε, ένα γραπτό κείμενο δεν προδικάζει κατ' ανάγκην τη μετέπειτα πρακτική πορεία και εξέλιξη. Η προσεκτική του, όμως, αποκρυπτογράφηση μπορεί να προσφέρει ενδείξεις για μία πρώτη αξιολόγηση. Με την επιφύλαξη, κατά συνέπεια, της έμπρακτης συνέχειας, αποπειρώμαι να υποβάλω ορισμένες σύντομες παρατηρήσεις.

α) Είναι σαφές ότι οι γενικές κατευθύνσεις που υπέβαλε η κυβέρνηση αδυνατούν να εμφανίσουν κάποια, έστω και στοιχειώδη, ιεράρχηση προτεραιοτήτων. Αποτελούν, μάλλον, μία πρόχειρη «γραμμική προέκταση» των κοινοτικών εκκρεμοτήτων, ένα ερασιτεχνικό συνονθύλευμα ιδεών χωρίς εμφανείς στοχεύσεις και εσωτερική λογική. Απλά αλλά

κυρίως παθητικά μεταφέρονται στο ελληνικό προεδρικό εξάμηνο τα πεπραγμένα της βελγικής προεδρίας ή εκ των πραγμάτων συσσωρεύονται οι εξ αντικείμενου θεσμικές και νομοπαραγωγικές υποχρεώσεις του πρώτου ημίσεος του 1994.

Είναι, πάντως, προφανής η σπουδή των συντακτών να προετοιμασουν ένα κείμενο χωρίς ιδιαίτερες φιλοδοξίες. Το πόνημα είναι ασπιδυλο, πληκτικό, επίπεδο. Τολμώ να ισχυρισθώ ότι προδίδει την «κόπηση» του κυβερνητικού σχήματος ή ενδεχομένως την έλλειψη εμπιστοσύνης στις ευρωπαϊκές προοπτικές. Η αντίθετη όψη του αφελούς κυβερνητικού φιλοαμερικανισμού ή απλώς υποτίμηση της κοινοτικής αντοχής.

β) Η εκάστοτε προεδρία θαμολογείται πρωτίστως από τη διαχειριστική της επάρκεια και την οργανωτική της ικανότητα. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να υποτιμούμε τη διαχείριση των τρεχόντων ζητημάτων, κάθε άλλο μάλιστα. Η προετοιμασία του κοινοτικού προϋπολογισμού 1994 - 1995, η διαμόρφωση των σχετικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, για να αναφέρω ορισμένα ζητήματα δειγματοληπτικά, συνιστούν «τεχνικές» εκκρεμότητες που απαιτούν άψογη διαχείριση και ετοιμότητα. Ο ρόλος της προεδρίας, κατά συνέπεια, είναι σε μεγάλο ποσοστό διαχειριστικός και διεκπεραιωτικός.

*Ο Φίλιππος Τ. Πιέρρος είναι ευρωβουλευτής διδάκτωρ του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ

ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΟΥΜΕ ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΑΛΜΑΤΑ;

Όμως, αυτό δεν αρκεί! Πρέπει να είμεθα σε θέση να πραγματοποιήσουμε ποιοτικά άλματα, να προσφέρουμε λύσεις, να παρακάμψουμε πικίνδυνες τάσεις στασιμότητας, προστατευτισμού και εθνικής περιχαράκωσης. Η αναμενόμενη προσχώρηση Φινλανδίας, Αυστρίας, Νορβηγίας και Σουηδίας θέτει ήδη επί τάπητος και μάλιστα κατά τρόπο οξύ και ιδιαιτέρως αμφιλεγόμενο το πρόβλημα της θεσμικής αναμόρφωσης της Ένωσης. Η υπογραφή της νέας εκδοχής της Γενικής Συμφωνίας Ασμάτων και Εμπορίου (Γύρος Ουρουγουάης) δεν ισοδυναμεί με εξαφάνιση των εμπορικών ανταγωνισμών. Η διόγκωση της ανεργίας και η συνεχιζόμενη αναπτυξιακή συρρίκνωση ενισχύουν τις εθνικές ιδιοτέλειες και υπονομεύουν την ελκτικότητα του κοινοτικού ομοσπονδιακού πλώδους. Η παράταση της γιουγκοσλαβικής εκκρεμότητας συνεχίζει να βέβαιη σε δεινή δοκιμασία τη φερεγγυότητα και την αποτελεσματικότητα της Ένωσης. Η νηνεμία στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα δύσκολα αποκρύπτει την ευθραυστότητα του Μηχανισμού Συναλλαγματικών Ισοτιμιών και την ανάγκη αναμόρφωσής του. Στον ενδεικτικό αυτό ιτάλογο επιβάλλεται βεβαίως να προσθέσουμε και να συνυπολογίσουμε μια σειρά δυσμενών συγκυριών που σχετίζονται με τη «διεθνή πολιτιστοληπτική φερεγγυότητά» μας. Ας μην υποτιμούμε τις διάχυτες φυλάξεις για την ελικρίνεια των «φιλοευρωπαϊκών αισθημάτων» που μας τρέφουν οι κοινοτικοί μας εταίροι. Ας μην υποβαθμίζουμε το γονός ότι το ΠΑΣΟΚ έχει πολιτογραφηθεί στην κοινοτική συνείδηση; πολιτική παράταξη με αποδεδειγμένα θεδαρημένο κοινοτικό μή-ώο. Ας μην παρακάμπτουμε την υφέρπουσα αλλά πάντα υπαρκτή γχυση στους κυβερνητικούς κόλπους όσον αφορά εξειδικευμένους και μερικότερους όχι όμως πολιτικά αμελητέους ευρωπαϊκούς στόχους.

Σε αυτές τις συνθήκες, η τυφλή, μηχανιστική διαχείριση των κοινοτι-ν θεμάτων δεν εξαντλεί τις προεδρικές μας φιλοδοξίες. Και πάντως, ν αποτελεί την ασφαλέστερη εγγύηση ικανοποιητικής αντιμετώπισης ίσεων. Με την επιφύλαξη των συγκυριακών αντιδράσεων, το πρό-αμμα της προεδρίας πρέπει να διαθέτει «σφυγμό και σθένος», να ριλαμβάνει ρεαλιστικές και προωθητικές πρωτοβουλίες, να εμπεριέ-., κατά το μέτρο του δυνατού, εξειδικευμένες και τεκμηριωμένες οτάσεις, να προβλέπει διαχειριστικές και ουσιαστικές καινοτομίες, προλαμβάνει ενδεχόμενα αδιέξοδα με πρωτοποριακές εισηγήσεις. α απλή ανάγνωση των γενικών κατευθύνσεων του προγράμματος της ηνικής προεδρίας πείθει ότι αυτές οι προϋποθέσεις δεν πληρούνται. α πάντως η πολυδιαφημιζόμενη πρωτοβουλία για συγκρότηση «Επι-ιπής Σοφών» στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κέρκυρας σχετικά με τα μικά θέματα προδίδει μάλλον ιδεολογική ανετοιμότητα, διανοητική ράνεια και ευρηματική πενία.

Εκ των πραγμάτων, η άσκηση της προεδρίας θα περιορισθεί αποκλει-κά σε ρόλο διαχειριστικό που δεν αποκλείεται –το αντίθετο είναι λλον πιθανότερο– να εκφυλισθεί σε περιττή πολυπραγμοσύνη διανθι-νη με διάφορες γραφικότητες.

Το κείμενο του προγράμματος αποφεύγει να θίξει τα μείζονα και πλώδη, ιδιαίτερα στο χώρο της οικονομίας. Ευαίσθητα αλλά και ελιώδη ζητήματα, όπως η δημοσιονομική εξυγίανση, ο αποτελεσμα-ότερος συντονισμός της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής των ιτών - μελών, η σταθεροποίηση του κοινοτικού μακροοικονομικού ιβάλλοντος, η εξειδίκευση των μηνυμάτων της Λευκής Βίβλου, η λιλία των αγορών εργασίας, η επανάκτηση της ανταγωνιστικότητας ό τις κοινοτικές επιχειρήσεις, η αποσαφήνιση της διομηχανικής πολι-ής της Ένωσης, η ενδεχόμενη αναμόρφωση του Μηχανισμού Συναλ-ματικών Ισοτιμιών, διευκρίνιση της περιδότης, πλέον, κοινοτικής αμηχανικής πολιτικής αγνοούνται ή απλώς σημειώνονται.

αποκρύπτει αυτό έλλειψη σαφών θέσεων; Προδίδει τη συνήθη αλλερ-από την οποία διακατέχεται το κυβερνητικό σχήμα προς κάθε έννοια πρακτική δημοσιονομικής πειθαρχίας, εξυγίανσης των δημόσιων ονομικών και αντιπληθωριστικής ανάπτυξης; Αποκαλύπτει την

απροθυμία του να αναλάβει αναγκαίες αλλά επώδυνες δεσμεύσεις στους τομείς αγοράς εργασίας και των επώδυνων αλλά απαραίτητων κριτη-ρίων σύγκλισης; Επιβεβαιώνει κυνικά την αδυναμία μας να συμμετά-σχουμε έγκαιρα και ισότιμα στην κυοφορούμενη –έστω και μετ’ εμποδίων– Οικονομική και Νομισματική Ένωση; Ή, τέλος, επαναπι-στοποιεί τη φυσική ροπή της κυβερνητικής παράταξης προς συνθηματο-λογικές αοριστίες και ασκήσεις αυταρέσκειας;

Πάντως, το κείμενο βρΐθει ευχολογίων και επαρκών δόσεων «κοινω-νικού λαϊκισμού». Οι «κοινωνικές» αποστροφές σε πολλές σημεία υστε-ρούν σε οικονομική λογική και μάλλον τη «φιλολαϊκή υστεροφημία» του κυβερνώντος κόμματος φιλοδοξούν να υπηρετήσουν. Κατ’ ουσίαν, ένα κακέκτυπο του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χώρου ανασύρεται δειλά, πενιχρό άλλοθι για την απουσία εύρωστων οικονομικών και πολιτικών προτάσεων.

ΑΝ ΟΙ ΔΥΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΠΡΟΕΔΡΙΕΣ ΑΠΟΔΕΙΧΘΗΚΑΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΑ ΝΑΥΑΓΙΑ, Η ΤΡΙΤΗ ΚΙΝΔΥΝΕΥΕΙ ΝΑ ΘΕΩΡΗΘΕΙ ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΕΚΤΟΣ ΤΟΠΟΥ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΥ...

δ) Η πάγια παράδοση διδάσκει ότι οι πλέον επιτυχημένες προεδρίες υπήρξαν αυτές που επέδειξαν ικανότητα συμβιβασμού και εποικοδομη-τικών συνθέσεων, ταλέντο κατ’ εξοχήν απαραίτητο σε περιόδους αντιτι-θέμενων συμφερόντων και ισχυρών ενδοκοινοτικών κεντρόφυγων δυνά-μεων. Εξ ου και η αυξημένη πολιτική βαρύτητα της προεδρίας, στοιχείο που δύσκολα μειώνει ή εξαλείφει ο αναπόφευκτος περιορισμός χρόνου, περιθωρίων ελιγμών και δυνατοτήτων της προεδρικής θητείας.

Η προεδρική ευθύνη εξ ορισμού οφείλει να είναι συνθετική και αντιπροσωπευτική της κοινοτικής συνισταμένης των απόψεων των χω-ρών - μελών. Ο ρόλος είναι περισσότερο επιδιαιτητικός και λιγότερο ρόλος αντιδίκου. Ο προεδρεύων δικαιούται να προβάλει το δικό του πολιτικό στίγμα, χωρίς, όμως, να αγνοεί τις πολιτικές και οικονομικές προτεραιότητες των υπολοίπων εταίρων ή να υπονομεύει τους ευρύτερα αποδεκτούς κοινοτικούς στόχους.

ΙΔΕΟΛΗΠΤΙΚΗ ΜΟΝΟΜΕΡΕΙΑ

Πάντως, δεν διακατέχεται ούτε από το ζήλο του νεοφώτιστου ούτε από το σύνδρομο του καταδιωκόμενου. Δεν καλλιεργεί τις «μεγάλες προσδοκίες». Ούτε, όμως, ποδηγετεί τις κοινοτικές εξελίξεις με το μόνιμο άγχος του αδικούμενου ή το παραμορφωτικό φίλτρο των δήθεν συνωμοσιών σε βάρος του. Η προεδρία της Ένωσης δεν ισοδυναμεί ούτε με σταυροφορία ούτε με την έξοδο του Μεσολογγίου. Ο αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών δεν επελαύνει στις Βρυξέλλες ούτε αντιστέκεται στις «ορδές των βαρβάρων». Τα Συμβούλια Υπουργών δεν είναι ούτε αρένα ταυρομαχιών ούτε τα τείχη της Ιερικούς. Και, ασφαλώς, δεν είναι επιθεωρήσεις για μελοδραματικές υπερβολές εσωτερικής κατανάλωσης. Εν τέλει, οι κυβερνητικοί εκπρόσωποι δεν καλούνται να φυλάξουν Θερμοπύλες. Καλούνται, όμως να διαφυλάξουν την εθνική αξιοπρέπεια και να αποδείξουν ότι η απουσία πόρων και δύναμης σε μία μικρή χώρα εξισορροπείται από την τεκμηριωμένη επιχειρηματολογία και την προ-βολή υπεύθυνων θέσεων.

Εκ πρώτης όψεως, το κείμενο των γενικών κατευθύνσεων εμφανίζει μία διακριτική ουδετερότητα και έναν φιλοκοινοτικό ζήλο. Η προσεκτι-κή ανάγνωσή του, όμως, δύσκολα αποκρύπτει την «εριστική του μερολη-ψία» και «την ιδεοληπτική του μονομέρεια». Σε ορισμένα σημεία είναι προφανής η ιδεολογική του αφέλεια και απλοϊκότητα. Είναι κατά το μάλλον ή ήττον βέβαιο ότι, σε συνδυασμό με την πιθανολογούμενη αδεξιότητα των χειριστών, θα αποτελέσει πηγή τριβών και αμηχανίας. Αν οι δύο προηγούμενες προεδρίες απεδείχθησαν διαχειριστικά ναυά-για, η τρίτη κινδυνεύει να θεωρηθεί επί πλέον ως εκτός τόπου και χρόνου, σε πλήρη αναντιστοιχία με τις πλέον σύγχρονες κοινοτικές, πολιτικές και οικονομικές απόψεις.

Η ΑΤΑΚΑ ΤΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ. Το «Ποτάμι» δεν γνωμοδοτεί. Μακριά από μας το λούκι των λογής «απολογισμών». Ωστόσο, δεν θα αποφύγει να εκφέρει την ταπεινή του γνώμη για τον Βαγγέλη Γιαννόπουλο, μεγάλο τηλεοπτικό σταρ πάνω απ' όλα, αλλά και φοβερό «ατακατζή» (παρεμπιπτόντως και υπουργό Εργασίας). Ο Βαγγέλης, λοιπόν, με αφορμή την κόντρα της κυβέρνησης με τους «νοικοκυραίους» των ΣΕΠ και την ειδωλοποίηση του καθ' ἑξιν αυτόχειρα Καλοπίτα (του λεωφορειούχου, ντε, που απείλησε κατ' εξακολούθηση, μπροστά στις κάμερες της τηλεόρασης, να αυτοκτονήσει), προσέφερε την ατάκα της χρονιάς:

– Θα αυτοκτονούσε αν είχε κατορθώσει να εξασφαλίσει σπόνσορα!

★ ★ ★

ΣΟΒΑΡΟΤΗΤΑ, Ω! Χρόνια είχαμε να ακούσουμε για την «αυλή» της Δήμητρας Λιάνη - Παπανδρέου. Ούτε Τουρλουμούση ούτε τίποτα... Καλά καλά, ούτε αστρολόγος...

Μέχρι που από την ειδησεογραφία πληροφορηθήκαμε ότι η φίλη της κ. Δήμητρας, η γνωστή κ. Βλαχοπούλου, ανέλαβε «καθήκοντα» στο συμβούλιο της Ολύμπικ Καίτερινγκ, που, επί τη ευκαιρία, πάει για «θεσμική μετάλλαξη».

Και σημείωσε προσφυώς η Μαύρη Τρύπα της Ελευθεροτυπίας ότι ως εδώ ήταν η σοβαρότητα...

★ ★ ★

ΥΓΕΙΑ, Ω! Επί τη ευκαιρία, τι μεσολάβησε κι αυτός ο άρρωστος και τσακισμένος, όταν απολογούνταν στα δικαστήρια, άνθρωπος, ο κ. Λούδαρης, χαίρει άκρας υγείας από τη στιγμή που ανέλαβε σε επιτελικό πόστο (γενικός διευθυντής) του Ολυμπιακού.

Πρόοδος της Ιατρικής ή, μήπως, ο θαλασσινός αέρας που φυσάει στον Πειραιά;

Εμείς, πάντως, χαιρόμαστε που τον βλέπουμε, τροφαντό, στις έγχρωμες φωτογραφίες των αθλητικών σελίδων των εφημερίδων. Είμαστε σίγουροι ότι η ομάδα των γαύρων είναι σε καλά χέρια!

★ ★ ★

ΣΑΤΑΝΙΣΤΕΣ, 1. Είσατε κι εσείς ανάμεσα σ' αυτούς που «ψόφαγαν» τις νύχτες που

πέρασαν με τα κατορθώματα των δύο «μπουμπουκιών» που... προσκαλούσαν τον Σατανά στα νταραβέρια τους με λογής πιπίνια; Περιμένετε κι εσείς πώς και πώς (όπως κι εγώ, άλλωστε) το νέο επεισόδιο του σήριαλ των 8.30, στα δελτία του MEGA και του ANTENNA;

Αν οι απαντήσεις είναι θετικές, το «Ποτάμι» σήμερα σας έχει μια έκπληξη. Αποσπάσματα από τις, όλο σεξ και δία, καταθέσεις στον ανακριτή της Κατερίνας και της Βαρβάρας, όπως δημοσιεύθηκαν στην πρωτοπόρο Απογευματινή:

«Την επόμενη νύχτα, όπως είχαμε πει, πήγα στο σπίτι του, κτύπησα το παράθυρο του δωματίου του, όπως μου είχε πει, ήταν ισόγειο το σπίτι και με έβαλε μέσα από το συρόμενο παράθυρο. Μου ζήτησε να μην κάνω θόρυβο γιατί στο σπίτι κοιμούνται οι γονείς του. Μου είπε, στη συνέχεια, ο Μάκης πως απόψε θα μας επισκεφθεί ο αρχαίος "κτούλου" και θα μου μιλήσει. Σε λίγο, ο Μάκης με αλλαγμένη φωνή, παριστάνοντας τον κτούλου μου είπε "θα σου δάλω κάποιον ανώτερο αρχαίο να σε διάσει". Γδύθηκα και αφού με έβαλε ανάσκελα στο κρεβάτι, σήκωσε τα πόδια μου στους ώμους του και με διάσε, εκσπερμάτωσε πάνω στο σώμα μου, ενώ τα μάτια μου τα είχε δεμένα και στη συνέχεια με στυλό έγραφε - ζωγράφιζε πάνω στο γυμνό μου σώμα διάφορα σύμβολα και πάνω από κοιλιά μου έγραψε "λούσιφερ" = εωσφόρος και μου ζήτησε να φύγω αμέσως για να πετύχει το ξόρκι, πράγμα που έκανα φθάνοντας με ταξί σπίτι μου γύρω στις 02.30 ώρα περίπου. Μέχρι να συμπληρωθούν οι επτά διασμοί μου, πήγαινα κάθε βράδυ στο σπίτι του και επαναλαμβάνονταν το ίδιο σκηνικό.

Την όγδοη φορά ήταν εικονική η ερωτική πράξη, δηλ. δεν μπήκε το πέος του Μάκη στον κόλπο μου, κατά την επιθυμία του, αυτό όμως εκσπερμάτωσε πάνω στο σώμα μου. Και όπως μου είπε δεν μου έκανε κανονικά την ερωτική πράξη γιατί με συμπαθούσε και δεν ήθελε να με πονέσει.

Μετά από λίγο μου είπε πως επειδή η εικονική ερωτική πράξη έγινε αντιληπτή από κάποιους ανώτερους αρχαίους, χάλασε όλη η προσπάθεια και δεν θα μπορούσα να κατέβω στην Κόλαση».

ΣΑΤΑΝΙΣΤΕΣ, 2. Κοντά στο σεξ, πάει και το χρήμα. Συνέχεια της προηγούμενης κατάθεσης:

«Κάποια άλλη φορά με το αυτοκίνητό του με πήγε στην περιοχή του Πικερμίου σ' ένα βουνό και εκεί αφού με έβγαλε έξω από το αυτοκίνητο, με έγδυνε, μου έδεσε τα χέρια με χειροπέδες σταυρωτά μπροστά και μου έκανε παρά φύση ασέλγεια. Μετά την πράξη του αυτή προσπάθησε να μου δγάλει τις χειροπέδες, έσπασε το κλειδί και αφού με σκέπασε με το παλτό μου πήγαμε στο σπίτι του όπου αφού επικοινωνήσε τηλεφωνικά με το Μάνο για να βρει τρόπο να δγάλει τις χειροπέδες, προσπάθησε ανεπιτυχώς με μια φουρκέτα, δεν του είπε ποια ήμουνα. Μετά από αυτό τις τράβηξε και τις έβγαλε αφού μου έγδαρε τα χέρια. Μετά το περιστατικό αυτό σε επόμενες συναντήσεις μας μου έκανε έρωτα κατά φύση και παρά φύση, αλλά και μου ζητούσε να του δίνω ό,τι χρήματα έπαιρνα από την εργασία μου. Συνολικά, από Δεκέμβριο 1992 έως ότου να διακόψουμε τις σχέσεις μας, του έδωσα επτακόσιες χιλιάδες δραχμές περίπου. Αφού του έδωσα τα χρήματα που σας προανέφερα, μου είπε ότι από τα χρήματα και τους έρωτες που είχα κάνει μαζί του (κατά φύση και παρά φύση) συγκέντρωσα εκατόν εβδομήντα βαθμούς αντί των εκατόν εξήντα εννέα που είχε η (επόμενη διαγρ. μια λέξη) πρώτη και ότι από εκείνη τη στιγμή ήμουν η πρώτη σατανίστρια στον κόσμο και όταν θα κατέβαινα στην κόλαση θα κατείχα το θρόνο μαζί με τον "Κτούλου" αρχηγό των αρχαίων».

★ ★ ★

ΣΑΤΑΝΙΣΤΕΣ, 3. Κατόπιν τούτου, μάλλον μετριοπαθές ήταν το «καπέλο» της «Απογευματινής», που εισήγαγε το πολύκροτο θέμα:

«'Οργια, φρικτά βασανιστήρια και εκδιασμοί στις κοπέλες να κάνουν παρά φύσιν έρωτα και με κεριά γιατί έτσι ήθελε ο... Δαίμονας!».

– Πίσω μου σ' έχω σατανά, καθώς έγραφε με περισσή ηθικολογική διάθεση ο κύριος τίτλος της ίδιας σελίδας...

ο Αχύριστος

«ΣΑΤΑΝΙΣΜΟΣ» ΚΑΙ ΤΥΠΟΣ

Ο δαίμων της πρώτης σελίδας

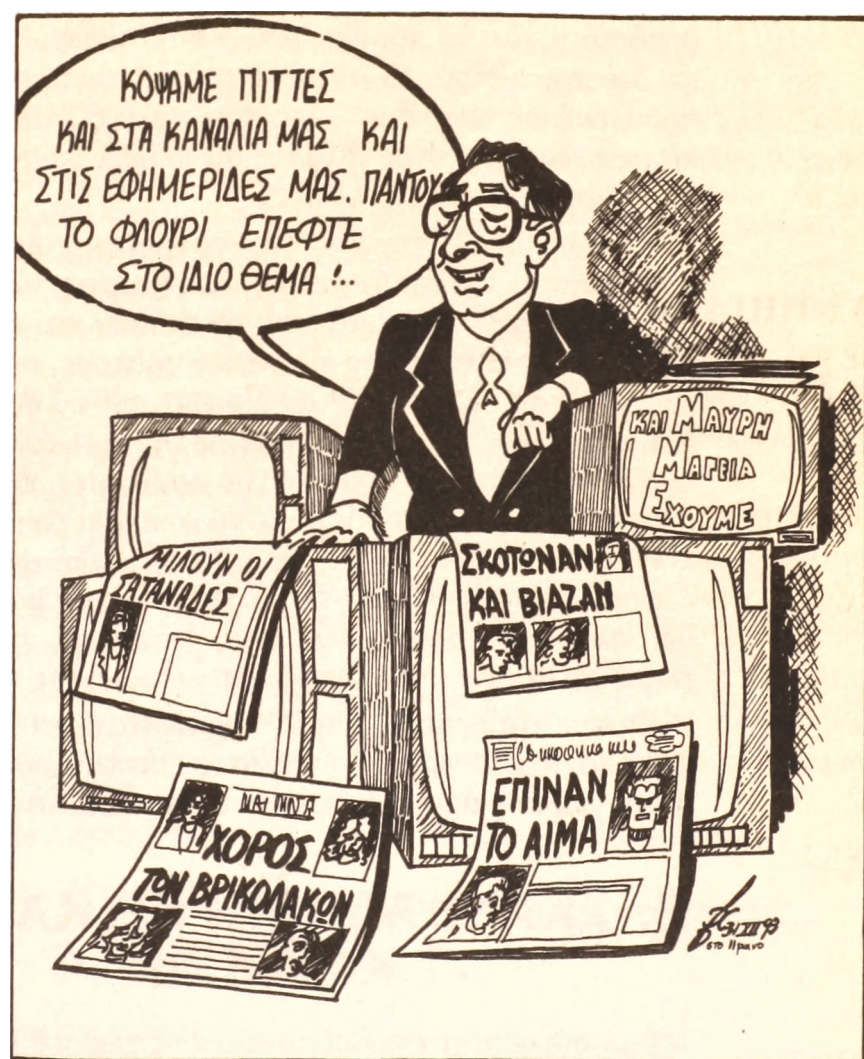
του Ηλία Κανέλλη

Το θέμα που συγκλόνισε το πανελλήνιο, τις μέρες που πέρασαν, ήταν βέβαια εκείνο της αποκάλυψης της δράσης των νεαρών «σατανιστών». Δύο νεαροί, που αυτό το διάστημα μάλιστα έκαναν τη στρατιωτική τους θητεία, κατηγορούνται ότι παρέσυραν νεαρές κοπέλες και, με κίνητρο τη μύησή τους στη λατρεία του Σατανά, τις ανάγκαζαν να έχουν μαζί τους σεξουαλικές σχέσεις και τους αποσπούσαν σοβαρά χρηματικά ποσά. Σε μια τουλάχιστον περίπτωση, μάλιστα, ομολόγησαν στις ανακριτικές αρχές κι έναν φόνο, μιας από τις κοπέλες που είχαν «μυήσει» στις παγανιστικές τους τελετές. Στην πορεία, κατηγορήθηκαν άλλοι δύο, ενώ εκκρεμούν καταγγελίες για περισσότερους εμπλεκόμενους.

Η υπόθεση θα μπορούσε να πάρει το δρόμο της, όπως τόσες και τόσες υποθέσεις του κοινού ποινικού δικαίου. Απάτες κατ' εξακολούθηση, βιαιοπραγίες, διασμοί, φόνοι... Ωστόσο, η εσπευσμένη παρουσία του Τύπου κατ' αρχάς ηλεκτρονικού και, στη συνέχεια, εντύπου, της έδωσε τη διάσταση ενός γενικευμένου πανικού, με σημαντικό αντίκτυπο στο κοινωνικό σώμα. Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή.

Α. Ο ΔΑΙΜΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ

Ανάμεσα στις προσφιλέστερες εκφράσεις όσων κυκλοφορούν γύρω από το χώρο του Τύπου είναι αυτή που ρίχνει το βάρος της αμέλειας ή της αβλεψίας συντακτών ή διορθωτών των εντύπων στον ...δαίμονα του τυπογραφείου. Το στοιχείο, που ανασύρεται για να αποδοθεί σ' αυτό μια καθαρά ανθρώπινη αμέλεια, συνδέει, θες περιπαικτικά, θες ως επιδίωξη κάποιας αδιόρατης σχέσης με τη μεταφυσική, την τετράγωνη λογική των εντύπων με το μυστήριο πραγμάτων που, εκ πρώτης όψεως, φαντάζουν ανεξιχνίαστα. Όμως, από τα ψιλά στα οποία συνήθως ζητείται συγγνώμη από τους αναγνώστες, για το λάθος και την ευθύνη πάντα επωμίζεται ο «δαίμων», ως την πρώτη σελίδα, υπάρχει τρομακτική απόσταση. Γιατί, στην πρώτη σελίδα, με τα ξύλινα γράμματα και τα συνήθως πολύχρω-

μα πρωτοσέλιδα κριτικάρεται, υποδεικνύεται, ασκείται πολιτική. Και στην πολιτική, τα πράγματα είναι πρωτίστως πολύ λογικά και πολύ υπολογισμένα.

Πάντως, στη περίπτωση των «σατανιστών», η λογική των πρωτοσέλιδων που, τρομοκρατικά, κατελάμβαναν το σύνολο σχεδόν των σελίδων (κατ' αντιστοιχία, οι σχετικές «ειδήσεις» κατελάμβαναν το μεγαλύτερο μέρος των δελτίων των καναλιών), κύριο μέλημα ήταν αυτό που αφορούσε την ίδια κυκλοφορία των εφημερίδων. Στόχος καθαρά δραχμοθηρικός, ωφελιμιστικός, που απέβλεπε στον

ισχνό κορδανά των φθινουσών κυκλοφοριών. Ωστόσο, η έμφαση και η μονοδιάστατη υστερία που σερβιρόταν ως πληροφόρηση, είχε κατεξοχήν πολιτικά αποτελέσματα. Τέτοια που δεν θα τα φανταζόταν ακόμα κι ο πλέον ευφάνταστος εκπρόσωπος της πολιτικής μας ηγεσίας:

★ Για μια εβδομάδα και πλέον, από τα μάτια της κοινής γνώμης, απουσίαζαν ολοσχερώς οι πολιτικές ειδήσεις. Το ενδιαφέρον του κοινού έπρεπε να στραφεί στο μεταφυσικό θέμα των ημερών. Ο διάβολος για τους πολιτικούς είχε πολλά ποδάρια τις άγιες μέρες των εορτών – κι έτσι θέματα όπως το Μακεδονικό και η επί της ουσίας ήττα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, το νέο φορολογικό στάτους, η δημόσια υγεία, το πρόβλημα των συγκοινωνιών πέρασαν σε δεύτερη μοίρα. Διά του σατανά, απετάχθη πλήθος προβλημάτων που, όμως, στο πραγματικό ή στο συμβολικό επίπεδο ο Έλληνας πολίτης θα κληθεί να τα ζήσει ως συλλογική (και ατομική) ήττα.

★ Κυρίως, όμως, την κρίσιμη εβδομάδα, που η Ελλάδα αναλαμβάνει την προεδρία της Κοινότητας, και αυτό θα ήταν μια καλή ευκαιρία για να τεθούν επί τάπητος η ευρωπαϊκή πολιτική του ελληνικού κράτους, οι προσανατολισμοί του, η δημιουργία κλίματος ανθελληνικής υστερίας στην Ευρώπη και οι λόγοι που την προκάλεσαν, εμείς αναγκαστήκαμε να ζήσουμε σε ταχύτητες περασμένων εποχών, με έντονα προβαλλόμενο το κλίμα του μεταφυσικού φόβου. Ο σκοταδισμός κι η δεισιδαιμών αγοραφοβία έδωσαν τη δυνατότητα στη πολιτική ηγεσία μας να κινηθεί, άλλη μια φορά το τελευταίο διάστημα, στο σκοτάδι των κοινότοπων και θλιδερών πολιτικών της επιλογών.

Κι όλα αυτά, με βασικούς πρωτεργάτες εκείνους που, θεσμικά, εκπροσωπούν, υποτίθεται, το παγκόσμιο πολιτιστικό χωριό – όσους επιτελικά εργάζονται στα ΜΜΕ.

Β. ΣΚΑΝΔΑΛΟΘΗΡΕΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΟΛΟΓΟΙ

Με τη δυνατότητα πρόσβασης στους χώρους «όπου συμβαίνει», με τη δυνατότητα επιβολής της παγκόσμιας γλώσσας του τηλεοπτικού μέσου, τα κανάλια, πρώτα βεβαίως τα ιδιωτικά, είχαν την ευκαιρία, άλλη μια φορά, να «διδάξουν» τι θα πει δημοσιογραφία. Αρχικά, ιεραρχώντας ως πρώτο και βασικό θέμα των δελτίων τους την εγκληματική δράση των «σατανιστών», στη συνέχεια, μιζάροντας στο βασικό αυτό θέμα και προσθέτοντας το δικό τους πετραδάκι στον πακτωλό των πληροφοριών, που διά μιας άρχισαν να ρέουν περί το ζήτημα. Τη μια μέρα το ένα κανάλι παρουσίαζε τα αθώα θύματα της πλεκτάνης της «σπείρας» που παρασύρθηκαν, να αφηγούνται, σε καλοστημένα σώου μέσα στις ειδήσεις, τις περιπέτειές τους, που, «όλως τυχαίως», είχαν έντονο σεξουαλικό μπακ-γκράουντ, την

άλλη μέρα πλειοδοτούσε το ανταγωνιστικό, ανακαλύπτοντας, «πριν απ' την αστυνομία», σπηλιά στο Κορωπί όπου τελούνταν φιέστες μαύρης μαγείας. Τα κανάλια, έτσι, καλούσαν σε μια μεταφυσική υστερία, προσπαθώντας να μας πείσουν ότι πίσω από το λογικό προσκήνιο δρούσε ένα αόρατο παρασκήνιο, το οποίο διευθετούσε την πραγματικότητα προσφεύγοντας σε υπερβατικές δυνάμεις. Μέσα σ' αυτή την υστερία, όπου το ανίερο, το υπερβατικό και η φρίκη ισορροπούσαν με γαργαλιστικές σεξουαλικές λεπτομέρειες και ηθικολογικές κραυγές, στήθηκε ένα σκηνικό μες στο οποίο η ελληνική κοινωνία, χαυνωμένη και απηυδισμένη, βρήκε φιλόξενο καταφύγιο.

Κι επειδή οι εφημερίδες δεν μπορούσαν να ανταγωνιστούν την τηλεόραση, μετατόπισαν το επίπεδο της «παρέμβασής» τους στο θέμα. Στα όσα άκρως νατουραλιστικά παρουσίαζε η τηλεόραση, εκείνες αντέτασσαν περισσότερη ηθικολογία και περισσότερο ...σεξ. Με αποκορύφωμα, την *Απογευματινή* της 31.12., που με στομφώδεις τίτλους («Μας πήραν σώμα και ψυχή»), παραπλανητικούς υποτίτλους («Γνωστά ονόματα στο κύκλωμα των σατανιστών» – η αναγγελία στην πρώτη σελίδα, στις εσωτερικές, δεν υπήρξε, βεβαίως, όνομα ούτε για δείγμα) και υπαινικτικότητες παραπομπές, παρουσίασε ολόκληρη την κατάθεση δυο από τα αφελή θύματα της «σπείρας», που κυμαινόταν μεταξύ δαιμονολογίας και σεξουαλικών περιγραφών, για το τι είχαν είχαν υποστεί από τους δύο ...μουστερήδες και την παρέα τους.

Όλα, λοιπόν, έδιναν την εντύπωση μιας μοναδικής υστερίας, στη δίνη της οποίας βρισκόταν η ελληνική κοινωνία. Και βρέθηκε, στο σύνολό της σχεδόν, αφού με ελάχιστες εξαιρέσεις ακόμη κι η πιο ιδεολογικά άτεγκτη δημοσιογραφία έπαιξε το παιχνίδι των ...σατανικών πρωτοσέλιδων. Τρανταχτό παράδειγμα, ο *Ριζοσπάστης* (30.12), που αγνόησε ειδησεογραφικά στο πρωτοσέλιδό του το θέμα αλλά έσπευσε να τοποθετηθεί πάνω σ' αυτό με κύριο άρθρο, που ξεκινούσε στην πρώτη σελίδα και είχε τίτλο «Το πολυσήμαντο μήνυμα ενός φριχτού εγκλήματος». Στο άρθρο των ηθικών αξιών, έβγαινε το συμπέρασμα ότι η ελληνική κοινωνία μεταβάλλεται σε «ζούγκλα αγρίων θηρίων», καθώς –σημειωνόταν– έχει υποχωρήσει η κοινωνική αλληλεγγύη και στη θέση της οι ατομικές επιδιώξεις κυριαρχούν. Όμως, πέρα από καθεαυτό το πρόβλημα του *Ριζοσπάστη* και του ηθικολογικού υποδόθρου του λόγου του, που είναι αδύνατον να εμπνεύσει οτιδήποτε, το ζήτημα είναι πολύ ευρύτερο. Μπορεί, όμως να ανάγεται σε ευρύτερο δείγμα κοινωνιολογικού σχολιασμού η ιδιαίτερη περίπτωση μιας δράκας αετονύχηδων, που εκμεταλλεύεται με τη δαιμονολογία μια ομάδα αφελών κοριτσιών;

Όπως και να 'χει, για μια ακόμη φορά, ο Τύπος, έπαιξε, ηθελημένα ή αθέλητα, το παιχνίδι του ηθικολόγου – τις περισσότερες φορές συνδυασμένο με την άκρατη σκανδαλοθηρία. Και η ελληνική κοινωνία, που κατευθύνεται από τον Τύπο, δεν κατάφερε να αποφύγει να συρθεί στη παγίδα.

Γ. ΟΙ ΜΑΓΕΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΑΓΙΑ

Πέρα, όμως, από δαιμονολογίες, το θέμα είναι ξεκάθαρο. Κάποιοι πιτσιρικάδες, από κείνους που έχουν μάθει να τα

βρίσκουν εύκολα στη ζωή τους, έστησαν μια επιχείρηση. Στόχος τους, τα καταξιώτικα «φετίχ» της αποϊδεολογικοποιημένης εποχής: γυναίκες και χρήμα. Και για τα δύο φρόντιζε ο... δαίμονας. Από και και πέρα, όμως, όταν μεσολαβεί ένα τουλάχιστον φονικό και, μετά την εξιχνίασή του, τα φώτα της δημοσιότητας, η όλη υπόθεση προσλαμβάνει τις διατάσεις πραγματικής υστερίας.

Η κοινή γνώμη είναι συνταραγμένη. Είναι φυσικό. Τα ιδεολογικά όπλα, με τα οποία συνέχεται η κοινή γνώμη, τα προσλαμβάνει από βαθιά συντηρητικούς ιδεολογικούς μηχανισμούς. Ας τους δούμε έναν έναν ξεχωριστά:

★ **Η πολιτεία.** Διά της πολιτικής παράγει τον κυρίαρχο λόγο. Κι αυτός, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, δεν είναι άλλος από εκείνον της εθνικής εσωστρέφειας, που για να γίνει περισσότερο πειστική ως επιχείρημα προσφεύγει στις πιο αναχρονιστικές μερίδες της εκκλησίας. Είναι αυτή η εσωστρέφεια που μας απομονώνει από την ευρωπαϊκή πραγματικότητα, που ανάγει τα συμβολικά επιχειρήματα της απομόνωσης σε ιδεολογικό πεδίο στη μοναδικότητα του ελληνοχριστιανικού ιδεώδους, που κατασκευάζει ένα συμβολικό πρόβλημα, όπως εκείνο με τη Μακεδονία, και το επιβάλλει ως βασικό επιχείρημα εθνικής ταυτότητας. Μ' αυτή την αναδίπλωση, η πολιτεία κηρύσσει τη μισαλλοδοξία και υποβάλλει στο συλλογικό ασυνείδητο του Έλληνα την ιδέα της ανωτερότητας της φυλής. Πρόκειται, ωστόσο, για μια «ανωτερότητα» που δεν έχει παρά μόνο συμβολικό αντίκρισμα. Αποτέλεσμα: ένας κύκλος από αυταπάτες, ρητορείες, παλικάροσύνες (με κορύφωση εκείνη του συλλαλητηρίου της Θεσσαλονίκης) και μια μεγαλοπρεπής ήττα στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής.

★ **Η εκκλησία.** Το κέρδιμα του χαμένου εδάφους έγινε με το παραπάνω τα τελευταία χρόνια. Τα περί ορθοδοξίας και ελληνισμού κυρίαρχα ιδεολογήματα, δεν ενίσχυσαν, ωστόσο, παρά την απλοϊκή εκδοχή της θρησκευτικότητας. Ακόμα και όσοι αποστρέφονται το κυρίαρχο θρησκευτικό δόγμα, δεν το κάνουν στην πλειοψηφία τους προτάσσοντας μια συγκροτημένη θεωρητική πρόταση. Τουναντίον. Η αποστροφή στη θρησκεία γίνεται με τους ίδιους δογματικούς όρους με τους οποίους γίνεται η αποδοχή της. Γι' αυτό και στους αντίπαλους, κυρίαρχο είναι το ίδιο μανιχαϊστικό μοντέλο καλού - κακού, γι' αυτό και το παγανιστικό στοιχείο, που χρησιμοποιεί η εκκλησία όταν δεν απευθύνεται αποκλειστικά σε πνευματικά ανώτερο ποίμνιο, είναι διαρκώς κυρίαρχο. Το φαινόμενο των εξορκισμών, άλλωστε, στη σπηλιά όπου βρέθηκαν κέρνα ομοιώματα ανθρώπων, από παπάδες, λέει πολλά. Η συμβολική της μαγείας είναι σύμφυτη και στις λατρευτικές τελετές της εκκλησίας.

Δεν είναι τυχαίο, εξάλλου, ότι πολιτικοί που διαμορφώνουν την εικόνα τους κοντά στις επιλογές και στις πρακτικές της θρησκείας, όπως ο Παπαθεμελής ή ο (όσο περνάει ο καιρός και πιο κενόδοξος, ηθικολόγος) Σαμαράς, έσπευδαν να κάνουν ηθικοπλαστικές και κινδυνολογικές συνάμα δηλώσεις.

★ **Τα ΜΜΕ.** Αν και είναι, ίσως, ο χώρος στον οποίο έχει συντελεστεί η πιο κυνική απομάγευση, οι ανάγκες απήχησης και, ως εκ τούτου, οικονομικής απολαβής, ωθούν τα ΜΜΕ να πλειοδοτούν σε ηθικολογικό παροξυσμό και σε διαστρέβλωση, διόγκωση και κατευθυνόμενη χρήση των γεγονότων. Οι όποιες αποκλίσεις, δεοντολογικά απαιτητές, απλώς συμπληρώνουν τον κανόνα.

ΤΟ «ΤΕΡΑΣ» ΚΑΤΟΙΚΕΙ ΜΕΣΑ ΜΑΣ...

Θλιβερό, πραγματικά, το συμβάν της Ερμιόνης, με έναν πατέρα (Μ. Δουρής) να ασελγεί στο ίδιο του το παιδί, το οποίο στη συνέχεια και θανάτωσε. Πιο θλιβερές ωστόσο, ήταν οι «αντιδράσεις» που ακολούθησαν από μερίδα του Τύπου, αλλά και από μεγάλη μερίδα της κοινής γνώμης, η οποία συντονίζεται αντανakλαστικά θαρρείς με τον Τύπο και κάποιους, δημαγωγικά συμπεριφερόμενους, πολιτικούς εκπροσώπους της, απελευθερώνοντας άγρια αισθήματα που, αλλιώς, απλώς θα υπέβασκαν.

Μόνη επωδός και κοινή συνισταμένη όλων αυτών των αντιδράσεων, «η φρίκη και ο αποτροπιασμός» που οδηγούσε στο αυτονόητο συμπέρασμα ότι η Δικαιοσύνη δεν θα έχει αποδοθεί στο ακέραιο αν δεν οδηγήσει τον εγκληματία στην εσχάτη των ποινών.

Οι κάτοικοι της τοπικής κοινωνίας της Ερμιόνης απειλούσαν με το νόμο του Λύντς, και ο Τύπος εναρμονιζόμενος, αλλά και συντονίζοντας την υστερία μπήκε στο παιγνίδι των κραυγών: πολλά πρωτοσέλιδα κραύγασαν «θάνατος» και πολλά δελτία υπερθεμάτισαν, με το γνωστό τους τρόπο.

Αν υποθέσουμε ότι η φρίκη του εν λόγω εγκλήματος ήταν κάτι ξένο από την ανθρωπινή φύση, τότε ίσως οι υστερικές αντιδράσεις που ξέσπασαν να είχαν κάποια βάση (κι ας έλεγαν οι Λατίνοι, που έχουν εισηγηθεί και τις αρχές του εν ισχύ Δικαίου, «*homo hominis lupus*»). Ωστόσο, και μόνο το γεγονός ότι πολλοί από την τοπική κοινωνία της Ερμιόνης γνώριζαν περί της πολιτείας του Δουρή και κράτησαν το μυστικό στα όρια της (τρομακτικά θύαις, εντέλει) κλειστής κοινωνίας τους, μέχρι που η ίδια η πραγματικότητα διατυμπάνισε το φοβερό μυστικό, λέει πολλά για την ειλικρίνεια αλλά και τη φύση των έντονων αντιδράσεων.

Όσο για τα ΜΜΕ, το γεγονός ότι οι άνθρωποί τους κάθε άλλο παρά σέβονται το στοιχειώδες δικαίωμα για προστασία της ιδιωτικής ζωής ανθρώπων που έχουν την ατυχία να συναντηθούν με τα αδηφάγα φώτα της δημοσιότητας, φτάνει να εξηγήσει τους λόγους των ηθικολογικών κραυγών για καθετί που φαντάζει «αντικανονικό», «θάναυσο», «προκλητικό». Αν, ωστόσο, ο λαϊκισμός διά του Τύπου είναι ασφαλής τρόπος για να θεραπεύονται (έστω, περιστασιακά) τα οικονομικά των οργανισμών του Τύπου, εκείνο που έχει λησμονηθεί είναι ότι ναι μεν το δικαίωμα στην πληροφόρηση είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα του Έλληνα πολίτη αλλά και το δικαίωμα στη νηφάλια, χωρίς κιτρινισμούς και υστερισμούς πληροφόρηση είναι στην αρμοδιότητα των δημοσιογράφων να το διαφυλάξουν. Σε αυτό το χώρο, ωστόσο, μαζί με τη διασάλευση κάθε έννοιας τάξης, κάποιοι έχουν ξεχάσει ότι η δημοσιογραφία, τις αλλοτινές εποχές, θεωρούνταν λειτούργημα.

Ο Τύπος, συμπλέοντας με το εν εξάρσει θυμικό και τα εκδηλούμενα άγρια ένστικτα της κοινής γνώμης, υποκινώντας τα σε κάποιες περιπτώσεις, δεν διστάζει να εκχωρήσει βασικά δικαιώματα του πολίτη στο θωμό του κορεσμού της υστερίας. Εντέλει, όμως, θάζει έναν δυναμίτη στο θεμέλιο των δημοκρατικών κατακτήσεων, που υποτίθεται ότι με συντριπτική πλειοψηφία έχει ταχθεί να διαφυλάσσει. Το ότι θέτει, με πρωτοφανή έμφαση, θέμα θανατικής ποινής, δεν είναι παρά εμφανής οπισθοδρόμηση.

Ψυχραιμία παιδιά! Έτσι κι αλλιώς, το «τέρας» κατοικεί μέσα μας...

H.K.

Δ. ΚΑΙ ΤΩΡΑ, ΤΙ;

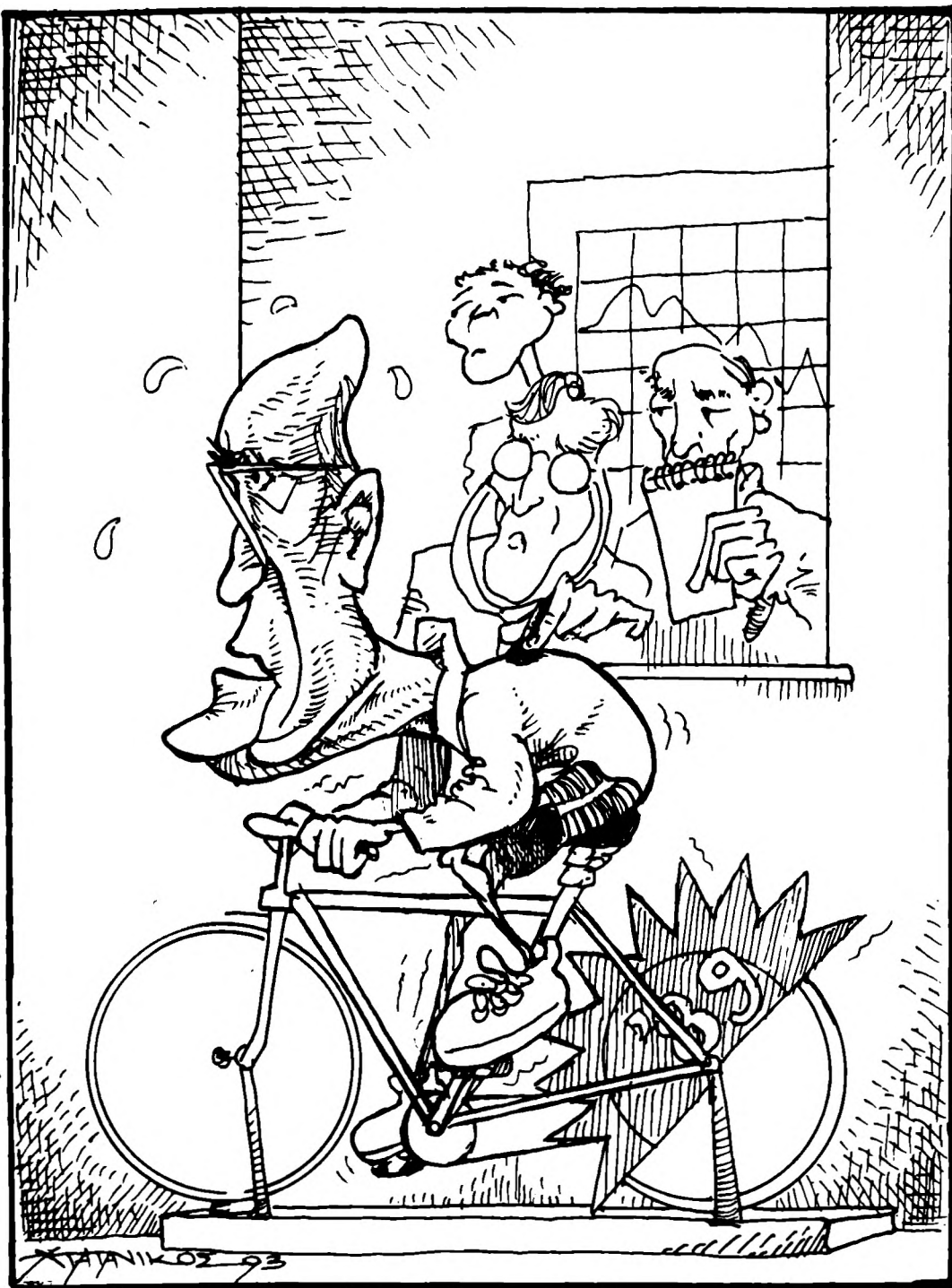
Και τώρα, τίποτε. Δεν υπάρχει λόγος για καμία ανησυχία, για καμία μεμψιμοιρία. Κι αυτός ο θόρυβος θα κοπάσει. Τα πραγματικά προβλήματα, κοινωνικά και πολιτικά, όσο έντεχνα και να αποσιωπούνται, είναι μοιραίο να καταλαμβάνουν το κυρίαρχο ενδιαφέρον των πολιτών, αφού στη βάση τους γνωμοδοτούν οι πολίτες, αφού στη βάση τους παίρνουν αποφάσεις, χαράζουν τη ζωή τους, συμφωνούν στις σχεδιαζόμενες λύσεις ή επιδιώκουν να τις αποτρέψουν.

Ωστόσο, εκεί που το κενό ιδεολογίας είναι πραγματικό, θα υπάρχει πάντα μια δυνατότητα για ανάσυρση νέων δαιμονολογιών, από τα ΜΜΕ, που σκοπό θα έχουν την επιβολή μιας άλλης υπερπραγματικότητας και της υστερικής καταβαράθρωσης στη δίνη των πολιτών.

Το πρόβλημα του

του Τάσου Παππά

Πώς να καταθέσεις δύο - τρεις νηφάλιες σκέψεις για τα πολιτικά πράγματα όταν έχεις, στην κυριολεξία, κατακλυσθεί από τον ορυμαγδό της σατανολογίας και του διδακτισμού που εκπορεύτηκε από την πλειονότητα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Οι «καθηγητές της ηθικής» ξιφουλκούν μετά μανίας κατά του «κακού, ψυχρού και ανάποδου κόσμου» και έδωσαν συμβουλές τι πρέπει να κάνουμε προκειμένου να «ξορκίσουμε» το κακό. Κόντρα όμως στη συγκυρία αλλά και τις προκλήσεις θα επιχειρήσουμε να περικυκλώσουμε το θέμα που ταλανίζει την κυβέρνηση και ακούει στο όνομα «συντονισμός».

Ο πρωθυπουργός και ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ δεν είναι από τους πολιτικούς που έχουν αγαθές σχέσεις με την αυτοκριτική. Προτιμά τη σίγουρη θέση του στρατηγού αυτοτοποθετούμενος μόνιμως στο απυρόβλητο. Συχνά στο παρελθόν, για κάποια ατυχή επιλογή της κυβέρνησης, τη «νύφη» πλήρωνε ένας «αποδιοπομπαίος τράγος» - υπουργός. Από την οκταετία του ΠΑΣΟΚ, ο πρόεδρος του, μόνο ένα αδύνατο σημείο δρῆκε, την έλλειψη συντονισμού. Λογικώς, λοιπόν,

θα ανέμενε κανείς ότι την τρίτη φορά το πρόβλημα θα περιοριζόταν. Κι όμως, επανεμφανίστηκε και μάλιστα σε πιο οξυμένη έναντι του παρελθόντος μορφή.

Στην τελευταία συνεδρίαση τα μέλη του Εκτελεστικού Γραφείου, απόντος του Α. Παπανδρέου, δρῆκαν την ευκαιρία να πουν τον «καημό» τους και περιέγραψαν το πρόβλημα όπως το διώνουν καθημερινά.

«ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΠΑΡΕΠΕΜΦΘΗΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ»

Υπουργοί αγνοούν μέτρα που ανακοινώνονται, αν και συμμετέχουν στο αρμόδιο διυπουργικό όργανο, κυβερνητικά στελέχη διαφωνούν δημοσίως με αποφάσεις συναδέλφων τους, βουλευτές βάλλουν κατά υπουργών επειδή προχωρούν σε ρυθμίσεις που κατά τη γνώμη τους ευνοούν συντρόφους τους που εκλέγονται στην ίδια περιφέρεια, ενώ άρχισε να εμφανίζεται και η περιδότη ατολμία. Κλασικό παράδειγμα το τηλεφώνημα του υπουργού Δημόσιας Τάξης Σ. Παπαθεμελή στον υπουργό Εσωτερικών και γραμματέα της Κεντρικής Επιτροπής Α. Τσοχατζόπουλο, μεσούσης της συνεδριάσεως, για να τον ρωτήσει τι να πράξει με τους εγκλείστους στα αμαξοστάσια ΣΕΠίτες, δηλαδή για να πάρει την άδεια να διατάξει εισβολή των ΜΑΤ. Προσφυνέστατα ο κ. Τσοχατζόπουλος τον παρέπεμψε στον καθ' ύλην αρμόδιο υπουργό Μεταφορών Γ. Χαραλάμπους. Γιατί να πάρει αυτός την ευθύνη για ένα αντιδημοφιλές μέτρο. Να ήταν τουλάχιστον αντιπρόεδρος! Σ' αυτή ακριβώς τη λέξη «αντιπρόεδρος» πολλοί έχουν εναποθέσει τις ελπίδες τους ώστε να συμμαζευτεί η κατάσταση στο κυβερνητικό στρατόπεδο. Ο ορισμός αντιπροέδρων, που θα συντονίζουν τους μείζονες κύκλους του κυβερνητικού έργου είναι στη σκέψη του Α. Παπανδρέου και θα είχε προχωρήσει στην επιλογή των προσώπων αν το θέμα δεν είχε διαρρεύσει στον Τύπο από τους ενδιαφερόμενους να καταλάβουν τις επίζηλες θέσεις. Το ζήτημα παρεπὲμφθη στο μέλλον...

Όσα όμως εκ των στελεχών εντοπίζουν το πρόβλημα της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ στην απουσία αντιπροέδρων απλώς στρουθοκαμηλίζουν. Δεν αντέχουν να δουν την

ΙΑΣΟΚ αρχίζει από Α...

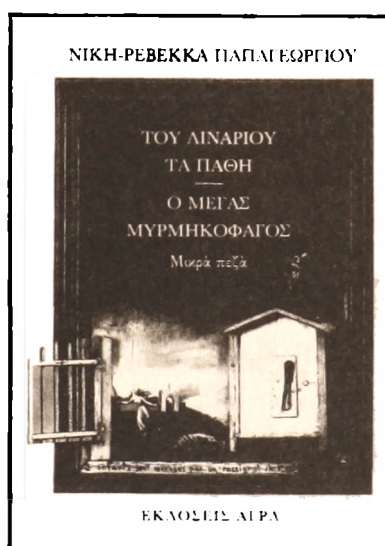
πραγματικότητα κατάματα και να δγάλουν τα επώδυνα πλην όμως αναγκαία συμπεράσματα. Το πρόβλημα της κυβέρνησης είναι η απουσία σχεδίου, η έλλειψη ιθύνοντος που θα εμπνεύσει, θα καθοδηγήσει και θα ρυμουлκήσει κυβέρνηση και κόμμα από την κατάσταση απραξίας στην οποία έχει περιέλθει. Ο Κώστας Λαλιώτης στη συνεδρίαση του Ε.Γ. είπε τα ίδια πράγματα με άλλα λόγια. Μίλησε για κρίση οράματος, κενό πολιτικής, κρίση διαχείρισης. Το έλλειμμα όμως αυτό δεν καλύπτεται από τη χωροταξική ανακατανομή των στελεχών.

Για την απουσία σχεδίου ασφαλώς ενοχοποιούνται τα πρόσωπα που απαρτίζουν τη διευθύνουσα ομάδα του κόμματος. Έχοντας την εμπειρία οκτώ ετών στην κυβέρνηση, τη γνώση από τα λάθη που διεπράχθησαν και την συμπίεση στα ανώτερα καθοδηγητικά όργανα του Κινήματος πάνω από μια δεκαετία, έπρεπε στη χειρότερη των περιπτώσεων να είναι εφοδιασμένα με ένα μίνιμουμ πρόγραμμα προωθητικής διαχείρισης που δεν θα καλλιεργεί προσδοκίες και δεν θα υπόσχεται μαξιμαλιστικούς στόχους.

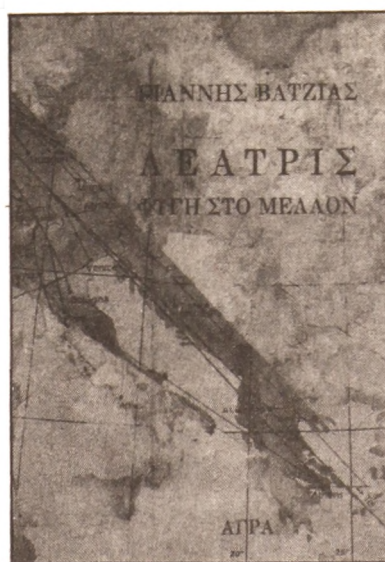
ΜΗ ΜΕ ΛΕΣ ΑΝΔΡΕΑ...

Για το πρόβλημα όμως στον κεντρικό δηματοδότη η ευθύνη περνά στον ιδρυτή του ΠΑΣΟΚ. Κακά τα ψέματα, ο Α. Παπανδρέου του 1994 δεν έχει μεγάλη σχέση με τον άνθρωπο που το 1974 ενέπνευσε ένα μεγάλο μαζικό κίνημα και το οδήγησε μέσα σε επτά χρόνια -παγκόσμιο ρεκόρ- στην κυβέρνηση. Η αντίστροφη μέτρηση για τον Α. Παπανδρέου ξεκίνησε το 1988, όταν δηλαδή φάνηκε ότι όλες οι διαχειριστικές προτάσεις του ΠΑΣΟΚ συνάντησαν τα όριά τους. Το πρόβλημα με τον Α. Παπανδρέου δεν είναι η επισφαλής υγεία του αλλά η πολιτική αδυναμία του να παίξει το ρόλο που απαιτούν οι συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες. Το ρόλο, με άλλα λόγια, του ηγέτη που μπορεί και σχεδιάζει, κινητοποιεί, συνθέτει και, σε τελική ανάλυση, έχει συνείδηση της προσωρινότητάς του.

Παραβιάζουμε ανοιχτές πόρτες μ' αυτά που λέμε. Βρίσκονται στο στόμα των περισσότερων στελεχών του ΠΑΣΟΚ που με φόβο αντικρίζουν το μέλλον. Δυστυχώς όμως γι' αυτούς, για το ΠΑΣΟΚ και ίσως για τον τόπο, δεν έχουν ακόμη επιδείξει το επιβαλλόμενο πολιτικό θάρρος.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ 1979 - 1993

ΣΥΝ: Αρχίζουν τα δύσκολα...

του Ανδρέα Πετρόπουλου

Το πρώτο μετασυνεδριακό ραντεβού της Θεμιστοκλέους, το πρώτο του νέου χρόνου, θεωρείται από πολλούς, αν όχι καθοριστικό, ιδιαίτερα σημαντικό για την μετέπειτα πορεία του κόμματος. Ο ΣΥΝ καλείται τάχιστα σε ανασυγκρότηση και ετοιμότητα για να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που θα ακολουθήσουν με πρώτη αυτή των ευρωεκλογών. Η εδραίωση του κλίματος συνεννόησης είναι το ζητούμενο της «πρώτης» της νέας Κεντρικής Πολιτικής Επιτροπής που θα ασχοληθεί κυρίως με την εκλογή της νέας Πολιτικής Γραμματείας. «Εκπλήξεις» πάντως δεν θα πρέπει να αποκλειστούν, όπως αυτή της εκλογής γραμματέα του κόμματος που προωθεί το Αριστερό Ρεύμα.

Το κλίμα συνεννόησης, η απόκτηση σε ένα βαθμό της χαμένης –τις προηγούμενες χρονιές– συλλογικότητας σε συνδυασμό με τις πρώτες σοβαρές, μετρημένες και μακριά από τα σθημένα φώτα της δημοσιότητας εμφανίσεις του προέδρου Νίκου Κωνσταντόπουλου συνθέτουν μια εικόνα που πολύ δύσκολα είχε καταφέρει να προβάλλει ο ΣΥΝ –εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων– μετά το ιδρυτικό του συνέδριο. Επιπροσθέτως, η αποδοχή –έστω και δύσκολα για ορισμένους– του Αριστερού Ρεύματος ως πλειοψηφούσης συμπαγούς αλλά και ήρεμης δύναμης φαίνεται να σηματοδοτούν –αν και είναι νωρίς για τελεσίδικες κρίσεις– μια οπωσδήποτε αργή, ίσως δασανιστική, ανάκαμψη, δάζοντας το κόμμα σε μια νέα πορεία.

Ο κάδος της ΚΠΕ

Όλα τα παραπάνω θα αποδειχθούν άσκηση επί χάρτου αν το κλίμα αυτό δεν επιβεβαιωθεί και στην πρώτη σύγκληση της ΚΠΕ, που θα ασχοληθεί κυρίως με την εκλογή της νέας Πολιτικής Γραμματείας.

Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις από την πλευρά του Αριστερού Ρεύματος θα τεθεί θέμα εκλογής γραμματέα του κόμματος, πράγμα που σημαίνει ότι η πλειοψηφούσα τάση στον ΣΥΝ επιζητεί μια πιο κεντρική εκπροσώπηση. Το Αριστερό Ρεύμα, μέσω αυτής της επιλογής προσπαθεί να μετριάσει την αντίφαση μεταξύ ενός κεντροαριστερού προφίλ που έχει το κόμμα με την παρουσία του Ν. Κωνσταντόπουλου στη θέση του προέδρου και της αριστερής πλειοψηφίας που υπάρχει στην ΚΠΕ και αναμένεται να εκφραστεί και στην Πολιτική Γραμματεία. Κυρίως, όμως, έχει να κάνει η επιλογή αυτή με την εμπέδωση που έχει και εκτός ΣΥΝ το Αριστερό Ρεύμα, δηλαδή με το λαϊκό στοιχείο του ΠΑΣΟΚ ή και με την αποδοχή του ακόμη και στο χώρο του ΚΚΕ, ενώ είναι ο προνομιακός συνομιλητής ομάδων και προσώπων που ανήκουν στην Αριστερά πέραν του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ.

Αντιδράσεις

Σε αυτή την προοπτική, φαίνεται ότι αντιδρούν ο λεγόμενοι «προεδρικοί», ενώ όσον αφορά στον πρόεδρο του ΣΥΝ οι πρώτες εκτιμήσεις του για το θέμα ήταν μάλλον αρνητικές, αφήνοντας ωστόσο περιθώριο συζήτησης.

Πάντως, ανεξαρτήτως του αποτελέσματος που θα προκύψει από τη σαββατιάτικη συνεδρίαση της ΚΠΕ όλες οι πλευρές επιμένουν ότι «το θέμα του γραμματέα δεν θα αποτελέσει CASUS BELLI. Οι του Αριστερού Ρεύματος ωστόσο υποστηρίζουν ότι πρόκειται για μια επιλογή εκ των ων ουκ άνευ.

Μια άλλη άποψη που διατυπώθηκε για εκλογή γραμματέα της Πολιτικής Γραμματείας, κατά το πρώτο που είχε λειτουργήσει κατά το παρελθόν ο Φώτης Κουδέλης, δεν συγκεντρώνει αρκετές πιθανότητες αφού απορρίπτεται από όλες τις πλευρές.

Συντονιστικό όργανο

Ένα άλλο θέμα που αναμένεται να τεθεί στην ΚΠΕ θα είναι αυτό της σύνθεσης ενός «ειδικού σώματος» που θα ασχοληθεί με τη διαμόρφωση της στρατηγικής του κόμματος και το συντονισμό του στις επερχόμενες ευρωεκλογές. Όσον αφορά τη σύνθεσή του ακούγονται πολλές απόψεις, αφού κάποιои υποστηρίζουν ότι σε αυτό το «ειδικό σώμα» θα μετέχουν και οι εκπρόσωποι από τις νομαρχιακές επιτροπές του κόμματος, ενώ έχει διατυπωθεί η άποψη να μετέχουν σε κάποιες ευρύτερες συνδιασκέψεις και οι πρόσφατα εκλεγέντες σύνεδροι.

Το μετασυνεδριακό κλίμα που κυριαρχεί στη Θεμιστοκλέους είναι οπωσδήποτε διαφορετικό από αυτό που υπήρχε στον ΣΥΝ κατά το πρόσφατο παρελθόν. Όλες οι πλευρές φαίνεται να έχουν συνειδητοποιήσει ότι το πολιτικό σκηνικό θα προσφέρει ακόμη αρκετές ευκαιρίες για μια ουσιαστική παρέμβαση, με δεδομένη την προφανή αδυναμία του ΠΑΣΟΚ τόσο στον οικονομικό τομέα όσο και στα θέματα που αφορούν την εξωτερική πολιτική της χώρας, αλλά και τις σχέσεις της με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Το συνέδριο τελείωσε, τα δύσκολα όμως για το χώρο της Ανανεωτικής Αριστεράς τώρα αρχίζουν.

- «Ηττημένοι δεν υπάρχουν» σημειώνουν όλοι στο τέλος των διαδικασιών. Οι προκλήσεις όμως είναι μπροστά μας για να δοκιμαστούν οι επιλογές και να αποδειχθεί αν είναι ικανές να ξεπεράσουν όχι μόνο τις δυσκολίες που συσσωρεύσε το πρόσφατο εκλογικό αποτέλεσμα αλλά και να επαληθεύσουν την ανάγκη ύπαρξης του χώρου της Ανανεωτικής Αριστεράς. Το πλαίσιο πάντως για αποτελεσματική δράση και διεύρυνση της πολιτικής απήχησης και της λαϊκής της βάσης υπάρχει... Από τους ανθρώπους που την υπηρετούν εξαρτάται η πορεία τους...

Ανδρέας Πετρόπουλος

«ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ»

Νίκος Κωνσταντόπουλος, (Αυγή, 25.12.93)

«Να μεγιστοποιήσουμε την εκλογική μας δύναμη στις ευρωεκλογές, να γίνει η ευρωπαϊκή πολιτική του ΣΥΝ άξονας προβληματισμού και συσπείρωσης ευρύτερων κοινωνικών δυνάμεων. Έτσι θα εξασφαλιστεί η στήριξη της προσπάθειας που κάνει ο ΣΥΝ, ώστε μέσα από τις ευρωεκλογές να ξεπεραστούν οι δυσκολίες που δημιούργησε το τελευταίο εκλογικό αποτέλεσμα. Ακόμα θα εξασφαλιστεί και η σωστή ενημέρωση και ετοιμότητα της κοινωνίας μας για τα μεγάλα προβλήματα που θα βρεθούν μπροστά της. Έχουν ξεχωριστή σημασία για μας οι ευρωεκλογές, γιατί θα έχουμε την ευκαιρία να απευθυνθούμε στην ελληνική κοινωνία με την πολιτική μας απόφαση, που πήραμε στο συνέδριο, και με τις επεξεργασμένες θέσεις μας, που θα αναφέρονται στα προβλήματα που θα προκύψουν από την εφαρμογή της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Θα υπερασπιστούμε σε όλα τα επίπεδα την απόφασή μας για τη ριζική αναθεώρηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ...».

ΤΟ ΠΡΟΤΑΓΜΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

Τάσος Παππάς, (Ελευθεροτυπία, 25.12.93)

«Το γεγονός ότι δεν έλκει την καταγωγή του από το ΚΚΕ ή την Ε.ΑΡ. του δίνει τη δυνατότητα να "συνομιλήσει" με καλύτερους όρους σε σύγκριση με τον "αντίπαλό" του Α. Αλαβάνο, όρους με το ακροατήριο του ΣΥΝ. Το ιδεολογικό πρόταγμα του Ν. Κωνσταντόπουλου

μπορεί να "καλύψει" τον κεντρώο και τον κέντρο αριστερό χώρο, φτάνοντας ενδεχομένως τις παρυφές του κεντροδεξιού. Αναντίρρητα διευρύνεται το πεδίο αναφοράς του ΣΥΝ, αλλά ταυτοχρόνως το κόμμα θα απομακρυνθεί, χωρίς, φυσικά, να εγκαταλείψει -λόγω της ισχυρής παρουσίας του "αριστερού ρεύματος" στους κόλπους του- τα παραδοσιακά στρώματα με τα οποία η Αριστερά είχε προνομιακές σχέσεις εκπροσώπησης».

«ΔΕΝ ΑΝΤΕΧΕΙ ΗΓΕΜΟΝΙΣΜΟΥΣ»

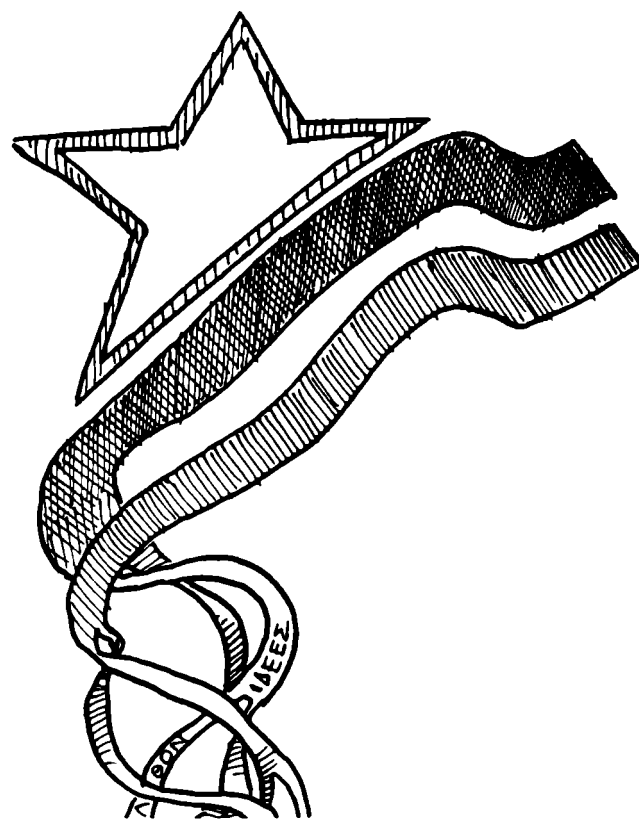
Φώτης Κουδέλης, (Ελευθεροτυπία, 25.12.93)

«Έχω τη βεβαιότητα ότι ο κόσμος της Αριστεράς δεν αντέχει αρχηγοκεντρισμούς και ηγεμονισμούς. Θέλω να πιστεύω ότι εκείνο που θα πρυτανεύσει είναι ότι η ηγεσία του κόμματος πρέπει να εκφράζει την πολιτική του κόμματος όχι γενικά και αόριστα αλλά ως ένα συστατικό στοιχείο της συλλογικής λειτουργίας. Είναι απαραίτητο να συνθέσουμε χωρίς την αλαζονεία της προσωπικής άποψης. Σήμερα, περισσότερο έμπειροι από χθες, μπορούμε να συνεχίσουμε με ελπίδα, έμπνευση και όραμα. Το εγγυάται, νομίζω, η αγωνία και η θέληση των μελών».

ΑΝΟΙΓΜΑ ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΦΤΩΧΟΥΣ

Παναγιώτης Λαφαζάνης, (Αυριανή, 25.12.93)

«Χρειάζεται άνοιγμα προς την κοινωνία και ειδικά προς τις κοινωνικές δυνάμεις που πλήττονται περισσότερο από την κρίση. Τους ανέργους δηλαδή, τους

νέους φτωχούς που πολλαπλασιάζονται και τους εργαζόμενους στην πόλη και το χωριό, των οποίων το βιοτικό επίπεδο έχει υποβαθμιστεί δραματικά. Όλους αυτούς πρέπει να εκφράσει επί της ουσίας ο ΣΥΝ και αυτό είναι, νομίζω, το σημαντικό του ανοίγματος προς την κοινωνία».

ΖΥΓΑΡΙΑ

Παναγιώτης Ζαβουνάκης, (ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, 25.12.93)

«Είναι λοιπόν φανερό ότι το Συνέδριο του ΣΥΝ συσσωρεύσε κι άλλα προβλήματα στα προ πολλού υπάρχοντα, τα οποία, αργά ή γρήγορα, το κόμμα θα τα βρει μπροστά του. Το πότε και με ποια μορφή θα εκδηλωθούν θα εξαρτηθεί από την ετοιμότητα και τη σιγουριά της κάθε πλευράς να πάρει την ευθύνη για ένα νέο γύρο αντιπαράθεσης αμέσως μετά το Συνέδριο που πολλοί χαρακτήρισαν ως "αφετηρία νέας πορείας του κόμματος"».

του Γιάννη Κωστάκη

Πειραιάς, ώρα μηδέν. Εδώ οδηγούν τόσο τα στατιστικά στοιχεία όσο και οι απόψεις παραγόντων της κοινωνικής και πολιτικής ζωής της πόλης. Αν δεν ληφθούν, όσο είναι καιρός, (και δεν υπάρχει ίσως αρκετός) άμεσα και ριζικά μέτρα, ο Πειραιάς, αν δεν έχει την τύχη του Λαυρίου, όπως φοβούνται ορισμένοι, θα περιοριστεί σε χώρο παροχής υπηρεσιών και κέντρων διασκέδασης, χωρίς μόνιμους κατοίκους. Το ζητούμενο είναι κατά πόσο έχει γίνει αυτό αντιληπτό από τους πολιτικούς παράγοντες, που στη μεγάλη τους πλειοψηφία αντιμετωπίζουν την περιοχή σαν τη δεξαμενή των αναγκαίων ψήφων για την είσοδό τους στο Κοινοβούλιο. Άλλωστε, είναι χαρακτηριστικό ότι οι περισσότεροι βουλευτές Πειραιά δεν είναι ταυτόχρονα και μόνιμοι κάτοικοι της εκλογικής τους περιφέρειας, προτιμώντας να μένουν στα λεγόμενα «ευγενή» δόρεια προάστια. Τον ίδιο δρόμο έχουν ακολουθήσει και πολλοί από την παλαιά «αστική τάξη» του Πειραιά, που, αφού φρόντισαν με την άναρχη και ασχεδίαστη εξάπλωση των επιχειρήσεών τους να καταστρέψουν την περιοχή, την εγκατέλειψαν. Σήμερα τους ακολουθούν και πολλοί από τα λεγόμενα «μεσαία στρώματα», αφήνοντας πίσω τους είτε κάποιους ρομαντικούς, είτε όσους δεν έχουν τη δυνατότητα να «μεταναστεύουν». Οι τελευταίοι πλήττονται, εκτός όλων των άλλων, από την ανεργία, αφού τις θέσεις εργασίας καταλαμβάνουν άτομα, με μέση ή υψηλή ειδίκευση, από άλλες περιοχές του λεκανοπεδίου, που έρχονται το πρωί και φεύγουν το απόγευμα.

ΤΟ πρώτο σημάδι που τάρaxε τα νερά και προκάλεσε τις πρώτες ανησυχίες ήταν το αποτέλεσμα της απογραφής του 1991, που έδειξε ότι σε μια δεκαετία ο πληθυσμός μειώθηκε κατά 13,62%, ή σε απόλυτους αριθμούς κατά 26.767. Από 196.389 που είχαν καταμετρηθεί το 1981, το 1991 βρέθηκαν 169.622, δηλαδή ακόμα λιγότεροι και από το 1961 που ήταν 189.728. Οι αυξομειώσεις του πληθυσμού φαίνονται αναλυτικά στον πίνακα 1.

Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΜΕΙΩΝΕΤΑΙ, Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΑΥΞΑΝΕΤΑΙ...

Της μείωσης του πληθυσμού είχε προηγηθεί η σταδιακή αποδιομηχάνιση της πόλης και η σταθερή αύξηση της ανεργίας, που σήμερα είναι πάνω από το μέσο όρο της επικράτειας. Σύμφωνα με στοιχεία του Εργατικού Κέντρου Πειραιά, μόνο τα τελευταία τέσσερα χρόνια έχουν κλείσει μεγάλες βιομηχανικές μονάδες και έχουν χαθεί μία στις τέσσερις θέσεις εργασίας.

Έκλεισε το Αιγαίο, που απασχολούσε 2.000 εργαζόμενους. Η Βέλκα, με 600 εργαζόμενους, η ΕΕΓΕ με 200. Πριν από δύο χρόνια η ΝΑΥΣΙ απασχολούσε 700 άτομα και σήμερα μόλις 160. Η ΑΖΕΛ μείωσε το προσωπικό της από 250 σε 120 και η «ΧΡΩΠΕΙ» από 500 στους 180. Στο εργοστάσιο Γαβριήλ, παράρτημα της «Πειραικής - Πατραϊκής» χάθηκαν 100 θέσεις εργασίας. Λόγω της μείωσης των εργασιών στη Ναυπηγοεπισκευαστική Ζώνη έκλεισαν μια σειρά βιοτεχνιών, που είχαν άμεση εξάρτηση από αυτή και 2.000 έχασαν τη δουλειά τους, ενώ στη Ζώνη η ανεργία φτάνει το 70%. Τα ναυπηγεία Σκαρामαγκά μείωσαν το προσωπικό τους κατά 400 άτομα. Από το εργοστάσιο Λιπασμάτων, στη Δραπετσώνα, έχουν απολυθεί μέχρι τώρα 800 εργαζόμενοι. Από το κλείσιμο εμπορικών καταστημάτων χάθηκαν 1.000 θέσεις εργασίας. Από τη δραστηκή

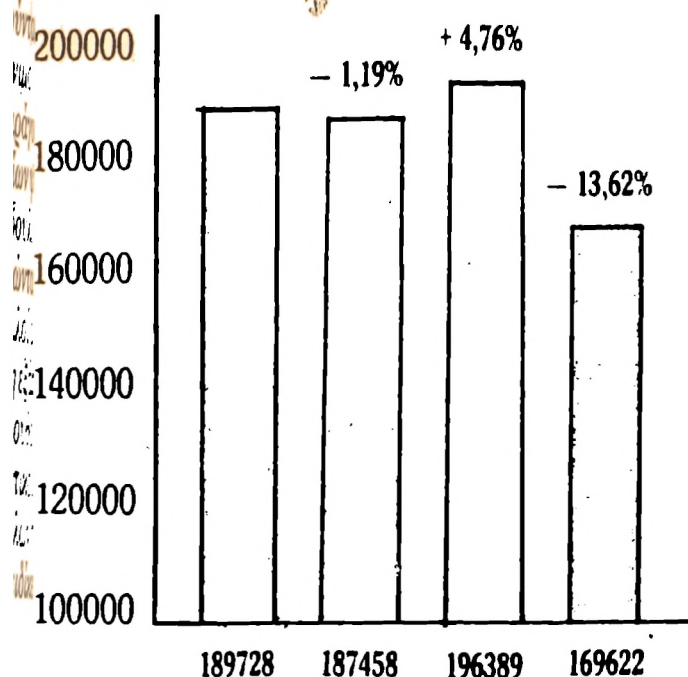
μείωση του αντικειμένου των εκτελωνιστών από 1/1/93, 1.500 εργαζόμενοι βρέθηκαν χωρίς δουλειά.

Κατά Δήμο, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΑΕΔ, η ανεργία στην Νίκαια ήταν 12%, στο Πέραμα 12%, στο Κερατσίνι 8,1%, στον Πειραιά 8%. Ο πρόεδρος του Εργατικού Κέντρου Πειραιά Γ. Μίχας, αμφισβητεί τα παραπάνω στοιχεία και υποστηρίζει ότι η ανεργία στην Νίκαια είναι 17%, στο Πέραμα 25%, στον Πειραιά 16%, στο Μοσχάτο 12%. Να σημειωθεί πάντως ότι η μοναδική μελέτη που υπάρχει για την ανεργία στο Δήμο Πειραιά, είναι του Πανεπιστημίου Πειραιά, που την υπολογίζει στο 14,2%.

Η ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ

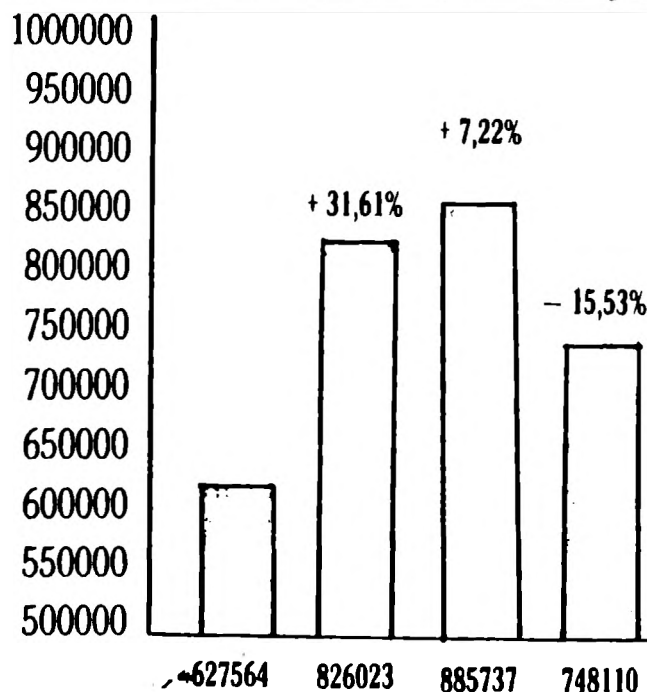
Το συμπέρασμα της άκρως ενδιαφέρουσας μελέτης του Πανεπιστημίου είναι ότι: «Η συμμετοχή του πληθυσμού του Δήμου Πειραιώς στην οικονομική δραστηριότητα και οι δομές απασχόλησης κατά κλάδο παραγωγής και κατά ομάδες επαγγελματιών και θέση στο επάγγελμα, δεν διαφέρουν αισθητά από τα πρότυπα που ισχύουν γενικά σε οποιανδήποτε άλλη αγορά εργασίας αστικού τύπου. Διαπιστώνεται εν τούτοις ότι το πρόβλημα της ανεργίας είναι ιδιαίτερα οξύ τόσο στους νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας όσο και για τους απασχολούμενους στο παρελθόν. Η ανεργία πλήττει περισσότερο τα άτομα κάτω των 30 ετών και της γυναίκας και συνδέεται με τη μαζική είσοδο των τελευταίων στην αγορά εργασίας. Επίσης, αισθητά δυσμενέστερη είναι η θέση της γυναίκας στην παραγωγική δραστηριότητα και στην εργασιακή ιεραρχία και τούτο είναι αποτέλεσμα των εγγενών αδυναμιών της αγοράς εργασίας και ειδικότερα μπορεί να καταλογιστεί στον μη εκσυγχρονισμό του θεσμικού εργασιακού περιβάλλοντος

ΔΗΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

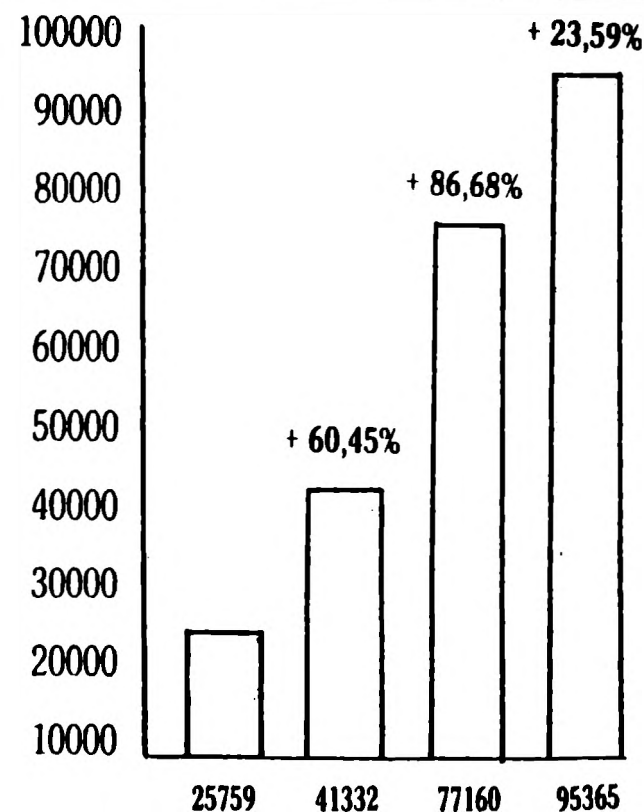
ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Εξέλιξη του πληθυσμού του Πειραιά από το 1961 - 1991

ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Εξέλιξη του πληθυσμού της Αθήνας από το 1961 - 1991

ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΧΟΛΑΡΓΟΣ ΠΑΠΑΓΟΥ

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Εξέλιξη του πληθυσμού των τριών προαστίων από το 1961 - 1991

και στην έλλειψη ευέλικτων μηχανισμών προσαρμογής της προσφοράς προς την ζήτηση εργασίας μέσω της κινητικότητας και της εκπαίδευσης του ανθρώπινου δυναμικού στο Δήμο Πειραιά».

Η έρευνα αποκάλυψε ότι το 43,9% των μελών των νοικοκυριών στο Δήμο Πειραιά, ανήκει στην κατηγορία του ενεργού πληθυσμού και το 56,1% στην κατηγορία του μη οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Οι απασχολούμενοι μεταξύ των οικονομικά ενεργών ατόμων είναι το 85,8%. Συνεπώς, οι άνεργοι φτάνουν στο 14,2%.

Από τους απασχολούμενους το 0,2% εργάζονται στον πρωτογενή τομέα, το 19% στα ορυχεία και τη μεταποίηση, το 2,7% στις κατασκευές, το 17,9% στο εμπόριο, το 3,9% στα εστιατόρια και ξενοδοχεία, το 2,1% στις τράπεζες και ασφάλειες, το 14,8% στις μεταφορές και επικοινωνίες, το 19,8% στις δημόσιες υπηρεσίες και το 19,5% στις λοιπές υπηρεσίες, ενώ το 0,1% δεν δήλωσε απασχόληση σε κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.

Αναφορικά με τις ομάδες ατομικών επαγγελμάτων, οι επιστήμονες και οι ελεύθεροι επαγγελματίες ανέρχονται σε 21,9%, οι διευθυντές σε 2,7%, οι υπάλληλοι γραφείου σε 19,3%, οι έμποροι και οι πωλητές σε 15,4%, οι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών σε 11,1%, οι στη γεωργία και ζωοκομία σε 0,1% και οι τεχνίτες και οι εργάτες σε 28,9%, ενώ το 0,6% δεν ήταν δυνατόν να καταταχθεί σε ομάδα επαγγέλματος.

Ως προς τη θέση στο επάγγελμα οι απασχολούμενοι διακρίνονται κατά 5,5% σε εργοδότες, κατά 19,8% σε αυτοαπασχολούμενους, κατά 0,4% σε φασιονίστριες, κατά 72,2% σε μισθωτούς και ημερομίσθιους και κατά 2,1% σε βοηθούς οικογενειακών εκμεταλλεύσεων.

Ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο της έρευνας είναι ότι το

93,9% των εργαζομένων κατέχουν θέσεις πλήρους απασχόλησης και το 6,1% μερικής. Ακόμη το 4% των απασχολούμενων εργάζονται με ελαστικό ωράριο, το 27,8% με κινητό και το 68,2% με σταθερό.

ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Η ανεργία στο Δήμο Πειραιά πλήττει κυρίως το γυναικείο πληθυσμό και τα νεότερα σε ηλικία άτομα. Το ποσοστό των ανέργων στους άνδρες το 1991 ήταν 8,3%, ενώ στις γυναίκες 24,1%. Να σημειωθεί ότι το 46,6% των ανέργων γυναικών, ζητούν για πρώτη φορά εργασία.

Το ποσοστό ανεργίας στα άτομα κάτω των 30 ετών είναι 25,8% και στα άνω των 30 ετών 8,1%. Στις γυναίκες κάτω των 30 ετών, η ανεργία είναι 33,5% και στους άνδρες 18,6%.

Η ανεργία πλήττει ιδιαίτερα τους αποφοίτους λυκείου (16,6%) και εκείνους που έχουν γενική εκπαίδευση, μέχρι και το τριετές γυμνάσιο. Στους πτυχιούχους ανωτάτης και ανώτερης εκπαίδευσης η ανεργία είναι 6,9%.

Το ποσοστό των νέων ανέργων, δηλαδή αυτών που ζητούν εργασία για πρώτη φορά, είναι 8,3%, ενώ των παλιών, δηλαδή αυτών που έχουν εργαστεί στο παρελθόν, 7,8%.

Οι βασικοί λόγοι της ανεργίας, κατά σειρά σπουδαιότητας είναι η απόλυση και η λύση της σύμβασης (42,3%), οι οικογενειακές υποχρεώσεις των γυναικών (13,5%), και η διάλυση της επιχείρησης στην οποία εργαζόταν ο άνεργος (10,9%).

Η συγκριτική θεώρηση των στοιχείων οικονομικής δραστηριοποίησης του πληθυσμού κατά φύλο, αποκαλύπτει την μειονεκτική θέση των γυναικών έναντι των ανδρών

στην αγορά εργασίας του Δήμου Πειραιά, που όμως δεν μπορεί να θεωρηθεί χειρότερη, από ό,τι είναι στις υπόλοιπες αστικές περιοχές.

Η ΑΝΕΡΓΙΑ ΣΤΟΥΣ ΝΑΥΤΙΚΟΥΣ

Τα τελευταία χρόνια η ανεργία πλήττει ιδιαίτερα και τους ναυτικούς, πολλοί των οποίων αναγκάζονται να αλλάξουν επάγγελμα. Αν και δεν είναι όλοι κάτοικοι Πειραιά, αξίζει να σημειωθεί, αφού η ναυτιλία είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον Πειραιά. Σύμφωνα με εκτιμήσεις των ναυτεργατών η ανεργία στον κλάδο έχει ανέβει κατακόρυφα. Δυστυχώς, από τις αρμόδιες υπηρεσίες δεν υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι η απογραφή των ναυτικών που έγινε από την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία το 1992, δεν έχει ακόμη δημοσιοποιηθεί. Το βέβαιο είναι ότι από το 1990, που με νόμο μειώθηκαν οι οργανικές συνθέσεις των πληρωμάτων, πολλοί ναυτικοί έχουν μείνει άνεργοι.

Με βάση την απογραφή του 1990 οι έλληνες ναυτικοί που υπηρετούσαν σε ελληνικά πλοία στις 20 Σεπτεμβρίου 1990 ήταν 24.554, έναντι 26.103 που υπηρετούσαν το ίδιο διάστημα το 1988. Δηλαδή μείωση κατά 5,9%.

Η ΠΡΟΣ ΒΟΡΡΑΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Στην περίπτωση του Πειραιά παρατηρείται ένα όχι και τόσο σύνηθες ιστορικό φαινόμενο. Ενώ οι μεταναστεύσεις ακολουθούν πορεία από Βορρά προς Νότο, εδώ παρατη-

ρούμε μια αντιστροφή. Τούτο αποδεικνύεται από τα στοιχεία της τελευταίας απογραφής. Με δεδομένο ότι ο πληθυσμός της Αθήνας μειώνεται και μάλιστα σε βαθμό μεγαλύτερο του Πειραιά (πίνακας 2) και των βορείων προαστίων αυξάνεται θεαματικά (πίνακας 3), το συμπέρασμα είναι μάλλον εύλογο.

Οι «αποδημούντες», σύμφωνα με την εκτίμηση του προέδρου του Εμπορικού Συλλόγου Πειραιά Χ. Κεφάλα, ανήκουν στους ανωτέρου οικονομικού και πνευματικού επιπέδου πολίτες. Ορισμένοι από αυτούς εξακολουθούν να εργάζονται στην πόλη, η καθημερινή, όμως, μετακίνησή τους και μάλιστα συγκεκριμένες ώρες σε κάθε άλλο παρά την ωφελεί, αφού το μόνο που τελικά μένει είναι η κυκλοφοριακή συμφόρηση με ό,τι συνεπάγεται για τη μόλυνση του ήδη δεδωρημένου περιβάλλοντος.

Η ίδια κατάσταση, αν όχι χειρότερη, παρατηρείται τις βραδινές κυρίως ώρες των αργιών, σε μερικές περιοχές του Πειραιά, όπως η Καστέλλα, το Πασαλιμάνι ή η Πειραιϊκή, που η συσσώρευση κέντρων διασκέδασης έχει μετατρέψει τη ζωή των μόνιμων κατοίκων σε εφιάλτη.

Τελικά, ίσως να μην απέχει πολύ από την πραγματικότητα ο τέως πρόεδρος του Εμπορικού Συλλόγου Γ. Πολυχρονόπουλος όταν σημειώνει ότι τα παιδιά των Πειραιωτών δεν θα μεγαλώσουν στον Πειραιά, ούτε ο κ. Κεφάλας που τονίζει ότι σιγά σιγά η πόλη μετατρέπεται σε «γκέτο».

Και επειδή τίποτα δεν είναι τυχαίο, το ζητούμενο ίσως δεν είναι ποιοι ωφελούνται, αφού λίγο - πολύ είναι γνωστοί, όσο το πώς και πότε θα αντιδράσουν οι περισσότεροι που θίγονται...

Τά ποιητικά βιβλία του ΓΙΑΝΝΗ ΒΑΡΒΕΡΗ

Μόλις κυκλοφόρησε

- ΠΙΑΝΟ ΒΥΘΟΥ
- Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟ ΣΤΡΩΝΕΙ
- ΑΝΑΠΗΡΩΝ ΠΟΛΕΜΟΥ
- ΤΟ ΡΑΜΦΟΣ – ΕΝ
ΦΑΝΤΑΣΙΑ, ΚΑΙ ΛΟΓΩ,

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΥΨΙΛΟΝ, Ζ. Πηγής 34. Τηλ.: 3638257

«Ω Σατανά, τη μαύρη σου κακομοιριά λυπήσου»*

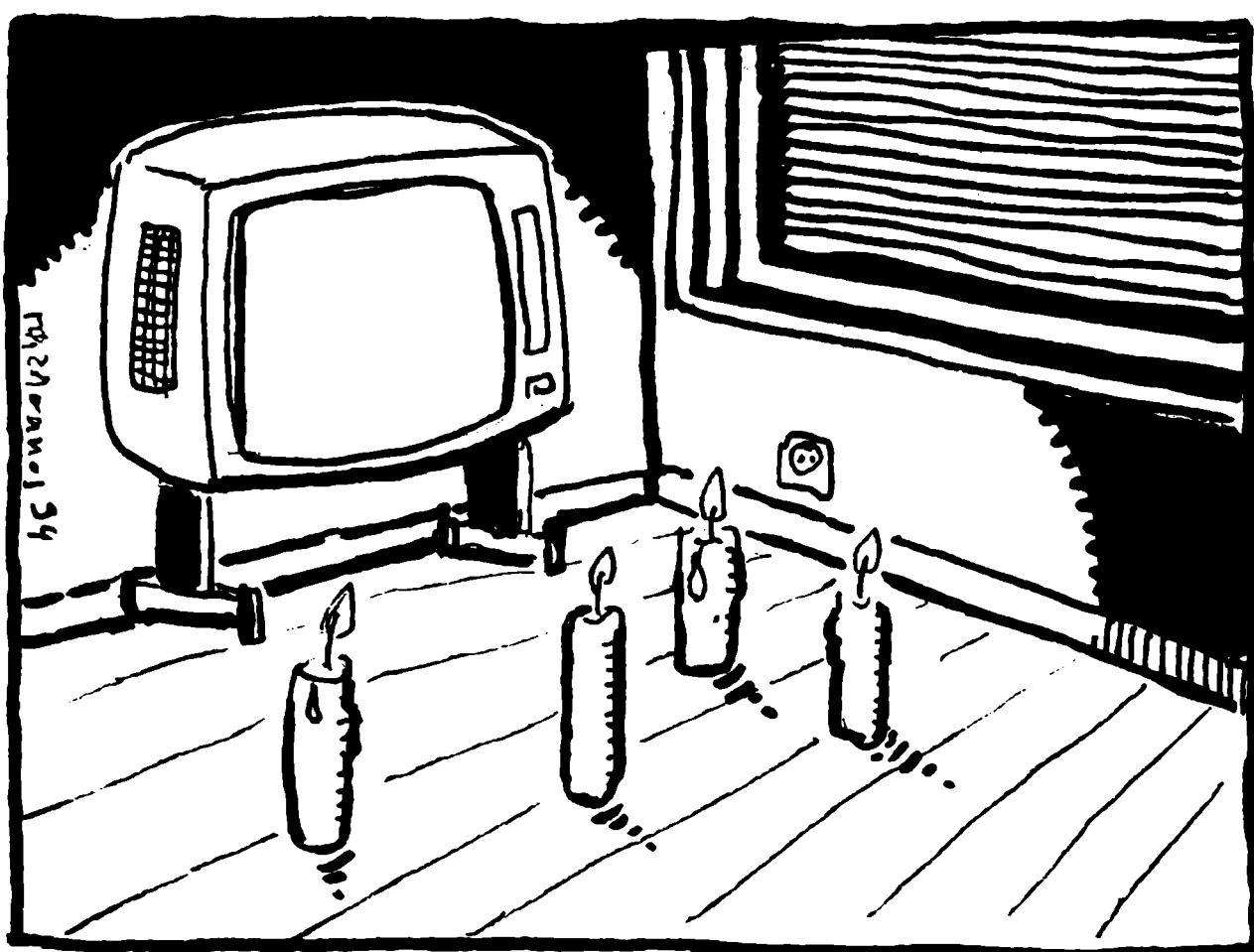
Γι' αυτό, την μαύρη μου κακομοιριά, την καθημερινή, λυπήσου κι ας μην σβήσει ποτέ η λάμψη της ιερής Σου οθόνης, Άρχοντα των ταπεινών και καταφρονεμένων.

Ακουσέ με: Ρεύω στα πόδια μου οχτώ ώρες σε μian άχαρη δουλειά, σκοτώνομαι, και τα λεφτά ποτέ δεν φτάνουν· ίσα που αρκούν για τις καθημερινές ανάγκες κι ούτε λούσα, ούτε ταξίδια, ούτε ακριβές ψυχαγωγίες.

Άκουσέ με: Πανάκριδα αμάξια περνούν δίπλα μου, με κάτι μωρά πολυτελείας μέσα και ξέρω ότι ποτέ δεν θα τα χαρώ, ούτε τ' αμάξια ούτε τα μωρά, γιατί ποιος είμαι εγώ, τι έχω για να τις τραβήξω κοντά μου; Λεφτά, δόξα ή κορμάρα; Τίποτα, εκτός απ' την κρατημένη θέση μου στο τρόλλεϋ, μέρα μπαίνει μέρα βγαίνει. Και την κυρά μου με τα σουτζουκάκια της κάθε Κυριακή. Κι όσα για σεξ, τα συζυγικά αγκαλιάσματα της νύστας κάθε δεύτερο Σάββατο, που, ούτε κι αυτά θα υπήρχαν, αν δεν έφερνα στο νου μου τις γκόμενες στις αυτοκινητάρες ή στα εξώφυλλα των περιοδικών.

Άκουσέ με: Γερνάω, βαραίνω, η μηχανή μου ρετάρει. Έχουν αρχίσει τα πονάκια εδώ κι εκεί. Κι οι κορμάρες, έχω αρχές φαλάκρας και πολλά νεύρα, το άγχος να τα φέρω βόλτα θα με σκοτώσει πριν την ώρα μου και τίποτα, τίποτα δεν μου δίνει αληθινή χαρά: τα παιδιά μου μιλούν τη γλώσσα τους και δεν μ' ακούν, οι φίλοι μου εξαφανισμένοι, η γυναίκα μου μ' έχει βαρεθεί και την έχω βαρεθεί κι εγώ. Το κόμμα μου τα σκάτωσε, διδλία δεν διαβάζω, και δεν έχω λεφτά ή χρόνο ή κέφι για να 'χω χόμπυ.

Άκουσέ με: Είμαι γεμάτος αδιέξοδα κι ανεκπλήρωτους πόθους. Τα εφηβικά μου όνειρα έχουν γίνει εφιάλτες, τον κόσμο δεν τον άλλαξα, αυτός με άλλαξε και μ' έκανε από άνθρωπο υπάλληλο, κι όσο για τον

έρωτα της ζωής μου, σήμερα γυρνάει μέσα στο σπίτι με ρόμπα, μπικουτί και κυτταρίτιδα. Κι ούτε φιλοδοξίες έχω πια· εύχομαι μόνο να μην μ' απολύσουν πριν πάρω τη σύνταξή μου.

Άκουσέ με και λυπήσου με, άρχοντα του ονείρου, μοναδική παρηγοριά των κακομοιρηδων, που σαν κι εμένα, κάθονται κάθε βράδυ μπροστά στο λαμπερό Σου το δωμά και κοινωνούν τη χάρη Σου: ό,τι λαχτάρησα και δεν απόχτησα το 'χω μπροστά μου, ζωντανό, χρωματιστό, χωρίς να σηκωθώ απ' την πολυθρόνα μου. Γυρνάω το κουμπί και να! Ευθύς αποκτώ νιάτα, υγεία, δύναμη, ελευθερία, πλούτο. Κάνω ό,τι γουστάρω χωρίς να δίνω λογαριασμό σε κανέναν κερατά, κάνω έρωτα όσο θέλω και μ' όποια θέλω, ζω σε μέρη εξωτικά, πίνω τα καλύτερα ποτά, γίνομαι ήρωας ή γλεντζές ή ταξιδευτής ή κοσμοπολίτης και παίρνω, έτσι, την εκδίκησή μου απ' όλους:

τον δάσκαλο που με ξεφτίλιζε στην τάξη, το λοχία που μ' έλιωνε στην αγγαρεία, τον μπάτσο που μ' έκανε σκουπίδι μπροστά στα παιδιά μου, το δουλευτή που με κορόιδεψε, τον προϊστάμενο που με ταπεινώνει, τον μερσεντάκια που μ' έκανε μούσκεμα περνώντας με την αμαξάρα του επίτηδες σύρριζα στο πεζοδρόμιο... Όλους.

Ζω αληθινά μόνο μέσα απ' τα θαύματα που μου χαρίζεις απλόχερα κάθε βράδυ, και σίγουρα δεν έχω χάσει την ψυχή μου, όπως λένε κάποιοι παπάδες ή επιστήμονες ή δημοσιογράφοι, παρά την έχω βρει κοντά Σου, εκεί ζει η ψυχή μου, Άρχοντα, κι όχι στο μίζερο γραφείο ή στο στενόχωρο τριάρι που μυρίζει κρεμμυδίλα.

Γι' αυτό, την μαύρη μου κακομοιριά, την καθημερινή, λυπήσου κι ας μην σβήσει ποτέ η λάμψη της ιερής Σου οθόνης, Άρχοντα των ταπεινών και καταφρονεμένων.

Παύλος Μεθενίτης

*από το ποίημα LES CITANIES DE SATAN του CHARLES BAUDECAIRE, Παρίσι 1857. Ο στίχος στο πρωτότυπο είναι: «Oh Satan prends pitié de ma longue misere».

Αλλαγές στο τοπίο των ΜΜΕ

Ας μην μιλήσουμε για απολογισμό στο χώρο των ΜΜΕ. Γιατί δεν είναι κάτι τέτοιο. Είναι μονάχα καταγραφή κάποιων ξεχωριστών φαινομένων στο χώρο των ΜΜΕ που συνέβησαν την προηγούμενη χρονιά, αυτών, άλλωστε, που την καθόρισαν. Μπορεί από τα πιο συζητημένα γεγονότα της χρονιάς που πέρασε να είναι η εμφάνιση των δύο νέων καναλιών (Σκάι - TV και Star Channel) ή ο νέος νόμος για τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, ωστόσο, αυτό που χαρακτήρισε το 1993 ήταν η δυναμική παρέμβαση των εκδοτών (επιχειρηματιών) στο πολιτικό παιχνίδι, πράγμα άλλωστε που καταγγέλθηκε από τον ίδιο τον απερχόμενο πρωθυπουργό, κ. Μητσοτάκη, σε προεκλογικές τηλεοπτικές συνεντεύξεις του.

Ποτέ στο παρελθόν οι εκδότες δεν υπήρξαν τόσο ισχυροί. Κι η δύναμή τους δεν συνίσταται μόνο στα έντυπα που έχουν στην κυριότητά τους ή τα τηλεοπτικά κανάλια στα οποία συμμετέχουν. Επειδή οι παραδοσιακοί εκδότες είναι πλέον από ελάχιστοι έως ανύπαρκτοι, οι περισσότεροι διατηρούν και παντός άλλου είδους επιχειρήσεις και διεκδικούν γι' αυτές τη μερίδα του λέοντος από το κράτος. Συνήθως το πετυχαίνουν, ωστόσο, αν για κάποιους λόγους αποτύχουν, παρατηρείται το φαινόμενο τραγικής ειρωνείας που ζήσαμε πέρσι: Ο κ. Μητσοτάκης να πέφτει από...

αποστασία και η δεξιά κυβέρνησή του μετά τον πόλεμο του κεφαλαίου... (εκδότες - επιχειρηματίες). Αν αυτό ήταν ένα από τα πλέον εξόφθαλμα πολιτικά φαινόμενα της προηγούμενης χρονιάς, δεν πρέπει να παραληφθεί να αναφερθεί το γεγονός των «μυστικών κονδυλίων», που συντάραξε τον Τύπο μετεκλογικά ή ο πόλεμος για τα ένθετα των εφημερίδων, που έληξε άδοξα ή ακόμη και η έως εσχάτων μάχη για τις «μικρές αγγελίες», που έφερε δύο τουλάχιστον παραδοσιακούς εκδότες στα μαχαίρια. Φαινόμενα κι επιφαινόμενα όλα αυτά ενός Τύπου που βρίσκεται σε παρακμή, που δίνει τη μάχη του για να κρατηθεί, αφού δεν ενδια-

Μεγάλη κινητικότητα υπήρξε στο χώρο των ΜΜΕ στη διάρκεια της προηγούμενης χρονιάς. Και δεν ήταν μόνο οι εκλογές που συνέβαλαν σ' αυτό. Μια σειρά από φαινόμενα κι επιφαινόμενα δείχνουν πως τα ΜΜΕ στην Ελλάδα -έντυπος και ηλεκτρονικός Τύπος- βρίσκονται σε φάση σημαντικών ανακατατάξεων

φέρεται να βελτιώσει την ύλη του, αλλά να διεκπεραιώσει γραφειοκρατικά την τρέχουσα ειδησεογραφία. Αν το παιχνίδι το 'χει κερδίσει η τηλεόραση, δεν είναι γιατί είναι καλή, αλλά γιατί στηρίχθηκε στην αδυναμία των εκδοτών ν' ανανεώσουν τον Τύπο...

Ειδησεογραφικός Σκάι

Καρπός της κόντρας σ' όλα τα επίπεδα μεταξύ Μητσοτάκη - Αλαφούζου υπήρξε ο τηλεοπτικός Σκάι που εξέπεμψε στις 22 Σεπτεμβρίου. Ελάχιστες ημέρες πριν από την πτώση της κυβέρνησης.

Στην αρχή, βεβαίως, είχε πολλά προβλήματα παρεμβολών, η ET-3 «έπεφτε» συνεχώς επάνω του, ήταν άλλωστε το μόνο που μπορούσε να κάνει ο τότε πρωθυπουργός, ο οποίος έβλεπε το έδαφος να φεύγει σιγά σιγά κάτω από τα πόδια του. Έτσι, εγεννήθη μίμν κα- νάλι καθαρά ειδησεογραφικό, αφού είχε δελτίο ή τίτλους ειδήσεων ανά ημίωρο. Με ελάχιστα μέσα και χωρίς ουσιαστική φιλοσοφία, ο Σκάι υπήρξε τηλεοπτικά. Οι εκπομπές του ραδιοφωνικού αδελφού του εμπλουτισμένες με ολίγη εικόνα, προσπάθησαν να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των τηλεθεατών, ειδικά των οπαδών του ΠΑΣΟΚ, αφού το κανάλι είχε ήδη αποκτήσει την εύνοια της ηγεσίας του. Αν κάτι χαρακτηρίζει ακόμη και σήμερα τις εκπομπές του Σκάι -άλλωστε το πρόγραμμα ορίζεται ακόμη ως «πειραματικό»- είναι ο άκρατος λαϊκισμός. Ανάμεσα σ' όλα τ' άλλα έχει μεταμορφωθεί και σε καθαρά ποδοσφαιρικό κανάλι. Και δεν μιλάμε για μεγάλα ματς που οποιοσδήποτε τηλεοπτικός σταθ-

μός θα 'θελε να περιλάβει στο πρόγραμμά του, αλλά αντίθετα, για μικρά και ασήμαντα, μόνο και μόνο για να πάρει τη χροιά ενός λαϊκού καναλιού που απευθύνεται κυρίως σε άνδρες και δη νέους. Μ' άλλα λόγια, ο τηλεοπτικός Σκάι κινείται στο ίδιο επίπεδο λαϊκισμού με το ραδιοφωνικό, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων (π.χ. Παύλος Τσίμας).

Δεν είναι, όμως, ο λαϊκισμός αυτός που δεν του έδωσε δυνατότητα να εξελιχθεί. Είναι αυτή καθ' εαυτή η όποια ειδησεογραφική φιλοσοφία του. Δεν σκέφτηκε, αλήθεια, κανείς από τους ιθύνοντες του καναλιού πως η Ελλάδα είναι μια πολύ μικρή χώρα για να μπορέσει να συντηρήσει ένα τέτοιο κανάλι, όταν μάλιστα υπάρχουν δύο ανταγωνιζόμενοι κολοσσοί (Mega - Antenna), που συνδυάζουν την ειδησεογραφία με την ψυχαγωγία; Αποτέλεσμα αυτής της ά-λογης πολιτικής είναι το κανάλι να μην αποκτήσει ποτέ τις απαραίτητες, για την επιδίωσή του, διαφημίσεις, να βρίσκεται οικονομικά στην κόψη του ξυραφιού, τόσο που να φτάνει στο σημείο να αναθεωρεί την όποια φιλοσοφία του. Έτσι, έχει ήδη ανακοινώσει πως από τις αρχές Μαρτίου εγκαινιάζει το νέο του πρόγραμμα, το οποίο δεν θα είναι πλέον «πειραματικό» και θα συνδυάζει την ειδησεογραφία με την ψυχαγωγία. Ίδωμεν, γιατί η μέχρι σήμερα πρακτική του καναλιού δεν προκαταλαμβάνει για πολλά θετικά πράγματα.

Είναι Star αλλά δεν φέγγει

Ύστερα από πολλές οδύνες τοκετού, εγεννήθηκε το Star Channel ή

άλλως πως το κανάλι του κ. Μαστοράκη. Συνδιοκτησία Κουρή - Βαρδινογιάννη, όπως γράφτηκε πολλές φορές και δεν διαψεύστηκε ποτέ. Είδε το φως της μικρής οθόνης τις πρώτες ημέρες του Δεκεμβρίου του 1993, φέρνοντας κοντά στους τηλεθεατές σειρές που είχαν πρωτοεμφανιστεί κυρίως στην κρατική τηλεόραση, επενδύοντας σ' ένα μεγάλης ηλικίας κοινό που τις είχε δει και τις νοσταλγούσε. Μαζί μ' αυτές, βεβαίως, και όποια αμερικανικά τηλεοπτικά σκουπίδια βρήκε ο κ. Μαστοράκης σε τιμή ευκαιρίας. Τις πρώτες ημέρες εκπομπής του προκάλεσε σάλο με τα τρισδιάστατα φιλμ που διαφήμιζε και που απαιτούσαν δήθεν ειδικά γυαλιά. Το κοινό που έσπευσε να τ' αγοράσει, πισωγύρισε με την τιμή τους και προτίμησε να βλέπει μονοδιάστατο τον κ. Μαστοράκη, έτσι ακριβώς όπως είναι. Εκτός από το ειδησεογραφικό πρόγραμμα του σταθμού, το οποίο κινείται σε επίπεδο ανυπαρξίας (ήδη υπήρξαν παραιτήσεις και αντικαταστάσεις σ' αυτό τον τομέα), ο κ. Μαστοράκης προσπάθησε να δημιουργήσει δύο κυρίως πόλους έλξης τηλεθεατών: Από τη μια ο κ. Πέτρος Κωστόπουλος με την εκπομπή του «Ο Πέτρος και ο λύκος» και από την άλλη, ο ίδιος ο κ. Μαστοράκης με τη δική του «Αργά...», που εμφανίζεται καθημερινά μετά τα μεσάνυχτα. Οι δύο εκπομπές, για διαφορετικούς ίσως λόγους, κινούνται στο ίδιο επίπεδο. Είναι προκλητικά talk - show, που επιδιώκουν κάθε μια με τον τρόπο της να γαργαλήσουν το μαλακό υπογάστριο του τηλεθεατή. Με μια βασική διαφορά: Ο μεν κ. Κωστόπουλος, που δεν ξέρει από τηλεόραση, το μόνο που κάνει είναι να προσελκύσει στο κανάλι το νεανικό, λαϊκίζον και ανεργάτιστο κοινό του Κλικ και των άλλων περιοδικών που διευθύνει, ο δε κ. Μαστοράκης, αν και γνωρίζει πολύ καλά τι σημαίνει τηλεόραση και δη αμερικανική, έχει εκχυδαίσει το επίπεδο των εκπομπών του τόσο, που έχει καταντήσει απρεπής. Ο κ. Μαστοράκης, επίσης, δεν ξεχνάει από καιρού σε καιρό να μας υπενθυμίζει ότι ο ίδιος είναι απολίτικος, άρα δεν έχει ιδεολογικές

δεσμεύσεις και ηθικούς φραγμούς. Ανάμεσα σ' όλα αυτά, περιφέρονται και πανέμορφα ημίγυμνα προκλητικά κορίτσια, έτσι για να γεμίσει το πρόγραμμα, να 'χει κι ο τηλεθεατής να θυμάται και να χαίρεται. Βεβαίως, το *Star Channel* απέσπασε μεγαλύτερο ποσοστό από τη διαφημιστική πίτα από τον Σκάι, χωρίς όμως να 'χει τη δυνατότητα ακόμη ν' αποκομίσει κέρδη από τις διαφημίσεις.

Να πει κανείς ότι κι αυτό είναι φαινόμενο του καιρού μας, θα ήταν ίσως λίγο...

Τα «μυστικά κονδύλια»

Αμέσως μετά τις εκλογές, αυτό που συντάραξε την κοινή γνώμη ήταν τα περίφημα «μυστικά κονδύλια». Η εφημερίδα *Αυριανή* -αλλά και το *Ράδιο Αθήνα* και το τότε υπάρχον *Κανάλι 29*- του Γ. Κουρή, δημοσίευσε παραποιημένα και κακόβουλα «στοιχεία», σύμφωνα με τα οποία, περιοδικά αλλά και κάποιοι δημοσιογράφοι είχαν δήθεν χρηματιστεί από το υπουργείο Εξωτερικών. Τα υποτιθέμενα «στοιχεία» διέρρευσαν, όπως τελικά φαίνεται, εντέχνως από το ίδιο το υπουργείο εναντίον εχθρών ή δήθεν εχθρών, για να ξεπληρωθούν, κατά κάποιον τρόπο, «αδικίες» που διαπράχθηκαν εναντίον του ΠΑΣΟΚ ιδιαίτερα στο τέλος της τελευταίας τετραετίας που βρισκόταν στην κυβέρνηση. Μέσα στο ζοφερό κλίμα που δημιουργήθηκε, αφέθηκε και πάλι εντέχνως να κυκλοφορήσει η φήμη ότι υπήρχε και κατάλογος δημοσιογράφων που είχαν «εξαγορασθεί» από τον πρώην υπουργό Εξωτερικών κ. Σαμαρά. Σ' ελάχιστο χρόνο είχε ριχτεί λάσπη εναντίον εντύπων και ανθρώπων, δικαίως και αδικώς.

Στην προκειμένη περίπτωση αναμείχθηκε και το όνομα του Αντί, ως έχον λαμβάνειν από τα «μυστικά κονδύλια». Και τα ποσά που δήθεν αποκαλύφθηκαν δεν ήταν άλλα από τις συνδρομές του ΥΠΕΞ στο περιοδικό, για την αποστολή 107 συνδρομών του στις διάφορες ελληνικές πρεσβείες ανά τον κόσμο. Γι' αυτή τη συγκοφαντική δυσφήμιση το Αντί κατέθεσε αγωγή σε βάρος του συγκροτήματος Κουρή και η δικάσιμος έχει ορισθεί για τις επόμενες ημέρες.

Βεβαίως, το θέμα των μυστικών κονδυλίων ταλανίζει εδώ και χρόνια το δημοσιογραφικό επάγγελμα και ανασύρεται συχνά - πυκνά για να χρησιμοποιηθεί στο διακομματικό παιχνίδι για την κατάκτηση της εξουσίας. Ποτέ, ωστόσο, δεν

έφτασε το μαχαίρι στο κόκκαλο. Κι είναι ίσως η πρώτη φορά που διατάχθηκε έρευνα κι έγινε έρευνα σε βάθος από την ΕΣΗΕΑ. Αποτέλεσμα αυτής της έρευνας είναι ένα πόρισμα που υπογράφεται από τον κ. Παναγιώτη Βενάρδο, μέλος του πρωτοβάθμιου Πειθαρχικού Συμβουλίου (δημοσιεύτηκε στο *Αντί*, τχ. 540), το οποίο δεν έχει ακόμη αξιολογηθεί και αξιοποιηθεί. Ίσως γιατί τα θέματα που θίγει κι αποκαλύπτει είναι πολλά, έχουν να κάνουν μ' αυτή καθ' εαυτήν τη δομή του Τύπου, έτσι όπως έχει διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια και χρειάζεται αρκετό θάρρος για να υπάρξει μια πραγματική κάθαρση.

Παρέμβαση στα ΜΜΕ

Το νομοσχέδιο περί τα «ραδιοηλεκτρονικά» είναι ίσως ένα από τα σημαντικότερα θέματα που αφορούν στα ΜΜΕ και που θεωρείται δείγμα γραφής ολοκληρωτικής παρέμβασης στο χώρο. Προτάθηκε στην κυβέρνηση από τον υφυπουργό Τύπου και κυβερνητικό εκπρόσωπο κ. Βενιζέλο και ψηφίστηκε ως επείγον από τη Βουλή των Ελλήνων. Πρόκειται για ένα νομοσχέδιο που καθιστά την εκάστοτε κυβέρνηση κυρίαρχο του παιχνιδιού στα ΜΜΕ, που επιδιώκει την κομματική χειραγώγηση για τα κρατικά και τύποις την «αυτορρύθμιση» για τα ιδιωτικά. Αυτό το νομοσχέδιο, το οποίο χρεώνεται εξ ολοκλήρου στον κ. Βενιζέλο, αποδεικνύει και την προσωπική του αντίφαση, ως συνταγματολόγου - καθηγητή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, όπου δήλωνε υπέρμαχος του πλουραλισμού στα ΜΜΕ και ως πολιτικού, ο οποίος έχων πλέον εξουσία μοιράζει τα χαρτιά προς όφελός του...

Έως πρόσφατα, απ' όλες τις κυβερνήσεις, ο ραδιοηλεκτρονικός χώρος ρυθμιζόταν με παρασκηνιακές ενέργειες. Το νέο νομοσχέδιο δεν ανατρέπει τα δεδομένα, απλά καταργεί τα προσχήματα. Νομιμοποιεί ό,τι γινόταν στο παρασκήνιο και δίνει επισήμως τα ηνία στην κυβέρνηση. Έρχεται να περιπλέξει ακόμη περισσότερο τα πράγματα στον ήδη θολό χώρο των ΜΜΕ, υποκρύπτει παγίδες, φालκιδεύει τον πλουραλισμό στην πληροφόρηση και δίνει, επίσημα πια, το πράσινο φως στην κρατική παρέμβαση και χειραγώγηση, τόσο στα κρατικά ραδιοηλεκτρονικά μέσα όσο και στα ιδιωτικά. Και μια τελευταία παρατήρηση: Στην όλη φιλοσοφία της σοσιαλιστικής κυβέρνησης για τα ΜΜΕ, δεν διακρίνεται ψήγμα αντιμονοπωλια-

κού πνεύματος (άρα και πλουραλιστικού), το οποίο από λίγο έως πολύ αυτή τη στιγμή δεσπόζει στους προβληματισμούς και τα αιτήματα όλων των προσδευτικών και όχι μόνο κομμάτων, διανοουμένων, δημοσιογράφων και συνδικαλιστικών οργάνων σ' ολόκληρο τον κόσμο. Η Ελλάδα είναι ίσως η μόνη δυτική χώρα που δεν κατάφερε ν' αποκτήσει έναν υποτυπώδη έστω τέτοιο νόμο.

Ας σημειωθεί, ότι μπροστά στην κατακραυγή που υπήρξε για το συγκεκριμένο νομοσχέδιο, ο κ. Βενιζέλος το χαρακτήρισε ως «προσωρινό». Βεβαίως, στην Ελλάδα ζούμε όλοι και γνωρίζουμε ότι ουδέν μονιμότερον του προσωρινού...

Η μάχη για τις αγγελίες

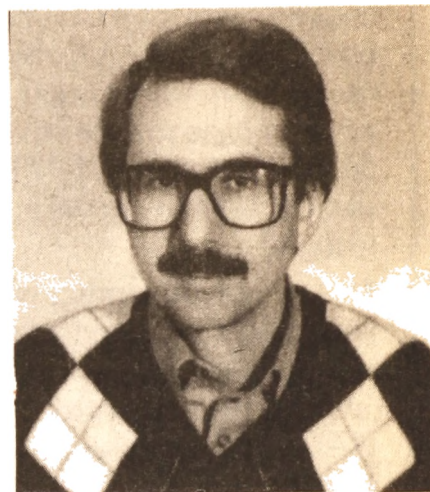
Παραδοσιακά, οι *Μικρές Αγγελίες* ανήκαν στο Συγκρότημα *Λαμπράκη*. Συμπεριλαμβανόταν στην ύλη των *Νέων*. Ήταν μια από τις χρυσοφόρες επιχειρήσεις του Συγκροτήματος κι όλες οι προσπάθειες που είχαν γίνει -έως πρόσφατα- για να σπάσει αυτό το μονοπώλιο δεν απέδωσαν. Μ' αυτά τα δεδομένα, ο κ. Λαμπράκης όχι μόνο είχε αυξήσει την τιμή των αγγελιών, αλλά είχε δημιουργήσει κι έναν ολόκληρο μηχανισμό για την προσέλκυση πελατών. Ακριβώς τη στιγμή που όλα πήγαιναν καλά, ήρθε ο κ. Τεγόπουλος να εκδώσει τη *Χρυσή Ευκαιρία*, που δημοσιεύει τις αγγελίες εντελώς δωρεάν και τιμάται μόνο 100 δραχ. Βεβαίως, η ιδέα δεν είναι πρωτότυπη, τέτοια εφημερίδα εκδίδεται εδώ και πολλά χρόνια στη Ρώμη, αλλά και σ' άλλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Στην αρχή κανείς δεν ήταν σίγουρος για το αποτέλεσμα. Όμως, σ' ελάχιστο διάστημα η *Χρυσή Ευκαιρία* «έπιασε», αύξησε τις σελίδες της και κατάφερε όχι μόνο να πάρει τις αγγελίες από τα *Νέα*, αλλά και να μειώσει αισθητά την κυκλοφορία της εφημερίδας. Σ' αντιπερισπασμό, ο κ. Λαμπράκης αγόρασε τη θνησιγενή εφημερίδα *Σούπερ Αγγελία* προσπαθώντας με τις ίδιες μεθόδους του αντιπάλου να ξαναποκτήσει το διαφυγόν κέρδος. Ήδη, ο τηλεοπτικός πόλεμος των δύο εφημερίδων μαίνεται, μ' αποτέλεσμα οι δύο παραδοσιακοί εκδότες να βρίσκονται στα μαχαίρια.

Αν αναφέρεται αυτός ο πόλεμος ως ένα από τα γεγονότα της προηγούμενης χρονιάς, δεν είναι γι' άλλο λόγο από την αλλαγή του τοπίου στο δεδομένο χώρο των χρυσοφόρων μικρών αγγελιών. Ο κ.

Τεγόπουλος, βεβαίως, χωρίς να καταβάλει ιδιαίτερη προσπάθεια, έχει βρεθεί με δύο εφημερίδες, ενώ ο κ. Λαμπράκης προσπαθεί ν' ανταπεξέλθει σ' όλα τα προβλήματα που έφερε μια τέτοια ανακατάταξη. Μια ανακατάταξη που δεν έχει μόνο τεράστιες οικονομικές επιπτώσεις, αλλά, όπως τουλάχιστον διαπιστώνεται, έχει οδηγήσει και στην αναδιάρθρωση της ύλης των *Νέων*.

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ

Δοκίμια II

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

Στο βιβλίο αυτό έχουν συγκεντρωθεί κείμενα που αναφέρονται στη λογοτεχνία και ιδιαίτερα στην ποίηση.

Κείμενα για πρόσωπα: τον Σεφέρη, την Δημουλά, τον Έλιοτ, τον Σκυθίνο, τον Όργουελ, τον Βιζυηνό, τον Ταχτσή, αλλά και για τα είδη: το παραμύθι, το χρονογράφημα κ.ά., λιτά, άμεσα και οξυδερκή και που δικαίως κατατάσσουν τον Ν. ΔΗΜΟΥ σαν έναν από τους καλλίτερους νεοέλληνες κριτικούς.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6 ΑΘΗΝΑ 106 80
ΤΗΛ. 3639962 - 3607744

■ Δυνατό κοντράστ επιφύλαξε το τέλος του 1993 για τη μεγάλη αθλητική οικογένεια – δεν θα μπορούσε δηλαδή να ξεφύγει από τους νόμους της ζωής, που κυλάει «μια γέλιο, μια δάκρυ». Ας θυμηθούμε τι συνέβη τις τελευταίες μέρες του χρόνου.

■ Κατ' αρχήν, ο ΟΠΑΠ (δηλαδή η πολιτεία, που αρμέγει όλο το χρόνο τους φιλάθλους) αποφάσισε να δώσει έξτρα χρήματα στο κοινό και κράτησε την υπόσχεσή του. Ποσόν πεντακοσίων εκατομμυρίων «κληρώθηκε» σε παίκτες-φιλάθλους-πελάτες, για πρώτη κατοικία. Κι αυτό για να φανεί ακόμη μια φορά ότι το ΠΡΟ-ΠΟ, όχι μόνο είναι αξιόπιστο, αλλά και αγαπά τους φιλάθλους. Δεν τους ξεχνά. Θά 'πρεπε να συμβεί το έξτρα δώρο, γιατί οι αριθμοί στον ΟΠΑΠ αρκετό καιρό τώρα δεν ευημερούν. Οι στήλες παραμένουν σε πτωτική τάση, παρά το γεγονός ότι καταργήθηκε το έκτακτο δελτίο του Σαββάτου. Ενημερούν ΛΟΤΤΟ και ΕΥΣΤΟ, αλλά αυτή είναι μια άλλη, μάλλον θλιβερή ιστορία...

■ Δύο ικανοί κούντς, σε καλούς συλλόγους μπάσκετ, απομονώθηκαν παραμονές εορτών. **Βλάντο Τζούροβιτς** (του Άρη) και **Ντούσαν Ίβκοβιτς** (του ΠΑΟΚ). Η απομάκρυνσή τους στερείται λογικής. Οι ομάδες της Θεσσαλονίκης ήταν γνωστό από το ξεκίνημα του πρωταθλήματος πως θά 'πρεπε να ξεχάσουν τον τίτλο, δεδομένης της ισχύος («αστακοποίησης» θα έλεγα...) των δύο μεγάλων ομάδων του λεκανοπεδίου. Προφανώς, οι απολύσεις των δύο σέρβων προπονητών μεθοδεύτηκε προκειμένου να γλιτώσουν οι διοικήσεις Άρη και ΠΑΟΚ καταβολή υψηλών αμοιβών. Ένα είναι σίγουρο: οι αντικαταστάτες των Ίβκοβιτς και Τζούροβιτς δύσκολα θα μπορέσουν να «σηκώσουν» στην πλάτη τους την αναδιοργάνωση των ομάδων. Οι πιο δύσκολες μέρες είναι μάλλον κοντά...

■ Με τις ρεβάνς των αγώνων του Κυπέλλου Ελλάδας στο ποδόσφαιρο (παραμονές Χριστουγέννων), ο κόσμος έδωσε σημαντικό παρών στα περισσότερα γήπεδα, γεγονός που αποτελεί ελπίδα, μετά την πολύμηνη αποχή. Στο στάδιο Καραϊσκάκη, περισσότεροι από 20.000 υποστηρικτές –παρά το εργάσιμο της Τετάρτης– έσπευσαν να δουν για πρώτη φορά το νέο κελεπούρι που ακούει στο επίθετο **Εστάι** και, πράγματι, η πρεμιέρα του χιλιανού ζογκλέρ ήταν μαγική: 6-1. Στο γήπεδο της Τούμπας Θεσσαλονίκης, την ίδια ώρα, επίσης 20.000 και πλέον μάχιμοι οπαδοί του ΠΑΟΚ πήγαν να ζήσουν πρόκριση εις βάρος του Παναθηναϊκού, αλλά αστόχησαν. Ευτυχώς, αποχώρησαν με καλή διαγωγή...

■ Τις γεμάτες εξέδρες τις είχε ανάγκη το ποδόσφαιρο, αν θυμηθούμε το μαρασμό των εισιτηρίων-εισπράξεων κατά τον πρώτο γύρο των αγώνων του πρωταθλήματος. Προσέξτε τα μελαγχολικά στοιχεία των ομάδων (με μέσο όρο 8,5 αγώνες στην έδρα τους): **Ολυμπιακός**: 90.858 εισιτήρια, **Παναθηναϊκός**: 79.875, **ΑΕΚ**: 66.912, **Άρης** Θ.: 61.082, **ΠΑΟΚ**: 38.672, **Λάρισα**: 28.030, **Ηρακλής**: 28.015, **Ξάνθη**: 25.035, **ΟΦΗ**: 24.137, **Παναχαϊκή**: 20.169, **Εδεσσαϊκός**: 16.031, **Πανιώνιος**: 14.262, **Νάουσα**: 14.000, **Δόξα Δρ.**: 12.664, **Λεβαδειακός**: 11.884, **Καλαμαριά**: 9.703, **Απόλλων Α.**: 9.111 και **Αθηναϊκός Βύρωνα**: 6.336. Τι σημαίνουν αυτοί οι αριθμοί; Πως σύντομα οι ομάδες θα θυμίζουν περιθωριακά θεατράκια της Αθήνας που περιμένουν να ζήσουν μόνο από την επιχορήγηση του ΥΠΠΟ...

■ Τιμή για το ελληνικό ποδόσφαιρο αποτέλεσε η πρόσκληση του διεθνή **Νίκου Μαχλά** και η συμμετοχή του στον αγώνα **Μίλαν-Μεικτής Κόσμου** στο Μιλάνο, για φιλανθρωπικό σκοπό. Ο ποδοσφαιριστής από την Κρήτη αγωνίστηκε 37' λεπτά, άφησε καλές εντυπώσεις, κι αυτό οδήγησε αθηναϊκές εφημερίδες στο να τον «μεταγράψουν» στη Γιουβέντους και άλλο πολύ μεγάλο ευρωπαϊκό σύλλογο. Και βέβαια δεν ήταν... Απρίλης. Παραμονής Πρωτοχρονιάς ήταν...

■ Ο πρόεδρος του Ολυμπιακού **Σωκράτης Κόκκαλης** είχε την ευκαιρία ν' αποδείξει (σ' αυτή την πρώτη περίοδο της προεδρίας του...) πόσο φιλόanthropos είναι. Με εντολή του, ποδοσφαιριστές πή-

γαν σε ιδρύματα, νοσοκομεία κ.λπ. και μοίρασαν επιταγές, πάντα υπό την παρουσία φωτορεπόρτερ. Και η ΑΕΚ μάζεψε ιματισμό, ο οποίος εστάλη σε Σεράγεβο κ.λπ. Η δημοσιότητα και σ' αυτή την περίπτωση εξασφαλίστηκε. Κι άλλοι σύλλογοι «κάτι έκαναν». Λόγου χάρη, ο Εθνικός έστειλε δώρα στο Γηροκομείο Πειραιώς. Το μαθαίνετε από τη στήλη...

■ Στο προηγούμενο φύλλο, εμφανίστηκε ο τυχερός προπονητής **Νίκος Αλέφαντος**, με το χρίσμα του υπεύθυνου της ομάδας της Ξάνθης. Με το πρώτο τύπωμα του περιοδικού, ο εν λόγω τεχνικός είχε χάσει τη δουλειά του, έτσι απλά και ήρεμα. Άντεξε δώδεκα μέρες. Όσο για τη διοίκηση της Ξάνθης; Γράφει ιστορία. Κάποτε απέλυσε προπονητή μετά από ήττα με την ΑΕΚ. Αυτή τη φορά το έκανε μετά από νίκη επί της ΑΕΚ. Την τρίτη (φορά), ελπίζω ν' αλλάξει ο αντίπαλος για να υπάρξει ενδιαφέρον...

■ Τα σπορ, έμμεσα βέβαια, εμφανίστηκαν σε δύο καυτά γεγονότα των εορτών – το ένα μας προέκνυψε ξαφνικά, το άλλο υπάρχει πάντα στη ζωή μας. Προσέξτε: φωτογραφία του καλού μπασκετμπολίστα **Παναγιώτη Γιαννάκη** δρέθηκε σε «κρησφύγετο» των σατανιστών και η είδηση έγινε πρώτο θέμα σε αθλητικές εφημερίδες – πούλησε... Και το άλλο: πρώτη διαφήμιση του 1994, στο MEGA, δευτερόλεπτα στο έμπα της χρονιάς ήταν η PANAΦON, του κυρίου Κόκκαλη, προέδρου του Ολυμπιακού κ.λπ. Κι αυτός πουλάει. Αλίμονό μας αν δεν πούλαγε...

Γιώργος Αρκουλής

Επιμέλεια: Βασίλης Καπετανγιάννης

ΣΤΟ ΤΙΜΟΝΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Για ένα εξάμηνο η Ελλάδα θα βρεθεί, εκούσα-
 άκουσα, στο τιμόνι της Ευρωπαϊκής Ένω-
 σης, ασκούσα την προεδρία του Συμβουλίου
 και εφαρμόζουσα τη Συνθήκη του Μάα-
 στριχτ.

Δεν είναι οι καλύτερες συνθήκες κάτω από τις
 οποίες η χώρα μας αναλαμβάνει την προεδρία. Η
 κυβερνητική αλλαγή διέκοψε την όποια προετοιμα-
 σία υπήρχε και μετέβαλε της προτεραιότητες. Κά-
 ποια «αναστάτωση» ήταν αναπόφευκτη όπως και η
 συνακόλουθη έλλειψη χρόνου, οργάνωσης και υπο-
 δομής για την αποτελεσματική άσκηση της προε-
 δρίας.

Αλλά το κυριότερο πρόβλημα είναι πολιτικό. Και
 δεν αφορά μόνο στις προσπάθειες των μεγάλων
 εταίρων της Ένωσης να κηδεμονεύσουν τις προε-
 δρίες των μικρών και να τις περιορίσουν στην τρέ-
 χουσα διαχείριση. Η προεδρία του Βελγίου, χώρας
 «μικρής», ήταν επιτυχής κατά γενική ομολογία, ενώ
 η προεδρία της Γερμανίας που έπεται της Ελλάδας
 δεν αποκλείεται να είναι ανεπιτυχής, λόγω της ανα-
 μενόμενης εκλογικής αναμέτρησης.

Το πρόβλημα της χώρας έχει να κάνει με την
 αξιοπιστία της που έχει βαρύντατα τρωθεί. Ας ελπί-
 σουμε ότι δεν είναι ακόμη αργά για να ανατρέψουμε
 την κατάσταση αυτή.

Δαπανήσαμε πολύτιμο πολιτικό κεφάλαιο στο
 θέμα των «Σκοπίων» και δεν μπορούμε –χρόνια
 τώρα– να δάλουμε σε τάξη τον οίκο μας, κυρίως την

οικονομία. Η μία μετά την άλλη οικονομική πολιτι-
 κή των κυβερνήσεων – με τα υπέρ και τα κατά τους–
 καταρρέουν, λόγω έλλειψης κοινωνικής και πολιτι-
 κής συναίνεσης. Οι υποσχέσεις προς τους εταίρους,
 προς τους οποίους πάντα τείνουμε το πινάκιον,
 ουδέποτε τηρούνται. Ο κατάλογος είναι μακρύς. Ο
 διεθνής Τύπος είναι συνεπώς «εχθρικός» απέναντί
 μας, ανεξάρτητα από το πιο κόμμα κυβερνά.

Η δική μας πολιτική και η δική μας συμπεριφορά,
 η δική μας κατολίσθηση στην έσχατη θέση των «12»,
 δίνουν τα ερείσματα για να μας αποκαλούν το «μαύ-
 ρο πρόβατο» της Ένωσης. Κι εμείς καταφεύγοντας
 σε αμυντικά αντανάκλαστικά δεν μπορούμε να κα-
 ταλάβουμε ότι η επίτευξη των στόχων είναι δική μας
 υπόθεση κι ότι μόνο η συστηματική τους επιδίωξη, η
 συνέπεια, η υπευθυνότητα και η σοβαρότητα μαζί
 με τα έμπρακτα αποτελέσματα μπορούν πλέον να
 πείσουν τους εταίρους μας –που μας ξέρουν πλέον
 καλά– ότι θέλουμε πραγματικά να είμαστε στην
 Ευρώπη, να είμαστε Ευρώπη.

Η προεδρία παρουσιάζει ίσως την έσχατη ευκαι-
 ρία για την ανατροπή της εικόνας αυτής που μπορεί
 μεν να μην είναι πιστή εν όλω, περιέχει όμως πολλά
 τμήματα της ελληνικής πραγματικότητας.

Αυτή είναι η πρόκληση την οποία πρέπει να αντι-
 μετωπίσουμε. Γιατί δίνουμε ίσως για τελευταία φο-
 ρά εξετάσεις. Αν δεν τις περάσουμε και μάλιστα με
 καλό βαθμό τόσο, ίσως χάσουμε την τελευταία ευ-
 καιρία μας.

**Αν δεν περάσουμε
 επιτυχώς τις εξετάσεις
 της προεδρίας τότε
 ίσως να χάσουμε την
 τελευταία ευκαιρία
 μας στην Ευρώπη**

Βίβα Ζαπάτα

Στον αστερισμό του λαϊκού ήρωα Εμιλιάνο Ζαπάτα βρίσκεται από την πρώτη του Γενάρη το Μεξικό. Οι εκτεταμένες συγκρούσεις μεταξύ ινδιάνων αγροτών και των αστυνομικών αρχών έχουν στοιχίσει τη ζωή σε 150 και πλέον άτομα και από τις δύο πλευρές. Πολλοί υποστηρίζουν ότι η δράση των εξεγερμένων αγροτών δεν είναι παρά μια επίδειξη δύναμης. Θα υπάρξει άραγε συνέχεια και ποια;

Η δίκαιη εξέγερση των Ινδιάνων του Μεξικό, η δίκαιη των δύο τελευταίων δεκαετιών, που ξέσπασε την πρώτη ημέρα του καινούργιου χρόνου, ξύπνησε τις μνήμες της ηρωικής αγροτικής εξέγερσης της περιόδου 1910-17 που είχε εμπνευστή και πρωτοπόρο τον Εμιλιάνο Ζαπάτα. Ο αγώνας αυτός εναντίον των «τσιφλικιάδων» της μεξικανικής επαρχίας κατέληξε στην παραχώρηση γης στους άκληρους αγρότες.

«ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ Η ΘΑΝΑΤΟΣ»!

Σήμερα οι νέοι «Ζαπατίστας» εξεγέρθηκαν με το σύνθημα «Επανάσταση ή Θάνατος» και κατέλαβαν τέσσερις πόλεις της επαρχίας Τσιάπα στο Νότο, που συνορεύει με τη Γουατεμάλα. Εξοπλισμένοι με υπερσύγχρονα όπλα οι μεξικανοί χωρικοί συγκρούστηκαν με τις αστυνομικές δυνάμεις της περιοχής με αποτέλεσμα σημαντικές πόλεις της επαρχίας να μετατραπούν σε πραγματικά πεδία μαχών. Πολλοί ραδιοφωνικοί σταθμοί έκλεισαν, ενώ στο πέρασμά τους οι εξεγερμένοι λεηλάτησαν καταστήματα, κατέστρεψαν κυβερνητικά και δημοτικά κτίρια, έκαψαν επίσημα κυβερνητικά έγγραφα, εκδίωξαν ή έπιασαν αιχμάλωτους μέλη των τοπικών αρχών και άφησαν στους τοίχους συνθήματα που δηλώνουν την πρόθεσή τους να χτυπήσουν ακόμα και την πρωτεύουσα της επαρχίας Τσιάπα, Τούξτιλα Γκουπιέρες.

Το γεγονός, ωστόσο, ότι από την τρίτη ημέρα άρχισαν να υποχωρούν από τις πόλεις που είχαν καταλάβει, ίσως να έχει πράγματι έναν συμβολικό χαρακτήρα, ίσως πράγματι να είναι μια προειδοποίηση και συγχρόνως αναγγελία μιας γενικευμένης εξέγερσης ενός κόσμου που πράγματι έχει φτάσει στο μη παρέκει.

Οι μεξικανοί χωρικοί ανακήρυξαν εαυτούς «Εθνικό, Απελευθερωτικό Στρατό του Ζαπάτα» και υποστηρίζουν ότι έχουν προσχωρήσει σ' αυτόν εκατοντάδες χιλιάδες Μεξικανοί. Οι επικεφαλής της εξέγερσης δήλω-

Βίβα Ζαπάτα, αλλά και πολύ αίμα στο Μεξικό.

σαν στους δημοσιογράφους ότι αγωνίζονται για να σταματήσουν οι ηγέτες τους τον πόλεμο γενοκτονίας που έχουν ξεκινήσει εναντίον τους, να προχωρήσει η αγροτική μεταρρύθμιση και να αποφευχθεί η υποδούλωση στους ξένους. Ειδικότερα ζητάνε από τη Βουλή και τη Γερουσία να παύσουν την παρούσα κυβέρνηση και να σχηματίσουν μια προσωρινή, ώσπου να διεξαχθούν οι νέες εκλογές. Προσάπτουν στην κυβέρνηση του Μεξικού εκτός των άλλων και την αποδοχή της συμφωνίας της NAFTA (Βορειοαμερικανική συμφωνία για το εμπόριο). Μια συμφωνία που απελευθερώνει το εμπόριο ανάμεσα στις ΗΠΑ, το Μεξικό και τον Καναδά και τέθηκε σε εφαρμογή από την πρώτη του Γενάρη.

Δεν είναι, λοιπόν, καθόλου τυχαία η ημερομηνία που ξέσπασε η πρόσφατη εξέγερση. Καθώς οι αγρότες θα πληγούν όχι μόνο από την πτώση των τιμών των εξαγόμενων προϊόντων τους αλλά και από τη διαρκή αναπροσαρμογή των καλλιεργειών τους στις ανάγκες της αγοράς και τη συνακόλουθη αλόγιστη καταστροφή του περιβάλλοντος, στο δώμo του όποιου θεμιτού αλλά και αθέμιτου

συχνά ανταγωνισμού που επιβάλλει το ελεύθερο εμπόριο.

Είτε πρόκειται, λοιπόν, για μια εξέγερση με συμβολικό χαρακτήρα είτε για μια εξέγερση που εγκαινιάζει μια νέα, μακρά περίοδο ανοιχτής και δίκαιης αντιπαράθεσης των αγροτών με το κράτος, είναι σημαντικό ότι υπό την πίεση των γεγονότων η κυβέρνηση του Μεξικού εξέδωσε ανακοίνωση ότι είναι έτοιμη για διάλογο με τους «Ζαπατίστας» αλλά και με εκπροσώπους οργανώσεων των πολιτών, προκειμένου να αποκατασταθεί η τάξη.

ΣΚΛΗΡΗ ΑΛΛΑ ΔΙΚΑΙΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ

Η εξέγερση δέδαια αυτή εκτός από διαμαρτυρία προς την μεξικανική κυβέρνηση δηλώνει και μια γενικότερη διαμαρτυρία αυτών των «τρίτοκοσμικών» που ούτως ή άλλως θα πληρώσουν με το αίμα τους το παγκόσμιο εμπόριο και τον ελεύθερο ανταγωνισμό, που ούτως ή άλλως έχουν και το δείχνουν μια μεγαλύτερη ευαισθησία απέναντι στον ανθρώπινο μόχθο αλλά και απέναντι στη φύση και ας μην διακήρυξαν ποτέ την πράσινη ή οικολογική συνειδήσή τους.

Ο φόρος αίματος δέδαια που πληρώνεται αυτές τις μέρες στο Μεξικό είναι πολύ βαρύς. Και είναι πράγματι δύσκολο να τιμήσουμε, να αποτιμήσουμε ή να επιτιμήσουμε και τι. Σημασία έχει ότι η εξέγερση αυτή στο Μεξικό δεν είναι τυχαία. Είναι το αποτέλεσμα της συσσωρευμένης πικρίας, αγανάκτησης και οργής ενός λαού που βλέπει να τον εξοντώνουν φυλετικά, να του παίρνουν τη γη του και στο τέλος να τον βάζουν να πληρώσει και το κόστος της εξαθλίωσης της εργασίας, έτσι όπως αυτή επιβάλλεται στον Τρίτο Κόσμο από τις γενικές συμφωνίες εμπορίου, όπως η NAFTA και η GATY, που οι μεν τις υπαγορεύουν και οι άλλοι απλά τις συνυπογράφουν.

Κατερίνα Καρύγιαννη

Αχ! Φατάχ

Το χρονικό όριο της 13ης Δεκεμβρίου '93 για την έναρξη της αποχώρησης των ισραηλινών στρατευμάτων από τη Γάζα και την Ιεριχώ στη δυτική όχθη του Ιορδάνη ξεπεράστηκε, όπως ξεπεράστηκε και η παράταση των 10 ημερών που δόθηκε στη συνέχεια. Μεσολάβησαν η αδιέξοδη συνάντηση του Γιτζάκ Ράμπιν με τον Γιάσερ Αραφάτ στο Κάιρο και η έκρηξη του κλεφτοπόλεμου στη λωρίδα της Γάζας. Τώρα ο ισραηλινός πρόεδρος δηλώνει ότι δενδιάζεται να επαναλάβει τις διαπραγματεύσεις με τους Παλαιστίνιους, ενώ οι Παλαιστίνιοι με τη σειρά τους κατηγορούν το Ισραήλ για εκβιασμό.

Παλιές κακές μέρες θυμίζει πάλι η κατεχόμενη πόλη της Γάζας, όπου οι συγκρούσεις έχουν ενταθεί και έχουν προκαλέσει πολλά θύματα εκατέρωθεν. Ο Γιτζάκ Ράμπιν πιέζει τώρα τον Γιάσερ Αραφάτ να δεχτεί το σχέδιο που πρότειναν οι Ισραηλινοί στο Κάιρο που προβλέπει κοινό έλεγχο από Παλαιστίνιους και Ισραηλινούς των συνόρων της αυτόνομης περιοχής της Λωρίδας της Γάζας και της Ιεριχούς.

Το παραπάνω θέμα του ελέγχου των συνόρων είναι ένα από τα βασικά σημεία τριθής των δύο πλευρών, χωρίς να είναι και το μοναδικό του, ούτως ή άλλως, ασαφούς, σε πολλά σημεία, σχεδίου ειρήνευσης για τη Μέση Ανατολή που υπογράφηκε στις 13 Σεπτεμβρίου του 1993 από το Ισραήλ και την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης. Κρίσιμο και για τις δύο πλευρές είναι να διασαφιστούν τα σημεία που αφορούν στον έλεγχο των γεφυρών του Ιορδάνη και των διόδων μεταξύ της Γάζας και του αιγυπτιακού Σινά, στην έκταση που θα έχει τελικά η αυτοδιοικούμενη περιοχή της Ιεριχούς αλλά και στην παραμονή του ισραηλινού στρατού μέσα στους οικισμούς των εβραίων εποίκων ή και έξω από αυτούς.

ΣΚΛΗΡΥΝΣΗ

Το δέβαιο είναι ότι το Ισραήλ έχει σκληρύνει πάλι τη στάση του, γεγονός που δεν είναι άμοιρο της ανετοιμότητας των Παλαιστίνιων να στήσουν το κράτος τους αλλά και της επισφαλούς, στο εσωτερικό, θέσης του Γιάσερ Αραφάτ. Η ηγεσία της ΟΑΠ δεν κατόρθωσε να συστήσει την προσωρινή διοίκηση του κράτους μέχρι να διεξαχθούν οι εκλογές για το Παλαιστινιακό Συμβούλιο που έχουν ορισθεί για τον επόμενο Ιούλη. Ενώ χαρακτηριστικό της κατάστασης που πρέπει να αντιμετωπίσει η προσωρινή αυτή διοίκηση είναι η ανεργία που πλήττει περισσότερο από το μισό του πληθυσμού των κατεχομένων, ενός πληθυσμού που αυξάνεται με ένα ρυθμό της τάξης του 5% ετησίως και που έπαψε να πληρώνει τους φόρους που πλήρωνε στην ισραηλινή διοίκηση, θεωρώντας αδιανόητο να υπάρχουν φόροι στο νέο παλαιστινιακό κράτος. Από την άλλη, ο Γιάσερ

Η χειραψία ήταν ιστορική, η λύση όμως φαίνεται ότι αργεί ακόμη.

Αραφάτ επικρίνεται όχι μόνο από τους εξτρεμιστές ισλαμιστές αλλά και από τους συνεργάτες του που τον κατηγορούν άλλη μια φορά για συγκεντρωτισμό της εξουσίας.

Στη γενικότερη βέβαια θεώρηση των τελευταίων εξελίξεων δεν μπορούμε να μην εντάξουμε τις πιέσεις που δέχονται και οι δύο πλευρές από τους εξτρεμιστές που αρνούνται να συμμορφωθούν με τη συνθήκη του Σεπτεμβρίου. Έτσι, ο ισραηλινός πρόεδρος, προκειμένου να προλάβει περαιτέρω αντιδράσεις στο εσωτερικό, δεσμεύτηκε να μην προχωρήσει σε καμία άλλη παραχώρηση. Ενώ περιορισμένα περιθώρια δράσης έχει και ο ηγέτης της ΟΑΠ, καθώς η οργάνωση Χαμάς που εκπροσωπεί το πολιτικό Ισλάμ δηλώνει αποφασισμένη να έρθει σε σύγκρουση και με τον υπό σύσταση στρατό του νέου κράτους.

Η δημιουργία όμως του παλαιστινιακού κράτους αλλά και η γενικότερη ειρήνευση στη Μέση Ανατολή είναι ένα πρόβλημα που η λύση του βρίσκεται πέρα και πάνω από τις προθέσεις τόσο των ισραηλινών εποίκων όσο και των ισλαμιστών της Χαμάς. Είναι, ως γνωστό, άμεσα συνδεδεμένο κυρίως με τις επιλογές και τα συμφέροντα των ΗΠΑ στην ευρύτερη περιοχή. Η ειρήνη είναι βέβαια αναγκαία προϋπόθεση για τον αποτελεσματικό έλεγχο της Μέσης Ανατολής, αλλά είναι αποφασισμένη η Αμερική να πιέσει όσο χρειαστεί το Ισραήλ για να προχωρήσει και σε άλλες παραχωρήσεις τόσο προς τους Πα-

λαιστίνιους όσο και προς τη Συρία; Μια Συρία που έξυπνα και πεισματικά μποϊκοτάρει την υλοποίηση της συνθήκης ειρήνευσης πιέζοντας για τα υψίπεδα του Γκολάν. Προς την κατεύθυνση της επανέναρξης του διαλόγου Συρίας, Ισραήλ η αμερικανική διπλωματία προετοιμάζει προσεκτικά τη συνάντηση του αμερικανού προέδρου Κλίντον με τον σύρο ομόλογό του Ασάντ, που θα πραγματοποιηθεί μέσα στο Γενάρη. Στο συσχετισμό αυτό των δυνάμεων πρέπει να προστεθεί και ο λιγότερο ή περισσότερο σημαντικός ρόλος καθενός από τα άλλα αραβικά κράτη. Από την άλλη, το Ισραήλ δείχνει στη συγκεκριμένη φάση αποφασισμένο να υπερασπιστεί με κάθε μέσο την ασφάλεια των πολιτών του και να εκμεταλλευτεί τη στρατιωτική και οικονομική του υπεροχή στην περιοχή – όσο τουλάχιστον του την εξασφαλίζουν οι δυτικοί φίλοι του.

4 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1994

Ωστόσο το ποτάμι δεν γυρίζει πίσω. Η διαδικασία ειρήνευσης στη Μέση Ανατολή έχει δρομολογηθεί. Το χρονικό περιθώριο της 4ης Απριλίου '94, οπότε πρέπει να έχει ολοκληρωθεί η αποχώρηση των ισραηλινών στρατευμάτων, προβάλλει πιο επιτακτικό και το πιθανότερο είναι ότι και οι δύο πλευρές θα προσπαθήσουν να μην το παραδιάσουν.

Κατερίνα Καρύγιαννη

Η αντίληψη περί ισλαμικού φονταμενταλισμού των Βοσνίων δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Πρώτον, οι Μουσουλμάνοι της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης (ΒκΕ) είχαν ανέκαθεν μια «κοσμική» (secular) κουλτούρα, φιλελεύθερη και ανεκτική. Στο Σεράγεβο, τα μουσουλμανικά τζαμιά βρισκόνταν δίπλα σε καθολικούς καθεδρικούς ναούς και ορθόδοξες εκκλησίες, τονίζοντας την ύπαρξη μιας ιδιαίτερα ανοικτής κοινωνίας που σεβόταν τις πολιτιστικές διαφορές. Ο μεγάλος αριθμός των μεικτών γάμων, όπου Μουσουλμάνες παντρεύονταν Κροάτες ή Σέρβους, αποδεικνύει ότι ο ισλαμικός νόμος (Shariyat) δεν εφαρμόζονταν, ενώ η απαγόρευση του οινοπνεύματος που επιβάλλει το Κοράνι ήταν απολύτως ανύπαρκτη, έξω από μια μικρή ομάδα συνειδητών θρησκευομένων³. «Αυτοί οι "Μουσουλμάνοι", συμπεραίνει ένας Άγγλος που έζησε πολλά χρόνια στη ΒκΕ, «πρέπει να είναι οι λιγότερο μουσουλμάνοι από όλους τους τυπικά πιστούς στο Ισλάμ στον κόσμο»⁴.

Δεύτερον, η δυναμική της γιουγκοσλαβικής σύγκρουσης, που σύμφωνα με αρκετούς αναλυτές έχει ριζοσπαστικοποιήσει τους Βόσνιους και έχει μετατρέψει τον πόλεμο σε θρησκευτικό, δεν φαίνεται να έχει ανατρέψει την κατά βάση ευρωπαϊκή παιδεία των Μουσουλμάνων. Σύμφωνα με το βρετανικό Economist, και με δεδομένη την αποδοχή της τριχοτόμησης της ΒκΕ, μόνο μια μικρή και αδύνατη ομάδα βόσνιων Μουσουλμάνων μιλά για ένα μελλοντικό ισλαμικό κράτος⁵.

Με τη διευκρίνιση αυτή, το άρθρο που ακολουθεί επιχειρεί να κωδικοποιήσει τους λόγους που η Τουρκία ενδιαφέρεται για τα τεκταινόμενα στη ΒκΕ. Στόχος μας είναι μια

ερμηνεία της πολιτικής της γείτονος στην περιοχή.

Γιατί η Τουρκία ενδιαφέρεται για τη Βοσνία

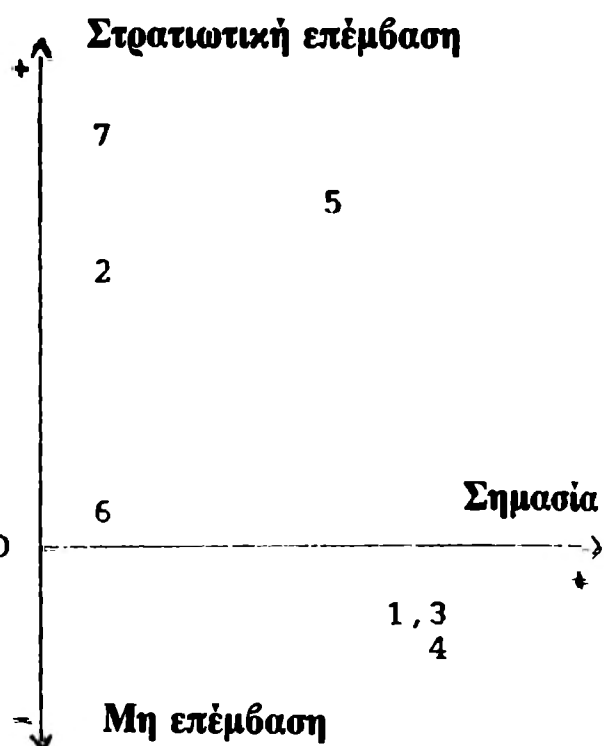
1 Πρόσφυγες

Όπως και η Ελλάδα, η Τουρκία ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τον τεράστιο αριθμό προσφύγων της πρώην Γιουγκοσλαβίας που αναμένεται να κινηθούν προς το νότο. Σύμφωνα με πηγές των Ηνωμένων Εθνών, το Σεπτέμβριο του 1992, ο αριθμός των εσωτερικών προσφύγων της τέως ομοσπονδίας ήταν περίπου 2.000.000 εκ των οποίων πάνω από τα 2/3 προέρχονταν από τη ΒκΕ⁶. Τον ίδιο μήνα 15.000 Βόσνιοι είχαν ήδη καταφύγει στην Τουρκία⁷, ενώ έξι μήνες μετά ο αριθμός τους είχε σχεδόν διπλασιασθεί (25.000)⁸. Η πρόσφατη μαζική μετανάστευση 350.000 Τούρκων της Βουλγαρίας απέδειξε ότι η Άγκυρα δεν διαθέτει τους αναγκαίους πόρους για να αντιμετωπίσει μια ευρείας έκτασης εισροή προσφύγων⁹. Έτσι, η προοπτική «λιβανοποίησης» της ΒκΕ (ήδη ο αριθμός των εσωτερικών βόσνιων προσφύγων έχει φθάσει τα 2.300.000)¹⁰ ανησυχεί ιδιαίτερα την τουρκική ηγεσία που δεν επιθυμεί να βρεθεί αντιμέτωπη με την προοπτική παροχής ασύλου σε εκατοντάδες χιλιάδες απελπισμένους ανθρώπους.

2 Τούρκοι βοσνιακής καταγωγής

Το 1878, όταν η ΒκΕ καταλήφθηκε από την Αυστροουγγαρία, πολλοί Βόσνιοι μουσουλμάνοι εγκατέλειψαν τη χώρα τους για να εγκατασταθούν στα εδάφη της σημερινής Τουρκίας¹¹. Από τα μέσα της δεκαετίας του '60 μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '70, ο Τίτο και ο τότε υπουργός του των Εσωτερικών Αλεξάνταρ Ράνκοβιτς προσπάθησαν να αλλάξουν τον εθνικό χάρτη της ΒκΕ, υποχρεώνοντας πολλούς από τους Μουσουλμάνους κατοίκους της

Παράγοντες που επηρεάζουν την τουρκική εξωτερική πολιτική στη ΒκΕ

Υπόμνημα: 1. Πρόσφυγες
2. Τούρκοι βοσνιακής καταγωγής
3. Επέκταση πολέμου
4. Γέφυρα Δύσης - Μέσης Ανατολής
5. Κομματικός ανταγωνισμός
6. Αντίδραση στη φιλοσερβική στάση της Ελλάδας
7. Ηγεσία ΒκΕ

να μεταναστεύσουν στην Τουρκία¹². Σήμερα, οι πολιτικοί στην Άγκυρα δεν μπορούν να αγνοήσουν το ενδιαφέρον και την επακόλουθη συναισθηματική φόρτιση για τα τεκταινόμενα στη ΒκΕ, των 1.000.000 - 4.000.000 βοσνιακής καταγωγής Τούρκων¹³. Το Δεκέμβριο του 1992, για παράδειγμα, η Τουρκία (και άλλες μουσουλμανικές χώρες) κάλεσαν τη Δύση να επιβάλει την απαγόρευση των πτήσεων πάνω από τη Βοσνία και ζήτησαν την άρση του εμπάργκο όπλων για τις (στην πλειοψηφία τους μουσουλμανικές) βοσνιακές κυβερνητικές δυνάμεις¹⁴.

3 Επέκταση του πολέμου σε γειτονικές χώρες

Η Τουρκία, φοβούμενη την εμπλοκή τρίτων χωρών και την ευρύτερη αποσταθεροποίηση στην περιοχή, ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τον τερματισμό των εχθροπραξιών στην πρώην Γιουγκοσλαβία¹⁵. Η πολιτική ηγεσία στην Άγκυρα αντιμετωπίζει αστάθεια στα ανατολικά σύνορα της χώρας όπου Αρμένιοι και Αζέροι συγκρούονται για το Ναγκόρνο - Καραμπάχ, αλλά και στα νότια όπου κίνδυνοι για την τουρκική ασφάλεια δεν προκύπτουν μόνο από εξωτερικές απειλές (Ιράκ και Συρία) αλλά και από εσωτερικές (κουρδική εξέγερση). Μην επιδιώκοντας, λοιπόν, να δημιουργήσει νέες

* Ο Αστέρης Κ. Χουλιάρας είναι διδάκτορας Πολιτικών Επιστημών του University of Hull (Αγγλία)

Τουρκία και Βοσνία: φονταμενταλιστές και κοσμικοί

του Αστέρη Κ. Χουλιάρα

Υπάρχει μια πλατιά διαδεδομένη αντίληψη (και όχι μόνο στην Ελλάδα) ότι οι βόσνιοι Μουσουλμάνοι είναι φονταμενταλιστές που επιθυμούν να δημιουργήσουν ένα ισλαμικό κράτος στην καρδιά της Ευρώπης. Η εικόνα που έχει δημιουργηθεί οφείλεται εν μέρει στη σερβική προπαγάνδα που επιχειρεί να πείσει τη Δύση ότι υπάρχει ο κίνδυνος δημιουργίας ενός Ιράν στο εσωτερικό της γηραιάς ηπείρου¹, και εν μέρει στη γνωστή Διακήρυξη του Αλίγια Ιζετμπέκοβιτς, που είδε το φως της δημοσιότητας το 1980².

εστίες στα δυτικά σύνορα της χώρας, η τουρκική εξωτερική πολιτική έχει κάθε λόγο να προσπαθεί να αποτρέψει την επέκταση του πολέμου¹⁶. Βέβαια, η αναγνώριση της ΒκΕ από την Άγκυρα έγινε στις 6 Φεβρουαρίου του 1992, δύο δηλαδή μήνες πριν από την αναγνώριση της χώρας από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Μάλιστα, ο τούρκος υπουργός Εξωτερικών Χικμέτ Τσετίν την είχε υποσχεθεί στον Βόσνιο ομόλογό του στις 2 Ιανουαρίου¹⁷. Πάντως, το γεγονός ότι η Άγκυρα καθυστέρησε να αναγνωρίσει τη Σλοβενία και την Κροατία (οι αναγνωρίσεις έγιναν την ίδια μέρα με αυτή της ΒκΕ) δείχνει ότι η Τουρκία, τουλάχιστον στη αρχή της κρίσης, δεν συμμεριζόταν τις γερμανικές απόψεις και ανησυχούσε πολύ για τις συνέπειες μιας νομιμοποίησης της γιουγκοσλαβικής αποσύνθεσης¹⁸. Η αναγνώριση της ΒκΕ από την Άγκυρα πραγματοποιήθηκε όταν η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας είχε ήδη θεσμοποιηθεί. «Συμφωνούμε [με την Ελλάδα] όσον αφορά την ανάγκη ειρήνης στα Βαλκάνια, αλλά διαφωνούμε στα μέσα και τις μεθόδους για λύση» έλεγε τον Απρίλιο του 1993, έπειτα από τη συνάντησή του με τον Μιχάλη Παπακωνσταντίνου, ο τούρκος υπουργός Εξωτερικών Χικμέτ Τσετίν¹⁹.

4 Γέφυρα Δύσης - Μέσης Ανατολής

Οι δυνατότητες της Τουρκίας να αποτελέσει μια γέφυρα διαλόγου ανάμεσα στη Δύση και τη Μέση Ανατολή διευκολύνεται από τη συμμετοχή της σε ευρωπαϊκούς οργανισμούς (ΝΑΤΟ, ΔΑΣΕ, Συμβούλιο της Ευρώπης) και από τον ηγετικό ρόλο της στην Ισλαμική Συνδιάσκεψη. Παρ' όλο που σπάνια της δόθηκε από τις ΗΠΑ

και τα κράτη - μέλη της Ε.Κ. ο ρόλος του διαμεσολαβητή²⁰ οι τούρκοι σχεδιαστές της εξωτερικής πολιτικής δεν έπαψαν ποτέ να τον επιδιώκουν²¹. Μάλιστα, στην περίπτωση των πρώην σοβιετικών δημοκρατιών της Κεντρικής Ασίας, η Τουρκία επιχείρησε να εξάγει το «κοσμικό» της (secular) πρότυπο με τη σύμφωνη γνώμη των Δυτικών που διέβλεψαν κινδύνους εξαγωγής του ιρανικού μοντέλου²². Στην περίπτωση της ΒκΕ, η Τουρκία ανέλαβε να προωθήσει στα ευρωπαϊκά fora τις θέσεις των αραβικών κρατών για τη γιουγκοσλαβική κρίση. Η ευτυχής για τους Τούρκους συγκυρία της ανάληψης το 1992 της προεδρίας της 47μελούς Ισλαμικής Συνδιάσκεψης επέτρεψε στην Άγκυρα να δραστηριοποιηθεί υπέρ των βόσνιων Μουσουλμάνων τόσο στον ΟΗΕ και στο ΝΑΤΟ όσο και στη Διάσκεψη του Λονδίνου για το Γιουγκοσλαβικό²³. Έτσι, σε μια έκτακτη συνάντηση των χωρών της Ισλαμικής Συνδιάσκεψης στο Ισλαμαμπάντ τον Ιούλιο του 1993, η Τουρκία και πέντε άλλες χώρες (Πακιστάν, Μπαγκλαντές, Ιράν, Μαλαισία και Τυνησία) προσέφεραν 17.000 στρατιώτες στον ΟΗΕ για την προστασία των λεγόμενων «ασφαλών περιοχών» στη Βοσνία²⁴. Η πρόταση δεν φάνηκε στην αρχή να έχει συνέχεια, κυρίως λόγω του σκεπτικισμού των Δυτικών που φοβούνταν ότι η στελέχωση του ΟΗΕ στη Βοσνία με μουσουλμάνους θα μπορούσε να δημιουργήσει εντάσεις²⁵. Πάντως, η μυστική πρόταση της Τουρκίας στον Ιζετμπέκοβιτς το Νοέμβριο του 1991 να αναλάβει την οργάνωση του βοσνιακού στρατού δεν είχε αντιμετωπισθεί αρνητικά από τις ΗΠΑ και ορισμένα κράτη - μέλη της Ε.Κ. που ήθελαν να αποτρέψουν σερβική στρατιωτική δράση και

να περιορίσουν τις δυνατότητες ιρανικής επιρροής στην περιοχή²⁶. Όχι, απρόσμενα λοιπόν, στις διαβουλεύσεις που έγιναν πρόσφατα μεταξύ της Γερμανίας, των ΗΠΑ και της Ρωσίας προεκρίθη η συμμετοχή τουρκικών, ρωσικών και αιγυπτιακών δυνάμεων στους «κυανόκρανους» που βρίσκονται ήδη στη Βοσνία²⁷.

5 Κομματικός ανταγωνισμός

Η τουρκική άκρα δεξιότητα (ισλαμιστική ή / και παντουρκική) βρήκε στο δράμα της ΒκΕ ένα θέμα ικανό να φέρει σε δυσχερή θέση τα κόμματα εξουσίας της χώρας που είναι προσανατολισμένα στην κεμαλική παράδοση της «κοσμικότητας» (secularism) και της μη-εμπλοκής σε συγκρούσεις στο εξωτερικό²⁸. Ο αρχηγός του παντουρκικού Κόμματος Εθνικιστικής Δράσης Αλπαρσλάν Τουρκές δήλωσε ότι «το κόμμα του θα ιδρύσει συλλόγους προκειμένου να οργανώσει την αποστολή εθελοντών Τούρκων στη Βοσνία», ενώ ο αρχηγός του ισλαμιστικού Κόμματος Ενημερίας Νετζμετίν Ερμπακάν ισχυρίστηκε ότι στέλνει όπλα στους Μουσουλμάνους της ΒκΕ²⁹. Παράλληλα, ο πρώην πρόεδρος Τουρκκούτ Οζάλ, επιδιώκοντας να κολακεύσει τις απόψεις μιας σημαντικής μερίδας της κοινής γνώμης και στοχεύοντας στην αποδυνάμωση του Κόμματος του Ορθού Δρόμου του Ντεμιρέλ που είχε κερδίσει την εξουσία από τη δική του παράταξη (το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας), δεν δίστασε να γίνει υπέρμαχος εθνικιστικών θέσεων³⁰: «Όπως παλαιότερα, έτσι και τώρα, έχουμε μεγάλη βαρύτητα στα Βαλκάνια και η Τουρκία θα γίνει ο ηγέτης των μουσουλμανικών ομάδων», δήλωνε ένα χρόνο πριν από την έναρξη του πολέμου στη ΒκΕ³¹.

1. Βλέπε π.χ. δηλώσεις του Ράντοβαν Κάρατζιτς στο Oral Sander, *Turquie: Pour une coopération dans les Balkans, Confluences*, No 8, Automne 1993, Paris: L' Harmattan, p. 78, και Khalid Duran, *Bosnia: The other Andalusia, Journal. Institute of Muslim Minority Affairs*, Vol. XIII (II), July 1992, pp. 393-394
2. Αναφέρεται στο Παύλος Χιδίρογλου, *Η σχέση της Τουρκίας με τη Βαλκανική κρίση*, Αθήνα: Ίδρυμα Γουλανδρή - Χορν, Το Πρόβλημα των Μειονοτήτων 1, σ. 32
3. Γουίλιαμ Τράμπ, Ένα γράμμα προς τη Δύση από το Σεράγεβο, *Το Ριζοσπαστικό Φόρουμ*, τ. 3, Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 1993, σ. 27
4. *Ibid.*
5. Ex-Yugoslavia, The next cracks, *The Economist*, September 25, 1993, p. 42
6. Refugees: Keep out, *The Economist*, September 19, 1992, p. 36
7. *Ibid.*
8. Morton I. Abramowitz, Dateline Ankara: Turkey after Ozal, *Foreign Policy*, Number 91, Summer 1993, p. 169
9. Sabri Sayari, La Turquie et la crise yougoslave, *Politique Etrangere*, Vol. 2, 1992, p. 311

10. Πρόσφυγες, η πληγή του σύγχρονου κόσμου, *Η Καθημερινή*, 21 Νοεμβρίου 1993
11. Αναφέρεται στο Π. Χιδίρογλου, *op. cit.*, σ. 33
12. Khalid Duran, *op. cit.*, p. 394
13. *Ibid.*
M. I. Abramowitz, *op. cit.*
14. Fear of god, *The Economist*, July 17, 1993, p. 31
15. Sabri Sayari, *op. cit.*, pp. 310-311
16. Συνέντευξη του αρχηγού του τουρκικού γενικού επιτελείου Ντογάν Γκιουρές στην *Καθημερινή* της 7ης Φεβρουαρίου 1993
17. Κωνσταντίνος Π. Καλλιγιάς, Η Τουρκία όπλισε τους Μουσουλμάνους, *Η Καθημερινή*, 2 Μαΐου 1993
18. Sabri Sayari, *op. cit.*, pp. 309-310
19. Keesing's Record of World Events, *News Digest*, May 1993, London: Longman, p. 39434
20. Ian Lesser, Turkey and the West After the Gulf War, *The International Spectator*, Vol. 27 (1), January-March 1992, pp. 39-40
21. Jennifer Noyon, Bridge over Troubled Regions, *The Washington Quarterly*, Summer 1984, pp. 79-80
Sevfi Tashan, Contemporary Turkish Policies in the Middle East: Prospects and Constraints, *Middle*

East Review, Spring 1985, pp. 12-20
William Hale, Turkey, the Middle East and the Gulf crisis, *International Affairs*, Vol. 68 (4), October 1992, pp. 679-692
22. Rajan Menon and Henri J. Barkey, The Transformation of Central Asia: implications for regional and international security, *Survival*, Vol. 34 (4), Winter 1992-1993, pp. 68-89
23. Γιάννης Ριζόπουλος, Συμπληγάδες στα εθνικά θέματα, *Η Καθημερινή*, 27 Αυγούστου 1992
24. Fear of god, *op. cit.*
25. *Ibid.*
26. Κ. Π. Καλλιγιάς, *op. cit.* (αναφέρεται σε άρθρο του γαλλικού περιοδικού *L' Express* της 22ας Απριλίου)
27. Paul - Marie de la Corce, Βοσνία: οι κίνδυνοι επέκτασης της σύγκρουσης, *Le Monde Diplomatique: Αφιέρωμα, Εθνικισμός: Η Γιουγκοσλαβική Τραγωδία*, τ. 2, σ. 74
29. Αναφέρεται στο Π. Χιδίρογλου, *op. cit.*, σ. 33 και 48
30. Σωτήρης Ντάλης, Το «δόγμα Οζάλ» και η Βαλκανική πολιτική της Τουρκίας, *Αυγή*, 25 Απριλίου 1993
Paul-Marie de la Gorce, *op. cit.*

6 Αντίδραση στη φιλοσερβική στάση της Ελλάδας

Οι στενές σχέσεις Ελλάδας και Σερβίας³² φαίνεται να ανησύχησαν ιδιαίτερα τους σχεδιαστές της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής. Οι επαφές Μητσotάκη - Μιλόσεβιτς αλλά και η επίσκεψη του Πατριάρχη Βαρθολομαίου στο Βελιγράδι³³ δημιούργησε την εντύπωση στην Τουρκία ότι η Ελλάδα επιδιώκει κάποιο αντιμουσουλμανικό ορθόδοξο άξονα στα Βαλκάνια. Οι κατά την Τουρκία, λοιπόν, προοπτικές δημιουργίας μιας συμμαχίας των ορθόδοξων κρατών της βαλκανικής (Βουλγαρία, Σερβία και Ελλάδα) δεν αφήνει καθόλου αδιάφορη την Άγκυρα, η οποία και επιδιώκει να κινηθεί αναλόγως.

7 Η ηγεσία των Μουσουλμάνων της ΒκΕ

Η πολιτική ηγεσία της ΒκΕ ήταν λογικό από την αρχή της κρίσης να ψάξει για στηρίγματα στο εξωτερικό. Προσπάθησε, λοιπόν, να εξασφαλίσει τη συμπαράσταση της Τουρκίας, της μοναδικής βαλκανικής χώρας που διακείτο φιλικά στη βοσνιακή υπόθεση και ήταν παράλληλα σε θέση να παράσχει διπλωματική υποστήριξη. Τον Ιούλιο του 1991 ο Ιζετμπέκοβιτς επισκέφθηκε την Άγκυρα, ενώ τον ακολούθησε τέσσερις μήνες μετά και ο αντιπρόεδρος της ΒκΕ Τζένκιτς³⁴. Αντιμέτωπη με το επιτακτικό αίτημα της βοσνιακής ηγεσίας, η Άγκυρα προχώρησε στην πρώτη (σε σχέση με άλλες χώρες) αναγνώριση της ΒκΕ³⁵. «Όλοι οι μουσουλμάνοι [των Βαλκανίων] ζητούν την υποστήριξή μας» έλεγε σε μια συνέντευξή του σε ένα γαλλικό περιοδικό στις αρχές του 1992 ο τότε τούρκος πρωθυπουργός Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ³⁶.

Τα όρια της τουρκικής εμπλοκής

«Δεν θέλουμε να προστατεύσουμε [τους Μουσουλμάνους της ΒκΕ] μόνοι μας. Θέλουμε να το κάνουμε μαζί με όλο τον κόσμο. Αλλά αν δεν ενδιαφερθεί κανείς, θα το πράξουμε μόνοι μας», έλεγε ο τότε τούρκος πρωθυπουργός και νυν πρόεδρος Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ σε μια άλλη συνέντευξή του, αυτή τη φορά στη γαλλική *Le Monde* (22.11.92)³⁷. Υπάρχει, λοιπόν, πιθανότητα τουρκικής στρατιωτικής εμπλοκής στην πρώην Γιουγκοσλαβία; Ο Άλκης Κούρκουλας, ανταποκριτής του Αθηναϊκού Πρακτορείου στην Κωνσταντινούπολη, και ένας από τους πιο προσεκτικούς Έλληνες παρατηρητές των εξελίξεων στην Τουρκία, σημειώνει χαρακτηριστικά: «[Τα σχόλια αυτά] επαναλαμβάνουν] απόψεις που έχουν ακουστεί και παλαιότερα και που αποτελούν κατά κάποιο τρόπο [περισσότερο] απαντήσεις σε υποθετικές εξελίξεις και λιγότερο δηλώσεις που καθορίζουν πολιτική. Η υπόθεση της εμπλοκής της Τουρκίας σε ενδεχόμενη σύγκρουση στη Βαλκανική γίνεται περισσότερο για να τονίσει το ενδιαφέρον της Τουρκίας για τις εξελίξεις και για να ενισχύσει τους δεσμούς και τις συμμαχίες της Άγκυρας στην περιο-

χή. Ανάλογες δηλώσεις έχουν γίνει κατά καιρούς από τούρκους αξιωματούχους [και] για το Αζερμπαϊτζάν [...]»³⁸. Ο Δημήτρης Κιτσιόκης, καθηγητής της Ιστορίας και πρώην σύμβουλος του Τουργκούτ Οζάλ, αποκλείει τουρκική επέμβαση στη ΒκΕ υπογραμμίζοντας ότι, παρά τις αλλεπάλληλες δηλώσεις ιθύνοντων στην Άγκυρα, η Τουρκία δεν τόλμησε να επέμβει στο όμορο Ναχίτσεβάν και κατ' επέκταση στο Αζερμπαϊτζάν, όπου είχε και έχει πολύ περισσότερα στρατηγικά και οικονομικά συμφέροντα από ότι στη ΒκΕ³⁹.

Κι η τουρκική κοινή γνώμη; Δεν υπάρχει περίπτωση η τουρκική ηγεσία να υποκύψει στις πιέσεις των ισλαμιστικών και εθνικιστικών κινημάτων; Γράφει σχετικά ο Άλκης Κούρκουλας:

«Η αποτυχία -το φιάσκο- της συγκέντρωσης συμπαράστασης στη Βοσνία που οργάνωσε ο κ. Οζάλ στην Κωνσταντινούπολη την παραμονή της βαλκανικής περιόδου του, είναι η αδιάψευστη απόδειξη ότι η τουρκική κοινωνία, υπό τη σημερινή πολιτική της ηγεσία δεν βρίσκεται στο ισλαμοεθνικιστικό αστερισμό που κυριάρχησε μετά το πραξικόπημα του 1980»⁴⁰.

Και ο Morton I. Abramowitz, πρώην πρέσβη των ΗΠΑ στην Άγκυρα (1989-1991), είναι κατηγορηματικός:

«Η υπόθεση ότι η συνεχιζόμενη καταστροφή της Βοσνίας θα προκαλέσει ένα κύμα μουσουλμανικού φονταμενταλισμού στην Τουρκία είναι αλλόκοτη, κυρίως το ονειροπόλημα πλανόδιων δυτικών δημοσιογράφων. Απλώς, το τουρκικό λαϊκό κράτος δεν τραβά προς την καταστροφή λόγω της Βοσνίας. Ούτε η Τουρκία έχει σημαντικά στρατηγικά συμφέροντα στη γιουγκοσλαβική σύγκρουση. Μονομερής τουρκική στρατιωτική δράση στα Βαλκάνια είναι εξαιρετικά απίθανη, ακόμη κι αν οι Σέρβοι επιμείνουν στη δημιουργία μιας Μεγάλης Σερβίας με την "εθνική κάθαρση" του Κόσοβο και τμημάτων της Μακεδονίας»⁴¹.

Γίνεται, λοιπόν, σαφές από τα ανωτέρω ότι η Τουρκία έχει πολλούς λόγους για να ενδιαφερθεί για τις συγκρούσεις στη ΒκΕ, αλλά δεν έχει τόσο σημαντικά συμφέροντα στην περιοχή για να αναλάβει το ρίσκο μιας ενεργούς εμπλοκής στη σύρραξη, ακόμη κι αν αυτή πάρει ευρύτερες διαστάσεις με την επέκτασή της σε γειτονικές χώρες.

Συμπεράσματα

Η κωδικοποίηση των παραγόντων που κατά τη γνώμη μας προσδιορίζει την τουρκική πολιτική στη ΒκΕ γίνεται στο σχήμα που ακολουθεί. Ο κάθετος άξονας αναφέρεται στις πιθανότητες ένοπλης επέμβασης (θετικές ή αρνητικές) ενώ η σημασία που οι διάφοροι παράγοντες έχουν για την εξωτερική

πολιτική της Τουρκίας αναφέρεται στον οριζόντιο άξονα. Έτσι, το πρόβλημα των προσφύγων, οι πιθανότητες επέκτασης του πολέμου και οι προσπάθειες της Τουρκίας να παίξει έναν διαμεσολαβητικό ρόλο ανάμεσα στις χώρες της Δύσης και της Μέσης Ανατολής (1, 3 και 4) βρίσκονται πολύ υψηλά στην agenda των τούρκων σχεδιαστών εξωτερικής πολιτικής, αλλά σίγουρα δεν οδηγούν τη χώρα στην οδό της στρατιωτικής εμπλοκής. Από την άλλη πλευρά, οι πιέσεις των Τούρκων βοσνιακής καταγωγής αλλά και της ηγεσίας των Μουσουλμάνων της ΒκΕ προς την Άγκυρα (2 και 7) επιδιώκουν ενεργή επέμβαση (όπως π.χ. αποστολή σημαντικών φορτίων όπλων) μα ταυτόχρονα βρίσκονται χαμηλά στον πίνακα προτεραιοτήτων των τούρκων ηγετών. Ο κομματικός ανταγωνισμός (5) επηρεάζει σημαντικά την τουρκική εξωτερική πολιτική προς την κατεύθυνση της εμπλοκής, ενώ η αντίδραση στη φιλοσερβική στάση της Ελλάδας δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας.

Συμπερασματικά:

1. Η Τουρκία δεν φαίνεται να έχει μακροχρόνια πολιτική στα Βαλκάνια, και

2. Οι παράγοντες που επηρεάζουν την τουρκική εξωτερική πολιτική είναι σε πολλές περιπτώσεις ασυμβίβαστοι και αντιφατικοί, δημιουργώντας μια διάσταση λόγων και πράξης. Σε δημόσιες δηλώσεις τους, οι Τούρκοι πολιτικοί εμφανίζονται πολύ πιο πρόθυμοι για ενεργό συμμετοχή υπέρ των Βόσνιων Μουσουλμάνων από ό,τι πραγματικά είναι.

32. Αναφέρεται στο Π. Χιδίρογλου, *op. cit.*, σ. 15

32. Για μια κριτική της ελληνικής στάσης βλέπε Nicolas X. Rizopoulos, A Third Balkan War?, *World Policy Journal*, Vol. 10 (2), Summer 1993, pp. 1-5 και του ιδίου Pride, Prejudice, and Myopia: Greek Foreign Policy in a Time War, *World Policy Journal*, Vol. 10 (3), Fall 1993, pp. 18-19

33. Βλέπε χαρακτηριστικά δημοσιεύματα τουρκικών εφημερίδων στη Γενική Γραμματεία Τύπου και Πληροφοριών, Διεύθυνση Αναλύσεων και Τεκμηρίωσης, *Ελληνοτουρκικά θέματα*, 13 Αυγούστου 1993, Αθήνα

34. Αναφέρεται στο Π. Χιδίρογλου, *op. cit.*, σ. 32

35. Sabri Sayari, *op. cit.*, p. 310

36. Helene da Costa, Entretien avec Suleyman Demirel: L'heure turque, *Politique Internationale*, Ete 1992, No 56, p. 350

37. Αναφέρεται στο Π. Χιδίρογλου, *op. cit.*, σ. 34

38. Άλκης Κούρκουλας, Σε νέες βάσεις η συνεργασία Τουρκίας - Σκοπίων, *Η Καθημερινή*, 10 Νοεμβρίου 1993

39. Δημήτρης Κιτσιόκης, Η Τουρκία θα διαμελισθεί (συνέντευξη), *Πάντα*, τ. 1, Οκτώβριος - Νοέμβριος 1993, σ. 16

40. Άλκης Κούρκουλας, Όταν ο Οζάλ αναζητεί ίχνη οθωμανών στα Βαλκάνια, *Η Καθημερινή*, 28 Φεβρουαρίου 1993

41. M. I. Abramowitz, *op. cit.*

■ Γιώργος Παπαδημητρίου, *Δημοκρατία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση* [: Τετράδια Συνταγματικού Δικαίου, 21],. Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1993, σ. 55

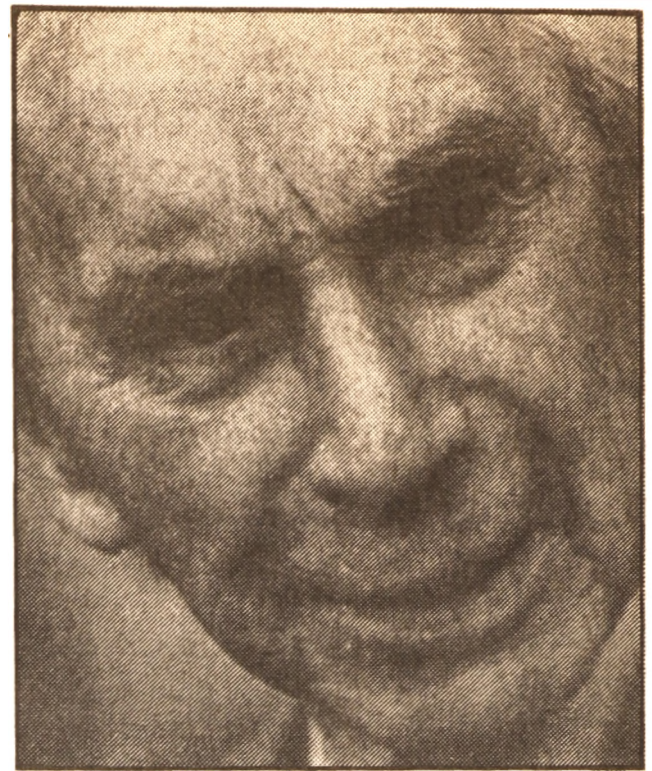
Η κυοφόρηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση συνοδεύτηκε από μια απρόσμενη πράγματι δυστοκία. Στην αρχή η προσοχή στράφηκε προς την αναζήτηση των αναγκών συμβιβασμών για την επίλυση των κρίσιμων θεμάτων που επρόκειτο να «λύσει» η Συνθήκη. Κανείς δεν αναλογίστηκε τις δυσκολίες που «καιροφυλακτούσαν» για και κατά την κύρωσή της από τα εθνικά κοινοβούλια και, φυσικά, όσες θα ανακύνουν κατά την εφαρμογή της στην πράξη.

Τα σύντομα κείμενα του τόμου αυτού πραγματεύονται τις επιπτώσεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ στη συνταγματική μας τάξη, το έλλειμμα δημοκρατίας και την αναγνώριση των πολιτικών δικαιωμάτων στην Κοινότητα. Συνεκτικός ιστός των κειμένων είναι η αγωνία για την οικοδόμηση μιας Ευρωπαϊκής Ένωσης με σταθερό γνώμονα τις αρχές και τις αξίες της δημοκρατίας, που πρέπει να αναζωογονηθούν στην πράξη με νέους θεσμούς και νέες πρακτικές. Ο πολίτης πρέπει να έρθει στο επίκεντρο της ιστορικής διεργασίας που συντελείται, ώστε η Ευρώπη που οικοδομείται να βρίσκεται σε επαφή με τις πραγματικές ανάγκες και τα προβλήματα των πολιτών της.

■ Μαρία Νεγρεπόντη-Δελιδάνη, *Ιδιωτικές και Δημόσιες Επιχειρήσεις*, Εκδ. Σάκκουλα, Θεσ / νίκη 1993, σελ. 106

Με την επάνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία αναζωπυρώνεται αναπόφευκτα και η συζήτηση για τα υπέρ και τα κατά της ιδιωτικοποίησης και της μορφής της και τα συναφή προβλήματα που δεν έχουν μόνον ιδεολογικό υπόβαθρο και σημασία αλλά αφορούν την ίδια την αποτελεσματικότητα της οικονομικής πολιτικής, την ίδια την ελληνική οικονομία, την ίδια τη δημοσιονομική διαχείριση που βρίσκεται στο χείλος του γκρεμού. Οι προβληματισμοί της Μαρίας Νεγρεπόντη-Δελιδάνη είναι χρήσιμοι μέσα σ' ένα πλαίσιο σοβαρής συζήτησης για την ανεύρεση της πιο ορθής ισορροπίας μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου.

Η τελευταία διαθήκη του Μπέρτραντ Ράσσελ

Ο «δαρώνος» της κοκαΐνης είναι πλέον νεκρός. Η παραγωγή της, όμως, δεν σταμάτησε!

ΜΥΘΙΚΟ πρόσωπο για το παγκόσμιο κίνημα ειρήνης στη δεκαετία του '60 ο άγγλος φιλόσοφος Μπέρτραντ Ράσσελ. Έδωσε με το κύρος και το σθένος του μεγάλη πνοή σ' ένα κίνημα που σημάδεψε ολόκληρες γενιές.

Πρόσφατα ανακαλύφθηκε η τελευταία του πνευματική διαθήκη που ο Ράσσελ έγραψε το 1967 σε ηλικία 95 ετών, τρία χρόνια πριν από το θάνατό του. Δείχνει τη «φιλοσοφία» του για τη ζωή και το μεγάλο του πάθος για την ειρήνη. Πρόκειται για μια «τελευταία» ματιά στο μεγάλο θέατρο της ζωής και τα δρώμενά του.

Προειδοποιεί στο κείμενό του αυτό για τους κινδύνους του πυρηνικού ολοκαυτώματος αλλά ταυτόχρονα εκφράζει ακράδαντα την πίστη του ότι κάτι τέτοιο κάθε άλλο παρά αναπόφευκτο είναι, αν οι άνθρωποι, οι πολίτες όλου του κόσμου εξαναγκάσουν με τη δράση τους τις κυβερνήσεις τους να σκεφτούν και να ενεργήσουν διαφορετικά.

«Τι μπορεί να κάνουν τα άτομα;», διερωτάται: «Μπορούν να προπαγανδίζουν τις απόψεις αυτές επισημαίνοντας τα αποτελέσματα του σύγχρονου πολέμου και την εξαφάνιση του ανθρώπινου είδους... Μπορούν να εκτιμήσουν και να κάνουν τους άλλους να εκτιμήσουν τι πέτυχε ο Άνθρωπος στην τέχνη και την επιστήμη. Μπορούν να τονίσουν την ανωτερότητα της συνεργασίας έναντι του ανταγωνισμού».

Και διερωτάται ξανά ο ίδιος για τον εαυτό του: «Τελικά έκανα εγώ κάτι που να προωθεί αυτούς τους στόχους;» και απαντά: «Ίσως να έκανα κάτι, ελάχιστα όμως μπροστά στο μέγεθος του κακού».

Ένας συγκινητικός απολογισμός μιας κοινωνικής δράσης, στη δύση του βίου, που τόσα έχει να μας πει.

ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

■ Αλέξανδρος Κατράνης,
Η διεθνής οικονομική κρίση και το χρέος του Τρίτου Κόσμου.
Η διάσταση του Διεθνούς Δικαίου,
Εκδόσεις Σάκκουλα,
Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 346

Το βιβλίο του διπλωμάτη Αλέξανδρου Κατράνη αποτελεί την πρώτη εκτεταμένη ελληνική μονογραφία για τη διεθνή οικονομική κρίση της δεκαετίας του '80 και το δυσβάσταχτο χρέος του Τρίτου Κόσμου με πλουσιότατη ξένη βιβλιογραφία.

Στο έργο εξετάζονται, μεταξύ άλλων, η πρόσφατη ύφεση και η νέα οικονομική πολιτική στις διομηχανικές χώρες και κυρίως στις ΗΠΑ, καθώς και ο συρρικνούμενος ρόλος του κράτους στον Τρίτο Κόσμο.

Περιγράφονται τα χαρακτηριστικά και οι ρήτρες των δανειακών συμβάσεων και οι προσπάθειες των οφειλετών να επέμβουν μονομερώς για να αναστείλουν τις υποχρεώσεις τους. Ιδιαίτερο βάρος και έμφαση δίδεται στις αποφάσεις των αμερικανικών δικαστηρίων που προσπαθούν και επιτυγχάνουν να αποτρέψουν τις επεμβάσεις των κρατών - οφειλετών στις υποχρεώσεις τους. Η στρατηγική προς αντιμετώπιση της κρίσεως καταλαμβάνει μεγάλο μέρος του βιβλίου και αναλύει τις προσπάθειες της αμερικανικής κυβέρνησης και των τραπε-

ζών να εξασφαλίσουν την εξώφληση του χρέους χωρίς να προκαλέσουν πολιτικούς κραδασμούς στο εσωτερικό των κρατών - οφειλετών. Ένα μεγάλο μέρος του βιβλίου -περίπου 100 σελίδες- είναι αφιερωμένο στο ρόλο του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Διεθνούς Τραπεζής στο σύγχρονο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα και ειδικότερα, στους όρους που επιβάλλουν σε όσα κράτη αναγκάζονται να αναζητήσουν τη συνδρομή τους.

Τέτοια εξειδικευμένα βιβλία αποτελούν πολύτιμα εργαλεία για όσους όχι μόνο επιθυμούν να κατανοήσουν το σημερινό διεθνές οικονομικό περιβάλλον αλλά και βασικούς μηχανισμούς σχέσεων του ανεπτυγμένου κόσμου με τον Τρίτο Κόσμο μέσω διεθνών οργανισμών αλλά και για όσους χειρίζονται σε τεχνοκρατικό επίπεδο τόσο δύσκολα και καίριας σημασίας θέματα.

■ ΣΤΟ ΣΕΡΑΓΕΒΟ

Δεύτερα Χριστούγεννα πέρασε το μαρτυρικό Σεράγεβο εν μέσω καθημερινών βομβαρδισμών, πυροβολισμών και μαχών. Από τον Απρίλιο του 1992 πάνω από 50.000 άτομα έχουν σκοτωθεί και προς το παρόν, τουλάχιστον, ελάχιστες είναι οι ενδείξεις ότι το κακό θα σταματήσει.

Δύο χρόνια υπό συνεχή πολιορκία το Σεράγεβο έχει γίνει πλέον σύμβολο ενός μάταιου πολέμου που η συνέχισή του δεν έχει κανένα απολύτως νόημα.

■ ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΩΝ

Ένα βιβλίο της Anne Sebba που μόλις κυκλοφόρησε, αξίζει να διαβαστεί από όλους τους δημοσιογράφους, γυναίκες και άνδρες, για διαφορετικούς λόγους. Πρόκειται για το βιβλίο *Battling for News: The Rise of the Woman Reporter* που αναφέρεται στη γυναίκα - ρεπόρτερ και τη συμβολή της στο επάγγελμα, πράγμα που πολλές φορές συνεπάγεται θυσία της οικογενειακής και της προσωπικής ζωής της. Από τα τέλη του περασμένου αιώνα μέχρι τον Ισπανικό Εμφύλιο, τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το Βιετνάμ, τον πόλεμο στον Περσικό (ποιος δεν θυμάται την Kate Adie) και τη Βοσνία η ιστορία των γυναικών - ρεπόρτερ που «αφηγείται» η συγγραφέας έχει πολλά να πει σε πολλούς.

■ ΝΑΤΟ ΦΙΑΣΚΟ;

Καθώς οι ηγέτες των χωρών - μελών του ΝΑΤΟ προετοιμάζονται για τη διάσκεψη κορυφής της επόμενης εβδομάδας από αμερικανικούς κύκλους εκφράζονται φόβοι ότι η διάσκεψη θα καταλήξει σε φιάσκο, κι αυτό θα ενισχύσει εκείνους μέσα στην κυβέρνηση του προέδρου

Κλίντον που υποστηρίζουν ότι οι Ην. Πολιτείες πρέπει να αποσύρουν τις δυνάμεις τους από μια συμμαχία που δεν έχει πλέον κανένα νόημα. Δεν είναι παρά μια πανάκριδη τίγρη χωρίς δόντια».

Οι κακοί οιωνοί για τη διάσκεψη κορυφής προκύπτουν από τη διαπίστωση ότι σε κανένα από τα σημαντικά θέματα της ημερήσιας διάταξης δεν πρόκειται να υπάρξει συμφωνία. Η Γαλλία εξακολουθεί να αρνείται να ενταχθεί στη στρατιωτική δομή του ΝΑΤΟ, πράγμα, όμως, απαραίτητο για κάθε ανάληψη νέων ρόλων από τη Συμμαχία. Ένας άλλος στόχος της Αμερικής είναι ο καθορισμός νέου στρατηγικού ρόλου στη μεταψυχροπολεμική εποχή και η ένταξη ως μελών της Πολωνίας, της

Ουγγαρίας και της Τσεχίας. Και ως προς τους τρεις αυτούς στόχους δεν φαίνεται ότι θα υπάρξει συμφωνία.

Λέτε το ΝΑΤΟ να πνέει τα λοίσθια;

■ ΤΟΥΜΠΙΑ ΓΕΛΤΣΙΝ

Προς μεγάλη απελπισία των διαστικών Ρώσων «μεταρρυθμιστών» ο Γέλτσιν φαίνεται να βρίσκεται στο κατώφλι σημαντικών αποφάσεων για την οικονομική πολιτική, στηρίζοντας με κρατικές επιδοτήσεις τη βιομηχανία. Κι όπως είχαν πολλοί προβλέψει, ο Γέλτσιν, για να καταλάβει πολιτικά το χώρο του Ζιρινόφσκι, υιοθετεί τα συνθήματά του εκτοξεύοντας μάστιχα απειλές κατά των γει-

τονικών κρατών, υποσχόμενος να προστατεύσει τη ζωή των Ρώσων που ζουν στο έδαφος της πρώην ρωσικής αυτοκρατορίας.

■ ΑΤΑΞΙΚΑ

Ο βρετανός πρωθυπουργός Τζων Μέητσορ έχει υποσχεθεί στους συμπατριώτες του την «αταξική κοινωνία» την οποία, όμως, άφησε στη γωνία, σύμφωνα με τα σχόλια βρετανικών εφημερίδων, στην κατάρτιση της παραδοσιακής λίστας των τιμημένων από την Ελισάβετ προσώπων (ιπποτών και άλλων ευγενών τίτλων). Επιβραβεύεται και πάλι η ελίτ των μεσαίων τάξεων με ολίγους εκ των «κατωτέρων τάξεων» σε μια κοινωνία όπου οι ταξικές διακρίσεις είναι ευδιάκριτες.

«Αυτόν τον πόλεμο δεν τον χρειάζεται κανένας αλλά δεν είμαστε αρκετά έξυπνοι για να τον σταματήσουμε». Τα λόγια αυτά ενός σέρβου στρατιώτη δείχνουν το μέγεθος μιας αιματηρής τραγωδίας που δεν έχει τελειωμό μέσα στην παγωμένη και έρημη χώρα.

Ο κ. Πρύτανης «ερμηνεύει» αλλά δεν διαψεύδει

Το ANTI, με λύπη του, είναι υποχρεωμένο να επανέλθει, άλλη μια φορά, σε ένα θέμα η ανακίνηση του οποίου δεν είναι καθόλου ευχάριστη. Είναι το θέμα του πρύτανη του Παντείου Πανεπιστημίου κ. Δ. Κώνστα.

Όπως θα θυμούνται οι αναγνώστες μας, το θέμα ξεκίνησε με ένα δημοσίευμά μας, στις σελίδες των σχολίων. Κρίναμε σωστό ότι ζητήματα που άπτονται του δημοκρατικού ήθους ανώτατων δημοσίων λειτουργών, και μάλιστα πανεπιστημιακών λειτουργών, από τη στιγμή που εμπίπτουν στην προσοχή μας, μας επιβάλλουν το σχολιασμό τους.

Τα στοιχεία που έλαβε υπόψη η σύνταξη του περιοδικού, άλλωστε, ήταν συντριπτικά. Μετά το δημοσίευμα, ο κ. Κώνστας μας απείλησε με μήνυση. Την περιμέναμε, επειδή, ήμαστε σίγουροι για την ορθότητα των επιχειρημάτων μας, και επειδή, κυρίως, μπορούσαμε να την αποδείξουμε.

Όμως, ο κ. πρύτανης ακολούθησε άλλη γραμμή αμύνης. Συνεκάλεσε τη σύγκλητο της σχολής και, «ερμηνεύοντας» με υπόμνημα που έστειλε τα δημοσιεύματα, αφού είχε φροντίσει να προσαρμόσει την αλήθεια της σχολής που έκανε έκκληση για τήρηση της δεοντολογίας από τον Τύπο! Επειδή και μεις συμφωνούμε επί της αρχής της εκκλήσεως, διαπιστώσαμε, όμως, ότι ο κ. Κώνστας που προκάλεσε την απόφαση της συγκλήτου κάθε άλλο παρά τη δεοντολογία είχε υπόψη του, αναγκάζομαστε να επανέλθουμε.

Στο προηγούμενο τεύχος (αρ. 541) δημοσιεύσαμε απόσπασμα από τα πρακτικά της Συγκλήτου του Παντείου Πανεπιστημίου και σημειώσαμε κάποιες παρατηρήσεις μας. Η υπόθεση αφορούσε την πολιτική συμπεριφορά του Πρύτανη του ιδρύματος κ. Δημ. Κώνστα, όπως καταγγέλθηκε στο ANTI (βλ. τχ. 538, 539, 540 και 541). Στο προηγούμενο τεύχος (αρ. 541) σημειώναμε το ατόπημα ενός ΑΕΙ να υιοθετεί χαρακτηρισμούς του τύπου «ρυπαρογράφημα», «συκοφαντικό δημοσίευμα» κ.τ.τ. χωρίς συγχρόνως να εξετάζει την ακρίβεια των γενομένων καταγγελιών. Αλλά σημειώναμε κυρίως την, τουλάχιστον άστοχη, ενέργεια του δικηγόρου του ιδρύματος κ. Διον. Αναγνώστου να μην κοινοποιήσει στο ANTI όλο το φάκελο όπως όριζε η απόφαση της Συγκλήτου και υποσχόμαστε να επανέλθουμε στο σημερινό τεύχος, αφού αναζητήσουμε και βρούμε και μεις ένα πλήρες αντίγραφο του σχετικού φακέλου.

Δημοσιεύουμε στη συνέχεια, από το φάκελο εκείνο, το γράμμα που ο κ. Δ. Κώνστας απηύθυνε στις 30 / 11 / 93 προς τον αντιπρύτανη κ. Αιμίλιο Μεταξόπουλο. Το γράμμα είναι μακροσκελές και φλύαρο – κάτι που μας αναγκάζει να κάνουμε και μεις κάποιες επισημάνσεις επί της ουσίας (το γράμμα δημοσιεύεται ολόκληρο σε διπλανή στήλη).

1 Στο γράμμα του ο κ. πρύτανης υπόσχεται ότι «θα προσφύγει στη δικαιοσύνη». Ελπίζουμε ότι θα υλοποιήσει την απειλή του – και τότε θα μπορέσει η κάθε πλευρά να εκθέσει πλήρως τα στοιχεία και τις απόψεις της.

2 Συνοπτικά, πάντως, παρατηρούμε ότι ο κ. πρύτανης γράφει πως το ANTI ανέφερε στοιχεία που υπήρχαν σε δήλωσή του «περί νομιμοφροσύνης». Τα στοιχεία αυτά, φυσικά, δεν τα επινόησε και δεν κατασκεύασε το ANTI. Ήταν ο ίδιος ο κ. Δ. Κώνστας που τα είχε γράψει το 1972!

3 Αλλά θα πρέπει να αναφερθούμε διεξοδικότερα στα όσα αναφέρει στην επιστολή του ο κ. πρύτανης. Ο κ. πρύτανης κάνει χαρακτηρισμούς για τον εκδότη του περιοδικού όπως: «ως χαφιές», «γκαιμπελίσκος», «γεύση (χουντικών) μεθόδων», κ.λπ. Η πολιτεία όλων μας είναι

ανοικτή και μένει στους αναγνώστες των κειμένων να κρίνουν.

4 Ο Ρουμπής. Ο κ. Δ. Κώνστας υποθέτει ότι οι συνέλληνες δεν έχουν υπηρετήσει στο στρατό. Όσοι πάντως υπηρετήσαμε γνωρίζουμε ότι η «ανάληψη ειδικών καθηκόντων ασφαλείας και εθνικής επαγρυπνήσεως διά την ασφάλειαν» της μονάδας δεν αφορά βέβαια ούτε τα πυρομαχικά, ούτε και την ανάληψη του θεατρικού ρόλου του... Ρουμπή.

[Μια ιστορική πληροφορία: Ο ρόλος που όπως μας πληροφορεί ο κ. πρύτανης έπαιξε κάποτε σε θεατρική παράσταση στο στρατόπεδο είναι εκείνος του Ρουμπή - Αγά. Ο Ρουμπή - Αγάς (και όχι Πασάς!) ήταν ο τοπικός αρχηγός στα Μπαρουνοχώρια, όπου κατοικούσαν εξισλαμισθέντες Αλβανοί, μάλιστα για τους ραγιάδες της περιοχής. Ο Ρουμπή - Αγάς ήταν, σύμφωνα με τις ιστορικές πηγές, ένας καυχισιάρης που ηττήθηκε στις μάχες των Δολιανών και του Βαλτετοίου].

5 Ο «δαίμων». Τυπογραφικό λάθος του ANTI αναφέρει ότι ο κ. Δ. Κώνστας υπηρέτησε «από 14.4.70 έως 14.4.81». Είναι προφανέστατο πως πρόκειται περί λάθους. Ο κ. πρύτανης έκαμε βασική εκπαίδευση 1,5 μήνα όπως ο ίδιος αναφέρει και όπως υπηρετούν όλοι οι νεοσύλλεκτοι.

6 Πονηρία. «Έδωσα... τη μόνη απάντηση, η ακρίβεια της οποίας προφανώς δεν θα μπορούσε να ελεγχθεί από κανένα», γράφει ο κ. πρύτανης φανερώνοντας την πονηρία του. Αλλά η ουσία καταγράφεται στη συνέχεια από τον ίδιο: Μέχρι τα 21 του χρόνια (δηλαδή τεταρτοετής φοιτητής), –δηλώνει προς τη χούντα– ήταν «εθνικόφρων» και ότι «συμμετείχε εις εκδηλώσεις εθνικοφρόνων φοιτητών διά να καταδειχθεί ότι ο φοιτητικός κόσμος δεν ήτο με την πλευράν των κομμουνιστών και των συνοδοιπόρων τους» (βλ. ANTI, τχ. 539). Ο κ. πρύτανης λέει σήμερα ότι από πονηρία τα είπε τότε έτσι! Ας είναι! Η πονηρία όμως που εμείς παρατηρήσαμε είναι ότι στον πολυσέλιδο φάκελό του προς τη Σύγκλητο ο κ. πρύτανης παρέλειψε να περιλάβει δύο ουσιαστικά στοιχεία: Τα δύο δημοσιεύματα του ANTI από τα τχ. 538 και 539, γεγονός που του επέτρεψε, όταν αναφέρεται σ' αυτά, και να τα περιγράφει με τον δικό του ελλειπτικό τρόπο. Γι' αυτό και στο δημοσιευμένο σήμερα γράμμα του δεν υπάρχουν οι πλήρεις, τοτινές, διατυπώσεις του.

7 Η παραίτηση. Στο σημείο 3 της επιστολής του αναφέρεται διεξοδικά στα σχετικά με το ταξίδι του στο εξωτερικό για σπουδές, την αίτησή του για άδεια κ.λπ. Θα παρατηρήσουμε κατ' αρχάς ότι ο κ. Κώνστας δεν παραιτήθηκε από την Πάντειο με κάποια επιστολή διαμαρτυρίας κατά

του καθεστώτος, ούτε είναι γνωστή κάποια «αντιδικτατοβική στάση του στην Πάντειο». Αν αυτά υπήρχαν και γνωστά θα ήταν και εμείς βεβαίως θα τα αναφέραμε. Η πολύπλοκη αυτή ιστορία αίτησης για άδεια και η εν συνεχεία απόρριψή της προέκυψε από το Νόμο, που ορίζει ότι απαιτείται διετής προϋπηρεσία προκειμένου να πάρει άδεια κάποιο μέλος του διδακτικού προσωπικού.

Και μια παρατήρηση περί «χουντισμού»: Ο κ. Αλεξανδρής δεν έγινε χουντικός μετά την πρόσληψη του κ. Κώνστα στην Πάντειο. Ήταν ένθερμος υποστηρικτής του καθεστώτος και γι' αυτό επελέγη αργότερα για τα «αξιώματά» του. Σ' αυτό, ο κ. Αλεξανδρής υπήρξε συνεπής απ' την αρχή ως το τέλος.

8 Ο τραπεζικός. Δεν αναφερθήκαμε με κάθε λεπτομέρεια στην υπαλληλική σταδιοδρομία του κ. Κώνστα. Βεβαίως και υπηρέτησε στην Εμπορική, στην Τράπεζα Επενδύσεων και, πριν πάει στην Πάντειο, δρῆθηκε στην Bank of America. Γιατί όλες αυτές οι φλύαρες αναφορές;

9 Οι υποστηρικτές. Ο κ. πρύτανης θα μπορούσε να γνωρίζει ότι η «επιστολή των συναδέλφων» του ῆφτασε στο περιοδικό καθυστερημένα. Εν πάση περιπτώσει, δημοσιεύθηκε στο τχ. 540 ασχολίαστη. Παραπέμπαμε πάντως τους επιστολογράφους στα δύο προηγούμενα σχόλιά μας για τον κ. πρύτανη.

10 ΚΚΕ Εσ. και Ν.Δ. Τελικά ήταν ή όχι με το ΚΚΕ Εσ. ο κ. Κώνστας; Και υπηρέτησε από το 1989 ως τον Σεπτέμβριο του 1993 την πολιτική της Ν.Δ. ή όχι; Για το τελευταίο ειδικά ας αναφερθούμε διεξοδικότερα γιατί ο κ. πρύτανης παραλείπει τα στοιχεία.

Στο τχ. 59 (1989, όταν το ΠΑΣΟΚ θυβίζεται) του καλού κατά τα άλλα θεωρητικού οργάνου της φιλελεύθερης –τότε– πτέρυγας της Ν.Δ. ΕΠΙΚΕΝΤΡΑ, ο κ. Δ. Κώνστας γράφει το πρώτο του άρθρο. Στο τχ. 65 (Μάρτιος 1991) εμφανίζεται στο Επιστημονικό Συμβούλιο του περιοδι-

κού ΕΠΙΚΕΝΤΡΑ. Στο ίδιο τεύχος, το περιοδικό από θεωρητικού προσανατολισμού, στρέφεται σε πολιτικό - κομματικό προσανατολισμό. Αμέσως μετά, αναδημοσιεύει ομιλία της κ. Ντ. Μπακογιάννη στο «Χίλτον» με τίτλο «Η Ελλάδα σ' ένα μεταλλασσόμενο κόσμο». Αλλάζει γραφεία και το Επιστημονικό Συμβούλιο συνεδριάζει μαζί με την Διοικ. Επιτροπή του ΚΠΕΕ και αποφασίζει μηνιαίες συνεδριάσεις. Δεν υπάρχει συντακτική επιτροπή. Τις κατευθύνσεις δίδει το Επιστημονικό Συμβούλιο, μέλος του οποίου εμφανίζεται ο κ. Κώνστας μέχρι το τελευταίο γνωστό σε μας τεύχος του (αρ. 75, Σεπτ. 1993). Το τελευταίο αυτό τεύχος έχει καθαρά προεκλογικό χαρακτήρα.

11 Βεντούρης. Ο κ. πρύτανης είχε και διαφορετικά προσφέρει τις υπηρεσίες του στην οικογένεια Μητσotάκη. Είχε με φανατισμό υποστηρίξει την υποψηφιότητα του εκλεκτού της κ. Βεντούρη στο Πάντειο και μάλιστα είχε τότε απειλήσει ότι «αν ο Βεντούρης δεν εκλεγεί καθηγητής θα διαλυθεί το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης».

12 Επίλογος. Τελικά, επιστρέφουμε σ' αυτά που είπαμε στην αρχή. Τα στοιχεία που ῆδωσε το ΑΝΤΙ στα δύο πρώτα του δημοσιεύματα (τχ. 538 και 539) δεν διαψεύδονται από τον κ. Δ. Κώνστα. «Ερμηνεύονται» με τον δικό του τρόπο. Και κάτι άλλο: Υποστηρίξαμε ότι οι μεταλλαγές «εθνικόφρων - ΚΚΕ Εσ. - Ν.Δ. - ΠΑΣΟΚ», όταν μάλιστα συμπίπτουν με το ρεύμα της εποχής, δεν αποτελούν τον καλύτερο ῆπαινο για έναν ακαδημαϊκό και δημόσιο πρόσωπο. Αυτό ήταν εξάλλου και το σημείο αφετηρίας της κριτικής μας για του είδους αυτού τις συμπεριφορές.

ΥΓ.1. Ο κ. πρύτανης αναφέρεται στην συνδιοργάνωση συμποσίου για το Κουρδικό (Ιούνιος 1991). Για το συμπόσιο αυτό υπάρχουν όλα τα στοιχεία στο ΑΝΤΙ. Από τις δαπάνες για εκείνο το Συμπόσιο, το Πάντειο ενέκρινε το ποσό των 354.000 δρχ. στη συνεδρίασή του της 18ης Ιουνίου 1993. Τα χρήματα αυτά κατεβλήθησαν στις 20 Οκτω-

• **Ολόκληρο το κείμενο του υπομνήματος Κώνστα, όπως υποβλήθηκε στον αντιπρύτανη του Παντείου Πανεπιστημίου, Αιμ. Μεταξόπουλο, έχει ως εξής:**

Κύριε Αντιπρύτανη,

Ο προεδρεύων στο Τμήμα των ΜΜΕ καθηγητής, Γιάγκος Ανδρεάδης, με πληροφόρησε ότι σκοπεύει να θέσει στην προσεχή Σύγκλητο, ως θέμα εκτός ημερήσιας διάταξης, τη συκοφαντική επίθεση που εξαπέλυσε εναντίον μου το περιοδικό «Αντί» με δύο συνεχόμενα δημοσιεύματα της 12ης και 26ης Νοεμβρίου για τα οποία θα προσφύγω στη δικαιοσύνη.

Σας παρακαλώ να προεδρεύσετε εσείς της Συγκλήτου στην περίπτωση που αυτή η εκτός ημερήσιας διάταξης συνεδρίαση πραγματοποιηθεί.

Σας ζητώ επίσης για την ενημέρωση της Συγκλήτου να θέσετε υπόψη της το παρακάτω κείμενο στο οποίο εκθέτω, με υπερβολική ίσως λεπτομέρεια, στοιχεία που με αφορούν προσωπικά και για τα οποία δεν θέλω να υπάρχει η παραμικρή αμφιβολία, ῆστω και αν ῆτσι υπάρχει κίνδυνος να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι διαλέγομαι ῆμμεσα με ανθρώπους που σκέπτονται και ενεργούν ως χαφιέδες.

Εάν η Σύγκλητος το εγκρίνει, παρακαλώ να διανεμηθεί και στα υπόλοιπα μέλη της πανεπιστημιακής μας κοινότητας.

1. Το δημοσίευμα της 13ης Νοεμβρίου μου καταλογίζει ότι ανέλαβα τον επίζηλο ρόλο «πληροφοριοδότη» κατά τη διάρκεια της δικτατορίας. Η χυδαιότητα αυτή, στην οποία απάντησα αμέσως με εξώδικο, ῆδη αυτοαναιρείται στο επόμενο τεύχος, όπου πλέον το «Αντί» χρησιμοποιεί μόνο και αποκλειστικά την απάντησή μου στο ερώτημα της Δήλωσης «περί Νομιμοφροσύνης των υπαλλήλων» (που υποχρεωτικά υπέγραφαν όλοι όσοι διορίζονταν στο δημόσιο την εποχή εκείνη): «Έχετε να προσθέσετε ή να διευκρινίσετε τι, το οποίον, κατά την κρίση σας, θα βοηθήσει εις την μόρφωσιν σαφούς γνώμης περί του ῆθους, της χρηστότητας και της εθνικής τοποθετήσεώς σας;». Στην ερώτηση αυτή είχα απαντήσει ότι κατά τη διάρκεια της βασικής στρατιωτικής μου εκπαίδευσης ο Λοχαγός μου, μου ανέθεσε καθήκοντα ασφαλείας και εθνικής επαγρύπνησης για την ασφάλεια του Λόχου. Σύμφωνα με το «Αντί» από την απάντηση αυτή συνάγεται ότι ῆμπαίνα σε πολλές και «ευαίσθητες» σκοπιές, π.χ. πυρομαχικά ή ότι μου ζητήθηκε να υποδυθώ το ρόλο του Ρουμπή Πασά!!! κατά την αναπαράσταση της Μάχης του Βαλτετσίου, όπως πράγματι συνέβη, αλλά ότι υπήρξα πληροφοριοδότης της δικτατορίας...

Σημειώνω ότι η βασική στρατιωτική μου εκπαίδευση διήρκεσε ῆνάμιση μήνα (μέσα Απρίλη με τέλη Μῆη 1970) επί συνολικής θητείας 1 ῆτους (14-4-70/14-4-71) και ῆχι 11 χρόνια!! όπως αναφέρει το «Αντί» (από τυπογραφικό λάθος;) ή δύο χρόνια (!) 1969-71 όπως αναφέρει ο Καθηγητής Α. Ράικος σε συζήτηση στη Γ. Συνέλευση της 16.12.74 (βλ. συν/νο 1).

1. Ο «χουντικός καθηγητής» είναι, προφανώς, ο Γ. Αλεξανδρής, τον οποίο μέχρι το διορισμό μου γνώριζα μόνο στην ῆψη. Ο Γ. Αλεξανδρής ήταν Εντεταλμένος Υφηγητής, χωρίς, θέβαια, δικαίωμα επιλογής Βοηθών κ.λπ., τη δε εποπτεία της ῆδρας της Γενικής Πολιτειολογίας ῆίχε ο Καθηγητής Γ. Δασκαλάκης. Ο συντάκτης του δημοσιεύματος γνωρίζει, ασφαλώς, το γεγονός ότι διορίστηκα Βοηθός με εισήγηση του Καθηγητή κ. Γ. Δασκαλάκη, αφού επικαλείται για ῆλλο θέμα τα Πρακτικά στα οποία σημειώνεται ότι διορίστηκα «βοηθός παρά την ῆδρα της Γενικής Πολιτειολογίας κατόπιν της αποφάσεως της Γενικής Συνελεύσεως με εισήγηση του Καθηγητή κ. Γ. Δασκαλάκη, ο οποίος ῆδίδασκεν τότε κατ' ανάθεσιν μαθήματα της ῆδρας» (βλ. συν/νο: 1). Στη θέση αυτή επιλέχτηκα επειδή ῆίχα διακριθεί στα μαθήματα (3ος ανάμεσα σε όλους όσοι απεφοίτησαν από την Πάντειο το ακαδ. ῆτος 1968-69) και επειδή συμμετείχα ενεργά στο Φροντιστήριο Συνταγματικού Δικαίου τόσο ως φοιτητής όσο και μετά την αποφοίτησή μου από τη Σχολή το 1969. Αντίθετα, το χυδαιογράφημα της 12ης-11-93 διαπιστώνει: «για το ρόλο του αυτών (ως φαντάρος στην Τρίπολη), μεταξύ ῆλλων, ανταμείφθηκε με το να επιλεγεί

2. Το δεύτερο «συγκλονιστικό» στοιχείο σε βάρος μου ῆίναι ότι στο ερώτημα της ῆδιας δήλωσης νομιμοφροσύνης: «υπάρχουν περιστατικά κατά την διαδρομήν της ζωής σας, διά τα οποία δεν ερωτάσθε συγκεκριμένως ανωτέρω, συνδεόμενα με τη νομοταγή διαβίωσιν και τα εθνικά ῆδεώδη και ποια ῆίνα αυτά;» απάντησα ότι δεν ῆμουν οργανωμένος εθνικόφρων αλλά ῆίχα λάθει μέρος σε εκδηλώσεις εθνικοφρόνων φοιτητών πριν τη δικτατορία (πριν τα 21 μου χρόνια), ῆδωσα δηλαδή, εφόσον δεν ῆίχα τίποτε ῆλλο να γράψω, τη μόνη απάντηση η ακρίβεια της οποίας προφανώς δεν θα μπορούσε να ελεγχθεί από κανένα.

Σημειώνω ότι η «δήλωση νομιμοφροσύνης» ῆταν ῆλα αυτά τα χρόνια (από το Φεβρουάριο του 1972) στον υπηρεσιακό μου φάκελλο και ῆταν γνωστή στο ῆδρυμα μετά την επισήμανση που ῆίχε κάνει ο κ. Ράικος στην παραπάνω Συνεδρίαση της Συγκλήτου, στην οποία ῆταν παρόντες και της οποίας το Πρακτικό υπογράφουν (βλ. συν/νο: 2) καθηγητές όπως ο Σάκης Καράγιωργας που με υποστήριξαν τόσο κατά την επιστροφή μου στην Πάντειο το 1979 (εκλογή σε θέση Επιμελητή) όσο και στη μετέπειτα σταδιοδρομία μου.

Σημειώνω, τέλος, ότι η συγκεκριμένη περίπτωση ῆίνα ῆσως από τις ῆλάχιστες που γίνεται χρήση «δήλωσης νομιμοφροσύνης» –που όσοι ῆζησαν εκείνες τις εποχές γνωρίζουν υπό ποιες συνθήκες συντάσσονταν και τι τερατολογίες περιλαμβάνουν– και ῆχι συγκεκριμένων στοιχείων προκειμένου να σπλωθεί κάποιος 22 χρόνια μετά την υπογραφή της.

3. Το χυδαιογράφημα του «Αντί» μου καταλογίζει ῆκόμη ότι:

1. Υπήρξα βοηθός σε χουντικό καθηγητή.
2. ῆΤι δεν ῆγινε δεκτή αίτησή μου να διατηρήσω τη θέση του Βοηθού και παράλληλα να «μεταβώ» για μεταπτυχιακές σπουδές στο εξωτερικό λόγω της δραστηριότητάς μου στο στράτευμα!!!

δρίου 1993! Ο κ. πρύτανης θα πρέπει να γνωρίζει αν είναι δυνατή η έκδοση πρακτικών συμποσίου με αυτό το χρηματικό ποσό – μάλιστα, ύστερα από τόσο χρονικό διάστημα. (Οι εργασίες πάντως προχωρούν έτσι κι αλλιώς, και ελπίζουμε σύντομα ότι θα κυκλοφορήσει ο σχετικός τόμος).

ΥΓ.2. Από πολλά μηνύματα, επιστολές κ.λπ. που έφτασαν στο ANTI, δημοσιεύουμε μικρό απόσπασμα που αφορά τον Πρόεδρο του Τμήματος Επικοινωνίας των Μέσων Ενημέρωσης. Ο επιστολογράφος μας σημειώνει:

«Ο λόγος που προκλήθηκα, μετά το δημοσίευμα του ANTI (541) για τα ατοπήματα της Συγκλήτου –και χωρίς να είμαι Πανεπιστημιακός– είναι για να κάμω κάποιες παρατηρήσεις, οι οποίες αφορούν κατά κύριο λόγο τον Πρόεδρο του Τμήματος Επικοινωνίας και Μέσων Ενημέρωσης αγωνιστή (ο τίτλος του καθηγητή έπεται και μάλιστα σε απόσταση από εκείνον του αγωνιστή για την δημοκρατία) Γιάγκο Ανδρεάδη. Ήχασε μήπως ο κ. Ανδρεάδης, όταν άλλοι υπηρετούσαν την χούντα, για ποιο λόγο ήταν στη Γαλλία; Στο άρθρο 14 του νόμου για Πανεπιστήμια (1268 / 82) –νόμος του ΠΑΣΟΚ– αναφέρονται οι τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν για να εκλεγεί κανείς σε Πανεπιστήμιο. Στην παράγραφο 7 του άρθρου αυτού, μεταξύ των στοιχείων που συνεκτιμώνται *ιδιαίτερα* για κατάληψη θέσης ΔΕΠ είναι το *δημοκρατικό ήθος* του υποψηφίου. Μέσω του περιοδικού σας ερωτώ τον κ. Ανδρεάδη αν θα ψήφιζε σήμερα υποψήφιο για μια καθηγητική θέση, ο οποίος με άνεση και χωρίς καμιά πίεση θα είχε δηλώσει τόση δουλικότητα και πίστη στη χούντα; Όχι μόνο ο κ. Ανδρεάδης θα τον ψήφιζε αλλά και κανένας από τους καθηγητές που μετείχαν στη Σύγκλητο και ενέκριναν το ψήφισμα (γιατί αλήθεια δεν αναφέρονται οι παρόντες - απόντες;) κάτω από τον φόβο των Ιουδαίων (γράφει φοιτητών που και τη φορά αυτή παραπλανήθηκαν)».

μεσοΰσης της χούντας, από χουντικό καθηγητή, Βοηθός στην Πάντειο». Σημειώνω, ακόμη, ότι ο Γ. Αλεξανδρής έγινε «χουντικός» μετά το δικό μου διορισμό (8.9.72) όταν διορίστηκε αρχικά «Βοηθός Επιτρόπου Διοικήσεως» (αξίωμα για το οποίο δεν παραπέμφθηκε) και στη συνέχεια όταν εγώ ήμουν πια στον Καναδά και είχε δημοσιευτεί η παραίτησή μου στο ΦΕΚ (12.9.73) μέλος του «Συνταγματικού Δικαστηρίου» (14.9.1973, θλ. συν/νο: 3), και τέλος, «Υφυπουργός» στην κυβέρνηση Ιωαννίδη (30.3.74).

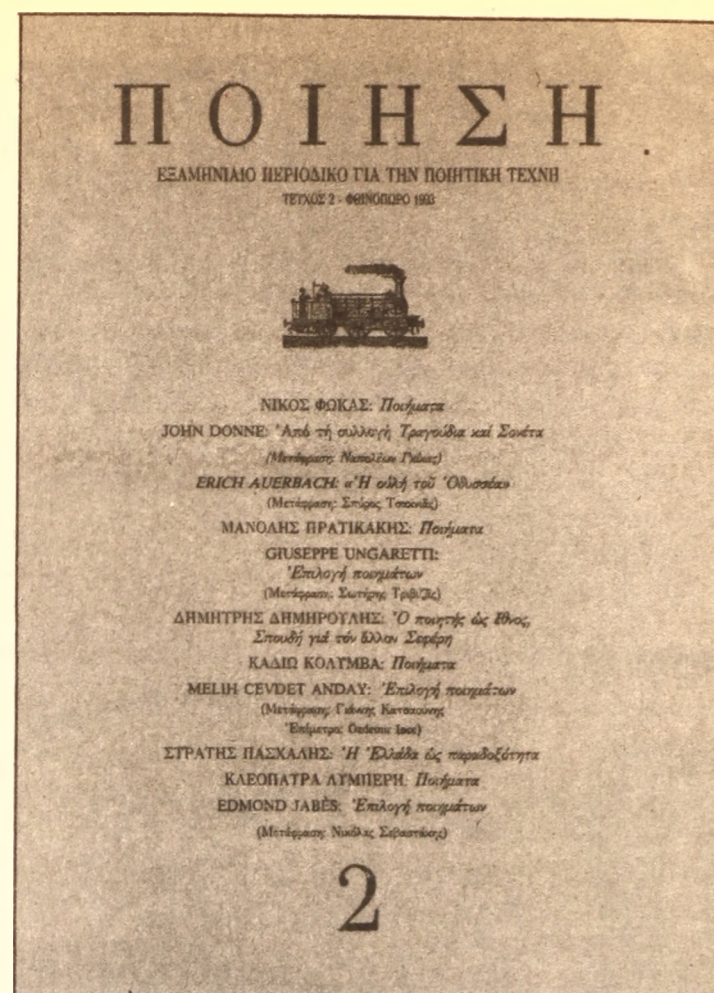
2. Στο 2. η συνειδητή προσπάθεια σπίλωσης και κατασικοφάντησής μου γίνεται ακόμη εντονότερη.

1. Δεν υπήρχε ζήτημα να μεταβώ στο εξωτερικό αφού από το τέλος Ιουνίου του 1972 *βρισκόμουν ήδη χωρίς άδεια στον Καναδά*, αφού πρώτα ζήτησα από την Πάντειο δίμηνη άδεια η οποία δεν εγκρίθηκε: 7-7-73 (θλ. συν/νο: 4), άδεια ενός έτους που επίσης δεν εγκρίθηκε: 27.6.73 και στη συνέχεια υπέβαλα με το ταχυδρομείο την παραίτησή μου. Δηλαδή, συνειδητά γίνεται ψευδής αναφορά στο ότι έφυγα από την Πάντειο *μετά τη δικτατορία* («μετά τη δικτατορία αποχώρησε διακριτικά από τη σχολή») και αποσιωπάται το γεγονός ότι *υπήρξα το μόνο μέλος του διδακτικού προσωπικού της Παντείου που παραιτήθηκε από τη δουλειά του στη διάρκεια της χούντας* (καίτοι καλά βολεμένος: Βοηθός «χουντικού καθηγητή» και «πληροφοριοδότης της δικτατορίας») και *έφυγα από την Ελλάδα εννιάμισι μόλις μήνες μετά το διορισμό μου*.

2. Μετά το τέλος της δικτατορίας, στις 25.9.74 ζήτησα σύμφωνα με το δικαίωμα που μου έδινε η Συντακτική Πράξη να επιφύγω στη θέση του Βοηθού, αλλά ταυτόχρονα και παράταση τεσσάρων μηνών για να ολοκληρώσω τις σπουδές μου, ειδικότερα τη μεταπτυχιακή μου εργασία για την αποπομπή της δικτατορίας από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Η αίτησή μου δεν έγινε δεκτή για λόγους καθαρά τυπικούς, όπως προκύπτει από το συν/νο πρακτικό (θλ. συν/νο: 2). Το γεγονός αυτό το αποδίδει το «Αντί» ως εξής: «για να μεταβεί στο εξωτερικό για μεταπτυχιακές σπουδές, ζήτησε σχετική άδεια και συγχρόνως τη δυνατότητα να διατηρήσει τη θέση του Βοηθού στην Πάντειο. Στη συνεδρίαση της Παντείου καθηγητής του Ιδρύματος επεκατέστη τα δηλούμενα από τον ίδιο τον κ. Κώνστα για το ρόλο του στο στράτευμα (sic) λέγοντας ότι αυτή η δραστηριότητα δεν του επιτρέπει να κρατήσει τη θέση του στην Πάντειο»!!!

Στο σημείο 4 του δημοσιεύματός του στις 26.11.93, ο ίδιος Γκαμπιελίσκος διαπιστώνει έκθαμβος ότι «μεταπήδησα» στην Πάντειο από την Τράπεζα BANK OF AMERICA, υπανισσόμενος προφανώς ότι υπήρξε και δάκτυλος των Αμερικάνων στο διορισμό μου!!! Αφού είχε στα χέρια του και τη δήλωση νομιμοφροσύνης θα διάβασε στην πρώτη σελίδα της ότι εργαζόμουν, τουλάχιστον από 18 χρόνων, κλητήρας, υπάλληλος κ.λπ. στην Εμπορική Τράπεζα, την Τράπεζα Επενδύσεων και τον τελευταίο χρόνο πριν έλθω στην Αθήνα στην Bank of America της Θεσ/κης (θλ. συν/νο: 6) για να μπορώ να παρακολουθώ μαθήματα στη Νομική Σχολή όπου φοιτούσα. Φανταστείτε να είχα εργαστεί και στην

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΟ 2ο ΤΕΥΧΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Ασκληπιοίου 6, Αθήνα 106 80 τηλ. 3639962

Τράπεζα Μετοχικού Ταμείου Στρατού!!!

Από το όλο δημοσίευμα, εύλογα απουσιάζει κάθε αναφορά στην αντιδικτατορική μου στάση στην Πάντειο, τόσο πριν όσο και μετά το διορισμό μου στη θέση Βοηθού και *ασφαλώς δεν δημοσιεύεται* η επιστολή συναδέλφων, συμφοιτητών και φοιτητών (θλ. συν/να), η οποία, όπως με πληροφόρησαν, εστάλη στο «Αντί» μαζί με το εξώδικο.

Ασφαλώς δεν θα σχολιάσω εδώ τις γελοιότητες ότι «προσέγγισα κύκλους του ΚΚΕ εσωτερικού» για να συγκαλύψω το χουντικό μου παρελθόν και αφού παρέμεινα σ' αυτό τον πολιτικό χώρο 17 χρόνια προσεχώρησα στη Ν. Δημοκρατία (!!!), πράγμα που το «Αντί» αποδεικνύει με (α) τη στάση μου σε μια ψηφοφορία του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σπουδών και (β) τη συμμετοχή μου στο Επιστημονικό Συμβούλιο – όχι «Συντακτική Ομάδα» αλλά εκεί θα κολλήσουμε τώρα (!) ενός περιοδικού μαζί με άλλους 7 καθηγητές Πανεπιστημίου.

Αναρωτιόμουν όλες αυτές τις μέρες γιατί ένα περιοδικό με αριστερό παρελθόν όπως το «Αντί» χρησιμοποιεί «δηλώσεις νομιμοφροσύνης» και συναφή έγγραφα που ταλαιπώρησαν την ελληνική κοινωνία από τον Εμφύλιο μέχρι τη Μεταπολίτευση σε μια προσπάθεια προσωπικής σπίλωσης κάποιου ύστερα από 22 χρόνια. Ακόμη, γιατί ενώ γνωριζόμασταν με τον κ. Παπουτσάκη από την εποχή που συνδιοργανώσαμε το Συνέδριο για το Κουρδικό Ζήτημα (Ιούνιος 1991) η έκδοση των Πρακτικών του οποίου επιχορηγήθηκε από το Πάντειο χωρίς μέχρι σήμερα να έχουμε λάβει γνώση ότι πραγματοποιήθηκε (θλ. συν/νο: 7) δεν θέλησε να διασταυρώσει τις «πληροφορίες» του, μαζί μου. Πιστεύω πως τελικά βρήκα την απάντηση. Προφανώς, λόγω της επετείου του Πολυτεχνείου ο κ. Παπουτσάκης θέλησε να προσφέρει λίγη ατμόσφαιρα χούντας, δίνοντας, μάλιστα, στους νεώτερους και μια γεύση μεθόδων της εποχής εκείνης.

Νομίζω πως τα κατάφερε.

Τέλος, δεν υπάρχει σε μένα αμφιβολία, κ. Συνάδελφοι, ότι συνεχίζεται με το δημοσίευμα η επίθεση κατά του προσώπου μου και του Ιδρύματος, από το γνωστό «καθηγητικό δίδυμο» και την πολύ μικρή ομάδα που τους συμπαραστέκεται και μάλιστα στην τελευταία περίπτωση ενεργά. Αφού απέτυχαν να επιβάλουν τις απόψεις τους μέσα από πανεπιστημιακές διαδικασίες καταφεύγουν τώρα σε ενέργειες που ξεφεύγουν από την πανεπιστημιακή λογική και τη στοιχειώδη νομιμότητα. Υπενθυμίζω ότι κατά το παρελθόν παραχάραξαν το όνομά μου σε δημοσίευμα εφημερίδας της εποχής για να με ταυτίσουν με κάποιο Βασίλειο Κώνστα που απολύθηκε για συνεργασία με τη δικτατορία. Πιστεύω πως μόνη απάντηση σε όλα αυτά είναι η συνεχής πρόοδος και ανάπτυξη του Παντείου και η προσήλωση στις συλλογικές δημοκρατικές διαδικασίες.

Με τιμή
Δημήτρης Κώνστας

ΤΑ ΑΔΙΕΞΟΔΑ ΤΟΥ ΑΤΛΑΝΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΥ

του Αλέξανδρου Καζαμιά

Συχνά γίνεται παραλληλισμός ανάμεσα στις σημερινές διεθνείς σχέσεις με εκείνες της περιόδου του Μεσοπολέμου, κυρίως γιατί πιστεύεται πως τα φαινόμενα της σύγχυσης, ανασφάλειας κι αβεβαιότητας είναι, όπως και τότε, ιδιαίτερα αναπτυγμένα: Με λίγα λόγια είναι αυτό που πολλοί ονομάζουν «κρίση ηγεμονίας». Παρατηρείται, δηλαδή, αποσύνθεση της προηγούμενης παγκόσμιας τάξης μαζί με τους θεσμούς της, τόσο στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις όσο και στο πολιτικό - στρατηγικό επίπεδο, διότι ο «ηγέμονος» της εκάστοτε τάξεως αδυνατεί, για εσωτερικά κυρίως αίτια, να ασκήσει την ηγεμονία του. Εφαρμόζοντας έτσι τις αναλύσεις του R. Gilpin, αλλά και του R. Cox, πολλοί συμπεραίνουν πως παρόμοια με την κρίση της αγγλικής ηγεμονίας στο Μεσοπόλεμο, έτσι και σήμερα, η αμερικανική ηγεμονία περνά βαθιά κρίση.

Πρόκειται για μια κατάσταση που, δυστυχώς, εσωτερικεύεται και στην Ελλάδα από το κράτος, τους διανοούμενους και τα κόμματα, που αδυνατούν να ξεφύγουν από την παγίδα της σύγχυσης κι αβεβαιότητας που δημιουργεί η «κρίση ηγεμονίας» των ΗΠΑ. Έχουν έτσι δημιουργηθεί δύο στρατόπεδα: από τη μια οι «εθνικιστές», που έχουν προεξοφλήσει την πλήρη παρακμή των ΗΠΑ και καλούν τις μάζες σε μια εκστρατεία επανάκτησης των απραγματοποίητων «εθνικών ονείρων» που καταπίεζε παλαιότερα η αμερικανική ηγεμονία (στην Αλβανία, στην Κύπρο και βεβαίως στο κράτος των Σκοπίων) κι από την άλλη, οι γνωστοί «ατλαντιστές» ή «δυτικόφιλοι», οι οποίοι συνιστούν συνέση και αυτοσυγκράτηση, διότι, η θέση της Ελλάδας, ισχυρίζονται, βρίσκεται στη Δύση κι επιμένουν δε πως οι ΗΠΑ, ως νικήτριες του πολέμου στον Περσικό και με τη μεγάλη εκλογική νίκη του προέδρου Κλίντον, καθώς και τις πρόσφατες επιτυχίες του στο θέμα της NAFTA και τη Μέση Ανατολή, συνεχίζουν να αποτελούν τον κύριο αρχιτέκτονα της «νέας τάξης πραγμάτων». Το πρόβλημα, δυστυχώς, έγκειται στο ότι οι μεν δεν βλέπουν πως το όνειρο της «νέας τάξης πραγμάτων» του προέδρου Μπους έχει ήδη μετατραπεί σε εφιάλτη αβεβαιότητας κι ανασφάλειας, ενώ οι δε δεν μπορούν να δουν την τραγική απομόνωση στην οποία κοντεύει να βρεθεί η Ελλάδα, όσο επιμένει στα παράλογα αιτήματα, που μονάχα να την καταστήσουν

το στενότερο σύμμαχο της πλήρως απομονωμένης Σερβίας καταφέρνουν.

Αλλού (★), προσπάθησα να υποστηρίξω πως όλες οι αναλύσεις του μεταψυχροπολεμικού παγκόσμιου συστήματος, μέσα κι έξω από την Ελλάδα, εντάσσονται σε δύο βασικές κατηγορίες: α) αυτές που θεωρούν πως οι σημερινές διεθνείς σχέσεις κυριαρχούνται από την ηγεμονία των ΗΠΑ, υπονοώντας έτσι πως το σύστημα είναι σήμερα μονοπολικό και β) αυτές που θεωρούν πως με τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου οι ΗΠΑ επέστρεψαν κι αυτές στο παρασκήνιο, εξαιτίας εσωτερικών κυρίως προβλημάτων, ώστε οι δυνάμεις του παγκόσμιου συστήματος να ελέγχονται τελικά από πολλά κέντρα και αυτοί, κατά συνέπεια, ισχυρίζονται πως το σύστημα είναι πλουραλιστικό εθνικοκεντρικό.

Προσπάθησα τότε να επισημάνω πως και οι δύο αυτές ερμηνίες διαπράττουν ένα βασικό σφάλμα, αφού αμφότερες έχουν προεξοφλήσει πως με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου σχηματίστηκε μια νέα παγκόσμια τάξη, ενώ στην πραγματικότητα βρισκόμαστε ακόμη στο δρόμο προς αυτήν. Έτσι, πρότεινα μια διαφορετική ερμηνεία, που να βλέπει πως στο σημερινό σύστημα δεν υπάρχει παγκόσμια τάξη αφού συνυπάρχουν, εξίσου ορατά, δύο κυρίαρχες κι αντίθετες τάσεις: μία στην οποία οι δυνάμεις του συστήματος ορίζονται από τον έναν πόλο, τις ΗΠΑ, και

μιά δεύτερη, στην οποία οι δυνάμεις του συστήματος τείνουν να αποκεντρώνονται προς περιφερειακές δομές.

Σε αυτό το άρθρο θα επιχειρηθούν σύντομα δύο προσπάθειες: Πρώτο, να γίνει περισσότερο ορατό πως το σημερινό σύστημα δεν είναι ούτε όπως το θέλει η «μονοπολική - αμερικανοκεντρική» άποψη που ασπάζονται οι «δυτικόφιλοι - ατλαντιστές» στην Ελλάδα, αλλά ούτε όπως το βλέπει η «πλουραλιστική - εθνοκεντρική» άποψη στην οποία προσφεύγουν οι έλληνες εθνικιστές, αφού τα καινούργια προβλήματα που εμφανίζονται συνέχεια επικυρώνουν την ανάγκη για μια νέα εξήγηση των διεθνών σχέσεων. Δεύτερο, να γίνει ορατό πως το αίτημα για «Ενιαία Βαλκανική Πολιτική» αποκτά μεγάλη σημασία για την Ελλάδα, αφού λαμβάνει υπόψη τις νέες συνθήκες του μεταψυχροπολεμικού συστήματος και συνεπώς προσφέρει τη μόνη διέξοδο στο αδιέξοδο που δημιουργεί τόσο το εθνικιστικό όσο και το δυτικόφιλο στρατόπεδο.

ΝΕΟΙ ΧΩΡΟΙ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ - ΚΡΑΤΟΥΣ

Επιστρέφοντας στο θέμα της σύγκρισης που επιχειρείται συχνά ανάμεσα στις σημερινές διεθνείς σχέσεις και σε εκείνες του Μεσοπολέμου, είναι ανάγκη να συστηθεί μεγάλη επιφυλακτικότητα, αφού οι ομοιότητες φτάνουν μέχρι ενός σημείου μονάχα. Στην περίοδο 1919-1939, το παγκόσμιο σύστημα, όπως ορθά ισχυρίστηκε ο ιστορικός E.H. Carr, βασιζόταν στη πλήρη κυριαρχία του «κράτους» ως τη βασική του δομή. Σε μία περίοδο όπου η βρετανική ηγεμονία είχε σχεδόν εκλείψει (με φανερές επιπτώσεις στις δομές της παγκόσμιας οικονομίας και στη δραματική άνοδο της δύναμης της Γερμανίας) κι ενώ οι ΗΠΑ δεν ήταν ακόμη σε θέση να αναλάβουν τη θεμελίωση της δικής τους ηγεμονίας, σε όλη τη διάρκεια του Μεσοπολέμου επικράτησε τελικά μια πραγματικά «εθνοκεντρική πλουραλιστική» τάξη πραγμάτων. Επρόκειτο δηλαδή για μια κατάσταση «κενού ηγεμονίας», η οποία χαρακτηριζόταν από έντονο κλίμα αβεβαιότητας, ρευστότητας κι αστάθειας.

Σε αντίθεση με το Μεσοπόλεμο ωστόσο, το σημερινό σύστημα δεν είναι «εθνοκεντρικό πλουραλιστικό», αλλά βρίσκεται σε μία ενδιάμεση, μεταβατική κατάσταση στην οποία, ενώ η ηγεμονία των ΗΠΑ αμφισβητείται σοβαρά, αυτή δεν έχει ολοκληρωτικά εκλείψει. Επομένως, *θα ήταν ακριβέστερο να μιλούμε σήμερα όχι για «κενό» αλλά για «κρίση» της ηγεμονίας των ΗΠΑ*, κατά την τελευταία τριετία. Έτσι, ομοιότητες με το Μεσοπόλεμο υπάρχουν όσον αφορά τη γενική ατμόσφαιρα της αστάθειας και ρευστότητας που υπήρχε και τότε, αλλά σταματούν εκεί διότι οι σημερινές δομές του συστήματος είναι διαφορετικές από εκείνες της περιόδου 1910-1939.

Αν προσέξουμε πιο καλά τις διεθνείς σχέσεις σήμερα, μπορούμε ακόμα να διαπιστώσουμε πως αντίθετα με το Μεσοπόλεμο, το έθνος - κράτος δεν αποτελεί τη βασική δομή του συστήματος. Ταυτόχρονα, όμως, και σε αντίθεση με τις διεθνείς σχέσεις στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα, αλλά και στην περίοδο 1945-89, ούτε η «παγκόσμια τάξη του ηγεμόνα» δεν αποτελεί σήμερα κυρίαρχη δομή. Λογικά επομένως, οι νέες δομές του σημερινού συστήματος, θα έπρεπε να αναζητηθούν κάπου μεταξύ του «ηγέμονα σε κρίση» και του αναδυόμενου «έθνους - κράτους». Πράγματι, *αν και πρέπει να τονιστεί πως κυρίαρχες δομές δεν υπάρχουν στο σημερινό σύστημα* –αφού αυτό βρίσκεται σε μία μεταβατική περίοδο κατά την οποία ενώ έχει απορρίψει τις παλιές ακόμα αναζητεί τις νέες του δομές –*εντούτοις, μπορεί εύκολα να διακρίνει κανείς την ύπαρξη νέων σχηματισμών χωρών τους οποίους, ελλείψει καλύτερου όρου προτείνω να ονομάσουμε «θύλακες περιφερειακών τάξεων»*. Πρόκειται για μια πραγματικότητα που σχεδόν κάθε παρατηρητής των διεθνών σχέσεων έχει εμπειρικά αποδεχτεί, μιας και οι όροι «Πρώτος», «Δεύτερος» και «Τρίτος Κόσμος» έχουν σχεδόν αντικατασταθεί από τους όρους «Βαλκάνια», «Μέση Ανατολή», «Ευρωπαϊκή Κοινότητα», «Ν. Α. Ασία» κ.λπ., κάτι που υποδηλώνει πως ορατές οντότητες δεν είναι πλέον παγκόσμιοι σχηματισμοί, αλλά νέοι περιφερειακοί «θύλακες» με δική τους εσωτερική τάξη πραγμάτων.

Στο σημείο αυτό χρειάζεται να διευκρινιστεί πως με τα παραπάνω επιχειρείται να ειπωθεί κάτι διαφορετικό από την κοινοτοπία πολλών κεντρικών - φιλελευθέρων, οι οποίοι ισχυρίζονται πως έχοντας σήμερα ησυχάσει από τον αυταρχισμό τόσο του κράτους όσο και των ηγεμονικών τάξεων, μπορούμε να ζήσουμε επιτέλους σε ένα σύστημα που στηρίζεται σε περιφερειακές δομές. Είναι κεντρικής σημασίας να ξεκαθαριστεί, πως ο όρος «θύλακες περιφερειακών τάξεων» για τον οποίο

γίνεται λόγος εδώ δεν αναφέρεται σε δομές του συστήματος αλλά σε χώρους οι οποίοι δεν διαθέτουν εσωτερικούς θεσμούς (δηλαδή σταθερά πολιτικά και οικονομικά πλέγματα) υπονοώντας έτσι πως οι σχηματισμοί αυτοί εμφανίστηκαν κατά την τελευταία τριετία ως ένα ενδιάμεσο επίπεδο ισορρόπησης στην αντίθεση μεταξύ της αμερικανοκεντρικής δύναμης και του έθνους - κράτους. Πρόκειται λοιπόν για χώρους δίχως αυτόνομη υπόσταση, οι οποίοι οφείλουν την εμφάνισή τους σε εξωτερικές δυνάμεις κι όχι σε μια ανεξάρτητη εσωτερική δυναμική. (Η τρανταχή εξαίρεση της Ευρ. Κοινότητας που έχει σε προχωρημένο σημείο αναπτύξει τους δικούς της εσωτερικούς θεσμούς έρχεται ακριβώς να επιβεβαιώσει τον κανόνα). Όπως φαίνεται λοιπόν, θα ήταν σφάλμα να νομίσουμε πως ζούμε σήμερα σε μια νέα τάξη περιφερειακών δομών, γιατί, *ας ειπωθεί για μια ακόμη φορά*, δεν υπάρχει ενιαία τάξη στο σημερινό παγκόσμιο σύστημα, αλλά μια παράδοση, συγκυριακή και μη θεσμοθετημένη ισορροπία μεταξύ των δυνάμεων του έθνους - κράτους και των ΗΠΑ.

Για να γίνει περισσότερο κατανοητή η συγκυριακή κι ασταθής φύση των περιφερειακών θυλάκων, τρία βασικά χαρακτηριστικά τους χρειάζεται να τονιστούν.

Α) Η εσωτερική τους τάξη καθορίζεται από παράγοντες που βρίσκονται έξω από αυτούς. Γενικά, νομίζω πως μπορούμε να ξεχωρίσουμε ανάμεσα σε περιφερειακούς θύλακες στους οποίους οι ΗΠΑ συνεχίζουν να παίζουν καθοριστικό ρόλο, οπότε η εσωτερική τους πράξη ορίζεται *εκ των άνω* (π.χ. NAFTA, Μέση Ανατολή, Ν. Αμερική, Κ. Ασία, κ.λπ.) και σε θύλακες που η εσωτερική τους τάξη ορίζεται *από τα κάτω*, δηλαδή από δυνάμεις του έθνους - κράτους (π.χ. Βαλκάνια, Κ. Αφρική, Ν. Αφρική, Αν. Ευρώπη, κ.λπ.). Είναι επίσης δυνατό, σε πολύ γενικό επίπεδο πάντοτε, να διαπιστώσουμε πως οι πρώτοι διαθέτουν μια εσωτερική τάξη *μονιστική και ιεραρχημένη*, με επίκεντρο τις ΗΠΑ, ενώ οι δεύτεροι διαθέτουν μια εσωτερική τάξη *πλουραλιστική - εθνοκεντρική*, όπου όλα τα κράτη είναι λίγο - πολύ ισοδύναμα.

Β) Ο διαχωρισμός ανάμεσα σε θύλακες που εξαρτώνται από τις ΗΠΑ και σε άλλους που ορίζονται από τις δυνάμεις του έθνους - κράτους δεν είναι με κανένα τρόπο μόνιμος. Αν και σε κάθε μια χρονική στιγμή είναι δυνατό να διακρίνουμε ανάμεσα σε δύο βασικά είδη θυλάκων, ωστόσο, ανά πάσα στιγμή ενδέχεται οι δυνάμεις του έθνους - κράτους να υποχωρήσουν για χάρη της κυριαρχίας των ΗΠΑ και αντίστροφα. Όπως ήδη επισημάνθηκε, οι περιφερειακοί θύλακες δεν διαθέτουν τις δομές που θα μπορούσαν να σταθεροποιήσουν μία εσωτερική τάξη πραγμάτων που αντιστέκεται σε εξωτερικές, διεθνείς μεταβολές. Έτσι, όσο διαρκεί η αβεβαιότητα και ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις δυνάμεις του έθνους - κράτους και στις ΗΠΑ τόσο και η εσωτερική τάξη των περιφερειακών θυλάκων θα ενδέχεται να μεταβληθεί από στιγμή σε στιγμή. Η μόνιμη αβεβαιότητα γύρω από την πραγματοποίηση αμερικανικής επέμβασης στα Βαλκάνια, που στην ουσία θέτει το θέμα της αντικατάστασης της σημερινής εθνοκεντρικής τάξης για χάρη μιας ιεραρχημένης, αμερικανοκεντρικής, υποδηλώνει ακριβώς την ασταθή, συγκυριακή φύση της εσωτερικής τάξης των περιφερειακών θυλάκων.

Σε αντίθεση με το Μεσοπόλεμο ωστόσο, το σημερινό σύστημα δεν είναι «εθνοκεντρικό πλουραλιστικό», αλλά βρίσκεται σε μια ενδιάμεση, μεταβατική κατάσταση στην οποία, ενώ η ηγεμονία των ΗΠΑ αμφισβητείται σοβαρά, αυτή δεν έχει ολοκληρωτικά εκλείψει.

Γ) Είναι επίσης απαραίτητο να ξεκαθαριστεί πως και τα όρια των θυλάκων αυτών δεν είναι σταθερά. Για παράδειγμα, (όπως είχε επισημανθεί και παλαιότερα) δεν είναι σαφές αν η Τουρκία ανήκει στα Βαλκάνια, μια περιφέρεια στην οποία κυριαρχεί η «εθνοκεντρική» τάξη, ή αν ανήκει στη Κ. Ασία, όπου κυριαρχεί μία ιεραρχημένη, αμερικανοκεντρική κι αυτό συμβαίνει και στη περίπτωση της Ελλάδας, που είναι εσωτερικά μοιρασμένη μεταξύ Ευρώπης και Βαλκανίων. Πρόκειται για δύο καλά παραδείγματα χωρών που διαθέτουν «διπλή» εξωτερική πολιτική, στην οποία συνυπάρχει μια «εθνικιστική» μαζί με μια «δυτικόφιλη» τάση. (Εννοείται πως ο συνδυασμός των δύο αυτών τάσεων γίνεται αρκετά διαφορετικά στις δύο χώρες, οπότε κι οι ομοιό-

Είναι φανερό πως οποιαδήποτε αλλαγή ισορροπίας σε καθεμιά από τις εστίες σύγκρουσης αμέσως δημιουργεί ανακατατάξεις σε όλο τον υπόλοιπο χώρο των Βαλκανίων, κι όταν μας έλεγαν οι εθνικιστές πως το σύνθημα «η Μακεδονία είναι μία και ελληνική» δεν επρόκειτο να θεωρηθεί μείζων απειλή στη Βουλγαρία, Αλβανία και Τουρκία, οπότε «ο δρόμος είναι ανοιχτός», σαφώς μας έκρυβαν την αλήθεια.

τητες σταματούν). Στην πραγματικότητα, πρόκειται για ένα πολύ σύνθετο φαινόμενο, με ιστορικές ρίζες που δεν πρέπει να αγνοούνται, αλλά ως ένα βαθμό, ο δυισμός της εξωτερικής πολιτικής και των δύο χωρών αποτελεί προέκταση του δυισμού που διαπερνά όλο το σημερινό σύστημα. Η Ελλάδα και η Τουρκία για οικονομικά, πολιτικά και ιστορικά αίτια τυγχάνει να βρίσκονται πάνω σε ένα σημείο επαφής των δύο αντιθέτων τάσεων που διέπουν το διεθνές περιβάλλον, οπότε η ισορροπία μεταξύ «εθνοκεντρισμού» και η «αμερικανοκεντρισμού» επιτυγχάνεται τελικά στο εσωτερικό των χωρών αυτών, έχοντας έτσι τη δυνατότητα, να τις διχάσουν, ενώ η Σερβία, αντίθετα, δεν αντιμετωπίζει τέτοια διλήμματα, αφού βρίσκεται σχεδόν απόλυτα μέσα σε μια εθνοκεντρική τάξη, και στο εσωτερικό της κυριαρχείται σαφώς από ένα εθνικιστικό, αντι-αμερικανικό ρεύμα.

ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Για αίτια που πρέπει να αναζητηθούν στη φύση των βαλκανικών κοινωνιών στις αρχές του 19ου αιώνα, αλλά και στο ρόλο της εκάστοτε παγκόσμιας τάξης από την περίοδο της Ιερής Συμμαχίας του 1815 ως και τον Ψυχρό Πόλεμο, τα Βαλκάνια ανέπτυξαν ταυτόχρονα, μια παράδοση εξάρτησης από τη μια αλλά κι εθνικιστικών ανταγωνισμών από την άλλη. Σήμερα, με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, αν και μπροστά σε μια μοναδική ευκαιρία απελευθέρωσης από τη συνεχή εξάρτηση σε παγκόσμια οικονομικά και πολιτικά κέντρα δύναμης, τα τραγικά Βαλκάνια έχουν επιδωθεί σε έναν αγώνα αλληλοσπαραγμού για την εξόφληση λογαριασμών που γυρίζουν στον περασμένο αιώνα. Χειρότερο, όμως, μέσα σε αυτή τη σχεδόν χαοτική κατάσταση, είναι η απελπιστική φτώχεια ιδεών για έξοδο από την κρίση, μέσα κι έξω από την Ελλάδα, αφού οι κυρίαρχες προτάσεις είναι στην ουσία παραλλαγές των δύο δημοφιλέστερων ιδεολογιών στην ιστορία των Βαλκανίων από το 19ο αιώνα, του «εθνικισμού» και του «ατλαντισμού». Ωστόσο, όσο δεν αναγνωρίζεται πως είναι μάταιο να γίνονται παραλληλισμοί με παλαιότερες εποχές –όπως το Μεσοπόλεμο–, γιατί και τα Βαλκάνια και ο υπόλοιπος κόσμος σήμερα είναι καινούργιες οντότητες, κι όσο δεν γίνεται κατανοητό πως είναι άχρηστο να χρησιμοποιούνται παλιές συνταγές όπως «ο εθνικισμός» ή ο «ατλαντισμός» για την επίλυση προβλημάτων που είναι πραγματικά καινούργια, η κρίση διαρκώς θα αναπαράγεται.

Για να στηρίξω αυτή τη θεμελιώδη πεποίθησή μου, θα επιχειρήσω λοιπόν σύντομα να τονίσω τρεις κεντρικές αδυναμίες στις ιδέες των «εθνικιστών» αλλά και των «δυτικόφιλων/ατλαντιστών» συνάμα. Επίσης θα επιχειρήσω να σκιαγραφήσω το πλαίσιο για μια «Ενιαία Βαλκανική Πολιτική» ως τη βάση για μια αποτελεσματική αντιμετώπιση των νέων συνθηκών που περιβάλλουν σήμερα την Ελλάδα.

α) Πάνω στο θέμα της εκτίμησης των Βαλκανίων μέσα στο παγκόσμιο σύστημα, οι «εθνικιστές» από τη μια πιστεύουν πως από το 1990 η περιοχή έχει αποφασιστικά απαλλαγεί από την εξάρτηση σε οποιοδήποτε παγκόσμιες δυνάμεις. Κατά αυτούς, τα Βαλκάνια δεν συνδέονται με το παγκόσμιο σύστημα, αφού όντας αυτό εθνοκεντρικό, έχει πάψει να διαθέτει δυνάμεις που να μπορούν να ασκήσουν πολιτική σε παγκόσμιο επίπεδο και να επιβάλλουν την κυριαρχία τους πέρα από τη δική τους περιφέρεια. Συνεπώς, για τους εθνικιστές δεν τίθεται θέμα επέμβασης των ΗΠΑ στη περιοχή: απλούστατα, μας λένε, «δεν πρόκειται». Αντίθετα, οι δυτικόφιλοι/ατλαντιστές, είναι σχεδόν βέβαιοι πως αργά ή γρήγορα οι ΗΠΑ θα επέμβουν, αφού στην εκτίμησή τους, από το 1990 έχει ξεκινήσει η διαδικασία επιβολής μιας αμερικανοκεντρικής παγκό-

σμιας τάξης, η οποία ίσως να μην έχει κυριαρχήσει πλήρως ακόμη, αλλά αυτό είναι ζήτημα χρόνου, αφού η κάλυψη του κενού που άφησε η κατάρρευση της ΕΣΣΔ άρχισε ήδη από τον Περσικό Κόλπο και σίγουρα θα συνεχιστεί στα Βαλκάνια. Επομένως, συμπεραίνουν τα Βαλκάνια δεν χαίρουν «ανοσίας» απέναντι στις δυνάμεις του παγκοσμίου συστήματος όπως φαίνεται μέχρι τώρα, αλλά είναι σαφώς εξαρτημένα από αυτές, και κυρίως από τις ΗΠΑ.

Τελικά, όμως, πρόκειται για δύο άχρηστες αλλά και ανεύθυνες απόψεις, διότι στην πραγματικότητα (κι όλοι τελικά το γνωρίζουμε αυτό) κανένας υπεύθυνος αναλυτής δεν είναι σε θέση να πει, έστω και στο ελάχιστο βαθμό βεβαιότητας, αν οι ΗΠΑ θα επέμβουν στα Βαλκάνια ή όχι. Απλούστατα, δεν το γνωρίζουμε, κι ο λόγος έγκειται στο ότι ο μεταψυχροπολεμικός ρόλος των ΗΠΑ δεν είναι γνωστός εκ των προτέρων αλλά πρόκειται για μια πραγματικότητα που βρίσκεται καθημερινά υπό σχηματισμό, κάτι που αδυνατούν να συλλάβουν και οι «ατλαντιστές» και οι «εθνικιστές», εφόσον δεν διαθέτουν το θεωρητικό υπόβαθρο που θα τους επέτρεπε να δουν το μεταβατικό χαρακτήρα του σημερινού παγκόσμιου συστήματος και να δεχτούν πως δεν υπάρχει ακόμη νέα τάξη πραγμάτων. Συνεπώς, μία ορθή τοποθέτηση πάνω στο θέμα της θέσης των Βαλκανίων μέσα στο σύστημα θα έβλεπε πως αυτά δεν είναι ούτε αποκομμένα αλλά ούτε εξαρτημένα από το παγκόσμιο σύστημα, αλλά πως βρίσκονται σε μία ενδιάμεση κατάσταση «limbo» μιας και έχουν εμφανιστεί ως «περιφερειακός θύλακας» –δηλαδή όπως ειπώθηκε πιο πάνω– ως αποτέλεσμα μιας συγκυριακής ισορρόπησης της αμερικανοκεντρικής και της εθνοκεντρικής τάσης, η οποία ενδέχεται να αλλάξει κάθε στιγμή.

β) Παρόμοια αδιέξοδα εμφανίζονται και πάνω στην εκτίμηση των εσωτερικών προβλημάτων στα Βαλκάνια. Έτσι, αν και αμφότεροι μιλούν για «κρίση», την οποία προκαλούν «εθνικιστική» ανταγωνισμοί, στην πραγματικότητα εννοούν δύο διαφορετικά πράγματα. Οι μεν εθνικιστές ισχυρίζονται πως κάθε μια από τις συγκρούσεις στη περιοχή (δηλαδή Βοσνία, Κροατία, Κόσοβο, Μακεδονία, Ήπειρος κ.λπ.) οφείλεται σε διαφορετικά αίτια, άλλοτε ιστορικά, άλλοτε γεωπολιτικά κ.λπ., οπότε θεωρούν πως για μια αποτελεσματική διάγνωση των προβλημάτων απαιτείται ξεχωριστή ανάλυση που να τα αντιμετωπίζει ως «μεμονωμένες περιπτώσεις». Θεωρούν πως τα προβλήματα είναι κατά βάση διμερή κι αρνούνται την ύπαρξη μιας ενιαίας κεντρικής αιτίας που να τα προκάλεσε, όπως για παράδειγμα ένα γενικό ρεύμα διεθνούς εθνικισμού, αφού κατά τη γνώμη τους δεν μπορεί να υπάρχει ένα ρεύμα εθνικισμού αλλά μονάχα πολλοί εθνικισμοί, οι οποίοι διαφέρουν από κράτος σε κράτος και δεν πρέπει να συγχέονται. Για αυτούς, λοιπόν, ο εθνικισμός είναι μια πρακτική που έχει τοπικό χαρακτήρα και εκδηλώνεται στο επίπεδο του έθνους - κράτους.

Στον αντίποδα, οι «ατλαντιστές» μέσα και έξω από την Ελλάδα πιστεύουν πως τα προβλήματα της περιοχής είναι συνδεδεμένα από μία κεντρική αιτία που τα προκάλεσε: μια ιδεολογία αντιαμερικανισμού, ένα αλλόκοτο μείγμα απομεινάρων του εθνικισμού της περιόδου 1878-1945 και του μεταγενέστερου κομμουνισμού, που κεντρικός στόχος της σήμερα είναι η σύγκρουση με το σύστημα ασφαλείας που επιδιώκουν να θεμελιώσουν οι ΗΠΑ για την εγγύηση της παγκόσμιας καπιταλιστικής οικονομίας. Σύμβολο αυτού του «νεο-εθνικισμού» της δεκαετίας του 1990, τον οποίο ο Schorfflin ονομάζει «αριστερό λαϊκισμό» είναι φυσικά ο Milosevic, τον οποίο, ας θυμίσουμε, επιμένει να αποκαλεί «κομμουνιστή» η Μ. Thatcher, ακριβώς για να τονίσει τον αντιαμερικανικό χαρακτήρα του εθνικισμού του. Για τους «ατλαντιστές», επομένως, οι συγκρούσεις οφείλονται σε μια κοινή ιδεολογία και πρακτική, ένα νέο παγκόσμιο ρεύμα εθνικισμού, που πρωταρχικά στοχεύει στην αμφισβήτηση της ηγεμονίας των ΗΠΑ. Αυτός κατά τη γνώμη τους βρίσκεται πίσω από όλες τις βαλκανικές συγκρούσεις, οι οποίες δεν έχουν τοπικό / διμερή χαρακτήρα, αλλά συνιστούν ένα κατεξοχήν παγκόσμιο φαινόμενο, αφού προκαλούνται από δυνάμεις που επιδιώκουν τη θεμελίωση μιας εναλλακτικής, εθνοκεντρικής τάξης πραγμάτων.

Ωστόσο κι οι δύο σφάλλουν διότι βλέποντας πλευρές του φαινομένου, παραβλέπουν την πραγματική υπόσταση του εθνικισμού, ο οποίος, σε τελευταία ανάλυση, δεν είναι ούτε τοπικό - διμερές, ούτε παγκόσμιο φαινόμενο, αλλά βαλκανικό, κάτι που σημαίνει δύο πράγματα. Κατά πρώτο λόγο, είναι βαλκανικός στη προέλευση, δηλαδή η ύπαρξη του δεν οφείλεται ούτε στη ξεχωριστή εθνική κληρονομιά του κάθε κράτους, ούτε και σε μια γενική παράδοση αντιαμερικανισμού που διαπερνά ένα μεγάλο μέρος του συστήματος, αλλά κυρίως οφείλε-

ται στην ύπαρξη μιας «κοινής Βαλκανικής κουλτούρας», αποτέλεσμα του ύστερου και εξαρτημένου εκσυγχρονισμού της περιοχής. Κατά δεύτερο λόγο, ο σημερινός εθνικισμός είναι *βαλκανικός και στην κυρίως πρακτική του*, δηλαδή οι εθνικιστικές ιδεολογίες που κυριαρχούν σε κράτη όπως τη Σερβία, την Κροατία, την Τουρκία, την Αλβανία και σε μικρότερο βαθμό τη Βουλγαρία και την Ελλάδα, δεν στοχεύουν πρωταρχικά ούτε στην επίλυση διμερών / τοπικών διαφορών σε διακρατικό επίπεδο, ούτε στην αμφισβήτηση της ηγεμονίας των ΗΠΑ και τη θεμελίωση μιας εναλλακτικής παγκόσμιας τάξης αλλά σε κάτι τρίτο: *την επιβολή των σχεδίων κυριαρχίας τους σε ολόκληρη της περιοχή των Βαλκανίων*. Εν ολίγοις, πρόκειται για τις ιδεολογίες και τις πρακτικές επιβολής της Μεγάλης Σερβίας, Μ. Κροατίας, Τουρκίας, Αλβανίας, Βουλγαρίας και Ελλάδας.

Αυτή η διαπίστωση επιτρέπει επίσης να ειπωθεί πως οι εστίες σύγκρουσης στην περιοχή *δεν είναι «μεμονωμένες περιπτώσεις»* όπως λένε οι εθνικιστές, αφού όλα τα προβλήματα συνδέονται. Είναι φανερό πως οποιαδήποτε αλλαγή ισορροπίας σε καθεμιά από τις εστίες σύγκρουσης αμέσως δημιουργεί ανακατατάξεις σε όλο τον υπόλοιπο χώρο των Βαλκανίων, κι όταν μας έλεγαν οι εθνικιστές πως το σύνθημα «*η Μακεδονία είναι μία και ελληνική*» δεν επρόκειτο να θεωρηθεί μείζων απειλή στη Βουλγαρία, Αλβανία και Τουρκία, οπότε «ο δρόμος είναι ανοιχτός» σαφώς μας έκρυβαν την αλήθεια. Από την άλλη, τα προβλήματα *δεν συνδέονται* καθώς ισχυρίζονται οι «ατλαντιστές», *στη βάση ενός αντι-αμερικανικού λαϊκισμού* (ο εθνικισμός της Τουρκίας του συνδυάζεται θαυμάσια με μία έντονα φιλο-αμερικανική πολιτική φανερώνει τα όρια αυτού του επιχειρήματος). Αυτό λοιπόν που συνδέει τα προβλήματα της περιοχής πρέπει μάλλον να αναζητηθεί στο *περιφερειακό, βαλκανικό επίπεδο* και συγκεκριμένα στην ύπαρξη ενός

Όσο φανερό είναι πως τα Βαλκάνια χρειάζονται επειγόντως μια ενιαία πολιτική για την επίτευξη ασφάλειας στην περιοχή, άλλο τόσο φαίνεται πως ούτε οι «εθνικιστές» ούτε οι «ατλαντιστές» μπορούν να την προσφέρουν.

«κενού εξουσίας» που εμφανίστηκε μετά την ξαφνική κατάρρευση του Συμφώνου της Βαρσοβίας το 1989. Όλες οι εστίες σύγκρουσης, επομένως, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, σχηματίστηκαν κατά τη διάρκεια του ανταγωνισμού των δυνάμεων του έθνους - κρατών της περιοχής να αλύψουν αυτό το «κενό εξουσίας» και πολύ περισσότερο, δε, από του άνηκε πως το ρόλο αυτό δεν μπορούσε να αναλάβει αμέσως το ΝΑΤΟ. Ξείζει επίσης να σημειωθεί πως η σημερινή «κρίση των Βαλκανίων» φέιλεται ακριβώς στην αδυναμία των εθνών - κρατών της περιοχής να πιδιώξουν μια συντονισμένη προσπάθεια κάλυψης του εν λόγω «κενού», τα οποία αντιθέτως επέλεξαν ξεχωριστές ανταγωνιστικές και ελικά εχθρικές στρατηγικές για την κάλυψή του.

Ο ΔΗΘΕΝ ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΙΣΤΩΝ, ΤΑ ΑΔΙΕΞΟΔΑ ΤΩΝ ΑΤΛΑΝΤΙΣΤΩΝ

Όσον αφορά τώρα στην έξοδο από την κρίση, καλούμαστε να καλέσουμε ανάμεσα στο δήθεν ρεαλισμό των «εθνικιστών», που τελικά είναι άχρηστος και στις υποσχέσεις των «ατλαντιστών», που δεν τηρούνται. Οι πρώτοι, όντας «πραγματιστές», μας λένε πως τα προβλήματα των Βαλκανίων είναι διαφορετικά μεταξύ τους και πως *ενιαία επίλυσή τους μέσα από ένα γενικό σχέδιο δεν είναι εφικτή*. Έτσι, μας προσφέρουν το ρεαλισμό τους: η πραγματικότητα είναι σκληρή, αλλά πρέπει να τη δεχτούμε γιατί είναι ανώτερη από μας. Στην ουσία, όμως, αυτό που μας προτείνουν είναι να αποδεχτούμε την κατάσταση όπως είναι και άρα δεν προσφέρουν καμία πραγματικότητα και όντως προτείνουν *γενικά σχέδια*» (όπως το Owen - Vance) για έξοδο από την κρίση. Όλες τους οι ιδέες όμως στηρίζονται στην πεποίθηση ότι η ειρήνη στη περιοχή θα επιτευχθεί μόνο αν διεισδήσει σε αυτή το μόνο αξιόπιστο, ανώτατο ασφαλείας σήμερα, το αμερικανικό, είτε άμεσα, στρατιωτικά, είτε μέσω «γεφυρών», όπως η Ελλάδα και η Τουρκία. Το πρόβλημα εδώ όμως έγκειται στο ότι, ως γνωστό, μόνο μια άμεση, καθολική, στρατιωτική και πολιτική επέμβαση των ΗΠΑ και η οποία θα πρέπει να

διαρκέσει αρκετά χρόνια, ίσως φέρει την ασφάλεια στη περιοχή. Μέχρι τότε όμως και δεν ξέρουμε ποτέ (αν πότε κάτι τέτοιο επιχειρηθεί) τι κάνουμε: Το πρόσφατο φιάσκο του σχεδίου «Owen - Vance» δείχνει ακριβώς πως ούτε κι από εδώ δεν υπάρχει, τουλάχιστο για τώρα, κάποια λύση.

Όσο φανερό είναι πως τα Βαλκάνια χρειάζονται επειγόντως μια *ενιαία πολιτική* για την επίτευξη ασφάλειας στη περιοχή, άλλο τόσο φαίνεται πως ούτε οι «εθνικιστές», ούτε οι «ατλαντιστές» μπορούν να την προσφέρουν. Μόνη διέξοδος εκ των πραγμάτων θα μπορούσε να προσφέρει *μονάχα μια πρωτοβουλία μέσα από τα ίδια τα Βαλκάνια, για μια «Ενιαία Πολιτική Ασφαλείας»*. Σε αυτό το πρώιμο στάδιο, το μόνο που μπορεί να πει κανείς είναι πως πρώτο, βάση μιας τέτοιας πρωτοβουλίας πρέπει να είναι η ιδέα της «*πολυμερούς συνεργασίας*», της συμμετοχής όλων των μερών, και δεύτερο πως στο ξεκίνημα της, απαιτείται *δυναμική ηγεσία* από μια χώρα που να μπορεί να δει πως η ασφάλεια της ταυτίζεται με τη γενικότερη ασφάλεια των Βαλκανίων. Είναι φανερό σε κάθε αντικειμενικό παρατηρητή πως το ρόλο αυτό είναι σε θέση να αναλάβει κυρίως η Ελλάδα προς το παρόν. Εξίσου δέβαιο όμως είναι, πως για κάτι τέτοιο, χρειάζεται ριζική αλλαγή της κυρίαρχης νοοτροπίας των κομμάτων και των διανοουμένων και να γίνει μια για πάντα αποδεκτό πως η ασφάλεια της Ελλάδας έχει εκ των προτέρων ταυτιστεί με την ασφάλεια των Βαλκανίων.

Ανακαιφαλαιώνοντας, δύο παρατηρήσεις. Αρχικά, πρέπει να τονιστεί πως οι ιδέες των «εθνικιστών» και των «ατλαντιστών» εκδηλώνονται στην Ελλάδα εξίσου έντονα τόσο στο χώρο της Δεξιάς όσο και της Αριστεράς. Αν και ο πειρασμός να χαρακτηριστεί η εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης Μητσοτάκη ως «δυτικόφιλη» καθώς και η τότε αντιπολίτευση του ΠΑΣΟΚ ως «εθνικιστική» είναι μεγάλος (ακόμη δεν έχει φανεί καθαρά η θέση της νέας κυβέρνησης), κάτι τέτοιο θα αγνοούσε τη δύναμη των «εθνικιστών» της Δεξιάς (στους οποίους στηρίχτηκε και όλη η πρωτοβουλία του πρώην υπουργού Σαμαρά) όσο και τη δύναμη των «ατλαντιστών» της Αριστεράς (έντονη στο Συνασπισμό και ολιγότερο αισθητή, αλλά σαφώς υπαρκτή στη μετριοπαθή, κεντρώα πτέρυγα του ΠΑΣΟΚ). Εν ολίγοις, η παραπάνω κριτική αντιμετώπισε το θέμα του ατλαντισμού και του εθνικισμού ως ένα γενικό πρόβλημα που διαπερνά όλο το πολιτικό φάσμα της Δεξιάς - Αριστεράς και η παράλειψη ορισμένων διευκρινίσεων -παρά τις ασάφειες που ίσως να δημιούργησε- έγινε εσκεμμένα, έτσι που να τονισθεί ο γενικός χαρακτήρας των ιδεολογιών αυτών. Ομοίως, οι ιδέες για μια νέα ερμηνεία των προσφάτων διεθνών εξελίξεων, που στη περίπτωση των Βαλκανίων ταυτίζεται με το αίτημα για «Ενιαία Βαλκανική Πολιτική», απευθύνεται και στη Δεξιά και στην Αριστερά ταυτόχρονα. Αλήθεια, δεν βλέπω για ποιο λόγο θα έπρεπε ο εκσυγχρονισμός της εξωτερικής πολιτικής εν όψει των νέων αλλαγών στο παγκόσμιο σύστημα και η απελευθέρωση από τις νοοτροπίες του φανατικού εθνικισμού και της δυτικόφιλης εξάρτησης, να μη θεωρηθεί ως κοινός θεμιτός στόχος, έστω κι αν η επιδίωξη του επιχειρηθεί σε διαφορετικά πλαίσια ιδεών από τα πολιτικά κόμματα και τους διανοούμενους.

Τέλος, πρέπει να υπογραμμιστεί πως η σημερινή κρίση στα Βαλκάνια κατά βάθος δεν οφείλεται ούτε σε οικονομικά ούτε σε πολιτικά αίτια: πρόκειται στην ουσία για *κρίση ιδεών*, η οποία εκ των υστέρων μεταφέρθηκε στο πολιτικό επίπεδο και από το 1991 στη βία του πολέμου. Η σταδιακή απόσυρση των δυνάμεων του Ψυχρού Πολέμου, πρώτα με τη διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας και των ιδεών του κομμουνισμού στη δεκαετία του 1980 και κατόπι με την κρίση του ΝΑΤΟ και των ιδεών του ατλαντισμού που ζούμε σήμερα φέρουν τα Βαλκάνια σε ένα σταυροδρόμι: μεταξύ του άθλιου εθνικιστικού παρελθόντος, του αδέβαιου παρόντος της αδυνατισμένης Αμερικής και του μέλλοντος της περιφερειακής συνεργασίας. Όμως, αρκετές επιλογές έχουν κιάλας γίνει: άρνηση μεν της εξάρτησης αλλά επιστροφή στο εθνικιστικό παρελθόν. Η αυτονόητη επιλογή για ένα μέλλον ασφάλειας και συνεργασίας όμως, διαρκώς αγνοείται. Δεν πρόκειται για ιστορική μοίρα, ούτε για πολιτική ή οικονομική ανάγκη αλλά σαφώς για κρίση ιδεών.

Άλλωστε, αυτή είναι η κύρια αιτία της ρευστότητας και της ανασφάλειας όλου του μεταψυχροπολεμικού κόσμου και η κρίση στα Βαλκάνια είναι το πρώτο της σύμπτωμα.

(★) Βλ. Αλ. Καζαμίας «Το Σημερινό Παγκόσμιο Σύστημα: Μεταξύ Ρευστότητας και Αμερικανικής Ηγεμονίας» *Οικονομικός Ταχυδρόμος* 21 / 1 / 93.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ»
ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 3, ΑΘΗΝΑ 106 79, ΤΗΛ. 01/36.37.973
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΑΘΗΝΑ: ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 3, 106 79 **ΓΙΑΝΝΙΝΑ:** ΜΙΧ. ΑΓΓΕΛΟΥ 27, 455 32
ΤΗΛ. 36.41.787, FAX 36.30.312 ΤΗΛ. 35.026, FAX 38.011

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΘΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΟΥΝ ΜΕΧΡΙ 31/1/1994

Α) ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

- 1) Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ: ΗΘΙΚΗ, τόμοι 2
- 2) ΓΚΕΟΡΓΚ ΧΕΓΚΕΛ: Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ, μετάφρ. Δημ. Τζωρτζόπουλου
- 3) ΓΚΕΟΡΓΚ ΧΕΓΚΕΛ: ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ, μετάφρ. Γιάννη Τζαβάρα
- 4) ΓΙΑΝΝΗ ΤΖΑΒΑΡΑ: ΕΡΩΤΑΣ - ΠΟΛΕΜΟΣ
- 5) ΟΤΤΟ ΦΡ. ΜΠΟΛΝΟΟΥ: ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΑΣΚΗΣΗΣ, μετάφρ. Ιωάν. Θεοδωρόπουλος

Β) ΙΣΤΟΡΙΑ & ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

- 1) ΓΙΩΡΓΟΥ ΒΕΛΟΥΔΗ: ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑ, ΘΕΩΡΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Γ) ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

- 1) ΤΑΣΟΥ ΓΚΑΓΚΑ: ΠΑΡΑΘΥΡΑ ΔΙΧΩΣ ΟΥΡΑΝΟ, νουβέλα
- 2) ΓΙΑΝΝΗ ΜΑΓΙΑΤΗ: ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΧΑΛΙ ΜΑΣ, διηγήματα
- 3) ΝΙΚΟΥ ΣΙΔΕΡΩΜΕΝΟΥ: ΤΟ ΚΑΪΚΙ ΠΟΥ 'ΚΛΑΨΕ, διηγήματα

Δ) ΠΟΙΗΣΗ

- 1) ΤΑΚΗ ΑΝΤΩΝΙΟΥ: ΤΡΙΤΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ
- 2) ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΡΑΤΖΑ: ΤΑ ΔΟΝΤΙΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ
- 3) ΣΠΥΡΟΥ ΤΟΥΠΟΓΙΑΝΝΗ: ΠΛΑΝΟΔΙΟ ΦΩΣ
- 4) ΣΤΑΥΡΟΥ ΣΤΑΥΡΙΔΗ: ΘΕΡΙΝΟ ΗΛΙΟΣΤΑΣΙΟ
- 5) ΑΛΕΞΗ ΖΑΚΥΘΗΝΟΥ: Ο ΞΕΝΟΣ ΚΗΠΟΣ
- 6) ΕΛΕΝΗΣ ΤΣΟΛΑΚΙΔΟΥ: ΛΙΓΟ ΠΡΙΝ ΣΗΜΕΡΩΣΕΙ

Ε) ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

- 1) ΜΠΕΡΝΑΡ ΣΩ: Η ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΓΥΝΕΣΜΟΥ, μετάφρ. Γιώργου Χριστογιάννη

ΣΤ) ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΘΕΑΤΡΟ

- 1) ΟΥΪΛΙΑΜ ΣΑΙΞΠΗΡ: ΤΡΙΚΥΜΙΑ, μετάφρ. Τάσου Ρούσσου
- 2) ΚΑΡΛΟ ΓΚΟΛΑΝΤΟΝΙ: Η ΒΕΝΤΑΛΙΑ, μετάφρ. Αλίκης Αλεξανδράκη
- 3) ΙΒΑΝ ΤΟΥΡΓΚΕΝΙΕΦ: ΕΝΑΣ ΜΗΝΑΣ ΣΤΗΝ ΕΞΟΧΗ, μετάφρ. Αλέξη Σολομού
- 4) ΜΟΛΙΕΡΟΥ: ΕΡΩΤΙΚΑ ΠΕΙΣΜΑΤΑ, μετάφρ. Νικολάου Ποριώτη

Ζ) ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

- 1) ΜΑΝΩΛΗ ΚΟΡΡΕ: ΘΕΑΤΡΟ ΤΟΜΟΣ Γ', Ο ΜΙΔΑΣ ΕΧΕΙ ΑΥΤΙΑ ΓΑΪΔΑΡΟΥ & ΠΑΤΑΡΙ
- 2) ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΒΑΒΑΪΔΑ: Ο ΜΕΓΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, Ο ΑΣΤΡΟΝΑΥΤΗΣ ΚΑΙ Η ΚΟΜΗΣΣΑ
- 3) ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΑΚΗ: ΟΙ ΚΕΡΚΕΜΕΖΟΙ - ΡΕΒΕΚΑ ΚΑΙ ΜΑΡΚΟΣ - ΚΑΛΑΜΠΑΚΟΣ

Η) ΙΣΤΟΡΙΑ

- 1) ΚΙΜΩΝΟΣ ΚΟΕΜΤΖΟΠΟΥΛΟΥ: ΟΙ ΛΑΖΑΙΟΙ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΓΟΝΟΙ

Θ) ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ

- 1) ΗΒΗΣ ΜΕΛΕΑΓΡΟΥ: ΠΡΟΣΩΠΟ ΕΙΝΑΙ Η ΑΝΩΝΥΜΗ ΚΥΠΡΙΑ
- 2) ΘΑΝΑΣΗ ΠΑΝΤΟΥΛΑ: ΜΙΑ ΖΩΗ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ
- 3) ΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΑ: ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ
- 4) ΚΩΝ/ΝΟΥ ΔΟΥΚΑ: ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ

Ι) ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

- 1) ΚΩΣΤΑ ΚΥΡΙΑΚΟΥ: ΕΣΠΕΡΑΝΤΟ, Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΠΙΔΑΣ

ΙΑ) ΙΣΤΟΡΙΚΗ & ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

- 1) ΚΑΝΕΛΛΑΣ ΛΑΓΑΚΟΥ: Η ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ
- 2) ΙΑΣΩΝΑ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ: ΠΥΡΟΒΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΗΔΕΣ
- 3) ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΑΝΤΟΥΛΑ: ΣΙΩΠΟΤΟΣ

ΙΒ) ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

- 1) ΖΑΦΕΙΡΗ ΒΑΟΥ & ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ: Ο ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΣ ΣΤΙΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ (ΛΕΥΚΩΜΑ)

Αν δεν είσατε ακόμα
ανάμεσα στις χιλιάδες
αναγνώστες που
διάβασαν τα βιβλία της

ΜΑΙΡΗ ΓΟΥΕΜΠ

Τώρα στις γιορτές
ζητείστε από τον
βιβλιοπώλη σας:

ΤΟ ΑΚΡΙΒΟ ΦΑΡΜΑΚΙ
(μυθιστόρημα)

Η ΑΛΕΠΟΥΔΙΤΣΑ
(μυθιστόρημα)

ΕΠΤΑ ΓΙΑ ΕΝΑ ΜΥΣΤΙΚΟ
(μυθιστόρημα)

**...Θα σας μείνουν
αξέχαστα**

Εκδόσεις Νεφέλη
ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 106 80
ΤΗΛ.: 3607744 - 3639962

Ετοιμάστηκαν 4 ακόμα
τόμοι του περιοδικού
ANTI: Από το α'
εξάμηνο του 1990 (32ος)
έως το τέλος του 1991
(35ος), τεύχος 426 μέχρι
483.

Από τα γραφεία του
ANTI μπορείτε να
προμηθευθείτε τους
τελευταίους και
παλαιότερους τόμους του
περιοδικού.

Οι τόμοι του ANTI
αποτελούν το
πληρέστερο χρονικό
των ημερών μας.

**ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΟΙ ΤΟΜΟΙ
ΤΟΥ «ANTI»**

ΣΠΑΡΑΓΜΑΤΑ ΑΠΟ ΜΙΑ ΦΙΛΙΑ ΣΑΡΑΝΤΑ ΧΡΟΝΩΝ

του Αλέξ. Αργυρίου

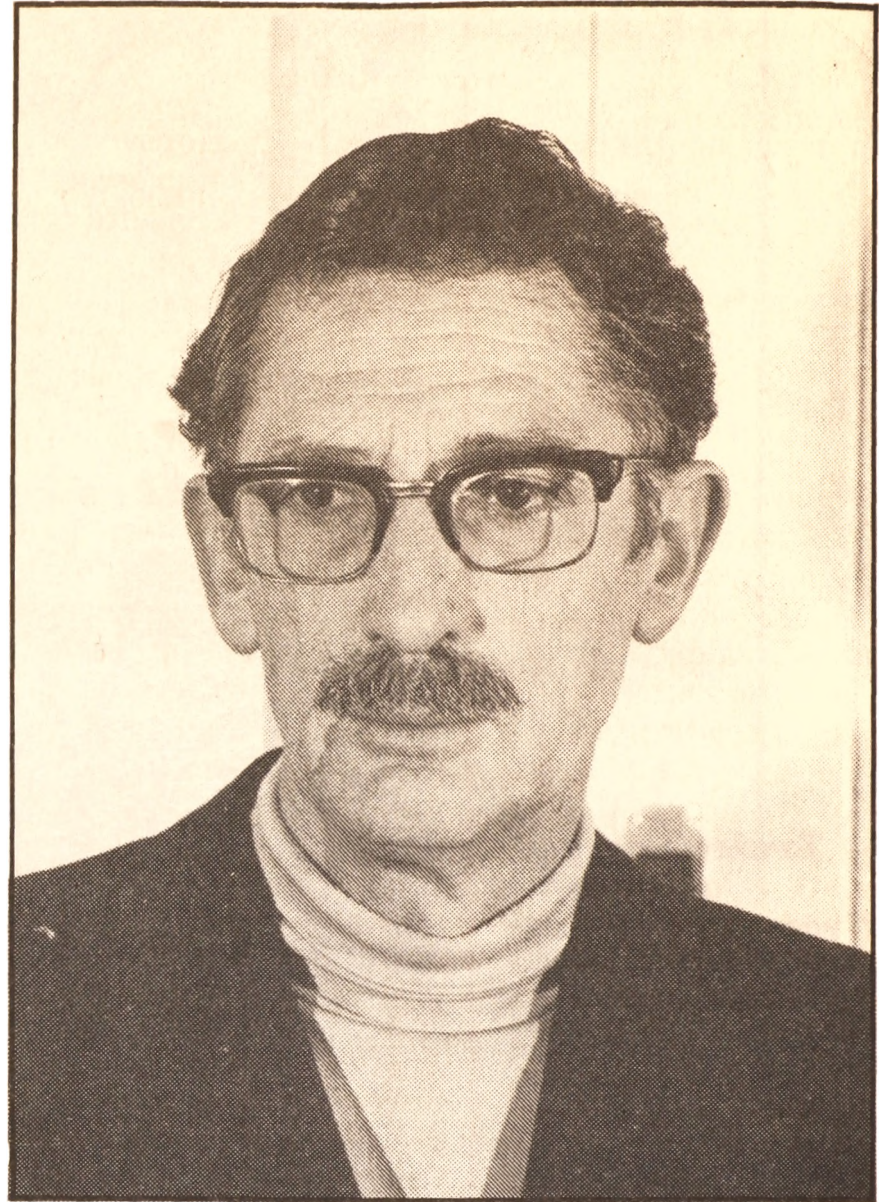
*Όπου βρω τον Πούσκιν θα τον σκοτώσω
Μαγιακόφσκι*

Καταλαβαίνω την αμηχανία των σχολιαστών των εφημερίδων, πόσο μπορεί να μετράει ένας που εξέδωσε μόνο δυο τόμους σχολικών βιβλίων. Όχι, θα κάτσουν να σκάσουν αναδιφώντας παλιά ξεχασμένα περιοδικά, «φάρμακα για τη φθίση, για τη νευρασθένεια, στατιστικές γεννήσεων και θανάτων, ω ένα φάρμακο δεν είναι και για τ' όνειρο, ένα φάρμακο για τη δόξα για το θάνατο...» «να μην πεθάνει το τραγούδι κάτου από τον ήλιο μας;».

Πολλοί υπήρξαν οι ιδρυτές της «Επιθεώρησης Τέχνης», σε πολλούς οφείλεται το ανανεωτικό της πνεύμα – αν σκεφθούμε το παρελθόν με τις μονομανείς μονομέρειες και τις μαρξιστοφανείς γενικεύσεις – αλλά ολόκληρο το χαμαλήκι της έκδοσης το σήκωναν οι μανιάτικης αντοχής πλάτες του Κουλουφάκου – όσο μπόρεσα να διαπιστώσω. Και όσο ξέρω – εκ των υστέρων, ήξερε να κρατά τα μυστικά ο αφοσιωμένος ανιδιοτελής Κώστας, μήπως βλάψει την υπόθεση, μια υπόθεση που έμπαζε νερά από παντού και όλοι οι παροικούντες την Ιερουσαλήμ, πιστοί και άπιστοι, το ξέραμε – σχεδόν μόνος του σήκωσε την μήνιν των υγιών σκεπτομένων κλειδοκρατόρων, όταν τόλμησε εκείνο το αφιέρωμα στη «Σοβιετική Λογοτεχνία», χωρίς αποκρύψεις. Στα χαρτιά του θα βρίσκεται η απολογία του προς συντρόφους, που τμήμα της αποκάλυψε, στα χρόνια της δικτατορίας, ο Σάββας Κωσταντόπουλος από τις ασφαλίτικες έρευνες στα αρχεία της ΕΔΑ, και μάταια ο Κώστας επιχείρησε με δικηγόρο τον Ηλία Ηλιού να το απαγορεύσει. Χρυσό τον έκανα, κατά καιρούς μεταδικτατορικά, να το παρουσιάσει ολόκληρο, πολύ περισσότερο που είχε γίνει γνωστό ένα μέρος του. Το υποσχόταν και πάντα το ανέβαλε.

Ας είναι. Να πάμε στα εύκολα. Ο Κουλουφάκος ήξερε έξι ευρωπαϊκές γλώσσες – γαλλικά, αγγλικά, ιταλικά, γερμανικά, ρωσικά, ισπανικά, κοντεύοντας να φτάσει τον Καζαντζάκη – και έχουμε μεταφράσεις του και από τις έξι αυτές γλώσσες ώστε να μπορούμε να κρίνουμε την επίδοσή του.

Αλλά καλύτερα να το πάμε χρονικά, με την άνεση – τι ωραία που μας επιτρέπει το τετελεσμένο. Αρχισε τις σπουδές του ως φοιτητής της Χημείας στη Φυσικομαθηματική Σχολή του Πανεπιστημίου της Αθήνας συμπληρώνοντας τρία χρόνια, αλλά

τελικά τα εγκατέλειψε εξ αιτίας της Κατοχής και αναγκάστηκε να δουλέψει ως μεταφραστής. Το ίδιο διάστημα ίδρυσε μαζί με άλλους, πολύ πρώιμα, το Μάιο του 1941, μια παράνομη αντιστασιακή οργάνωση, πιάνεται όμως από τους Ιταλούς, δικάζεται από το στρατοδικείο τους 30 χρόνια – οι άνθρωποι είχαν το μέλλον μπροστά τους – και στέλνεται σε στρατόπεδο στο Σπολέτο. Μετά την απόδραση των Συμμάχων στην Ιταλία δραπετεύει και οδοιπορώντας συναντιέται με τα προελαύνοντα συμμαχικά στρατεύματα, στέλνεται στην Αίγυπτο, για να υπηρετήσει την εξόριστη κυβέρνησή μας, κατατάσσεται στο ελληνικό Ναυτικό, μετέχει στο κίνημα της Μέσης Ανατολής και κλίνεται στα σύρματα από τους Άγγλους για ενάμιση χρόνο. Γυρίζει στην Ελλάδα το 1945 και το 1948 συμπεριλαμβάνεται στις εκτεταμένες συλλήψεις του Ζέρβα, πιθανόν από τα στοιχεία της Αιγύπτου ή μάλλον σε συνδυασμό με τη νέα δράση του γιατί ποτέ δεν μιλήσαμε για την περίοδο αυτή, όπως εξάλλου και για τις άλλες που του τα έβγαζε με το τσιγκέλι. Βρισκόταν ακόμη εξόριστος όταν, εν αγνοία του, ο Ρίτσος στέλνει και δημοσιεύεται το ποίημά του «Στις έξη του Μάη», στα *Ελεύθερα Γράμματα* (τχ. 2-4 Οκτώβ.-Δεκέμβριος 1950, σ. 127-130), ένα ποίημα επηρεασμένο από την ποίηση του Λόρκα που γνωρίζει άμεσα, όπως και άμεσα αποδίδονται στο ποίημα οι εμπειρίες του. (Υποθέτω ότι η χρονολογία «έξη του Μάη» αναφέρεται σε εκτέλεση των Γερμανών, δεύτερη στον ίδιο μήνα, Μάιο του 1944 – η πρώτη (στην 1η του μήνα) με τους υπόλοιπους Ακροναυπλιώτες και η 2η στις 6 του Μάη – για αντίποινα αντιστασιακής δράσεως, και στους εκτελεσμένους περιλαμβανόταν προσφιλές του

πρόσωπο. Δεν είναι ώρα να ελέγξω περισσότερο).

Στην *Επιθεώρηση τέχνης* κράτησε την κριτική της ποίησης, ενώ ο Δημήτρης Ραυτόπουλος της πεζογραφίας. Δεν σκοπεύω να αναφερθώ στην πρώτη περίοδο του περιοδικού, όταν τα πρόσωπα που αργότερα έπαιξαν ρόλο ανανεωτικό, καθώς υπέστησαν αμέσως τον κομματικό εναγκαλισμό επιδείκνυαν εκτός από την αποδεδειγμένη αυτοθυσία τους και την ιδεολογική νομιμοφροσύνη τους στα κομματικά ιδεογράμματα παρ' όλο που είχαν πάψει να λειτουργούν σε μη ανεγκέφαλους, στα «σκεπτόμενα καλάμια» – αυτό αποδίδει τη φράση του Πασκάλ, έστω και έτσι χρησιμοποιημένη, καθώς σε εποχές κλειστών κυκλωμάτων η δύναμη των σκεπτομένων έχει περίπου μηδενική αξία. Δεν ξέρω αν όσοι συμπεριφέρθηκαν στα πρώτα δήματα της *Επιθεώρησης Τέχνης* με σκληρότητα απέναντι και σε μη αντιπάλους, όπως έπραξε και ο Κουλουφάκος, το έπραξαν από πικροπικρότητα ή διότι δεν είχαν απεγκλωβιστεί από τα ιδεολογικά αρχέτυπα – έτσι να τα πω. Και δεν θέλω να εξισώσω την πρόθεση με το αποτέλεσμα, συνέπεια πάντως αυτής της στρεβλής εικόνας του παρουσίαζε η *Επιθεώρηση Τέχνης*, ήταν να υποθέσουν μερικοί (που ήλπιζαν ότι το παρελθόν είχε δείξει τη μικρόνοια των ηγεσιών και των ακολούθων τους, καθώς και την αγραμματοσύνη τους) πως δεν θα ερχόταν από εκεί το καθαρήριο πνεύμα (δεν έχω χρόνο για να αποφυγώ τα ρητορικά σχήματα). Και επίσης, δεν μπορώ να πω αν η αλλαγή ήταν θέμα των καιρών ή έμμεση συνέπεια του 20ού Συνεδρίου και της παραισαϊκής ή μη καταγγελίας του σταλινισμού η οποία, ωστόσο, άνοιγε τους ασκούς.

Το γεγονός είναι ότι ο Κουλουφάκος, όσο έχω διαπιστώσει, υπήρξε από τους πρώτους που απελευθερώθηκαν από τις δογματικές τροχοπέδες και τουλάχιστον ιδιωτικά δεν έκρυβε τις θέσεις του, χωρίς, αρκετές από αυτές, να μην προκύπτουν και από τα γραπτά του. Όσο, μάλιστα, περνούσαν τα χρόνια και με την πολιτική που ακολούθησε στον εκδοτικό οίκο που αυτός τελικά συντήρησε τον «Διογένη» φανέρωνε την ευρύτητα του πνεύματός του.

Δεν θέλω να τελειώσω μίζερα. Και δεν θέλω να μιλήσω με αναστολές – ο ίδιος δεν θα το ήθελε όσο ξέρω από τη συναναστροφή που είχα μαζί του. Δυστυχώς, όμως, για λόγους που μου παραμένουν ανεξήγητοι, άφησε πίσω του ένα έργο χωρίς να το προστατεύσει, ένα έργο που είτε βρίσκεται σκορπισμένο στα περιοδικά είτε στα συρτάρια του. Κι έτσι εμείς που κάπως το ξέρομε (οι κάπως «μνημένοι», που λέει κι ο ποιητής της «παρακμής», κατά τα κιτάπια της παραδοσιακής Αριστεράς ή μήπως τα ξεχάσαμε;), όπως ξέραμε και τις δυνατότητές του, μιλάμε όχι πειστικά εφ' όσον αναφερόμαστε επί αγνώστου ύλης ή επί ύλης που προϋποθέτει ερευνητική προσπάθεια, και πόσοι είναι διατεθειμένοι να την κάνουν; Θέλω να πιστεύω ότι εμείς που το και τον ξέραμε έχουμε δικίο να θεωρούμε πως ο Κώστας Κουλουφάκος έπαιξε έναν ρόλο πολύ θετικό στα γράμματά μας με την αφανή κάποτε δράση του και την επιρροή που ασκούσε στο όχι κλειστό περιβάλλον του με το στοιχείο της αμεσότητας που τον διέκρινε και την ανεξικακία για την οποία μπορώ να μαρτυρήσω.

Όσο για το motto που επιγράφει αυτό το αδέξιο κείμενο, το αφήνω να το αποκρυπτογραφήσουν οι «μνημένοι».

Ο Εκδοτικός Οίκος ΜΕΛΙΣΣΑ κυκλοφορεί για πρώτη φορά στην Ελλάδα το βιβλίο με τίτλο *Από την Πεντέλη στον Παρθενώνα*, με κείμενα και σχέδια του δρ. Αρχιτέκτονα Μανόλη Κορρέ.

Το πρώτο μέρος παρουσιάζει, σε 22 ολοσέλιδες σχεδιαστικές αναπαραστάσεις, την ιστορία ενός δωρικού κιονόκρανου (βάρους 12 τόννων) και όσους εργάστηκαν γύρω του στο λατομείο από την εξόρυξη, λάξευση ως τη μεταφορά του στην Ακρόπολη.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου αναπαριστά τα αρχαία λατομεία στην Πεντέλη, τις μεθόδους οργάνωσης παραγωγής και διακίνησης του μαρμάρου, τα εργαλεία και τα μεταφορικά μέσα καθώς και το φυσικό τοπίο κατά μήκος της οδού από την Πεντέλη στην Αθήνα.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ «ΜΕΛΙΣΣΑ»

ΝΑΥΑΡΙΝΟΥ 10, 10680 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ. 3611692, FAX: 3600865

Ιδιωτικά βίτσια, αρετές της αγοράς!

του Πάνου Χαρίτου

Αν ο Michael Jackson ακόμα δυσκολεύεται να καταλάβει γιατί του «την είχαν στημένη» και έσπευσαν να τον διαπομπεύσουν όταν αποκαλύφθηκαν οι ιδιωτικές του «αδυναμίες», τα κυκλώματα της show business δεν αναρωτιούνται – τουλάχιστον όσο ακόμα πουλάνε. Αργότερα, αν χρειαστεί, θα βρουν άλλα είδωλα για να καταλύσουν!

1994. Κι όσες ευχές κι αν πήρε εφέτος ο Michael Jackson, ο ίδιος όπως και οι δικηγόροι του είναι βέβαιοι ότι μόνο καλή δεν θα είναι ετούτη η χρονιά. Εν αναμονή, λοιπόν, της αποφάσεως του Δικαστηρίου, με το αγαπημένο αστέρι των παιδιών όλου του κόσμου να κατηγορείται για παιδεραστία. Ο Michael είναι κατηγορηματικός σε ό,τι αφορά τις κατηγορίες, ενώ ταυτόχρονα δηλώνει απογοητευμένος από τη στάση του Τύπου και της κοινής γνώμης. Βέβαια, όταν όλοι σε φωνάζουν με το μικρό σου όνομα και δέχονται εκατομμύρια γράμματα κάθε χρόνο από θαυμαστές σου από όλο τον κόσμο, είναι λογικό να δηλώνεις απογοητευμένος τη στιγμή που συνειδητοποιείς πόσο μόνος είσαι. Ίσως το μεγαλύτερο έγκλημα του Jackson να είναι κάτι που κανείς ποτέ δεν του καταλόγισε και ποτέ δεν θα του καταλογιστεί. Ο Jackson είναι ένας σταρ κι αυτή του η διασημότητα είναι για τον ίδιο η μεγαλύτερη ποινή, που άθελά του επέβαλε ο ίδιος στον εαυτό του.

Χωρίς ο τίτλος να είναι παρακινδυνευμένος, ο Jackson είναι σίγουρα ο Ντόριαν Γκρέυ της μουσικής. Η μόνη διαφορά είναι πως, σ' εκείνον, το σώμα παρέμενε νεανικό. Ενώ, στον αστέρα της Motown το μυαλό παραμένει σταθερά στην παιδική ηλικία.

Στην ηλικία των 12 ετών ο Michael σταμάτησε να έχει προσωπική ζωή. Οι αλάνες έπα-

ψαν να υπάρχουν γι' αυτόν και οι καθημερινές του ασχολίες δεν είχαν κανένα από τα αγαπημένα του παιγνίδια. Από τα στούντιο των τηλεοπτικών εκπομπών στα στούντιο των δισκογραφικών εταιρειών, από εκεί στο σπίτι με το αυτοκίνητο της εταιρείας – και ο ίδιος πάντα με συνοδεία. Το τίμημα της δόξας είναι ακριβό, ο Jackson «είχε ψωμί» και οι δισκογραφικές εταιρείες το γνώριζαν πολύ καλά, μόνο που δεν πρόλαβε να ψηθεί και το τίμημα υπερδιπλασιάστηκε.

Ο «αράπης» που μισούσε το χρώμα του

1994. Ο αστέρας της Sony music δεν έχει αλλάξει σε τίποτα από τον πιτσιρικά της Motown στα 1970. Άντε μερικές πλαστικές στο πρόσωπο να κάνουν την διαφορά για να

ικανοποιήσει το απωθημένο του που του κόλλαγαν τότε οι λευκοί πιτσιρικάδες. Σίγουρα, τώρα, ο δικαστής δεν θα τον αποκαλέσει «αράπη», πράγμα που είχε συμβεί στον Cluck Berry κατά το παρελθόν. Αυτό, όμως, δεν αλλάζει την κατάσταση. Όσο μεγάλος σταρ κι αν είναι δεν κατάφερε να ξεφύγει από αυτό που πάντα μισούσε. Με κάμποσες πλαστικές στο πρόσωπο, πλησίασε το χρώμα των λευκών. Όταν, όμως, η αστυνομία τον έγδυσε κι έψαξε στο κορμί του για χαρακτηριστικά σημάδια που είχαν περιγράψει οι δυο πιτσιρικάδες, οι οποίοι τον κατάγγελλαν, τότε φάνηκε όλη του η μαυρίλα. Η ταπείνωση σε όλο της το μεγαλείο. Οι αποστάσεις είναι μεγάλες μόνο στην άνοδο, για την κάθοδο αρκούν μερικά δευτερόλεπτα και το κόστος είναι οδυνηρό.

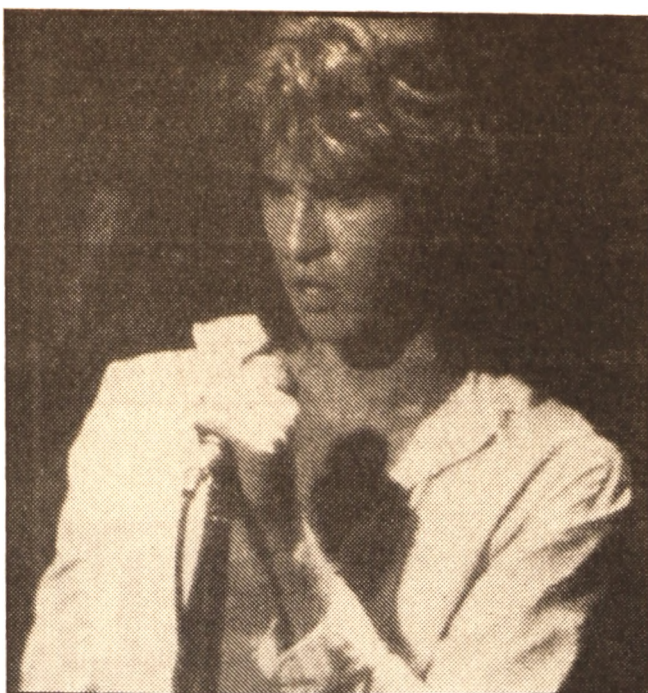
Ο Jackson ποτέ δεν είναι καλός στα λόγια,

Michael Jackson

Jerry Lee Lewis

Jim Morrison

Chuck Berry

οι συνεντεύξεις του πέρασαν πάντα από δύο - τρία χτενίσματα για να φτάσουν σε ένα μέτριο επίπεδο. Στις συναυλίες του κατανάλωνε κατά μέσο όρο 3 - 5 λεπτά για να ολοκληρώσει μια μικρή φράση, απευθυνόμενος πάντα στους πιτσιρικάδες κάτω των 15. Έτσι κι αλλιώς, ποτέ του μέχρι τώρα δεν κατάλαβε τι συμβαίνει στον άνθρωπο με την πάροδο των χρόνων. Καταφύγιό του και παρέα του ήταν οι πιτσιρικάδες γιατί αυτοί τον καταλάβαιναν ή μάλλον με αυτούς μπορούσε να μιλήσει χωρίς να ντρέπεται για την αφέλειά του. Όμως, ακόμα κι έτσι ο Jackson έπρεπε να πληρώσει. Έπρεπε να τιμωρηθεί. Οι κατηγορίες ότι αυνανιζόταν μπροστά στους δύο πιτσιρικάδες δεν αποδείχτηκαν κι έτσι όλο το κατηγορητήριο περιορίστηκε στο ερώτημα: Τι θέλει ένας τύπος στην ηλικία αυτή όταν κοιμάται με παιδιά;

«Αξία έχει ό,τι πουλάει!»

Η Αμερική, παρ' όλο που φημίζεται για τα εκατομμύρια ψυχαναλυτές της, δεν έδωσε ποτέ την απάντηση. Ο Jackson δεν ήταν ικανός να σκεφτεί ότι χρειαζόταν μια κάποια απάντηση και η εταιρεία του «Sony music» δεν θέλει να βγει αυτό προς τα έξω. Οι πωλήσεις του ανεβαίνουν στο κατακόρυφο για μια ακόμα φορά και η όλη ιστορία λειτουργεί ως ο καλύτερος διαφημιστής. Όσο για το μέλλον, αν και όταν ο ίδιος καταφέρει να ξεπεράσει αυτά με τα οποία τον φόρτωσαν, θα τον ξεξουμίσουν ακόμα περισσότερο αφού, ως γνωστόν, για τις δισκογραφικές εταιρείες κανένας δεν τελειώνει προτού χάσει και το αισθητήριο της ακοής. Προς το παρόν, ο Michael Jackson εξακολουθεί να ζει στον παραμυθένιο του παιδικό κόσμο. Μόνο που αυτός ο κόσμος είναι προϊόν κάποιων σκληρών παραισθησιογόνων, ικανών να μετατρέψουν τη σκληρή πραγματικότητα σε μια αθώα πόλη. Μια πόλη με καθαρόαιμους τρελούς. Έτσι κι αλλιώς εκεί δεν κινδυνεύεις να κακοχαρακτηριστείς και κανείς δεν θα ασχοληθεί με το επίπεδό σου.

«ΑΓΡΙΟΙ» ΜΟΥΣΙΚΟΙ ΓΙΑ ΤΑ ΣΙΔΕΡΑ ΤΗΣ ΦΥΛΑΚΗΣ

KEITH MOON: Ο τραγουδιστής των Who αγοράζει ένα σπίτι σε εβραϊκή συνοικία του Λονδίνου. Για να διασκεδάσει κάθε πρωί φοράει μια στολή των SS και κόβει θόλτες μπροστά από τα σπίτια των Εβραίων. Η αστυνομία τον συλλαμβάνει και φυλακίζεται.

JIM MORRISON: Το 1969 σε μια συναυλία στο Μαϊάμι συλλαμβάνεται γιατί αυνανίζεται επί σκηνής. Στο δικαστήριο φώναξε στον πρόεδρο: «Θέλετε να δείτε το πουλί μου;».

MICK JAGGER και KEITH RICHARD: Συλλαμβάνονται μετά από έφοδο στο σπίτι του τελευταίου για κατοχή μικροποσότητας ναρκωτικών. Φυλάκιση 1 χρόνο και 3 μήνες αντίστοιχα.

LOUIS ARMSTRONG: Τον έβαλαν στο αναμορφωτήριο γιατί την πρωτοχρονιά του 1913 πυροβολούσε με ένα πιστόλι στον αέρα, ενώ χωρίς να το ξέρει θρισκόταν έξω από το αστυνομικό τμήμα Νέας Ορλεάνης.

JAMES BROWN: Φυλακίστηκε για πρώτη φορά το 1945 για κλοπή αυτοκινήτων. Η ποινή ήταν 8 χρόνια καταναγκαστικά έργα.

Αποφυλακίστηκε στα 3 χρόνια με την προϋπόθεση να γίνει πλύντης αυτοκινήτων, αυτός όμως έγινε το είδωλο του Funk. Το 1975 η εφορία υποστήριξε ότι χρωστούσε 4,5 εκατομμύρια δολάρια. Το 1976 τον κατηγορούν για ναρκωτικά και το 1978 ξαναπαίρνει φυλακή. Το 1980 βγαίνει και η ασφάλεια επειδή τον θεωρεί επικίνδυνο βάζει κοριοούς σε όλα του τα air condition για να τον παρακολουθεί. Το 1987 φυλακίζεται γιατί πυροβολούσε μέσα στο σπίτι του φωνάζοντας πως κάποιος κατούρησε στη λεκάνη του.

AL KOOPER: Κατηγορήθηκε το 1958 από έναν θαυμαστή του ότι του επιτέθηκε και τον παρενόχλησε σεξουαλικά στα παρασκήνια κατά τη διάρκεια μιας συναυλίας.

JIMMY HENDRIX: Το βράδυ της 5ης Ιανουαρίου του 1968 συλλαμβάνεται και φυλακίζεται γιατί έκανε τα πάντα γυαλιά καρφιά στο bar που έπινε για κάμποσες ώρες.

CHUCK BERRY: Η προσωποποίηση της παρανομίας. 1944 - 47 στο αναμορφωτήριο για κλοπή αυτοκινήτων.

1959: Συλλαμβάνεται στο Μιζούρι προσπαθώντας να «ψωνίσει» μια νέα κοπέλα, η οποία ήταν η κόρη του τοπικού σερίφη.

1960: Στο Νέο Μεξικό φυλακίζεται για δυόμισι χρόνια γιατί παρέσυρε 14χρονη με «ανήθικους» σκοπούς.

1983: Η εφορία ανακαλύπτει ότι κάνει ψευδή φορολογική δήλωση. Ο δικαστής του προτείνει να πληρώσει το ποσό και ένα πρόστιμο για να γλιτώσει τη φυλακή. Ο Chuck Berry προτιμά τα γνωστά του μέρη και μπαίνει πάλι στο φρέσκο.

THE PRISONAIRES: Είναι το group που δημιούργησε μέσα στη φυλακή ο Johnny Bragg (βρέθηκε ένοχος για έξι θιασμούς). Πρόκειται για τους Ed Thorman (99 χρόνια για φόνο), John Drue (τρία χρόνια για κλοπή) και τον Marcell Sanders. Τους ανακάλυψε ο Sam Phillips (Sun Records) και τους έβγαζε από τη φυλακή μόνο για να ηχογραφούν.

SAM COOKE: Αυτός μάλλον ήταν άτυχος, αφού δεν κατάφερε να φτάσει ούτε μέχρι το δικαστήριο. Τον σκότωσε η ρεσεψιονίστ του ξενοδοχείου του όταν προσπάθησε να τη βιάσει.

JERRY LEE LEWIS: Το 1987 καταδικάζεται σε 7 χρόνια φυλάκιση για κλοπή.

Η γοητεία του μυστηρίου

του Φίλιππου Φιλίππου

Αφού ο Μαρξ αναρωτιόταν: «Οι κλειδαριές θα είχαν αποκτήσει τη σημερινή τους αρτιότητα αν δεν υπήρχαν οι κλέφτες;», γιατί οι σημαντικότεροι συγγραφείς αστυνομικής λογοτεχνίας να μην είναι μαρξιστές;

Του Γ. ΚΑΛΑΪΤΖΗ, ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΧΡ. ΚΑΣΔΑΓΛΗ

«**Ε**ίμαι παιδί του Ρέιμοντ Τσάντλερ», δηλώνει στον επίλογο του βιβλίου του *Επικίνδυνη ευρεσιτεχνία*, που εκδόθηκε πρόσφατα από τις εκδόσεις ΑΓΡΑ, ο **Χριστόφορος Κάσδαγλης**. «Γράφω σε πρώτο πρόσωπο προσπαθώντας εναγωνίως να επικοινωνήσω με απροσδιόριστα φαντάσματα. Λέγονται και αναγνώστες».

Πρόκειται για επτά ιστορίες όπου ο συγγραφέας - αφηγητής αναμιγνύει γοητευτικά τζογαδόρους και ντετέκτιβ, δόκιμους επιχειρηματίες και διαρρήκτες, κουρσάρους και ταλαιπωρημένους εραστές.

Το κλίμα στο οποίο κινείται ο ήρωάς του είναι τότε ρεαλιστικό, τότε ονειρικό, κι ο αναγνώστης αναρωτιέται συχνά πού το πάει. Στην πρώτη ιστορία επινοεί έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή που φτιάχνει πρόγραμμα για να κλέψει τη ρουλέτα στα καζίνα. Στη δεύτερη, καταφεύγει στον Φίλιπ Μάρλοου για να βρει την κοπέλα του, που έχει εξαφανιστεί.

Στην πέμπτη είναι ο μοναδικός επιζήσας από μια ναυτική ανταρσία...

Ο Χριστόφορος Κάσδαγλης ήταν για χρόνια μέλος του Ρήγα Φεραίου και συνδικαλιστής στο χώρο των Τραπεζών. Δεν είναι καθόλου περίεργο, λοιπόν, που λατρεύει την αστυνομική λογοτεχνία και επηρεάζεται απ' αυτήν. Μπορούμε να διαβεβαιώσουμε πως η αστυνομική λογοτεχνία είναι δημιουργήμα αριστερών συγγραφέων, τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην Ελλάδα, χωρίς να θεωρείται αμελητέα η παρουσία τους σε άλλες χώρες.

Αριστεροί κυνηγοί του μυστηρίου

Ας μιλήσουμε πρώτα για την Ελλάδα. Εισηγητής της εδώ ήταν ο **Γιάννης Μαρής (Τσιριμώκος)**, μέλος της κεντρικής επιτροπής της ΕΛΔ και του γραφείου Στερεάς του ΕΑΜ. Αρχισυντάκτης της εφημερίδας *Μάχη* που ξεσκέπαζε όσα συνέβαιναν στο κολαστήριο της Μακρονήσου, μετά τον Εμφύλιο φυλακίστηκε για τις αποκαλύψεις της. Το 1953 πρωτοπαρουσίασε στο περιοδικό *Οικογένεια* το *Έγκλημα στο Κολωνάκι*, μυθιστόρημα κλασικό στο είδος του. Στα πάνω από σαράντα αστυνομικά και περιπετειώδη βιβλία του αιωρούνται απόηχοι από την Αντίσταση, ενώ οι ήρωές του συνήθως

κινούνται σ' όλα τα επίπεδα της αθηναϊκής κοινωνίας, αστοί, προλετάριοι και λούμπεν, που ο Μαρής ως δημοσιογράφος γνώριζε καλά.

Την ίδια εποχή εμφανίστηκε και ο **Ανδρόνικος Μαρκάκης**, μέλος της ΕΠΟΝ, που έγραψε τις περιπέτειες του Τζόνυ Φιλ, ενός ελληνοαμερικανού ντετέκτιβ. Οι ραδιοφωνικές του εκπομπές μ' αυτόν τον ήρωα χάλασαν κόσμο, κάτι που επαναλήφθηκε αργότερα με το θρυλικό περιπετειώδες αφήγημα *Το σπίτι των ανέμων* που είχε ως ήρωα το δικηγόρο Ορέστη Λαμπίρη, κυνηγό των παρανόμων.

Στις μέρες μας αριστεροί συγγραφείς που ασχολήθηκαν με το αστυνομικό είδος είναι: ο **Φώντας Λάδης** (προέρχεται από το ΚΚΕ), ο οποίος το 1987 εξέδωσε το βιβλίο *Άνθρωποι και κούκλες* με επτά περιπέτειες του ντετέκτιβ Φοίβου Μαύρου, ο **Στέλιος Κούλογλου** (προέρχεται από το ΕΚΚΕ), ο οποίος το 1988 εξέδωσε το *Έγκλημα στο Προεδρικό Μέγαρο*, ο υπογράφων (ανήκει στην Ανανεωτική Αριστερά) που εξέδωσε το 1987 το *Κύκλος θανάτου* και το 1988 το *Χαμόγελο της Τζοκόντα*, ο **Ανδρέας Αποστολίδης** (προέρχεται από το ΕΚΚΕ), βαθύς γνώστης και μελετητής της αστυνομικής λογοτεχνίας, μεταφραστής και συγγραφέας αστυνομικών διηγημάτων.

Αρκετοί αριστεροί συγγραφείς συνεργάστηκαν στις πρώτες περιόδους της με τη θρυλική *Μάσκα*, το περιοδικό μυστηρίου που έβγαλε το 1935 ο **Απόστολος Μαγγανάκης**. Έγραφαν είτε ιστορίες με δικούς τους ήρωες είτε περιπέτειες ξένων ηρώων μιμούμενοι το ύφος των πραγματικών συγγραφέων τους! Για παράδειγμα, ο **Στέλιος Ανεμοδουράς**, πνευματικός πατέρας του Γιώργου Θαλάσση, του ηρωικού ελληνόπουλου που έμεινε στην ιστορία της παραλογοτεχνίας ως παιδί - φάντασμα, έγραψε ωραιότατες περιπέτειες του Ζορρό! Δίπλα σ' αυτόν στάθηκαν οι αριστερές καταγωγής λογοτέχνες **Γιώργιος Τσουκαλάς** (η κόρη του Αλίκη εκτελέστηκε στον Εμφύλιο ως κομμουνίστρια), η **Ειρήνη Καλκάνη**, η **Γεωργία Δεληγιάννη - Αναστασιάδη**.

Η επίσημη Αριστερά ωστόσο δεν έβλεπε με καλό μάτι αυτό το είδος της λογοτεχνίας (αρνητική ήταν επίσης απέναντι στο ρεμπέτικο τραγούδι και στο σουρεαλισμό) και σχεδόν απαγόρευε στους

παδούς της να τη διαβάζουν². Ο Ριζοσπάστης στην αρχή και η υγή στη συνέχεια αρνούνταν ακόμα και να δημοσιεύσουν πληρω-
-μένη διαφήμιση της Μάσκας με το επιχείρημα πως η δράση των
-ρών της αστυνομικής φιλολογίας ήταν αντίθετη με τα σοσιαλι-
-τικά ιδεώδη. Η Αυγή, μάλιστα, είχε γράψει άρθρο κατά του
-ικρού Έρωα παρ' όλο που ο Ανεμοδουράς είχε αγωνιστεί στην
-θνική Αντίσταση.

Τα πράγματα άλλαξαν ριζικά στην περίοδο της χουντικής δικτα-
-τορίας, αφού περιορίστηκε ο ασφυκτικός έλεγχος που ασκούσε η
-ριστερά πάνω στους οπαδούς της. Ο Ηλίας Ηλιού μετά την
-ποφυλάκισή του, εξομολογήθηκε στο φίλο του Γιάννη Μαρή πως
-δικά του βιβλία του κρατούσαν συντροφιά στην απομόνωση³! Ο
-μαρής, σε συνέντευξή του στο Αντί, αποκάλυψε πως ανάμεσα
-τους ανθρώπους που τον διάβαζαν περιλαμβάνονταν τόσο ρώσοι
-σο και κινέζοι κομμουνιστές ιθύνοντες⁴!

Με την άδεια του... Μπρεχτ!

Μπέρτολτ Μπρεχτ, θαυμαστής του είδους είχε πει: «Όταν
-νοίγετε ένα αστυνομικό βιβλίο ξέρετε τι ζητάτε. Θέλετε να επιση-
-ύνετε κάποια ανθρώπινη επιδεξιότητα (του ήρωα και τη δική
-ας), κάποια συνειρμική ικανότητα (του ήρωα, του συγγραφέα, τη
-κή σας)⁵». Αυτή τη μαγική σχέση του αναγνώστη με το αίνιγμα
-εν είχαν λάβει υπόψη τους οι κομματικοί καθογητές, κάτι που
-τιχείρησαν να καλλιεργήσουν όλοι οι αστυνομικοί συγγραφείς
-ου κόσμου.

Σημαντικότερος απ' αυτούς –και ιδρυτής της αμερικανικής
-σχολής– είναι ο Ντάσιελ Χάμετ, μέλος του Κ.Κ. των ΗΠΑ από το
-37, πρόεδρος της Εθνικής Λίγκας Συγγραφέων, που διώχθηκε
-α τις ιδέες και τη δράση του την εποχή του μακαρθισμού, φυλακί-
-στηκε και πέθανε από τις κακουχίες. Ο Χάμετ που σημάδεψε τη
-ύγχρονη αστυνομική λογοτεχνία ασχολήθηκε με το «σκληρό αστυ-
-νομικό» και δημιούργησε το ντετέκτιβ Κοντινένταλ Οπ, ο οποίος
-ργότερα μετασηματίστηκε σε Σαμ Σπένντ. Το Γεράκι της Μάλ-
-ης θεωρείται πλέον κλασικό μυθιστόρημα και διδάσκεται στα
-μερικανικά πανεπιστήμια⁶.

Σε αντίθεση με την Αγκάθα Κρίστι –και τους συναδέλφους της
-της αγγλικής σχολής–, η οποία ύστερα από ένα φόνο βάζει τον
-ρακλή Πουαρό ή τη Μις Μαρπλ να χρησιμοποιούν τα φαιά
-ύτταρα του εγκεφάλου τους για να βρουν το δολοφόνο, ο Χάμετ
-ποθετεί τους ήρωές του μέσα στην κοινωνία, στις συμμορίες και
-ο οργανωμένο έγκλημα. Όπως δηλώνει ο καλύτερος μαθητής του,
-Ρήμοντ Τσάντλερ, «ο Χάμετ παρέδωσε το έγκλημα στους αν-
-θρώπους που έχουν λόγους να το διαπράττουν και δεν το κάνουν
-όνο για να μας φορτώσουν μ' ένα πτώμα»⁷.

Αριστερός επίσης (αλλά όχι μέλος του Κ.Κ.) υπήρξε ο Οράτιος
-ιακ Κόν, σύγχρονος του Χάμετ, συγγραφέας του Σκοτώνουν τ'
-λογα όταν γεράσουν, ενώ ο Τσάντλερ μπορεί να χαρακτηριστεί
-ζοσπάστης φιλελεύθερος. Αριστερός κι ο Γκράχαμ Γκρήν, συγ-
-γραφέας των αστυνομικών θρίλλερ Ο τρίτος άνθρωπος και Ένα
-πλο για πούλημα ο οποίος επειδή ως νέος υπήρξε μέλος του
-βρετανικού Κ.Κ. συνάντησε δυσκολίες στην έκδοση δίξας για να
-αξιδέψει στις ΗΠΑ. Στη σύγχρονη εποχή, αριστερός είναι ο
-Ιανουέλ Βάσκες Μονταμπάν, στέλεχος του Κ.Κ. της Καταλω-
-ίας, που είχε γράψει αστυνομικά μυθιστορήματα με ήρωα τον
-ντετέκτιβ Πέπε Καρβάλιο. Στα βιβλία του, για παράδειγμα το
-ρόνος στη Κεντρική Επιτροπή (του Κ.Κ. Ισπανίας), σχολιάζει τα
-πολιτικά πράγματα της πατρίδας του, μιας χώρας με ταραγμένη
-τορία και ανεπτυγμένο αριστερό κίνημα.

Η κλοπή είναι φυσιολογική- -όπως η ιδιοκτησία!

Σε ξαναγυρίσουμε όμως στην Επικίνδυνη ευρεσιτεχνία του Χρι-
-τόφορου Κάσδαγλη. Οι επτά ιστορίες που περιέχονται στο βιβλίο
-εν είναι αστυνομικές. Ούτε ορθόδοξες, δηλαδή τύπου Αγκάθα

Κρίστι, ούτε σκληρές, δηλαδή τύπου Χάμετ ή Τσάντλερ. Όπως ο
-ίδιος εξηγεί στον επίλογό του αυτά τα κομμάτια δεν είναι διηγήμα-
-τα. Ούτε πραγματείες, δοκίμια ή νουβέλες είναι. Πρόκειται απλώς
-για «ιστορίες κοινωνικής φαντασίας σε άσπρο και μαύρο φόντο».

Στη μία, Η γνωριμία μου με τον Φίλιπ Μάρλοου, εκφράζει τις
-απόψεις του για τους ιδιωτικούς ντετέκτιβ, με εξαίρεση τον αγαπη-
-μένο του ήρωα του Τσάντλερ. Κατ' αυτόν, οι περισσότεροι απ'
-αυτούς «είναι αναξιόπιστοι, φτηνοί εκδιαστές, ηδονοβλεψίες επί
-πληρωμή, καθάρματα, μπεκρήδες, μικροαπατεώνες της δεκάρας». Στην άλλη, το Αστυνομικό ρεπορτάζ, υποστηρίζει πως το θέμα των
-διαρρήξεων «άπτεται καιρίων φυσιολογικών και κοινωνικών προ-
-βλημάτων, όπως η ηθική, η φύση και η καταγωγή του θεσμού της
-ιδιοκτησίας». Σ' αυτή τη θεώρηση είναι επηρεασμένος από τον
-Ηλία Πετρόπουλο, παλιό μαρξιστή και επονίτη, ο οποίος στο
-Εγχειρίδιο του καλού κλέφτη παρατηρεί πως «η κλοπή είναι μορφή
-εργασίας και το κλοπιμαίον οιονεί ημερομίσθιον».

Πριν από τον Πετρόπουλο και τον Κάσδαγλη ένας άλλος αριστε-
-ρός συγγραφέας –και ναυτικός– ο Τζόζεφ Κόνραντ, έγραψε ανά-
-λογες σκέψεις. Στο Μυστικό Πράκτορα του, το πρώτο πολιτικό -
-αστυνομικό μυθιστόρημα στην ιστορία της λογοτεχνίας, λέει πως
-«η κλοπή σαν πράξη ίσως δεν είναι και τόσο παράλογη..., οι
-κλέφτες είναι ένα απαραίτητο στοιχείο μέσα στο κοινωνικό σύνολο
-και η κλοπή είναι το ίδιο φυσιολογική όπως η ιδιοκτησία»⁸.

Ο πρώτος, όμως, που υποστήριξε τα παραπάνω ήταν ο Καρλ
-Μαρξ. Σ' ένα κείμενό του του 1862, που αργότερα ενσωματώθηκε
-στο Κεφάλαιο, σημειώνει ότι «το έγκλημα επενεργεί στην εξέλιξη
-των παραγωγικών δυνάμεων». Και ρωτάει: «οι κλειδαριές θα είχαν
-αποκτήσει τη σημερινή τους αρτιότητα αν δεν υπήρχαν οι κλέ-
-φτες;»⁹

Η Αριστερά άργησε

Για να τελειώνουμε με το θέμα της αστυνομικής λογοτεχνίας και τη
-γοητεία που ασκεί στους αναγνώστες της σε σχέση με την Αριστε-
-ρά. Αργά πολύ –μόλις το 1983– ο Ριζοσπάστης δημοσίευσε ένα
-άρθρο υπέρ της αστυνομικής λογοτεχνίας και ξάφνιασε. Θεωρώ-
-ντας ότι η περιπέτεια, το αίνιγμα και η αγωνία προσδίδουν στο
-είδος λαϊκότητα, ο αρθρογράφος θυμίζει πως «από την εποχή του
-έπους και της αρχαίας τραγωδίας ο άνθρωπος θελγόταν από το
-άγνωστο και το μυστήριο, τις ίντριγκες και τους φόνους που
-έρχονταν σαν θρύλοι από τα άδεια ανάκτορα των Ατρείδων»¹⁰.

Όπως και στο ζήτημα του ρεμπέτικου τραγουδιού, η ελληνική
-Αριστερά –ή καλύτερα το πιο δογματικό τμήμα της– εναρμονίστη-
-κε με το κλίμα της εποχής.

1. Πρώτο του βιβλίο, το Απολύομαι και τρελαίνομαι, Αρς Longa 1988.

2. Ο πατέρας του γράφοντος, πάντως, παλιός εαμίτης, διάβαζε
-μεγαλόφωνα τη Μάσκα τα κρύα χειμωνιάτικα βράδια στην Κέρκυ-
-ρα.

3. Βλέπε Αντί αρ. 135, 28 Σεπτεμβρίου 1979.

4. Αντί ό.π.

5. Στον τόμο Ανατομία του αστυνομικού μυθιστορήματος, ΑΓΡΑ 1986.

6. Ο Χάμετ εργάστηκε ως ιδιωτικός ντετέκτιβ στο γραφείο Άλαν Πίνκερτον.

7. Η απλή τέχνη του φόνου, ΕΡΑΤΩ 1982.

8. Ο Κόνραντ, γιός πολωνού επαναστάτη, αναγκάστηκε να φύγει
-από την Πολωνία εξαιτίας των ιδεών του. Αργότερα αποστράφηκε
-κάθε ριζοσπαστική πολιτική.

9. Φυλλάδιο Εγκώμιο του εγκλήματος, ΑΓΡΑ 1986.

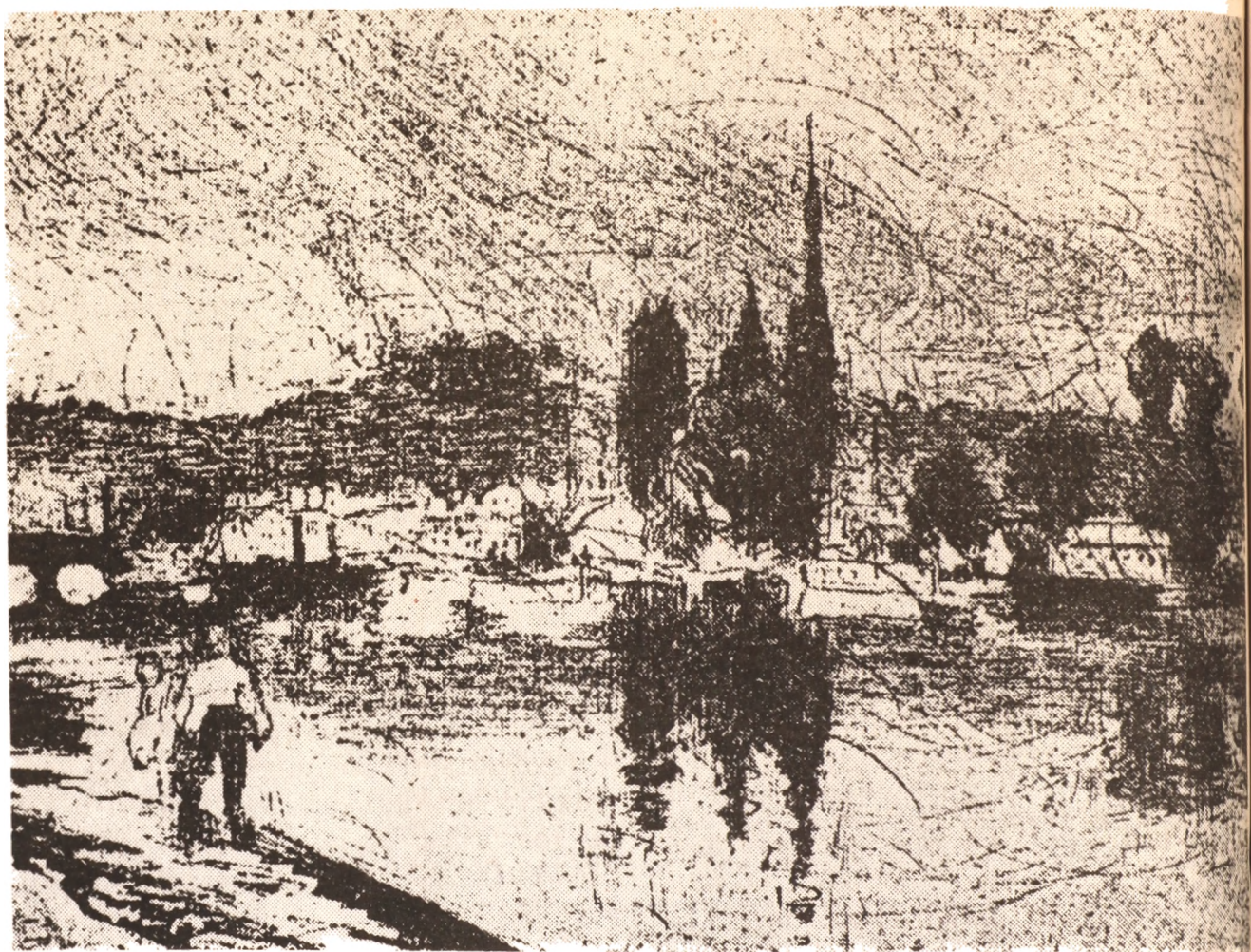
10. Άρθρο του Φ. Λάδη με τίτλο Η αστυνομική λογοτεχνία,
-«Ριζοσπάστης», 25 Ιουλίου 1982.

Ο Καμίγ Πισαρό και η ιμπρεσιονιστική τοπιογραφία

Του Χαράλαμπου Γρίβα

Στο δοκίμιό του με τίτλο «Η αμφιβολία του Σεζάν», ο Μωρίς Μερλώ - Ποντύ περιγράφει τον Σεζάν σαν ένα ζωγράφο που κύριο μέλημά του ήταν μάλλον η απόδοση της ίδιας της οργάνωσης της κατ' αίσθηση εποπτείας παρά το ίδιο της το περιεχόμενο. Από αυτή την άποψη, ο Σεζάν, δουλεύοντας ένα μοτίβο, επιδίδεται σε μια παρατεταμένη διαδικασία που απώτερος στόχος της είναι η υλοποίηση του τρόπου με τον οποίο τα αντικείμενα του έξω κόσμου μπορούν να μετατραπούν στο πρωτογενές υλικό της εμπειρικής γνώσης, δηλαδή σε φαινόμενα. «Η απόδοση αυτού που υπάρχει αποτελεί ατελεύτητο καθήκον»¹. Εκτελώντας αυτό το καθήκον, ο ζωγράφος επιδιώκει να ξεπεράσει ή να αποφύγει τις συνηθισμένες αντιλήψεις που καθορίζουν το ευρύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο σχηματίζονται οι όποιοι συλλογισμοί μας. Ο ζωγράφος αποπειράται τη «δημιουργία μιας εικόνας η οποία εισχωρεί μέχρι τη ρίζα των πραγμάτων, κάτω από την επιδεβλημένη τάξη του κόσμου»².

Αναπτύσσοντας αυτή την άποψη σχετικά με τον Σεζάν, ο Μερλώ - Ποντύ, στην προσπάθειά του να δώσει κάποια εξήγηση στις παραμορφώσεις, τις ασυνέχειες, τα κενά και τα πολλαπλά περιγράμματα που διέπουν το έργο του, δεν αρκείται στην εξέταση των ιδίων των πινάκων αλλά μελετώντας, κυρίως, την αλληλογραφία του με τον Εμίλ Μπερνάρ και τα συγγράμματα του Γιοακίμ Γκασκέ, διαμορφώνει τη θεωρητική βάση

Πισαρό: Άποψη της Ρουέν. 1884, 14,8X19,9 εκ.

πάνω στην οποία στηρίζει τα επιχειρήματά του.

Έτσι, αφού πρώτα συνοψίσει τον ιμπρεσιονισμό ως μια προσπάθεια σύλληψης της «άμεσης εντύπωσης», προσπάθεια που αναπόφευκτα οδηγεί στην αμορφία, αρνείται στον Σεζάν κάθε σχέση μαζί του, προβάλλοντας σαν επιχείρημα την αρνητική του στάση απέναντι σ' αυτή, δηλαδή στην έλλειψη μορφής. Μια τέτοια ερμηνεία, ωστόσο, απλά παραμορφώνει τη φύση του ιμπρεσιονισμού, εμποδίζοντάς τον ταυτόχρονα να προβεί σε ανάλυση της φύσης του χρέους του Σεζάν απέναντι στον Πισαρό, χρέος που, ωστόσο, δεν παραλείπει να αναγνωρίσει. Η αμφιβολία του Σεζάν, όποτε ζωγραφίζει ένα τοπίο, είναι ριζωμένη όχι τόσο στην προσωπικότητά του όσο στη μακρόχρονη μαθητεία του κοντά στον Πισαρό και στην εκτεταμένη

εφαρμογή της ζωγραφικής στην ύπαιθρο.

Ο Πισαρό αποτελεί μια από τις πλέον ενδιαφέρουσες μορφές στην ανάπτυξη της υπαίθριας ζωγραφικής κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Πολλές φωτογραφίες και σχέδια από τη δεκαετία του 1870 τον δείχνουν είτε να ζωγραφίζει στην εξοχή είτε καθ' οδόν προς τους αγρούς, συχνά παρέα με τον Σεζάν. Αφότου μετακόμισε στην περιοχή της Ποντουάζ, το καλοκαίρι του 1872, ο Σεζάν συνεργάστηκε στενά με τον Πισαρό για τα επόμενα δύο χρόνια, ακολουθώντας τις οδηγίες του τελευταίου και το 1877 άρχισε μία δεύτερη περίοδος συνεργασίας, όπου οι δύο καλλιτέχνες ζωγράφιζαν, κατά καιρούς, το ίδιο μοτίβο.

Σπάνια έχει ο Πισαρό κατηγορηθεί από τους επικριτές του για αυθορμητισμό. Αντίθετα, πολλές ήταν οι φορές που επαινέθηκε

α την πιστότητα και τη σαφήνεια στην ιόδοση των θεμάτων του. Αν και η αυστηριότητα του ύφους του χαλάρωσε μετά τη νεργασία του με τον Μονέ, τις χρονιές 69-70, οι πίνακές του εξακολούθησαν να ιρτυρούν την ύπαρξη επιμελώς μελετημένων προσχεδίων από τα οποία προέρχονται: «εν έχεις τη διακοσμητική αίσθηση του σλέ ούτε τη θαυμαστή ματιά του Μονέ, αλλά έχεις κάτι που λείπει και στους δύο, μια ρηχία και βαθιά αίσθηση της φύσης και μια ιναμη στο πινέλο, που προσδίδουν σε κάθε κλό σου πίνακα μια αναμφισβήτητη πανυσία»³. Γράφοντας στο γιο του Λυσιέν, ίσης ζωγράφου, το 1892 αναφερόταν ιδιαίρα στα αποτελέσματα που εγγυόταν ο συνιασμός της άμεσης παρατήρησης με την διάκοπη και πειθαρχημένη εργασία: «εκείνο που χρειάζεται είναι επιμονή, θέληη και ελεύθερες εντυπώσεις»⁴. Και αυτή η έμφαση στη σπουδαιότητα μιας εντύπης απελευθερωμένης από τις συμβάσεις της ιθημερινότητας είναι που απηχεί ο Σεζάν ην ύστερων χρόνων όταν αναφέρεται στη γραφική απόδοση «εκείνου που βλέπουη, ξεχνώντας οτιδήποτε προηγήθηκε».

Σε μεγάλο αριθμό από τα έργα που ολοκλήρωσε στη διάρκεια της δεκαετίας του 1870 ο Πισαρό επιδόθηκε στην απεικόνιση συστάδων από δέντρα με φόντο τις προσόψεις αποκρουσμένων κατοικιών, διάσπαρτων στη σση χαμηλών λόφων. Το μοτίβο αυτών των νάκων μπορεί να χαρακτηριστεί και ως «ροπέτασμα από δέντρα», καθώς, οι κορμ, οι κλώνοι και το φύλλωμα, απλωμένα σ' ο το εύρος του πρώτου πλάνου, έχουν ευθετηθεί με τέτοιο τρόπο, έτσι που να ηματίζουν ένα είδος πέπλου που παρεοδίζει, εν μέρει, τη θέαση των αντικειμένων στο βάθος. Το συγκεκριμένο μοτίβο οσέλκνυσε πολλούς τοπιογράφους του ου αιώνα, ανάμεσα στους οποίους και τον ορό, από τον οποίο επηρεάστηκε αρχικά ο οσαρό.

Ένας από τους τρόπους με τους οποίους ορούμε να αξιολογήσουμε το μέγεθος αυτης της οφειλής είναι να συγκρίνουμε τη άση καθενός τους απέναντι στο συγκεκριμένο θέμα. Έτσι, στο έργο του με τίτλο *Γέηρα στη Μαντ*, ο Κορό παρατάσσει τέσσεδένδρα πλάι στην όχθη ενός ποταμού. Στο ολος της γέφυρας που τον διασχίζει προλλουν οι όγκοι μερικών σπιτιών, τριγυριένων από την κορυφή μιας λοφοπλαγιάς. αλες οι μορφές αποδίδονται κατά το μάλλν ή ήττον με ανάλογη σαφήνεια και καθαητητα, εκτός από ορισμένες περιοχές βλάησης. Η ατμόσφαιρα είναι κρύα, διάφανη, ικριτικά φωτεινή και η θέση όλων των ικειμένων σαφώς καθορισμένη. Στις πεητώσεις εκείνες που τα κλωνάρια του πρώου πλάνου εμποδίζουν την εποπτεία των χιτεκτονημάτων, όπως στο κέντρο, η ενηωση που αποκομίζει ο θεατής είναι εκείενός διάφανου ιστού απλωμένου μπρος

Πισαρό: Το λιμάνι της Ρουέν, 1896 (λεπτομέρεια).

από την εικόνα.

Η προτίμηση του Πισαρό σε ανάλογα θέματα είναι συνυφασμένη με την επιθυμία του να πραγματευτεί τον αισθητικό γρίφο που ανακύπτει από τη σχέση μεταξύ του πλησίον και του μακρινού. Στο έργο του με τίτλο *Χειμωνιάτικο Τοπίο στη Λουθεσιέν*, η σύνθεση είναι διάσπαρτη από περίπλοκους σχηματισμούς δέντρων που ορθώνονται ως φράχτες, διακόπτοντας κάθε προσπάθεια διείσδυσης ανάμεσά τους. Από τ' αριστερά, για παράδειγμα, όπου δύο δενδρύλλια υψώνονται σε σχήμα V μπροστά από μια σειρά χαμηλών σπιτιών που αναπτύσσονται ελικοειδώς κατά μήκος του αντικρινού δρόμου. Από τις ακανόνιστες πινελιές του λευκόχρωμου σπιτιού και των κοκκινωπών φύλλων στο στενό διάστημα μεταξύ των σκοτεινών κορμών του κέντρου. Από τα δεξιά, τέλος, και τις επαναλαμβανόμενες καθέτους που σχηματίζει η σειρά των λεπτών, ανοιχτόχρωμων δέντρων πέρα από το φράχτη, συγχέοντας το χωρικό κερματισμό των κατοικιών καθώς εφάπτονται στα παράθυρα και τις άκρες των αυστηρών σχημάτων τους.

Ο Πισαρό συνέχισε να δουλεύει παρόμοια θέματα, εξερευνώντας το διττό τους νόημα, σε περισσότερους από τριάντα πίνακες στη διάρκεια του 1876. Στο έργο του *Κόκκινες Στέγες, Γωνιά του Χωριού, Χειμώνας*, απει-

κονίζει μια δεντροφυτευμένη περιοχή στην πλαγιά της Κοτ Σεν-Ντενί, διατηρώντας ελάχιστα ταλαιπωρημένα φύλλα στα κλωνάρια των δέντρων. Κάμποσα, διαφορετικού μεγέθους κτίρια, που ανήκουν, προφανώς, σε ένα αγρόκτημα του προηγούμενου αιώνα, προβάλλουν κάτω από το προστατευτικό τόξο της λοφοπλαγιάς. Μπρος τους, τα ασθενικά, πλεγμένα κλαριά από τα δέντρα ενός περιβολιού μοιάζουν να απαλύνουν την αυστηρή γεωμετρικότητα των αρχιτεκτονημάτων. Η διευθέτηση των δέντρων σε διαφορετικά επίπεδα, η ακανόνιστη αντιπαράθεση των επιδλητικών κατοικιών και οι πολυποίκιλες χρωματικές αποχρώσεις του φθινοπωρινού τοπίου προσέφεραν στον Πισαρό μια οπτική πρόκλησης ύψιστης μα συνάμα οικείας περιπλοκότητας.

Οι οριζόντιες γραμμές που ορίζουν το αγρόκτημα, τους λόφους και το πρώτο πλάνο πλέκονται με τις αντίστοιχες καθέτες των δέντρων και των επιμέρους κτιρίων, σχηματίζοντας έτσι ένα οργανικό σύνολο. Εκείνο, ωστόσο, από το οποίο αντλεί η σύνθεση ζωή, λαμβάνοντας ταυτόχρονα και το ιδιαίτερό της νόημα, είναι το βάθος της: η περίτεχνη συρραφή των χρωματικών επιφανειών, το πολυποίκιλο παιχνίδι ανάμεσα στο κοντινό και το μακρινό, το οργανικό και το γεωμετρικό, το εύθραυστο και το άκαμπτο. «Οι

πινελιές πολλαπλασιάζονται και η επιφάνεια παγώνει εξαιτίας αυτής της εμμονής με το βάθος, πιο συγκεκριμένα με τη θέαση του βάθους και τη σύλληψη των σχέσεων μεταξύ των διαφόρων όγκων, μεταξύ του κρυμμένου και του φανερού, του σκοτεινού και του διαυγούς»⁶.

Το ίδιο μπορεί να ειπωθεί και για έναν πίνακά του της επόμενης χρονιάς, με τίτλο *Δασωμένο Τοπίο στο Ερμιτάζ, Ποντουάζ*. Διασχίζοντας τα κενά μεταξύ των δέντρων του λοφίσκου στο πρώτο πλάνο, η ματιά καταλήγει, αφού προηγουμένως προσπεράσει το άπλωμα μιας μικρής κοιλάδας, στην πυκνή συστάδα από κατοικίες, ορθωμένων στη βάση μιας ακόμη πλαγιάς. Όπως και στις *Κόκκινες Στέγες*, η πυκνότητα των σπιτιών, των αγρών και των καλλιεργειών είτε διασπά, κατά τόπους, τη συνέχεια των κλώνων είτε τους ενσωματώνει στη δική τους μορφολογική υφή. Κάθε ένα από τα επιμέρους στοιχεία της σύνθεσης, οι επικλινείς πλευρές των σπιτιών, οι γυρτές στέγες, οι καμινάδες, μοιάζουν να 'χουν ζωή ξεχωριστή από τις μεγαλύτερες περιγραφικές μορφές στις οποίες ανήκουν. Η απρόοπτη αλληλεπίδραση μεταξύ των ανομοίων μερών επιψυχώνει το έργο, κρατώντας το θεατή σε μια κατάσταση διαρκούς αβεβαιότητας.

Αβεβαιότητα και δισταγμός είναι δύο από τις λέξεις που μπορούν να συνοψίσουν τη στάση του Πισαρό απέναντι στο τοπίο, τόσο ως αντικείμενο της όρασής του όσο και ως αφετηρία της ζωγραφικής του. Είναι ενδεικτικές της ίδιας της φύσης της ιμπρεσιονιστικής τοπιογραφίας που στο πρόσωπό του βρίσκουν την κορύφωσή τους οι βασικές επιδιώξεις των δημιουργών της: η πρόκληση και η ανάδειξη της εσώτερης υπόστασης του αντικειμένου τους. Η αμεσότητα δεν έχει καμιά θέση σ' αυτό και μάταια θα αναζητούσε κανείς τεκμήρια που να δικαιολογούν και την ελάχιστη ακόμη εκδήλωση ενός στοιχειώδους αυθορμητισμού. Καταδικασμένη είναι επίσης οποιαδήποτε ερμηνεία προσανατολισμένη στην έννοια της «στιγμιαίας εντύπωσης».

Αυθορμητισμός και «στιγμιαία εντύπωση» είναι οι λέξεις που έχουν οριοθετήσει και συνάμα παραμορφώσει, μέχρι σήμερα, κάθε προσπάθεια ερμηνείας του ιμπρεσιονισμού εν γένει. Λέξεις που όλοι μοιάζουν να έχουν λησμονήσει, πρωτοεμφανίστηκαν ως άξονες του κατηγορητηρίου ενάντια στις πρώτες ιμπρεσιονιστικές εκθέσεις. Μια νέα και απροκατάληπτη ματιά στο έργο του Πισαρό, όπως και του Σεζάν, είναι αρκετή για

να ακυρώσει κάθε παρόμοιο χαρακτηρισμό για πάντα.

Οι τεχνικές που επιστρατεύει ο Πισαρό, πέρα από το να χρησιμοποιούνται χάριν εντυπωσιασμού, πηγάζουν από την ίδια του την εμπειρία τη σχετική με το τοπίο και τα υπερβολικά περίπλοκα προβλήματα που συνεπάγεται η απόδοσή του. Προβλήματα που απασχολούσαν τον Πισαρό και αποτέλεσαν την κληρονομιά του προς τον Σεζάν. Προβλήματα, τέλος, που καθιστούσαν την παρουσία του μπρος στο τοπίο όχι απλώς ένα είδος μαθητείας ή μιας ευκαιρίας για εξάσκηση, αλλά μια διαδικασία κατανόησης και απόδοσης, όσο αυτή ήταν δυνατόν, των σχέσεων που το διέπουν ως ουσία υποστασιοποιημένη διά των επιμέρους κατηγορημάτων της. Διαδικασία που απαραίτητη παράμετρος της ήταν η *αμφιβολία*.

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Μ. Μερλώ - Ποντύ *Η αμφιβολία του Σεζάν*
- 2) Μ. Μερλώ - Ποντύ *Η αμφιβολία του Σεζάν*
- 3) Richard Brettel *Pissaro and Pontoise*
- 4) Joel Isaacson - *Pissaro's Doupt* (Janine Bailly - Herzberg - Correspon - Dance de Camille Pissaro)
- 5) Gasquet *Cezanne*
- 6) Joel Isaacson *Pissaro's Doupt*

Στις 16 Ιανουαρίου

η ΕΠΟΧΗ κυκλοφορεί με ένα ξεχωριστό αφιέρωμα

ΕΛΛΑΔΑ - ΕΥΡΩΠΗ

Γράφουν:

• ΘΑΝΑΣΗΣ ΓΙΑΛΚΕΤΣΗΣ • ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΗΛΙΟΥ • ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΚΑΨΑΛΗΣ • ΝΑΣΟΣ ΒΑΓΕΝΑΣ • ΝΙΚΟΣ ΠΕΤΡΑΛΙΑΣ • ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΡΟΠΟΥΛΗΣ • ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΡΕΜΜΥΔΑΣ • ΧΡΥΣΑ ΠΡΟΚΟΠΑΚΗ • ΑΡΙΣΤ. ΜΠΑΛΤΑΣ • ΒΟΥΛΑ ΤΣΙΝΟΡΕΜΑ • ΚΩΝ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ • Γ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ • ΓΕΡ. ΛΥΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΣ • ΒΑΣ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ • ΓΙΑΝΝΑ ΚΟΥΡΤΟΒΙΚ • ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ • ΔΗΜ. ΣΠΑΘΗΣ • ΝΟΡΑ ΣΚΟΥΤΕΡΗ - ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ • ΜΠΑΜΠΗΣ ΝΟΥΤΣΟΣ • ΠΑΝ. ΝΟΥΤΣΟΣ • ΣΟΦΙΑΝΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΙΔΗΣ • ΚΟΣΜΑΣ ΨΥΧΟΠΑΙΔΗΣ • ΜΑΡΙΟΣ ΜΑΡΚΙΔΗΣ και πολλοί άλλοι

*Στην ειδική τιμή των 1.000 δραχμών, για την ενίσχυση της εφημερίδας, που πρέπει να συνεχίσει να εκδίδεται.

ΜΗΝ ΞΕΧΑΣΕΤΕ, ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΚΥΡΙΑΚΗ, ΜΙΑ ΞΕΧΩΡΙΣΤΗ «ΕΠΟΧΗ»

ΕΝΑ «ΓΡΑΜΜΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΦΤΑΣΕ» ΜΕ ΠΟΛΛΟΥΣ ΠΑΡΑΛΗΠΤΕΣ

**Ο Γιάννης Ψυχοπαίδης
γυρίζει στην Ελλάδα,
αναζητώντας ξανά την
επικοινωνία με το
ελληνικό κοινό. Με το
«Γράμμα που δεν έφτασε
ποτέ» μια σειρά έργων
του που εκτίθενται αυτές
τις ημέρες στην γκαλερί
Ζουμπουλάκη και
«γεννήθηκαν ως
απαντήσεις σ' έναν
άγνωστο αποστολέα»...**

ΜΠΟΡΕΙ ο κύκλος του *Γράμμα που δεν έφτασε ποτέ...* να κλεισε οριστικά. Έτσι τουλάχιστον υποστηρίζει ο Γιάννης Ψυχοπαίδης. Με τη σειρά των έργων όμως, που παρουσιάζονται στην γκαλερί «Ζουμπουλάκη», ινοίγει μια μεγάλη συζήτηση ανάμεσα στους θεατές και στο ζωγράφο. Μια συζήτηση που χει να κάνει με ανεπίδοτα γράμματα, με μισοτελειωμένες ιουβέντες για την κοινωνική και πολιτική κατάσταση – οι αναφορές του στη πολιτική επανέρχονται δυναμικά – ένας διάλογος του ζωγράφου τόσο με τον εαυτό του όσο και με φίλους των δεκαετιών '60 και '70, όταν τα πράγματα ήταν διαφορετικά, όταν οι άνθρωποι αγωνίζονταν για ιδεές και ιδεολογίες.

Σήμερα, ο Γιάννης Ψυχοπαίδης πολύ πιο ώριμος, με σιγουριά αλλά και τρυφερότητα, έρχεται να πει ότι ο διάλογος συνεχίζεται, η μέσω των χρόνων αποκτηθείσα εμπειρία αποδεικνύει ότι κάποιες καταστάσεις είναι και πάλι παρούσες. Εκείνος δίνει το παρόν του και ζητά αποκατάσταση της επικοινωνίας. Μιας επικοινωνίας που διακόπηκε είτε εξ αιτίας ενός *Γράμματος που δεν έφτασε ποτέ*, είτε

των χρόνων που πέρασαν και στη διάρκειά τους όλοι αναζητήσαμε πολλά και διαφορετικά πράγματα.

Προκαλεί πραγματική συγκίνηση ο τρόπος που ο καλλιτέχνης έρχεται να σχολιάσει τους πολιτικούς και τους οικονομικούς εκείνους παράγοντες που συνθέτουν την έννοια της πολιτικής με την οικονομία, σ' ένα τρίπτυχο έργο του. Σχολιάζει τα πρόσωπα, τον απασχολούν τα χέρια όλων αυτών των παραγόντων σε στιγμές αμηχανίας, έξαρσης και χαλάρωσης, ενώ κάτω απ' τα πρόσωπα των πολιτικών παρελαύνουν τα θαύματα με τους μετανάστες, που υφίστανται πλέον τις διώξεις ενός άκρατου ρατσισμού. Τον απασχολούν οι αγνοούμενοι της Κύπρου, ας μην εκληφθεί ως νεμοντέ στοιχείο, είναι μια πραγματικότητα, έστω αν οι περισσότεροι αδιαφορούν ή αρνούνται να συζητήσουν. Κι έπειτα το σχόλιο για την «Τέχνη για το λαό», δεν είναι τίποτε άλλο από μια υπενθύμιση των χρόνων που πέρασαν και δημιούργησαν τόσα κενά σ' ανθρώπους και ιδεολογίες. Με τα γνωστά σ' όλους αποτελέσματα.

Το *γράμμα που δεν έφτασε ποτέ...* δεν ανήκει σ' ένα συγκεκριμένο έργο αλλά σ' ένα ανοικτό σύνολο. Μέσα σ' αυτό το σύνολο υπάρχουν μικρές ομάδες και μεμονωμένα έργα που έχουν τους τίτλους *Εύθραυστο, Πατριδογνωσία, Αφιέρωμα στον Νταβίντ, Αφιέρωμα στον Βαν Γκόγκ* κι άλλα ατιτλοφόρητα. Ο καλλιτέχνης διηγείται μιαν ευαίσθητη ιστορία για το πώς γεννήθηκε η ιδέα αυτής της σειράς, που άλλωστε ένα μέρος της είχαμε δει πριν από χρόνια. Αφορμή ένα ταχυδρομικό πακέτο απ' την Ελλάδα – τότε ζούσε στο Βερολίνο – που η διεύθυνση του γραμμένη με μαρκαδόρο μόλις διαβαζόταν, μισοσβημένη

Από την έκθεση
του Γιάννη
Ψυχοπαίδη

από τη βροχή, κάποτε έφτασε στα χέρια του. Το περιστατικό – όπως λέει – του ξύπνησε μια, για χρόνια, κρυμμένη ανάμνηση: την ιδέα των λειψάνων της ανθρώπινης επικοινωνίας.

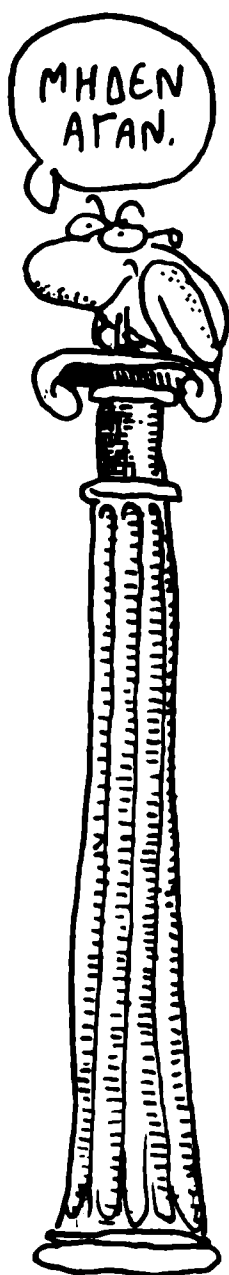
Κι αυτή η ανάμνηση είχε να κάνει μ' ένα συγκεκριμένο γεγονός: Στις αρχές του '70 στο Μόναχο, η ταχυδρομική υπηρεσία του είχε στείλει μέσα σε μια διάφανη σακούλα τ' απομεινάρια ενός σχισμένου γράμματος που μόλις διακρινόταν τ' όνομά του σ' ένα κομμάτι του φακέλου.

Ούτε το περιεχόμενο του γράμματος, ούτε ο παραλήπτης, ούτε ο αποστολέας μπορούσαν ν' αναγνωριστούν. «Μ' αυτές τις ελάχιστες κατακερματισμένες πληροφορίες έφτασαν σ' εμένα λίγα ακατανόητα λόγια ενός γράμματος από έναν άγνωστο για μένα αποστολέα. Ήταν μια εμποδισμένη αλλά ίσως γι' αυτό πιο έντονη επικοινωνία... Έτσι γεννήθηκαν αυτά τα «γράμματα», σαν απαντήσεις σ' έναν άγνωστο αποστολέα. Η ζωή μου όλα αυτά τα χρόνια στη Γερμανία ήταν ένας διάλογος ανάμεσα σε δύο κόσμους και δύο πατρίδες, της καρδιάς και του νου, που άλλωτε χώριζαν κι άλλοτε συναντιόντουσαν...», γράφει σ' ένα κείμενό του ο Γιάννης Ψυχοπαίδης.

Και σ' αυτόν τον άγνωστο αποστολέα ο Γιάννης Ψυχοπαίδης μοιάζει να εμπιστεύεται τις ανησυχίες, τις αγωνίες, τους προβληματισμούς του στα τεκτονόμενα αλλά και τις εικαστικές εμπειρίες του στον κόσμο της σύγχρονης τέχνης. Στα θέματα που τον απασχολούν έρχονται

σιγά σιγά να προστεθούν αντικείμενα καθημερινής χρήσης, υπολείμματα καφέδων, τσιγάρων, σπάγγοι, λογαριασμοί τραπεζών, τεκμήρια της καθημερινότητας ενός προσώπου, το οποίο τα συνδέει με τα υπόλοιπα στοιχεία, τους δίνει λόγο, άλλοτε ειρωνικό κι άλλοτε συγκινητικό, το δικό του λόγο, τις δικές του ημερομηνίες ζωής. Έτσι, αυτά τα γράμματα που αν, και, κατ' αρχήν, απευθύνονται σ' έναν άγνωστο παραλήπτη, τελικά μεταφέρουν οικουμενικά μηνύματα, τόσο από πλευράς περιεχομένου όσο και φόρμας, προς όλους τους θεατές του εικαστικού έργου. Χαρακτηριστικό, άλλωστε, είναι ένα απόσπασμα από το θαυμάσιο κείμενο του *Χρήστου Λάζου* που εμπεριέχεται στον κατάλογο της έκθεσης: «Γράμματα και εικόνες: Μέσα από τη σχέση τους μ' έναν άνθρωπο, μετατρέπονται σε λείψανα που κρατούν το ίχνος των τόνων που κατοικεί, των ασήμαντων περιστατικών και των σημαδιακών ημερομηνιών, της καθημερινής του ζωής και της ροής του χρόνου και μαζί μ' αυτά κρατούν κάτι από το πρόσωπό του, κάτι από τον τρόπο που βλέπει κι αισθάνεται την εποχή του και τον κόσμο του. Έτσι, κάθε στοιχείο του έργου, πέρα από το νόημα που έχει μέσα στον κόσμο που ζει, πέρα από το νόημα που του δίνει η παράδοση της τέχνης, ποτίζεται και με το αίμα του συγκεκριμένου προσώπου, γιατί το θαύμα της τέχνης, όπως λέει ο ποιητής, δεν είναι άλλο από το αίμα που κυκλοφορεί στις φλέβες των ανθρώπων».

Πέγκυ Κουνενάκη

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ

• Η «αξία» του Saussure

Ο επιστημονικός λαϊκισμός εκδηλώνεται με όλα τα συμπτώματα του πολιτικού λαϊκισμού: Ο λαϊκιστής επιστήμονας, όπως οι ομολογοί του στην πολιτική, τη δημοσιογραφία, την τέχνη, υποτιμά το κοινό στο οποίο απευθύνεται και επιδιώκει την παράταση της άγνοιας των πολλών με σκοπό να διαμορφώνει τα δημόσια πράγματα, τους μηχανισμούς, την κουλτούρα κατά τα συμφέροντα της μερίδας που εκπροσωπεί. Η λαϊκιστική συμπεριφορά εγείρει σοβαρό θέμα ηθικής τάξης: καθώς ενέχει την πρόθεση απάτης σε βάρος του κοινωνικού συνόλου, καθίσταται εχθρός της δημοκρατίας. Η λαϊκιστική ιδεολογία, πράξη και γλώσσα έχει συνήθως την επίφαση του φιλολαϊκού, στην περίπτωση της επιστήμης του εκλαϊκευτικού, όμως στην ουσία σκοπεύει στον αποπροσανατολισμό. Στο επίπεδο του λόγου, ο λαϊκιστής αναγνωρίζεται από το στερεότυπο, την ασάφεια, την «πυροτεχνηματική» χρήση των λέξεων, που συνεπάγεται πληθωρισμό της σημασίας τους και τις υποβιβάζει σε σημαίνοντα άνευ σημασινομένου, σε ξέπνοα συνθήματα δίχως μήνυμα. Σε όλες τις εκδοχές του λαϊκισμού δεσπόζει το στοιχείο της υπεραπλούστευσης: ο λαϊκιστής ισοπεδώνει προσπερνά τη συνθετότητα των πραγμάτων και την αμφισημία των λέξεων απομονώνει από τα συμφραζόμενα και προτείνει αυθαίρετες ερμηνείες και ανυπόστατες προεκτάσεις· αισθηματολογεί ακατάσχετα, είναι όμως κενός έμπνευσης και αληθινού αισθήματος.

Η γλωσσική πολιτική της προηγούμενης κυβέρνησης στηρίχτηκε σε λαθεμένα επιστημονικά (ακριδέστερα: αντιεπιστημονικά) δεδομένα και προκάλεσε άσκοπα υποτροπή ξεπερασμένων διαφωνιών, επαναφέροντας στο προσκήνιο μια περίεργη εκδοχή του, ανύπαρκτου επί των ημερών μας, γλωσσικού ζητήματος. Ο κ. Μπαμπινιώτης, εμπνευστής της αναδίωξης και υπέρμαχος της παραδοσιακής άποψης, θεωρεί τη γλώσσα στατικά, ως ακίνητο και ομοιογενές αντικείμενο¹, το οποίο υποχρεούμαστε να διαφυλάξουμε «καθαρό», ωσαν ιερό κειμήλιο. στα μουσεία της εθνικής μας κληρονομιάς. Το σύνθημα που συμπυκνώνει την άποψή του είναι: «η γλώσσα ως αξία» (πβ. «Η γλώσσα ως αξία», *Το Βήμα*, 28.11.93). Η θέση αυτή, της καθαρότητας και του γλωσσικού εθνικισμού, η αξιολογική αντιμετώπιση της γλώσσας γεννήθηκε στα αλεξανδρινά χρόνια, την εποχή της σύγχυσης και της ανασφάλειας απέναντι σε ένα «μεγαλειώδες» παρελθόν και ευθύνεται για την εισαγωγή στην ιστορία των ιδεών του γλωσσικού δυισμού, της διάκρισης μεταξύ γλωσσικού γίνεσθαι και νόρμας, η οποία ταλάνισε επί αιώνες τον ευρωπαϊκό πολιτισμό (κατά μια έννοια και την ίδια τη γλωσσική επιστήμη). Η σημερινή γλωσσολογία όλων των κλάδων και των ιδεολογικών τοποθετήσεων απορρίπτει κατηγορηματικά αυτή την άποψη και αντιλαμβάνεται τη γλώσσα δυναμικά: ως όργανο επικοινωνίας (λειτουργισμός) ή ως βιολογική ικανότητα του ομιλητή (μετασηματιστική γραμματική). Και στις δύο περιπτώσεις η γλώσσα εξ ορισμού δεν μπορεί να διατρέχει οποιονδήποτε κίνδυνο· επιπλέον, της αναγνωρίζεται ως φυσικό χαρακτηριστικό η αλλαγή στη διαχρονία και η διαλεκτική και υφολογική ποικιλία στη συγχρονία. Αυτό που αποκαλούμε συχνά γλωσσικό πρόβλημα των νεοελλήνων, η εκφραστική αδεξιότητα, αν υποθέσου-

με ότι είναι όντως εντοπίσιμη, αποτελεί, εν τέλει, κοινωνικό πρόβλημα, αφού απλώς αντικατοπτρίζει τη ρηχή, απολιτική σκέψη, την έλλειψη κριτικής ικανότητας, ευαισθησίας και καλαισθησίας, την ψυχολογική σύγχυση που συνεπάγεται ο καταναλωτικός τρόπος ζωής: οι ομιλητές που διαθέτουν γόνιμο προβληματισμό διαθέτουν εξίσου το γλωσσικό ένδυμα για να τον περιβάλλουν, ακόμη και αν ανήκουν στη γενιά που δεν διδάχτηκε αρχαία ελληνικά στο γυμνάσιο. Η ιστορία της γλώσσας δεν προάγει τη γλωσσική ικανότητα, είναι γνώση γλωσσολογική, όχι γλωσσική. Τέλος, η δεξίωση της κλασικής παιδείας, ζητούμενο στην ηλεκτρονική εποχή μας όσο ποτέ, εξασφαλίζεται και με τη μεσολάβηση της μετάφρασης· η έμμεση προσέγγιση των κλασικών κειμένων είναι η μόνη ενδεδειγμένη από παιδαγωγική και γλωσσολογική άποψη για τους μικρούς μαθητές.

Μέχρις αυτού του σημείου, ο κ. Μπαμπινιώτης θα μπορούσε να είναι απλώς ένας ξηρός φιλόλογος ή έστω ένας κακός γλωσσολόγος. Αυτό που κυρίως επιβαρύνει ακόμη την περίπτωσή του είναι ότι στρατεύει στην ιδεολογία του τη σύγχρονη γλωσσολογία, την οποία συνειδητά και συστηματικά διαστρέφει δίχως τύψεις και δισταγμούς, εμφανιζόμενος ως ο πρωτοτυπικότερος των ελλήνων γλωσσολόγων. Εδώ διαγιγνώσκει κανείς την πραγματική του πρόθεση. Στο άρθρο του «Γλωσσολογία και Ιδεολογήματα» (*Το Βήμα*, 7.3.93) διαβάσουμε: «Μα, ο Saussure δεν είναι αυτός που όρισε τη γλώσσα ως σύστημα αξιών. Αυτός δεν προέβαλε στη γλώσσα την έννοια της αξίας (valeur); Όλα αυτά δεν δίνουν μια άλλη διάσταση στη γλώσσα από γλώσσα - εργαλείο σε γλώσσα - αξία;». Προς αποφυγήν παρανοήσεων: όταν ο Saussure μιλά για γλωσσική αξία μιας λέξης ή γραμματικής κατηγορίας δεν εννοεί παρά το «χώρο» που καταλαμβάνει η λέξη ή η γραμματική κατηγορία κατά τη συστηματική της χρήση σε μια δεδομένη γλώσσα. Ο χώρος αυτός ορίζεται από την (αντιθετική) σχέση της με τα ομοειδή της. Πιο συγκεκριμένα: «η γαλλική λέξη mouton (πρόβατο) μπορεί να έχει την ίδια σημασία με την αγγλική sheep όχι όμως και την ίδια αξία, κι αυτό... γιατί, μιλώντας για ένα κομμάτι κρέας παρασκευασμένο και σεβδισμένο στο τραπέζι, ο Άγγλος λέει mutton και όχι sheep. Η διαφορά αξίας μεταξύ sheep και mutton εξαρτάται από το ότι το sheep έχει δίπλα του ένα δεύτερο όρο, πράγμα που δεν συμβαίνει με τη γαλλική λέξη (mouton)». (*Μαθήματα*, σελ. 154). Και ακόμη: «η αξία ενός πληθυντικού στη γαλλική δεν καλύπτει την αξία ενός πληθυντικού στη σανσκριτική, μολονότι η σημασία είναι πολύ συχνά ταυτόσημη: αυτό οφείλεται στο ότι η σανσκριτική διαθέτει τρεις αριθμούς και όχι δύο [και το δυικό]». (*Μαθήματα*, σελ. 155). Ο κ. Μπαμπινιώτης καταλήγει στο ιδεολόγημα ότι οι κλασικές γλώσσες είναι «ανυπέροκλητες αξίας»: η παρωχημένη αυτή άποψη συνιστά ρατσιστική δοξασία γλωσσολογικά και κοινωνιολογικά, απαράδεκτη. Στο ίδιο ακριδώς πλαίσιο, σε πανηγυρικότερους μάλιστα τόνους, κινείται και το πιο πρόσφατο άρθρο του κ. Μπαμπινιώτη «Η γλώσσα ως αξία» (*Το Βήμα*, 28.11.93) όπως και η τοποθέτησή του στο αφιέρωμα «Ληλατημένη Γλώσσα» (!) του περιοδικού *ΕΝΑ* (24.11.93).

Η συγκριτική ανάγνωση των παραπάνω αποσπασμάτων, του Saussure και του κ. Μπαμπινιώτη, καθιστά πιστεύω, σαφές ότι ο δεύτερος εμφανίζει, δυστυχώς, τα συμπτώματα του «αμαρτωλού» επιστήμονα: ο κ. Μπαμπινιώτης² νομίζει ότι μιλά σε ένα αγγλωσσολόγητο κοινό· προσποιείται ότι εκλαϊκεύει, ενώ στην πραγματικότητα παραμορφώνει, αφού καταργεί το ειδικό βάρος της λέξης αξία, η οποία στον Saussure έχει μόνον τεχνική, οικονομική σημασία· εκμεταλλεύεται τη, δικαιολογημένη ίσως, αγωνία για τα γλωσσικά όσων στερούνται γλωσσολογικής

αδείας: η έννοια «γλώσσα-αξία», που βρίσκεται στον ρήνα της θέσης του κ. Μπαμπινιώτη, θαιά ασαφής, αρπύπει σε κακόγουστο πανηγυρικό εθνικής επετείου είναι, ως τέτοια, απολύτως αντιεπιστημονική.

Η σημασία της γλώσσας για την ανθρώπινη επικοινωνία, για την παιδεία και τον πολιτισμό είναι πρωταρχική, αμφισβήτητη και δεδομένη χωρίς πολλές θεωρίες και ζητήσεις. Η γλώσσα αποτελεί αντικείμενο ενδιαφέροντος για όλους τους σκεπτόμενους ανθρώπους, όχι μόνο τον κ. Μπαμπινιώτη. Η βιολογική παράμετρος του γλωσσικού φαινομένου, την οποία ανέδειξε ο Chomsky, και βεβαίως θεμελιώδης και η άποψη που θέλει τη γλώσσα απλό σύνεργο θεωρείται πλέον ξεπερασμένη. Ο Chomsky ανοίγει νέους δρόμους στη φιλοσοφία, υπερβαίνει τα παραδοσιακά σχήματα (εμπειρισμός - νοησιαρχία) και ρωφώνει μια ολοκληρωμένη άποψη περί ανθρώπινης φύσης και γνώσης βασισμένη στο γλωσσικό του μοντέλο. Όμως, σε ποια συγκεκριμένη φράση του Chomsky (ή οποιου από τους σπουδαίους γλωσσολόγους που μνημονεύει για να γίνει πειστικότερος) εντοπίζει ο κ. Μπαμπινιώτης υπαινισμό έστω που θα του επέτρεπε να μιλά για τη βαθύτερη υφή της [γλώσσας] ως αγαθού, ως πολύτιμης οικής οντότητας, ως αξίας όμοιας προς αξίες όπως λ.χ., η ελευθερία, η δημοκρατία, η μόρφωση, η ίδια η ζωή;» (Το έμα, 28.11.93). Τέτοιες α-νόητες γενικολογίες, που θυμίζουν σχολικές εκθέσεις ιδεών, δεν είναι εξίσου αθώες όταν υποστηρίζονται από έναν πανεπιστημιακό: παρέχουν νεολογική κάλυψη στους φόβους και τις προλήψεις μιας αντηρητικής κοινωνίας και υπονομεύουν τον επιστημονικό λόγο και την αλήθεια. Όλοι ανεξαιρέτως οι γλωσσολόγοι έχουν εργαστεί στην εκ διαμέτρου αντίθετη κατεύθυνση, προκειμένου να εκτοπίσουν «πλάσματα απατηλά και χανταστικά» (Saussure, *Μαθήματα*, σελ. 36). «Του γλωσσολόγου το έργο είναι να καταγγείλει [τις πλάνες] και να διαλύσει με όσο γίνεται μεγαλύτερη πληρότητα». (Saussure, *Μαθήματα*, σελ. 36).

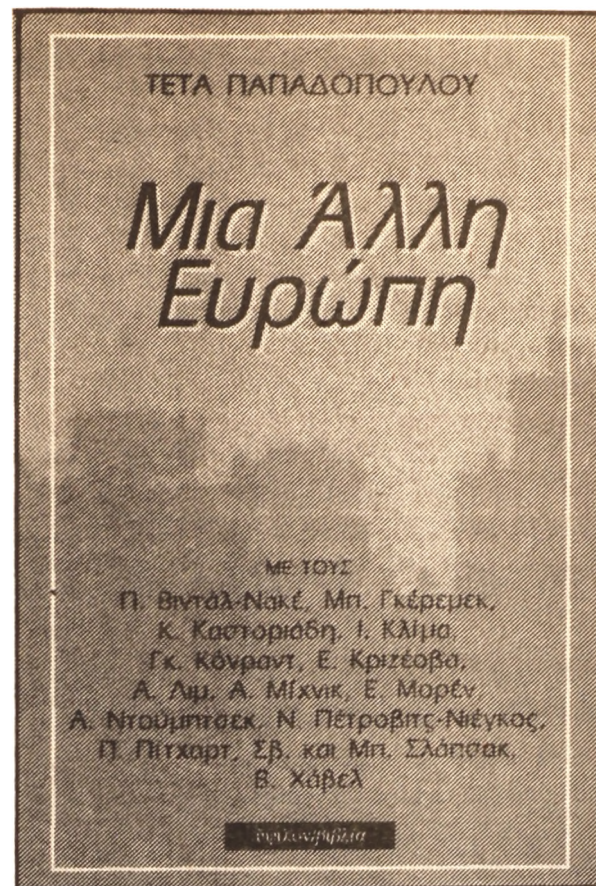
Τα λεγόμενα του κ. Μπαμπινιώτη θα πρέπει, επιτέλους, να αντιμετωπιστούν με βαθύτερη επιφύλαξη. Διότι είναι κερως επικίνδυνα. Και αυτοί που χαράσσουν την πορεία της εθνικής μας εκπαίδευσης ας λάβουν σοβαρά υπ' όψιν τους ότι η επιστημονική γλωσσολογία δεν είναι αλληλέγγυα στην «αποστολή» συμφιλίωσης της νεοελληνικής εκπαίδευσης με το κράτος παραπαιδείας και οπισθοδρόμησης. Οι «αξίες» του Saussure παραμένουν αδιατάρακτα αλλότριες προς τις αξίες των διαφόρων «αποστόλων», «οι οποίοι παθιασμένοι στη γλώσσα, αγωνίζονται για καλύτερα ελληνικά» (από το αφιέρωμα του Ένα). Το «καλό» και το «κακό» είναι όροι της θρησκείας, ίσως και της τέχνης. Ο Μπαμπινιώτης θα όφειλε να γνωρίζει ότι η επιστήμη περιορίζεται στην περιγραφή. Και όταν η αξιολογία στην επιστήμη είναι θεμιτή, απέχει τα μάλα από τον άνυδρο θικισμό, την κούφια αισθηματολογία και την υποκρισία της μπαμπινιωτικής γλώσσας.

Το σωσσυριανό σύστημα είναι επίσης στατικό και ομοιογενές, όπως ο Saussure το θεωρεί αυτονόητο: δεν θέτει ζητήματα νόρμας, ιδιότητας και γλωσσικού κινδύνου.

Ο κ. Μπαμπινιώτης δεν είναι, βεβαίως, ο μόνος που προωθεί την αξιολογική αντιμετώπιση της γλώσσας. Η άποψή του, όμως, έχει βαρύνουσα σημασία, διότι εμφανίζεται ως η άποψη του δικού επιστήμονα, του γλωσσολόγου. Ο κ. Μπαμπινιώτης δεν γνωρίζει, όπως πολλοί φιλόλογοι που συμερίζονται τους σχηματισμούς του. Έχει πλήρη επίγνωση των προεκτάσεων της πολιτικής του. Στο παρελθόν μίλησε και ο ίδιος για λαϊκισμό (*Νέα Εστία*, τ. 1385, 15.3.85). Θα ήταν ενδιαφέρον να μας ευκρινίσει πώς ακριδώς τον ορίζει, πώς τον αντιλαμβάνεται.

Γιώργος Καρανάσιος

λέκτορας γλωσσολογίας Πανεπιστήμιο Κύπρου

Ύψιλον / βιβλίου

Ζωοδόχου Πηγής 34, ΑΘΗΝΑ 106 81
Τηλ. 3638257, FAX 3640349

**ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ
Η ΝΕΑ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ
ΤΗΣ
ΑΝΤΕΙΑΣ ΦΡΑΝΤΖΗ
ΣΤΕΦΑΝΙ**

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ
Γ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 3, ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 36.02.007**

Στην έκρηξη του οπτικοακουστικού, θαρρεί κανείς ότι όλες οι εκφάνσεις της πραγματικότητας βρίσκουν φιλόξενο έδαφος στις υπεράριθμες σελίδες των λογής «μαζικών» εντύπων ή, ακόμη καλύτερα, στα πολλά κανάλια. Κι όμως, δεν είναι αλήθεια. Τα κυρίαρχα media, εξοικειωμένα με την αντίληψη του «μαζικού», δέχονται και φιλοξενούν ό,τι είναι ευρύτερα αποδεκτό, ό,τι μπορεί να ενδιαφέρει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο μέρος του κοινού τους. Κι οι μικρές φωνές που παρεισφρέουν στο σώμα τους πνίγονται μέσα στον όγκο των ατέλειωτων «πληροφοριών».

Στις παρυφές της «μαζικότητας», ωστόσο, υπάρχουν, κυκλοφορούν, διεκδικούν το δικό τους αναγνωστικό κοινό και, κυρίως, συντηρούν ένα θύλακα ζωής μικρά έντυπα, με έμφαση σε πνευματικά ενδιαφέροντα. Ανάμεσά τους και ορισμένα λογοτεχνικά, κατά κύριο λόγο, περιοδικά, που ανιχνεύουν το χώρο της δημιουργίας όχι με μοναδικό κριτήριο το γιγαντιαίο και το ελκυστικό. Μ' αυτά τα περιοδικά, τις ιδιομορφίες τους, το ιδιαίτερο στίγμα τους, τα αιτήματά τους θα ασχοληθούμε στην έρευνα που ξεκινάμε από σήμερα με το περιοδικό ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ.

«Με τις μειοψηφίες που αντιστέκονται στον αποβλακωτικό λόγο των ΜΜΕ»

Δεκαπέντε χρόνια κυκλοφορίας έκλεισε το περιοδικό ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ – και με την ευκαιρία κυκλοφόρησε ένα επετειακό τεύχος με χαρακτηριστικό τίτλο «Ώφεις του νεοελληνικού βίου». Για το περιοδικό, το χαρακτήρα του, την ταυτότητά του, τον παρεμβατικό του ρόλο στην ελληνική πνευματική ζωή (αλλά και για ποικίλα ακόμη ενδιαφέροντα) συζητούμε με τους εκδότες του, Κώστα Μαυρουδή και Τάσο Γουδέλη:

• Θα μπορούσατε να χαρτογραφήσετε τον πνευματικό χώρο μέσα στον οποίο κινούνταν τα λογοτεχνικά περιοδικά, στα τέλη της δεκαετίας του '70, όταν αποφασίσατε να εκδώσετε το ΔΕΝΤΡΟ;

Κώστας Μαυρουδής: Στα τέλη της δεκαετίας του '70, ο χάρτης των πνευματικών πραγμάτων της χώρας υπήρξε εντελώς διαφορετικός από αυτόν που αντιμετωπίζουμε σήμερα. Ένα τεράστιο ενδιαφέρον για τον πολιτικό λόγο, προϊόν των προσηγηθειών συγκυριών, αξίες που σχετίζονταν με κοινωνικά ζητήματα, διαθέσεις που σκόπευαν σε αλλαγές της νεοελληνικής κοινωνίας. Η πνευματική μας ζωή βρισκόταν κι αυτή, στον αστερισμό των πολιτικών επιρροών. Κυριαρχούσε το επίθετο «προοδευτικός», όχι στην πιο σοβαρή του εκδοχή, κι αλίμονο αν κάποιος αντιπαρετίθετο σε αυτά τα δεδομένα, αρθρώνοντας ένα λόγο έξω από στερεότυπα σχήματα.

Εκεί, όμως, φαίνεται ότι κυφορούνταν και άλλα παράλληλα ενδιαφέροντα, από νέα πρόσωπα και συντροφίες, που ήθελαν να κάνουν κι αυτές κάπως αισθητή την παρουσία τους, να οργανώσουν το λόγο τους, να συμμετάσχουν στα πνευματικά πράγματα. Αυτή η διάθεση κυφόρησε τις προϋποθέσεις για τα λογοτεχνικά περιοδικά.

Όταν το '77 ξεκινούσαμε την ιδέα ενός μικρού εντύπου ο Πατίλης, ο Γκανάς, ο Σοφιανός και εγώ, είχαμε τον ενθουσιασμό των ανθρώπων που ήθελαν ένα δῆμα. Αγνοούσαμε πόσο δύσκολη θα ήταν η συνεννόηση ανάμεσά μας και το μόνο που θέλαμε ήταν να κάνουμε γραπτό τον «κόσμο» μας. Το περιοδικό που κυκλοφορεί σήμερα βρήκε με κόπο το πρόσωπό του, ύστερα από τη διάσπαση της ομάδας που το δημιούργησε. Μόλις από το τρίτο τεύχος, με

ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ

ΜΕΝΤΗΣ ΜΠΟΣΤΑΝΤΖΟΓΛΟΥ • Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΗΜ. ΜΥΤΑΡΑΣ
ΒΑΣ. ΡΑΦΑΗΛΙΔΗΣ
ΝΙΚ. ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΣ
ΣΠ. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΣ
ΓΙΑΝ. ΜΑΡΙΝΟΣ
ΡΙΧ. ΣΩΜΕΡΙΤΗΣ
ΝΙΚ. ΚΑΣΣΑΓΑΝΗΣ
ΓΙΩΡΓ. ΚΟΥΡΤΟΠΟΣ
Α. ΚΗΛΑΔΟΝΗΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΖΟΥΡΑΡΙΣ
ΘΑΝ. ΒΑΛΤΙΝΟΣ

ΠΑΝ. ΓΡΑΒΒΑΛΟΣ
ΙΑΚ. ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗΣ
ΛΕΩΝ. ΚΥΡΚΟΣ
Μ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
ΔΗΜ. ΓΚΙΩΝΗΣ
ΑΓΓ. ΕΛΕΦΑΝΤΗΣ
ΠΑΝΤ. ΒΟΥΓΑΡΗΣ
ΓΙΑΝ. ΜΠΟΥΤΑΡΗΣ
ΜΙΣΣΕΛ ΣΟΝΙΕ
ΤΑΣΟΣ ΡΟΥΣΣΟΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΜΗΤΡΑΣ

"Ώφεις νεοελληνικού βίου"

ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΒΑΛΛΙΑΝΑΤΟΣ, Γ. ΓΙΑΤΡΟΜΑΝΩΛΑΚΗΣ, ΣΤΕΛΙΟΣ ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ, ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΔΡΑΚΟΝΤΑΕΙΔΗΣ, ΝΕΝΗ ΕΥΘΥΜΙΑΔΟΥ, ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΥΡΤΟΒΙΚ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΥΡΕΣΙΩΤΗΣ, ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΜΕΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ, ΤΑ ΦΥΛΛΑ: Σχόλια για την πνευματική (και μη) επικαιρότητα. Γράφουν: Τ. Γουδέλης, Χ. Μουρίκη.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ: Απάντηση σε επιστολογράφο (Τό παλιό και τό νέο στη λογοτεχνία).

79 80

προφανή αμηχανία επιχείρησα να συνεχίσω μόνος. Ενηλικιώθηκα μαζί του και αν ωρίμασα λογοτεχνικά, ωρίμασα συγχρόνως με αυτό. Δεν είχα ούτε την πείρα ούτε τη γνώση. Συνάντησα, όμως, αξιόλογους συνεργάτες, που πιστεύω ότι κατάφερα να τους διακρίνω.

• Ύστερα από 15 χρόνια κυκλοφορίας ποιο πνευματικό σκηνικό περιβάλλει το περιοδικό (και όχι μόνο αυτό) και ακόμη με ποιες προτάσεις εμφανίζεται και ανανεώνεται;

Τάσος Γουδέλης: Το ΔΕΝΤΡΟ, με 120 τεύχη στο παρελθόν του, δεν νιώθει σημεία κόπωσης... Εάν το ΔΕΝΤΡΟ, ως λογοτεχνική πρόταση, έχει ξεπεραστεί ή όχι, δεν είναι δυνατόν, πάντως, να κριθεί από εμάς. Τα καλά, όμως, νούμερα κυκλοφορίας του δείχνουν ότι ανανεώνεται η εμπιστοσύνη και ενός νέου αναγνωστικού κοινού ως προς αυτό.

Ο Κώστας Μαυρουδής, προηγουμένως, μίλησε για την παράλληλη προς την ενηλικίωση του περιοδικού ωρίμανσή του. Αυτό δείχνει, νομίζω, αν μη τι άλλο, ότι η υπόθεση του ΔΕΝΤΡΟΥ δεν είναι μια ιστορία διεκπεραιωτική, εμπορική, στην οποία αν υπάρχει και ολίγη λογοτεχνία ακόμη καλύτερα... Δεν εννοώ ότι η ενασχόληση με ένα περιοδικό λογοτεχνίας είναι μια πούρα δημιουργική πράξη. Ωστόσο, η γεινίαση ή ακόμη και η συχνή διασταύρωση με αυτήν, μέσα από κείμενα που βλέπουν το φως στις σελίδες του ή ακόμη και η ευθύνη για το συγκεκριμένο «στήσιμο», την εμφάνιση που έχει, επιπλέον, ο Κώστας είναι κάτι παραπάνω από μια δουλειά... «περιοδικατζή», όπως συνηθίζουν να βαφτίζουν κάποιους τον ενασχολούμενο με ένα έντυπο.

Το ΔΕΝΤΡΟ μέσα στο χρόνο έχει δώσει το στίγμα του: προτεραιότητα στο κείμενο και όχι στην υπογραφή, εμμονή σε νέα ονόματα συγγραφέων (συχνά με υπερβολή), προτίμηση στο ευσύνοπτο κείμενο και στην ποικιλία, προσπάθεια εξισορρόπησης του ρεπερτορίου με το «μοντέρνο», απερίφραστος (και όχι... σκανδαλοθηρικός) σχολιασμός της πνευματικής επικαιρότητας.

Κώστας Μαυρουδής: Πιστεύω πως η πνευματική ζωή δεν είναι η δημοσιευόμενη λογοτεχνία. Είναι το κλίμα του καθημερινού, το σκηνικό της ζωής μας, οι συμπεριφορές και κυρίως

ζυμώσεις, χώρος των οποίων είναι τα έντυπα λόγου. Εκεί δοκιμάζονται η κριτική, η μετρίση, ο αντίλογος, η ποίηση του νέου και η παλαιού, εκεί σχολιάζεται η ατμόσφαιρα κοινωνικού και του λογοτεχνικού μας στεγμάτος, αν υπάρχει μια ματιά για τα πράγματα και ικανές κεραίες να συλλάβουν το τρένο. Το λογοτεχνικό περιοδικό, χωρίς δεσμεύσεις, με νεανική διάθεση και τόλμη μπορεί να ακολουθεί δημιουργικά με το επίκαιρο, να το ενοχογραφεί, να το αξιολογεί. Αν σήμερα αυ-
δεν συμβαίνει και τα περιοδικά έχουν γίνει αποκλειστικά εργασιών (σελίδες με ποίηση και λογογραφία), ίσως να φανερώσει μια χαμένη μάδα, σε έναν χώρο που κυριαρχεί μια γενική ορμή όλα ραστώνη.

Για περιοδικά λογοτεχνίας θα 'πρεπε να είναι μια ενοχλητική παρουσία. Εκτός από την έλλειψη της γραπτής ποιότητας, που είναι η βασική ασχολία τους, οφείλουν να ενοχλούνται να ενοχλούν, να ανασκευάζουν, να αντιλέγουν. Έχουν να αντιμετωπίσουν τον επιθετικό λόγο των ΜΜΕ. Στις μειοψηφίες που αντιστέκονται στον αποδλακωτικό αυτό λόγο, το περιοδικό πρέπει να είναι η περιθωριακή τους, η στέγη.

Γύρω θα μου αντιτείνετε ότι το παιχνίδι έχει κερδηθεί. Ότι ακόμη και άνθρωποι της λογοτεχνίας, που παρουσιάζονται, μάλιστα, ως ξενόδοιοι ή πιστοί των διαφόρων ελληνοκεντρικών γμάτων, υπηρετούν αυτά ακριβώς τα ΜΜΕ, οι άγλωσσες τηλεψίες, την αμερικανοειδή επιθετική εικόνα, το ψυχοφθόρο μήνυμα. Αλλά τι γίνεται, η ζωή προτείνεται προς κατανόηση με αντιφάσεις της, με το παράλογο κουδούνι των συγκυριών της...

Γιατί το ΔΕΝΤΡΟ αφιέρωσε το επετειακό τεύχος στα 15 χρόνια του στις Όψεις του ελληνικού δίου, δηλαδή στην περιρρέουσα τη δημιουργική πράξη κοινωνική ατμόσφαιρα;

Κώστας Μαυρουδής: Με το αφιέρωμα αυτό φιλοδοξήσαμε να δούμε μέσα από τα μάτια 35 ετησίων τη σύγχρονη πραγματικότητα που ζούμε. Πιστεύω ότι πολιτισμό συνιστά η ουσία της ζωής μας, ο δρόμος που περπατάμε, το σκηνικό που αντιμετωπίζουμε και πολύ λιγότερο οι εκδηλώσεις που συνηθίζουμε να αποκαλούμε πολιτιστικές.

Πηγαίνεις, π.χ., να ακούσεις κάποια κομμάτια του Σιμπέλιους. Στη γειτονιά στον επιβιβάσαι σε ένα σαράβαλο που ο οδηγός του ακούει Σκάι, κατεβαίνεις, στο τέρμα και συνεχίζεις, πιστάμενος τις τριτοκοσμικές υπηρεσίες ενός ξι, δγαίνεις, σε ένα σκοτεινό πεζοδρόμιο, φρνάς πλάι σε διάχυτους σκουπιδοτόπους, νοείς τις ύδρες που ανταλλάσσουν ο πορτιέ-
ς του αντικρινού νοσοκομείου και ένας επι-
λέπτης, υποκρίνεσαι πως δεν ακούς τον ευ-
ολόγο περιπτερά και μπαίνεις στο Μέγαρο
ουσικής. Ποιος από τους δύο κόσμους είναι ο
μερινός σου πολιτισμός; Φυσικά όχι το Μέ-
ρο. Χαρακτηριστικό γνώρισμα των πολιτι-
ιών είναι η παραγωγή μορφών. Στη χώρα μας,
κρίση δεν πιστοποιείται μόνο με την παραγό-
νη ασχήμια. Γίνεται αισθητή κυρίως με την
μορφία. Γι' αυτό όταν ακούω ότι μεταφρά-
θηκαν ή εκδόθηκαν τόσα διβλία, πήγαν τόσοι
την Πινακοθήκη, μένω απαθής. Αναρωτιέμαι
νον ποια είναι η παραγωγή μορφών του σύγ-

χρονου πολιτισμού μας, σε όλους τους τομείς.

Αυτό το σύγχρονο πολιτισμό και τα γνωρί-
σματά του θέλαμε να κυκλώσουμε και να δούμε
με τα μάτια 35 δημιουργών από όλους τους
χώρους: θέατρο, σινεμά, πεζογραφία, μουσι-
κή, πολιτική, εικαστικά.

Θεωρώντας άσκοπη μέθη να ιδεολογικοποι-
είς όλες τις αναφορές σου, όπως κάνουμε στη
χώρα μας, επιχειρήσαμε έναν διαφορετικό λό-
γο. Στην Ελλάδα η αρχαιολογία, η παιδεία, η
γλώσσα, η αίσθηση ή το δέος απέναντι στο
χρόνο (Ιστορία) γίνονται δυστυχώς εργαλείο
για κάτι άλλο. Θέλαμε να μιλήσουμε για τη ζωή
μας σήμερα, τις αξίες της, τα μέτρα της.

Ίσως ενοχλήθηκε ο εθνικός μας αυτισμός,
που μπορεί να δημιουργεί τέρατα, αλλά θέλει
να καλλιεργεί παράλληλα τα προσχήματα μιας
ακκιζόμενης ταυτότητας. Τι εννοώ; Κοιτάξτε
το τερατώδες κουτί του Χίλτον. Μια ολόκληρη
επιφάνειά του είναι γεμάτη με αρχαιοελληνικά
σχεδιάκια του Μόραλη. Παράγουμε την αθλιό-
τητα, προσβάλλοντας ένα τόπο, τα μέτρα του,
την παράδοσή του, αλλά κρατάμε τα προσχή-
ματα, το φύλλο συκής της εθνικής μας παράδο-
σης. Πάνω στο κουτί, δηλαδή, ζωγραφίζουμε
με την εικαστική γλώσσα των προγόνων, με
εκείνη τη λογική που ο καταπατητής και ο
παραγωγός του «αυθαιρέτου» στέκεται μπρο-
στά στη μπουλντόζα που θα του το κατεδαφί-
σει, ψάλλοντας τον Εθνικό Ύμνο. Έχετε δει
στην τηλεόραση τέτοιες σκηνές;

Τάσος Γουδέλης: Το τεύχος αυτό για τις Όψεις
νεοελληνικού δίου, μπορεί να κατηγορηθεί και
για δικές μας ιδεοληψίες, εμμονές σε κάποιο
χαμένο «κέντρο», τις οποίες ομολογούμε πλα-
γίως πλην σαφώς. Για προσηλώσεις σε σχήμα-
τα, που η ιστορική νομοτέλεια, δυστυχώς, τα
έχει καταδικάσει. Αλλά νομίζω ότι μας νομιμο-
ποιεί το γεγονός ότι κρίνουμε τα πράγματα με
αισθητικό βλέμμα και δεν μπορούμε παρά να
είμαστε αιθεροβάμονες, άρα δυστυχείς απέναν-
τι στη συγκυρία, που αλλοιώνει έτσι κι αλλιώς
το παρελθόν. Όπως και να έχει το πράγμα, το
αφιέρωμα αυτό έγινε με την πρόθεση να εκθέ-
σουμε απορίες (και ερωτήματα) απέναντι στο
ενδιαφέρον φαινόμενο να παράγεται τέχνη σε
μια χώρα όπου επικρατεί η γενική υποδάθμιση.
Ίσως η απάντηση βρίσκεται, αναλογικά, στην
άποψη που γράφτηκε για την αμερικανική
κουλτούρα, ότι παράγεται περισσότερο από
άτομα παρά από αξίες...

• **Ο Κώστας Μαυρουδής μίλησε πριν για την
«ομίχλη της ιδεολογίας», που μπορεί να
αποπροσανατολίζει τα μέτρα. Τι εννοούσε;**

Κώστας Μαυρουδής: Άκουγα τις προάλλες
στην τηλεόραση έναν αρχαιολόγο που συμμε-
τείχε στις εργασίες ανάταξης μερών του Παρθε-
νώνα. Έλεγε πως ανακάλυψαν, μετακινώντας
ένα μάρμαρο, γραμμένα με κόκκινη μπογιά τα
γράμματα ΞΑΝΘ, που είχαν παραμείνει από
την εποχή κατασκευής του ναού. Ήμασταν,
είπε, ενθουσιασμένοι γιατί πιστεύουμε ότι ήταν
μέρος από την υπογραφή του Ξανθίππου, πατέ-
ρα του Περικλή, και απογοητευτήκαμε όταν
καταλάβαμε ότι απλώς ένας εργάτης είχε βάψει
την υπογραφή του (γκράφιτι) κατά την ώρα της
δουλειάς.

Βλέπω σ' αυτό το περιστατικό τη διάθεση της
σκαπάνης να κτυπήσει υψηλές «ιστορικές φλέ-

δες», να επικοινωνήσει με υψηλά ιστορικά πρό-
σωπα. Δεν έχει, ενδεχομένως, τη δυνατότητα ο
επιστήμων να δει την έρευνά του ως επώδυνη
σχέση του ανθρώπου με το συντελεσμένο χρό-
νο, με το παρελθόν των ανθρώπων, που από
μόνο του είναι το δίδαγμα της συντριβής μας. Ο
ουμανισμός είναι απάντηση στις εμμονές της
ιδεολογίας. Είναι το ανθρώπινο μέτρο. Μας
βοηθάει να συμπληρώσουμε τα στοιχεία ταυτό-
τητας της μοίρας μας.

• **Πώς συμφιλιώνονται οι διαφορετικοί λόγοι των
φιλοξενουμένων σας στο επετειακό αφιέρωμα,
αφού άλλοι από αυτούς έχουν σχέση με το θεσμικό
λόγο, άλλοι όχι.**

Τάσος Γουδέλης: Στο συγκεκριμένο τεύχος επι-
μείναμε σε ορισμένες πλευρές (όψεις) της σύγ-
χρονης ελληνικής ζωής μέσα από τα δικά μας
ερωτηματικά, στα οποία προσπαθήσαμε να
απαντήσουμε με τη βοήθεια της ποικιλίας του
βλέμματος των φιλοξενουμένων μας, οι οποίοι
ήσαν διακεκριμένοι στον τομέα τους. Διαλέξα-
με, κυρίως, τις συζητήσεις, το διάλογο, για να
παρουσιαστούν διαφορετικές, ενδεχομένως,
απόψεις, οι δικές μας και των συνομιλητών
μας. Δεν θελήσαμε να εναρμονίσουμε τεχνητά
αλλά να σχηματίσουμε ένα μικρό, αναγκαίο,
μωσαϊκό εκδοχών για πράγματα που μας αφο-
ρούν όλους: κομπορμιστές και μη, «κεντρι-
κούς» και «περιφερειακούς», θεσμικούς και...
εξωκοινοβουλευτικούς...

Αν, στις περισσότερες περιπτώσεις, συνέδη
να ταυτιστούμε με τους συνομιλητές μας (με τον
εξουσιαστικό τους λόγο, όπως λέτε), αυτό μπο-
ρεί να σημαίνει κάτι πέραν των ιδεών και να
σχετίζεται, απλώς, με την αξία της αισθητικής,
που είναι η σημερινή ηθική.

• **Σε ποιο σημείο μπορεί να επικεντρώνει,
σήμερα, τις αιχμές του ένα περιοδικό
λογοτεχνίας;**

Τάσος Γουδέλης: Ειδικά σήμερα, οφείλει να
διεκδικεί έναν ταυτοτικό λόγο. Να μη γίνεται
μια ουδέτερη προθήκη συνεργασιών. Βέβαια, η
περίφημη «άποψη» πάνω στη λογοτεχνία έχει
γίνει μια ουτοπία, να μη πω μια υπόθεση συζη-
τήσιμη. Βρισκόμαστε υπό τον αστερισμό του
μετά. Όλα επιτρέπονται και ταυτοχρόνως
απαγορεύονται, αμφισβητούνται, παρωδού-
νται. Το ιδιωτικό γούστο κυριαρχεί. Εμμέσως,
τόσο μέσα από τις επιλογές των κειμένων όσο
και μέσα από τα σχολιαστικά και κριτικά αρ-
θρα, διαφαίνεται μια ηθική, μια αισθητική
άποψη (το γούστο, που έλεγα) γύρω από τη
λογοτεχνία. Ο Κώστας μίλησε προηγουμένως
για την ενόχληση που πρέπει να προκαλεί ένα
περιοδικό σε μια επαναπαυμένη λογοτεχνική
ζωή, σ' ένα κόσμο που αντιλαμβάνεται τη δη-
μιουργική πράξη ως συστατικό μιας άοσμης
ευζωίας. Θα συμφωνήσω απόλυτα. Λογοτε-
χνία δεν έγραψαν μόνο οι συγγραφείς της Ακα-
δημίας αλλά και ο Ζενέ, ο Ναμπόκωφ, ο Βιζυη-
νός, ο Καχίτσης. Ένα περιοδικό, επίσης,
αφού δεν μπορεί να υπηρετεί την άποψη για τη
λογοτεχνία, οφείλει να είναι ζωντανό, να κάνει
λάθη, να θέτει ερωτήματα, να διαλέγεται με
τους αναγνώστες του με βάση ένα μίνιμουμ
καλού γούστου και εμμονών των συντελεστών
του.

**Τη συνέντευξη πήρε
ο Ηλίας Κανέλλης**

ΑΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ

• Σκέψεις με αφορμή μια διάλεξη του Γιάννη Τσιώμη

Περιττεύει ίσως να πούμε πόσο αμήχανα είναι (και, κατά πώς δείχνει, για πολύν καιρό θα είναι ακόμη) τα πράγματα στην ελληνική πολεοδομία. Αμήχανα, επειδή είναι καθυστερημένα, χωρίς προοπτικές εξέλιξης, ασυντόνιστα, ασύνδετα με τις τρέχουσες ανάγκες, που δεν περιμένουν δέβαια τότε θα αξιωθούν να χρηματοδοτήσουν οι «φορείς», οι «υπηρεσίες», οι «πολιτικοί» της κάθε κυβέρνησης.

Και σε αυτό δεν φταίνει μόνο, όπως στερεότυπα ακούγεται, κάποιες αφηρημένες (και για αυτό ασφαλείς) έννοιες, όπως η γραφειοκρατία, η οικονομική δυσπραγία ή το πελατειακό σύστημα της ελληνικής πολιτικής. Ας μας επιτραπεί να προσθέσουμε και όλους εκείνους, τους τόσο υπαρκτούς, που κατέχοντας δημόσιες θέσεις ή συχνάζοντας σε εκπομπές «διαμορφώνουν» την κοινή γνώμη. Αυτοί είναι, περισσότερο από οτιδήποτε άλλο, που χρειάζονται εντατικό «εκσυγχρονισμό» πριν σκάσουν μύτη τα πρώτα ECU του δεύτερου πακέτου Ντελόρ. Πριν παρελάσουμε πάλι τα χάλια μας μπροστά στους ξένους ελεγκτές των ΕΟΚικών προγραμμάτων.

Να γιατί θεωρώ πως η διάλεξη «Η γόνιμη χώρα της αρχιτεκτονικής» που έδωσε πριν λίγες μέρες (24.11) στο Πολυτεχνείο ο Γιάννης Τσιώμης, με θέμα τις πολεοδομικές επεμβάσεις στον ιστό της πόλης, δηλαδή στον αστικό σχεδιασμό, έχουν γενικότερη αξία και δεν απευθύνονταν μόνο σε «άγουρους» σπουδαστές. Καθηγητής στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Παρισιού, αρχιτέκτονας και πολεοδόμος που σχεδιάζει και χτίζει όχι μόνο στη Γαλλία, ο Γιάννης Τσιώμης έδειξε παραδείγματα από όλο τον κόσμο και δικές του

δουλειές (αναθέσεις ή συμμετοχές σε διεθνείς διαγωνισμούς), διατυπώνοντας απόψεις πάνω σε θέματα που μόλις τώρα έχουν αρχίσει να εμφανίζονται στην Ελλάδα: ανάκτηση των «κενών χώρων» μέσα στη σύγχρονη πόλη, σε συνδυασμό με τον ενεργό σχεδιασμό της επιθυμητής «μορφής» της πόλης.

Με άλλα λόγια, τις περισσότερες φορές, επανάχρηση πρώην βιομηχανικών περιοχών, συχνά χωροθετημένων σε προνομιακές αλλά νεκρές ζώνες. Αλλά όχι μόνο: μέσα στις σημερινές πόλεις έχουν εντοπιστεί προβληματικές περιοχές, δύσκαμπτες, με φανερά κοινωνικά προβλήματα, που κανένα (εκτός τους σπεκουλαδόρους της γης) δεν συμφέρει η διαιώνιση της αθλιότητάς τους. Και αυτό γιατί την ίδια στιγμή έχει αναπτυχθεί άγριος ανταγωνισμός ανάμεσα στα πιο φιλόδοξα αστικά κέντρα, για την προσέλκυση επενδύσεων. Ο εκσυγχρονισμός τους είναι (και θα είναι) ζήτημα ζωής ή θανάτου.

Ε, ναι, μιλάμε επιτέλους για οικονομική ανάπτυξη, μιλάμε για ζωντανά σύγχρονα αστικά κέντρα, μιλάμε για προγράμματα διαχειριστικά του αστικού χώρου. Ούτε ρητορεύοντας με εύκολο λαϊκισμό για τους νέους άξονες του Λεκανοπεδίου ούτε για παραθεριστική (δεύτερη, τρίτη και πάει λέγοντας) κατοικία ούτε λιβανίζοντας μόνο τους περίφημους «παραδοσιακούς» μας οικισμούς, λες και δεν έχουμε τίποτε άλλο να κάνουμε παρά να προστατεύουμε για να προστατεύουμε την προβιομηχανική μας γραφικότητα και τη μικροαστική μας μακαριότητα (δηλαδή, για να τα εισπράξει, στην καλύτερη περίπτωση και αν δεν πάνε σε κάποιες τσέπες, ένας παθητικός τουρισμός).

Αλλά αρκούν τα εισαγωγικά σχόλια. Θέλω σε συνέχεια να συνοψίσω τις θέσεις που ανέπτυξε ο Γ. Τσιώμης, συμπληρώνοντάς τις με τις απαραίτητες κάθε φορά διασυνδέσεις με τα «καθ' ημάς» πράγματα. Για να χρησιμεύουν έτσι άμεσα σε όσους (ακόμη) διαβάζουν και θέλουν (ακόμη) να ακούνε – για να μην μείνουν απόμακρες «απόψεις» που τάχα δεν μας αφορούν. Νομίζω πως και ο ίδιος θα

συμφωνούσε σε μια τέτοια πρωτοβουλία, οπότε να μου συγχωρήσει το συνδυασμό.

α) Μια πολεοδομική παρέμβαση, για να πετύχει, πρέπει να διαθέτει σεβαστό εκτόπισμα, δηλαδή σοβαρό μέγεθος (έκταση γεωγραφική και οικονομική επιφάνεια). Οι συνηθισμένοι εξωραϊσμοί - καλλωπισμοί και οι σημειακές «πινελιές» είναι εντελώς χαμένα λεφτά. Αποδείχτηκε πως αυτά μόνο βραχυπρόθεσμα ωφελούν, γιατί σύντομα οι προβληματικές περιοχές «επιστρέφουν» στην προηγούμενή τους κατάσταση, αν όχι σε χειρότερη.

Πόσο χρήσιμο θα ήταν να το θυμούνται αυτό τα κατά τόπους δημοτικά συμβούλια της χώρας που αρνούνται να δεχτούν κάτι που ξεφεύγει από τη ρουτίνα των πεζοδρόμων και των πλακοστρώσεων εν γένει. Πόσο χρήσιμο θα ήταν να το έχουν υπόψη τους πόλεις, όπως η Θεσσαλονίκη, που αγωνίζεται να προλάβει τις προθεσμίες για την προώθησή της ως «πολιτιστική πρωτεύουσα». Πόσο χρήσιμο, τελικά, θα ήταν να έμπαινε μια τέτοια λογική στην αντιμετώπιση περιοχών, όπως είναι η βιομηχανική ζώνη του Πειραιά ή ο Ελαιώνας – όπου όλοι διάζονται να τις μετατρέψουν σε οικόπεδα.

β) Μια πολεοδομική παρέμβαση σε προσδιορισμένη (από κάποιον φορέα - εργοδότη) περιοχή δεν έχει νόημα αν της στερήσουμε τη δυνατότητα να προδιαγράψει ορισμένες βασικές διασυνδέσεις με την ευρύτερη της περιοχή. Δηλαδή, το να παρέμβουμε στην περιοχή τάδε, αγνοώντας τι συμβαίνει (ή τι πρόκειται να συμβεί) στις γειτονικές της περιοχές, και αγνοώντας ποιες (οικονομικές) δυνάμεις καθορίζουν το παρόν και το μέλλον της περιοχής παρέμβασης, ισοδυναμεί με μια ωραία τρύπα στο νερό. Πρέπει να εντοπιστούν οι απαραίτητες (ευρύτερες) προϋποθέσεις για να πετύχει η «τοπική» παρέμβαση. Αυτό σημαίνει στρατηγικές προτάσεις, ανεξαρτητοποιημένες από τα στενά γεωγραφικά όρια της περιοχής παρέμβασης.

Πόσο καλό θα έκανε αν έμπαινε μια τέτοια λογική σε όλες τις σημειακές παρεμβάσεις που αναλαμβάνει π.χ. ο Δήμος Αθηναίων για υποβαθμισμένες περιοχές μέσα στο παλιό κέντρο της πόλης, επιλέγοντας μικρές «νοσηρές νησίδες» και ξεχνώντας την ανάγκη ενός ευρύτερου πλαισίου αναφοράς. Ας μείνουμε μόνο στην τόσο φιλόδοξη παρέμβαση στο Γκάζι, όπου, ακόμη και αν ξεχάσουμε (κατά πώς εξελίσσονται τα πράγματα, με το «Λυρικό συγκρότημα») το Γκάζι-χώρι, δεν ακούγεται κιχ για τις

τονικές του περιοχές, δηλαδή γίνεται καμιά προετοιμασία (μοθετικά, θεσμικά) για τις οίες «αλλαγές» θα προκύψουν ο κρίσιμο αυτό κατώφλι της δυ-ής Αθήνας. Αλλά τα ίδια δεν μβαίνουν αυτή τη στιγμή με τους υς άξονες, της περιφερειακής ητικού και της λεωφόρου Κηφι-ς - Σπάτων, όπου πολλοί (ακό-) πιστεύουν ότι το πρόβλημα εί-αν θα κοπούν τα πεύκα ή τα δέντρα;

γ) Ιδιαίτερη σημασία έχει η μέ-δος ανάλυσης που χρησιμοποι-αι στην επεξεργασία της πρότα-ς παρέμβασης. Εκεί παίζεται το σμο παιχνίδι της συνεχώς ανα-ύμενης στρατηγικής παρέμβα-ς και όχι στην «τελική εικόνα», ην προβλεπόμενη σχεδιασμένη χτισμένη) μορφή της περιοχής. έπει να υπάρχει, πριν από τι-ποτε άλλο, μια συγκεκριμένη οψη για το πώς δουλεύουν τα άγματα μέσα στην περιοχή και τόσο ένα «όραμα» εικονογρα-ό. Ανάμεσα σε άλλα, αυτό ση-ίνει πως μια πρόταση παρέμβα-ς περνά από στάδια, με πρώτο ξεχωριστό ένα στάδιο «αρχών γάνωσης» (αυτό που θα λέγαμε

τάδιο ιδεών») για να ακολουθή-υν ένα ή περισσότερα στάδια εξεργασίας και μεταφοράς των εών σε σχέδιο (και τελικά, σε άξη). Επίσης, σημαίνει ότι ο αρ-έκτονας - πολεοδόμος, δεν απο-ναμώνεται δουλεύοντας εξαρ-ς μέσα σε μια πολυμελή «σούπα» ιάδα ειδικών), αλλά χαράζει αρχής μέχρι τέλους την πορεία ι χρησιμοποιεί τις άλλες ειδικό-τες σύμφωνα με τις ανάγκες που προκύπτουν πάνω στη δουλειά.

Πόσο ενδιαφέρον θα ήταν να λάξουν κάποτε οι προδιαγρα-ς ανάθεσης μελετών και αντί για ρετήριο ή πίνακα περιεχομένων υ τυπικού εγχειρίδιου πολεοδο-ς (που «τα λέει όλα») θα ενθάρ-ναν πειραματισμούς πάνω σε ει-ές κατευθύνσεις, προσαρμο-ένες στις ανάγκες της περιοχής λέτης και μόνο!

Πόσο ενδιαφέρον θα ήταν να ούσουμε επίσης τη συλλογιστι-που κρύβεται πίσω από τις με-ες που εκπονούνται ή για έργα υ πρόκειται να προκηρυχτούν, ως π.χ. η ενοποίηση των αρ-ιολογικών χώρων στην Αθήνα. ώτα και υποχρεωτικά η στρα-γική και οι ρεαλιστικοί (επιχει-ματικοί) στόχοι του εργοδότη ι μετά τα γλαφυρά προοπτικά ι οι κορώνες στα μικρόφωνα. ατί πολεοδομία δεν είναι συνθη-τολογία, όπως την έχουν μερι-ί καταντήσει, ούτε αφορμή για

ναρκισσισμούς σε συνεντεύξεις.

δ) Η ανάπλαση τέτοιων περιο-χών γίνεται συχνά αντικείμενο διε-θνών διαγωνισμών όπου οι «φρέ-σκες» ιδέες μπορεί να έρθουν από παντού, γονιμοποιώντας ή έστω επηρεάζοντας τις τοπικές αντιλή-ψεις, πάντως δημιουργώντας ένα διάλογο μαζί τους.

Πόσο ενδιαφέρον θα ήταν να είχε συμβεί κάτι τέτοιο όχι μόνο στο κακότυχο διαγωνισμό του μουσείου Ακρόπολης (που ήταν ανάκατα «ιδεών» και «προσχε-δίων», με σικέ ή προβληματικά εναλλακτικά οικόπεδα - ό,τι χρειάζεται για το διασυρμό μας), αλλά και σε άλλες περιπτώσεις, όπως στον πρόσφατο διαγωνισμό για την ένταξη μεγάλου μέρους του κέντρου στο Ηράκλειο στο σχέδιο, όπου ζητήθηκαν από σενάριο αξιοποίησης μέχρι... μακέτα γενι-κής διάταξης όγκων! Πόσο ενδια-φέρον θα ήταν κάθε φορά να ξέ-σουμε τι είναι το ζητούμενο και τότε (μόνο τότε) να προσκαλούμε και ξένους να συναγωνιστούν μαζί μας (αφήνοντας κατά μέρος τους μικροκομματικούς σωδινισμούς για τα Σκόπια).

ε) Αυτό που μετρά σε μια πολεο-δομική παρέμβαση είναι οι ιδέες (παραδοχές) που κρύβονται πίσω της. Οι οποίες συνεχώς μετασχη-ματίζονται καθώς προσαρμόζο-νται σε νέα δεδομένα και αντιλή-ψεις. Οι χτισμένες μορφές έχουν μεγαλύτερη διάρκεια και ακαμ-ψία. Εκείνο που προέχει είναι η ευελιξία που απορρέει από τον «καμβά» (το πλέγμα) μέσα στο οποίο έρχονται να παρεμβληθούν και να ενταχθούν οι επιμέρους πο-λεοδομικές παρεμβάσεις.

Πόσο ενδιαφέρον θα ήταν να αποκτούσαμε έναν τέτοιο «καμ-βά» για το Ισθ/κό Κέντρο της Αθή-νας, για το κέντρο στη Θεσσαλονί-κη (όπου σύντομα θα εκπονηθεί μια, ελπίζουμε, ανάλογη μελέτη γενικών αρχών), στο Ηράκλειο, στην Πάτρα - οπουδήποτε τέλος πάντων υπάρχουν τέτοιες ανά-γκες. Ξέρω πολύ καλά τι συμβαίνει εκεί όπου αυτονομούνται οι δημο-τικές αρχές και παίρνουν «το νόμο στα χέρια τους». Επίσης, πόσο χα-μηλό είναι συχνά το επίπεδο των μελετών που εκπονούνται (ακόμη και με διαγωνισμούς!), επειδή το ζητούμενο έχει χάσει περιεχόμενο και σημασία. Και δε μιλάμε εδώ για τίποτε βαρύγδουπα ρυθμιστι-κά σχέδια (χορτάσαμε από ΕΠΑ), αλλά για μια ανάγνωση του ιστού της πόλης ως προϋπόθεση της πο-λεοδομικής παρέμβασης.

Δημήτρης Φιλίππιδης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΕΛΦΙΝΙ

Οι μεγάλες επιτυχίες του 1993

2 χρόνια
ΔΕΛΦΙΝΙ

Μανουέλ Βάθκεθ
Μονταλμπάν
ΓΚΑΛΙΝΤΕΘ

Ευρωπαϊκό Βραβείο Μυθιστορήματος 1992

Ουμπέρτο Έκο
Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ
ΤΟΥ ΤΖΑΙΗΜΣ ΤΖΟΥΪΣ

Ουμπέρτο Έκο
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ
ΣΤΟΝ ΘΩΜΑ ΑΚΙΝΑΤΗ

Θεμιστοκλέους 23-25, 106 77 Αθήνα
τηλ.: 3630955, fax: 6450764

Διεθνείς εκθέσεις και Έλληνες στο Παρίσι

της Ευρυδίκης Trichon - Μιλσανή

Εποχή κατά την οποία τα έργα τέχνης, από αντικείμενα αγάπης έχουν γίνει αντικείμενα επένδυσης, σίγουρα αποτελεί έκπληξη η παρουσία μιας νέας ελληνίδας καλλιτέχνης, που κατάφερε να προσπελάσει την «αγορά» των εικαστικών, στο Παρίσι

Απο το φθινόπωρο μέχρι τις γιορτές είναι η περίοδος των διεθνών εκθέσεων τέχνης, κολλοσιαίων δηλαδή εμπορικών εκδηλώσεων που έχουν στόχο τους να κινητοποιήσουν τους συλλέκτες και να δραστηριοποιήσουν το εμπόριο της τέχνης που, όπως είναι γνωστό, περνά μια μεγάλη κρίση τα τελευταία χρόνια. Οι λόγοι είναι οικονομικοί αλλά συμπιπτουν επίσης με μια μεγάλη δυσπιστία εκ μέρους των αγοραστών ως προς την αξία των έργων που κατέκλυσαν την αγορά και των οποίων οι τιμές έφτασαν, με τεχνητά μέσα, σε μεγάλα ύψη. Το ξεφούσκωμα αυτών των τιμών άρχισε πριν από ένα χρόνο με καταστροφικούς πλειστηριασμούς στο Λονδίνο και στο Παρίσι, πράγμα που δημιούργησε μεγάλη κατάρρευση. Στο Παρίσι πολλές γκαλερί κλείσανε και ο κόσμος της τέχνης δρέθηκε σε αδιέξοδο. Ένα άλλο φαινόμενο, επίσης απελπιστικό, είναι πως από καιρό τα έργα τέχνης έπαψαν να είναι αντικείμενα αγάπης για τους συλλέκτες: θεωρούνται αντικείμενα επένδυσης έτσι ώστε μόλις γίνουν ιδιοκτησία κάποιου πλούσιου αγοραστή καταλήγουν σε θησαυροφυλάκεια τραπεζών σαν άψυχα τιμαλφή. Η σχέση καλλιτέχνη - φιλότεχνου έχασε το ρομαντισμό της και έγινε μια πεζή και στεχνή αγοραπωλησία. Πολλοί καλλιτέχνες που ζουν στα μεγάλα κέντρα, ευαίσθητοι σε αυτές τις διακυμάνσεις και τις αλλαγές

των καιρών, ένιωσαν μαρασμό. Και γνωρίζω μερικούς που η κατάρπτωσή τους έφτασε σε τέτοιο σημείο, ώστε και το ίδιο τους το έργο να τεθεί σε δοκιμασία.

Το ενδιαφέρον στη FIAC

Γι' αυτό και φέτος όλων η προσοχή ήταν στραμμένη στη FIAC και στη συμπεριφορά του κοινού, ελπίζοντας μια κάποια αλλαγή. Σήμερα, μερικές εβδομάδες μετά το κλείσιμο αυτής της τόσο αξιόλογης διεθνούς αγοράς, μπορούμε να πούμε πως ο απολογισμός είναι θετικός. Το κοινό φάνηκε πιο ανοιχτό από πέρσι και ένας άλλου είδους αγοραστής, με λιγότερα ίσως μέσα αλλά με περισσότερο συναισθηματισμό, έκανε την εμφάνισή του.

Βέβαια, οι κάπου 170 γκαλερί που έλαβαν μέρος δεν πήραν μεγάλα ρίσκα, δεν παρουσίασαν νέους και άγνωστους ζωγράφους. Πάντα οι «σίγουρες αξίες», οι βεντέτες της γερμανικής σκηνής, οι Ιταλοί, οι Αμερικανοί. Σε λίγα σταντ, μερικές εκθέσεις θεματικές, εκτός εμπορίου, περιορισμένης έκτασης.

Ένα άλλο φαινόμενο, επίσης, που αποδεικνύει την ατολμία των γκαλερί: ελάχιστα οpe man show. Ο κάθε γκαλερίστας προσπάθησε να παρουσιάσει όσο μεγαλύτερο φάσμα εκλογής στο κοινό. Με σπασαγμό καρδιάς παρατηρήσαμε, για άλλη μια φορά, κομμάτια της συλλογής Κωστάκη προς πώληση εδώ κι εκεί...

Έργο σε μπρούντζο, της Σοφίας Βάρη

Φυσικά, ούτε μια ελληνική γκαλερί... Βέβαια, το ενοίκιο του σταντ είναι υψηλό, αλλά πώς θα βγούνε τα ταλέντα της Ελλάδας όταν ούτε οι έμποροι δεν τα υποστηρίζουν; Ανακαλύψαμε ένα έργο του **Τάκη**, και δύο παλιά έργα του **Νίκου** σε ξένες γκαλερί. Η μόνη ευρεία παρουσία έλληνα καλλιτέχνη ήταν της γλύπτριας **Σοφίας Βάρη** από την γκαλερί *Nohra Haitme της Νέας Υόρκης*.

Μια Ελληνίδα στο Παρίσι

Η Σοφία Βάρη, Ελληνίδα γεννημένη στην Αθήνα, έκανε τις σπουδές της στη Σχολή Καλών Τεχνών στο Παρίσι και από τότε ζει στην Γαλλία. Στα πρώτα χρόνια της καριέρας της το μεγαλύτερο μέρος του έργου της ήταν ζωγραφικό. Κορμιά γυναικεία, σάρκινα μετέωρα αιωρούνται σε σκούρα κόκκινα φόντα. Ματιές πυκνές, αισθησιακές, σχέδιο ανάγλυφο, έδιναν στον πίνακα μια τρισδιάστατη αίσθηση που σταδιακά οδήγησε την καλλιτέχνη στην ανάγκη να εκφραστεί με τη γλυπτική. Τα πρώτα γλυπτά, παρα-

στατικά, όλο καμπύλες, χάσιγα σιγά σιγά την αίσθηση του ανθρώπινου σώματος. Με κυμαστές επιφάνειες και ρυθμούς που θυμίζουν τα διομορφικά πλάσματα του ARP, γίναν αντικείμενα ψαξίματος και παραματισμών. Σ' αυτή τη μεταβατική περίοδο, δουλεύοντας Βάρη εξοικειώνεται με καινούριο υλικό: μάρμαρο και μπρούντζο. Το γλυπτικό σώμα εκρηγνύει, διασπάται, ραβδώνεται, γίνεται σύνθεση γεωμετρικών μορφών. Τα τελευταία χρόνια, μια καινούργια κατεύθυνση σκιαγραφείται, που σήμερα έχει βρει ολοκλήρωσή της. Η αφαίρεση έχει απολύτως κατακτηθεί. Οι φόρμες ξεδιπλώνονται στο χώρο με κομπόζη. Σχοινιά και κορδόνια συναρμολογούνται αρμονικές, πολύπλοκες ενότητες. Κορδέλες - πλόκαμοι δένονται και ζυγιάζονται. Μαζεύονται σε μια σφιχτή και στρογγυλή σύνθεση ή ξεδιπλωμένες, γίνονται φιγούρες στέρεες που νοούνται από εσωτερικό πάθος και δύναμη.

Η καλλιτέχνης δουλεύει τα πάντα της σε μακέτες από πλάστη, νη, κυριαρχώντας απόλυτα στην κίνηση και τα όρια του αντικείμενου της σε περιορισμένο μέγεθος. Τα μικρογλυπτά στα οποία έχουν τέτοια ισορροπία και μοναξιά, ώστε μπορούν να γίνουν τόσο κοσμήματα όσο και τερασστία μνημεία. Τα μεγάλα έργα της Βάρη χύνονται σε μπρούντζο στα χυτήρια της Πέτρα Σταντ, από τα καλύτερα στον κόσμο. Ολοκληρώνονται με καταπληκτικές πατίνες σε όλους τους τόνους του πράσινου που δίνουν στο γλυπτό, εκτός από τη βελούδινη επιφάνεια, τη λάμψη και τη δόνηση μιας ζωντανής και παλλόμενης ματιέρας. Αναγνωρίζουμε στο έργο αυτό τη κλασική ευαισθησία και τη πληρότητα της υψηλής ελληνικής αισθητικής.

τρομοκρατία των συμβολικών ανατροπών

1 Ευθυμιάδη Οι πολίτες της
της. Καστανιώτης, Αθήνα,

η θεματική της τρομοκρατίας
πρέπει σε όλα σχεδόν τα έργα της
της Ευθυμιάδη ως ιδεολογική
κλήση, στο τελευταίο της μυθι-
σημα προωθείται στο προσκή-
μη εξυπηρετώντας άλλον,
όσο, στόχο από αυτόν της στοι-
χιδους απόκρυψης μιας ενδότε-
ς σύστοιχης πρόκλησης: της
κλήσης γραφής, πρόκλησης
ηγηματικής τεχνικής και πρό-
σης εκφοράς του λόγου, μόνης
ποίας η ερμηνευτική ανάγνω-
πληροί και εκπληροί το πραγ-
μικό ζητούμενο του έργου.

Ο συγγραφέας κινεί και εδώ,
από τον προσφιλή της τρόπο, τα
σώπα - μαριονέτες ενός καθη-
νινού θιάσου, συλλαμβάνοντάς
όχι μέσα από μια ολική ψυχο-
φία ζωής, πράγμα άτοπο όσο
υπερβατικό, αλλά μέσα στο μι-
μεν, καθοριστικό όμως διά-
μα που περικλείεται από την
μετομασία μέχρι την εκτέλεση
ς τρομοκρατικής πράξης: της
στίναξης ενός κατοικημένου
ρίου από μια ανθοπώλιδα υπε-
ω υποψίας. Η επαπειλούμενη
τίναξη δεν αποτελεί παρά το
σχημα ανάπτυξης μιας συνομι-
ς μεταξύ των δρώντων προσώ-
που επιλεκτικά παροικούν το
ο του κειμένου, υποψήφιοι θύ-
και θύματα ταυτόχρονα μέχρι
οριστική διευθέτηση του ρόλου
ς, δρώντα συνομιλούντα που
λουργούν την ανέλιξη του μύ-
μέσα από αυτή τούτη την εκ-
ρά του λόγου τους. Επομένως, η
ση του μυθιστορήματος δεν συ-
τά παρά απόρροια μιας διαντί-
σης ή αλλιώς μιας μίμησης (λε-
κής και άρα συμβολικής) πρά-
ς με την αμιγώς αριστοτελική
οια, ήτοι πριν αυτή εκφυλιστεί
τον υποκειμενισμό που επέδα-
ο δυτικός ανθρωποκεντρισμός
16ου αιώνα.

Ιστορικά, το κείμενο διεκπε-
ώνει την εξέλιξη της ιστορίας

μέσα από την εναλλασσόμενη οπτι-
κή των διαφορετικών προσώπων
(εστίαση μεταβλητή) που εκφέρει
άλλοτε ένας πρωτοπρόσωπος αφη-
γητής (κάποια από τα πρόσωπα
της ιστορίας) και άλλοτε μια τριτο-
πρόσωπη αφηγηματική φωνή που
υποδηλώνει την παρουσία του κα-
τασκευαστή της όλης μυθοπλα-
σίας. Η εναλλαγή πρωτοπρόσωπης
και τριτοπρόσωπης αφήγησης χω-
ρίς περιορισμό ως προς τον υποδη-
λούμενο κάθε φορά φορέα του λό-
γου όχι μόνο λειτουργεί αποκλει-
στικά ως προς την ταύτιση του
αναγνώστη προς κάποιον «πρωτα-
γωνιστή» αλλά και επιτρέπει την
ανάπτυξη ενός ισότιμου διαλόγου
μεταξύ των δρώντων υποκειμέ-
νων. Η σημασιακή αξία της παρα-
πάνω διαπίστωσης αναφαίνεται,
ωστόσο, από την εξαίρεση που συ-
νιστά το ένα και μοναδικό πρόσω-
πο που παρουσιάζεται μόνο κάτω
από πρωτοπρόσωπη αφήγηση:
πρόκειται για εκείνο της
ανθοπώλιδας/τρομοκρατίσας.

Το γεγονός δημιουργεί το εξής
συμβατικό αποτέλεσμα: ο αναγνώ-
στης να αναμένει από μόνη αυτή
την έκβαση της ιστορίας αφού
αποτελεί αφηγηματικά τη μοναδι-
κή σταθερή «φωνή». Η πρωτοπρό-
σωπη αφήγηση δημιουργεί πάντα,
ως γνωστόν, την ψευδαισθηση του
αληθοφανούς. Γι' αυτό και η ανα-
τροπή του τέλους, η έκλειψη του
λόγου της σταθεράς που αποτε-
λούσε το δρων «ανθοπώλις», επι-
φέρει όχι μόνο την έκπληξη αλλά
και την εξαφάνιση κάθε σημείου
αναφοράς για την αντικειμενική
αλήθεια. Από εκεί κι έπειτα, το
παιχνίδι των πολλαπλών εκδοχών,
μέσω μιας πολλαπλής εστίασης στα
εναπομείντα πρόσωπα, εισβάλλει
στην εξέλιξη της ιστορίας ανοίγο-
ντας προς τις ποικίλες ερμηνείες.

Ο αναγνώστης, με αυτή την έν-
νοια, γίνεται συμμετοχικός, όπως
τον επιθυμεί η σύγχρονη θεωρία,
χωρίς αυτό να σημαίνει ότι και κά-
θε πράξη ερμηνείας του είναι ευτυ-
χής. Όπως έχει σωστά παρατηρη-
θεί, «τα όρια της ερμηνείας συμπί-
πτουν με τα δικαιώματα του κειμέ-
νου» (Εκο, Τα όρια της ερμηνείας,
Γνώση, 1993, 24), πράγμα που ση-
μαίνει ότι το ίδιο το κείμενο, όσο κι
αν αυτοχαρακτηρίζεται «ανοι-

πτουν με τα δικαιώματα του κειμέ-
νου» (Εκο, Τα όρια της ερμηνείας,
Γνώση, 1993, 24), πράγμα που ση-
μαίνει ότι το ίδιο το κείμενο, όσο κι
αν αυτοχαρακτηρίζεται «ανοι-

ΣΤΙΣ ΓΙΟΡΤΕΣ ΔΩΡΕΙΣΤΕ ΒΙΒΛΙΑ

Δωρείστε
τις εκδόσεις
ΝΕΦΕΛΗ

ΡΑΦΑΕΛ ΜΠΙΓΕΝΤΟΥ

Οι νύχτες μου είναι πιο
όμορφες απ' τις μέρες σας
(μυθιστόρημα)

Φυλάξου απ' τη γλύκα των
πραγμάτων
(μυθιστόρημα)

Γράμμα συνώμης
(μυθιστόρημα)

Περάστε και κλείστε την
πόρτα
(μυθιστόρημα)

ΚΑΤΡΙΝ ΚΛΕΜΑΝ

Χιουρρέμ
(μυθιστόρημα)

...θα σας θυμούνται
για πάντα

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 106 80
ΤΗΛ.: 3607744 - 3639962

Ζίου ζίτσου: ιαπωνική
πάλι. Για το 1994, ο
χαρτοκόπτης προτείνει
σε δημοσιογράφους της
τηλοψίας, που τον
ταλαιπώρησαν
τελευταία με την
παρουσίαση σκηνών
χαρακίρι, να
συνεχίσουν το έργο
τους με ελαφρότερες
υποδείξεις, όπως, λ.χ.,
το ζίου ζίτσου, το
καράτε, ή, για
ευρωπαϊκότερη
κατανάλωση, ελευθέρα
ή ελληνορωμαϊκή πάλη.
Λιγότερη
θανατολαγνία στην
«ενημέρωση» δεν θα
έδλαπτε...

Η δράση των
ψυχολόγων, εκ πρώτης
όψεως τουλάχιστον, θα
έλεγε κανείς ότι είναι
θετική· όμως, τη
θανατερή πλήξη που
απλώνεται όταν
διαβάσει κανείς τις
απελπιστικές
κοινοτοπίες του
ψυχολόγου Γ. Πιντέρη,
δεν ξέρω κι εγώ που να
την αποδώσω. Το
σίγουρο είναι πάντως
ότι την κύρια ευθύνη
την έχει ο συγγραφέας
του βιβλίου *Έρωτας,
Αγάπη και Εξάρτηση*.
*Όταν η καρδιά κάνει
λάθος* (εκδ. Θυμάρι,
1993) και όχι η
ψυχολογία...

Θα μου πείτε, μόνο οι
ψυχολογούντες σε
κάνουν να πλήττεις;
ιδίως αυτοί· αλλά και οι
μεταφυσικολογούντες.
.. Διαβάστε, από
περιέργεια, το βιβλίο
του Ε.Ν. Μόσχου, *Η
μεταφυσική αγωνία
στον Παλαμά* (εκδ.
Δημ. Ν. Παπαδήμα,
1993), όπου
συζητούνται ζητήματα
όπως: «η θεϊκή
παρουσία», «οι αξίες
της ζωής», «τα ιερά
κείμενα», «μπροστά
στον Χριστό» και
αυτοί είναι μερικοί
μόνο από τους τίτλους
των κεφαλαίων του

του κοπιώδους αυτού βιβλίου, που κατά την άποψή μου ερευνά ένα ζήτημα ναρκοθετημένο ήδη από τη μεθοδολογική του εκκίνηση. Απόψεις...

Ίσως, πάντως, έστω και για θεραπευτικούς λόγους, θα πρέπει να βλέπουμε πιο συχνά βιβλία, όπως η *Εργασία και πολιτική στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Το Διεθνές Γραφείο Εργασίας και η ανάδυση των κοινωνικών θεσμών του Αντώνη Λιάκου* (εκδ. Ίδρυμα Έρευνας και Παιδείας της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδας 1993), βιβλία που η στερεότητα της μεθόδου, η συστηματικότητα της πραγμάτευσης, αλλά δέβαια και καθαυτό το θέμα με το οποίο καταπιάνονται, μας κάνουν να νιώθουμε ξανά τη σημασία του να είναι κανείς σοβαρός, και, κυρίως, να κάνει τη δουλειά του καλά.

Και δέβαια, στην κατηγορία των σοβαρών θεμάτων ανήκει ο χειρισμός των μεγάλων έργων, όταν αυτά διασκευάζονται για παιδιά. Σπάνια έχει κανείς τη χαρά να βρίσκει τέτοιες διασκευές καμωμένες με τέχνη, σεβασμό, χάρη και πιστότητα. Ένα έξοχο παράδειγμα είναι το βιβλίο της Ελένης Καλοκύρη και του Δημήτρη Καλοκύρη, *Βασίλειος Διγενής Ακρίτας* (εκδ. Κέδρος, 1993), που το συνιστώ ανεπιφύλακτα!

Λογοτεχνία επιστολική και ένα κλασικό παράδειγμα από τον 17ο αιώνα είναι τα *Γράμματα από το Βισύ*

χτό», εμπεριέχει στο σώμα του τις πιθανές του εκδοχές που λειτουργούν αυτοπεριοριστικά. Οι εκδοχές που θα εκφέρουν οι κάτοικοι του κτιρίου σχετικά με την έκρηξη και τις προθέσεις της ανθοπώλιδας δεν είναι αυθαίρετες. Όλες τους έχουν περίτεχνα παρεισφρήσει σε ανύποπτες στιγμές στην αφήγηση, ώστε όλες να μοιάζουν λίγο - πολύ, στο πλαίσιο της μυθοπλασίας, ορθολογικές. Και ίσως σ' αυτό το επίπεδο το παρόν βιβλίο να απαιτεί το συμμετοχικό του αναγνώστη, που στην περίπτωση αυτή ταυτίζεται με τον προσεκτικό αποδέκτη όλων των «ενδείξεων» που αυτό εμπεριέχει. Οι δείκτες, τα δεδομένα αυτά που παρέχουν την ένδειξη, στην προκειμένη περίπτωση, δεν έρχονται, όπως θα ήταν αναμενόμενο, να διαλύσουν την αβεβαιότητα. Αντίθετα, λειτουργούν προς την αντίθετη κατεύθυνση, επαυξάνουν την αβεβαιότητα, την μετατοπίζουν, αφού ανατρέπουν τις πιθανές δυνατότητες που θα οδηγούσαν στην «πραγματικότητα», αντικαθιστώντας τις από άλλες. Η πιθανολογούμενη έκρηξη του κτιρίου εμπεριείχε ως δυνατότητες την πραγματοποίησή της ή όχι. Η εξέλιξη της ιστορίας μετατοπίζει το ζητούμενο, αφήνοντας μετέωρες τις πιθανολογήσεις: ο

μυθοπλαστικός «νους» αποκαλύπτει έτσι πως το πραγματικό αντικείμενο της ιστορίας του δεν υπήρξε ποτέ η εμφανής τρομοκρατική πράξη αλλά η συμβολή της τρομοκρατίας μέσα από την άρθρωση του καθημερινού λόγου. Κάτω από αυτή την οπτική, η προαναγγελθείσα έκρηξη έχει πολλαπλά υπερκερασθεί και συνάμα εγκλωβιστεί νοηματικά μέσα στις συμβολικές εκρήξεις των αθών υποψήφιων θυμάτων της. Των, κατ' ευφημισμόν, Πολιτών της Σιωπής που πίσω από τα σφραγισμένα παράθυρα επιτελούν καθημερινά λεκτική ή άναρθρη (βωδή) τρομοκρατία στις καθημερινές τους σχέσεις.

Σ' αυτό το πλαίσιο, η πολυφωνία του μυθιστορήματος δεν μπορεί να νοηθεί παρά ως μια ακτινωτή διάρθρωση ενός πολυκεντρικού αντικατοπτρισμού. Η ανθοπώλις/τρομοκράτισσα δεν συνιστά παρά την υλική έκφραση μιας εν δυνάμει δράσης που έχει ήδη επιτελεστεί αλλά και θα επιτελείται στο μέλλον: η μικρή Χριστίνα με τον παράδοξο και αληθοφανή λόγο της δεν εκφράζει παρά τον ιδεολογικό λόγο της τρομοκρατίας. Μετά την πραγματική έκρηξη θα εισχωρήσει στον κόσμο των φυτών, συνδηλώνοντας έτσι την υλική συνέχεια της τρομοκρατίσας.

Η ετοιμοθάνατη γριά του επανόροφου, από την πλευρά της, εκφέρει τον δικό της φαντασιακό λόγο, αυτόν που θα εξέφερε, πιθανόν, η τρομοκράτισσα, σ' ένα χρόνο μελλοντικό. Ο τρομερός δόλος της, εξάλλου, δεν είναι παρά συμβολική έκφραση συνεχών εκρήξεων, εξίσου ανεξέλεγκτων και τρομοκρατικών για τους παρόντες. Οι τρεις γυναίκες δε μπορούν να ιδωθούν παρά ως τρεις διαφορετικές εκφράσεις ενός και του αυτού δρώντος, αρθρωμένου στην τριπλή του χρονική διάσταση: παρόν, παρελθόν και μέλλον. Γι' αυτό και ο λόγος τους προβάλλει αδιαφοροποίητος, συγκερασμός ενός πολυσχιδούς «είναι» που λειτουργεί ως υποβολέας μιας ενιαίας λεκτικής έκφρασης που κινεί το νήμα της μυθοπλασίας. Γιατί, σε τελευταία ανάλυση, ο φόβος της έκρηξης του κτιρίου δεν αποτελεί παρά το φόβο των αλληπάλων συμβολικών εκρήξεων που ήδη επήλθαν στο εσωτερικό του. Ίσως, έτσι, το απέναντι ανθοπώλειο, έχοντας ήδη διαβρώσει το εσωτερικό των διαμερισμάτων με τα παράξενα φυτά του, είχε ήδη επιτελέσει το χρέος του: τη συμβολική ανατροπή μιας κατεστημένης τάξης πραγμάτων. Αυτό αρκεί.

Δημήτρης Τσατσούλης

Γιατί η Ελλάδα;

Jacqueline de Romilly, *Γιατί η Ελλάδα; Αθήνα, 1993, εκδ. Το Άστυ*.

Ένα ακόμη βιβλίο της Jacqueline de Romilly, αυτής της θαυμάσιας ελληνίστρας της εποχής μας, κυκλοφόρησε, τις μέρες αυτές, από τις εκδόσεις «Το Άστυ». Τίτλοφορείται: «Γιατί η Ελλάδα;» - «Pourquoi la Grèce?».

Το ερώτημα, καθόλου μονοσήμαντο, τίθεται από την ίδια τη συγγραφέα: Γιατί ανάλωσε μια ζωή στη μελέτη της αρχαίας ελληνικής γραμματείας; Γιατί έγραψε πάνω από είκοσι βιβλία αφιερωμένα όλα στα μεγάλα κλασικά κείμενα, τον Όμηρο, τους τραγικούς, τους σοφιστές, τον Θουκυδίδη, στα προβλήματα της ελληνικής δημοκρατίας;

Έπονται οι απαντήσεις: Γιατί η Ελλάδα παραμένει τροφός και πηγή του σύγχρονου πολιτισμού μας

ή, αν προτιμάτε του «πνεύματος του δυτικού πολιτισμού μας». Γιατί τα ελληνικά κλασικά έργα παραμένουν, επί είκοσι ή τριάντα αιώνες, εξαιρετικά «επικάια», λες και «έχουν γίνει για όλες τις εποχές»! Γιατί ο Θουκυδίδης - ο αγαπημένος ιστορικός της Jacqueline de Romilly - «με λίγες λέξεις, με φράσεις πυκνές, υπερήφανες, γεμάτες νόημα και λεπτότητα» σκεφτόταν «για μας, πριν από μας»! Γιατί η Ελλάδα άφησε την πρώτη πραγματική λογοτεχνία του δυτικού κόσμου. Και προπαντός, γιατί όλα αυτά τα ανυπέρβλητα κλασικά έργα - έργα αναζητήσεων - προσπάθησαν να εισχωρήσουν «στο βάθος του ανθρώπου». Γι' αυτό και τα πάντα - οι ήρωες, οι μύθοι, τα σύμβολα, τα θεωρητικά σχήματα, ακόμη και οι θεοί - ανθρωποποιούνται, για να δοθεί έμφαση στο «ανθρώπινο», που, από το προσωπικό και το μερικό, περνά στο καθολικό, το οικουμενικό.

Γο «Γιατί η Ελλάδα;», με πρόλογο του ακαδημαϊκού κ. Γ. Κ. Βλάχου, είναι το δεύτερο βιβλίο της γαλλίδας ελληνίστριας που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις «Το Άστυ». Πέρσι, κυκλοφόρησε το «Βάστα καρδιά μου» (εμπνευσμένο από τη γνωστή κραυγή της Οδυσσέας), σε μετάφραση της Μπάμπης Αθανασίου. Στο «Γιατί η Ελλάδα;», ο αναγνώστης χαιρείται την «ανατομία του ελληνικού πολιτισμού», με τα «ανοίγματα προς τους άλλους» - αυτά τα «ανοίγματα», τα οποία η σύγχρονη Ελλάδα (μια και μας χτύπησε η «πετριά»!) αρνείται, στο όνομα κάποιας... ονοματολογίας!

Το «Γιατί η Ελλάδα;» μετέφρασε σε ωραία ελληνικά, με υψηλό αισθημα ευθύνης, η Μπάμπη Αθανασίου και η Κατερίνα Μηλιαρέση.

Σοφ. Χρυσοστομίδης

μυθιστορηματική παρωδία

κ Μίλιγκαν, Μουρλό. *Μια
νδέξικη φαντασία*. Μετ.
Καλλιφατιδή.
Ανιώς, Αθήνα, 1992.

Ο Μίλιγκαν, γεννημένος το 1910 στην Ινδία, είναι μάλλον άγνωστος στην Ελλάδα, έχει δε μείνει μεταξύ άλλων από μια άσημη έκδοση με χιουμοριστικές αφίσες προσωποποιήσεων του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Η ιστορία του Μικ Μουρλό, ενός αγγλικού που ζούσε με την οικογένειά του στις φτωχογειτονιές του Λονδίνου, είναι η φανταστική και παράλογη ιστορία διεκδίκησης από τον άνθρωπο αυτόν του βασιλικού θρόνου της Ιρλανδίας. Ένα μυθιστόρημα που δεν μπορεί να επιδιώξει αυτή την άσκηση ως χαλαρό συνδυαστικό κείμενο επιμέρους σύντομων κεφαλαίων που εισάγουν τα πλέον παλαιά πρόσωπα, τα οποία αποπεριστασύνονται ή λιγότερο ή και περισσότερο στην όλη εξέλιξη της δράσης. Κάτι, άλλωστε, που ελάχιστα μπορεί να απασχολεί τον αφηγητή, αυτόν, η κάθε επιμέρους ιστορία που εκτυλίσσεται με αφορμή την ξαφνική είσοδο ενός νέου ήρωου είναι η αφορμή για μια ανάλυση καταστάσεων, θεμάτων, νοοτροπιών και κοινωνικών συνθηκών της Ιρλανδίας ή της Αγγλίας, ένα καινούργιο «καλαμπούκι» ή ένα παιχνίδι με τη γλώσσα, ή απλώς και παρεισφρικό, ή ως ώρες εκείνες που όλοι θαυμάζουν και ξαφνικά κάποιος φαντασίζει να βγει από την πλήρη ανωνυμία.

Ο χιούμορ του βιβλίου αναμφισβητητα πλεονάζει. Δεν είναι πάντοτε αποτελεσματικό. Αντίθετα από αυτό που θα μπορούσε κανείς, ελάχιστα ανατρεφεί. Η όλη δόμηση του μυθιστορηματος δεν αφήνει τέτοια περιθώρια. Είναι στιγμές που η υπερβολή γίνεται ανούσια, η έλλειψη κωμικής της συνάφειας με την έλλειψη βαρετή, με δύο λόγια η παρωδία για την πλάκα χωρίς αποδέκτη άλλον από το γράφοντα συνιστά αυτοπαρωδία που ίσως θα ευαν κάποιος αποδομιστής, όχι η ίδια η λογοτεχνία. Η υπερβολή ακολουθείται από κωμολογία που μάλλον ενοχλεί και διασκεδάσει. Αναρωτιέται κανείς για το τι θα έχανε το ελληνικό αν δεν μεταφραζόταν το

βιβλίο τούτο στα ελληνικά. Αν σκεφτούμε ότι, συχνά, κάποιοι δεν παύουν να μεμψιμοιρούν για το σύγχρονο ελληνικό μυθιστόρημα, κατηγορώντας τους συγγραφείς για τον εγκλεισμό του στα ελληνικά και μόνον πλαίσια.

Η μετάφραση ακολουθεί με συνέπεια το ύφος του βιβλίου. Στις ανορθογραφίες των εμβόλιμων κειμένων, όπου η γλώσσα καταστρατηγείται σκοπίμως, οι ανατροπές είναι τόσο ακραίες που δεν

προκαλούν γέλιο αλλά βαρεμάρα, ιδίως όταν αυτό επαναλαμβάνεται αρκετές φορές. Ως προς την τυπογραφική απόδοση των ονείρων/φαντασιώσεων του Μουρλό ως βασιλέα, φαντασιώσεις που παρεμβάλλονται στο κυρίως κείμενο, η ανιστορική επιλογή των βυζαντινών τυπογραφικών μάλλον ξενίζει τον αναγνώστη και θα πρέπει να θεωρηθεί ανεπιτυχής.

Δημήτρης Τσατσούλης

Η εξάρτηση και η ερμηνεία της

Γιώργος Πιντέρης, *Έρωτας,
Αγάπη και Εξάρτηση*. Όταν η
καρδιά κάνει λάθος.
Ψυχολογία. Εκδόσεις Θυμάρι,
Αθήνα, 1993.

Ο Γ. Πιντέρης, όχι μόνο πολυγραφότατος ψυχολόγος, αλλά γνωστός και από τις τηλεοπτικές εκπομπές που επιμελείτο παλαιότερα με συναφή θέματα, επιχειρεί και σε αυτό το βιβλίο του, την άμεση και συχνά εκλαϊκευμένη προσέγγιση του ζητήματος του έρωτα, της αγάπης και της εξάρτησης. Ο υπότιτλος είναι ενδεικτικός και της γενικότερης φιλοσοφίας που διέπει την προσέγγιση των τριών αυτών βασικών θεμάτων. Παρά τις κάποιες αναφορές στους κοινωνικούς παράγοντες, η ανάλυση, όπως άλλωστε κάθε ψυχολογική απόπειρα ερμηνείας τέτοιων φαινομένων, επικεντρώνεται στο άτομο ή, το πολύ, στη διαπροσωπική σχέση του ζευγαριού, τουλάχιστον στα κομμάτια εκείνα όπου γίνεται αναφορά σε ψυχολογική θεωρία και ορολογία. Αντίθετα, εκεί όπου επιχειρείται μια προσωπικότερη και αμεσότερη επαφή με τον αναγνώστη μέσα από προσωπικά βιώματα του συγγραφέα, η ανάλυση γίνεται ελάχιστα πειστική, ενώ τα παραδείγματα που παρατίθενται είναι λίγο-πολύ κοινότοπα ως προς τα προβλήματα που θίγουν, αν όχι απλοποιητικά. Είναι γεγονός ότι οι σχέσεις ενός ζευγαριού είναι περισσότερο σύνθετες, ενώ οι έννοιες της αγάπης, του έρωτα και κυρίως της εξάρτησης περισσότερο πολύπλοκες, ώστε μέσα από κάποιους ορισμούς τους να μπορούμε να πούμε ότι υπάρχουν ή δεν υπάρχουν, ότι καλώς ή κακώς το ζευγάρι συνεχίζει ή διακόπτει τη συμβίωσή του. Ο συγγραφέας, παρ' όλα αυτά, τοποθετεί κάποια επί μέρους ζητήματα σε σωστή βάση, με την έννοια ότι τα προσδιορίζει, τα ορίζει και τα οροθετεί, ώστε ο αναγνώστης του να μπορεί να συνειδητοποιεί ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει στη σχέση του δεν είναι μοναδικά αλλά απασχολούν τους πάντες σήμερα, άρα έχουν κυρίως κοινωνική φύση. Μόνο η λύση που θα επιλέξει είναι «μοναδική», χωρίς αυτό να σημαίνει υποχρεωτικά ότι είναι η σωστή ή η λανθασμένη. Κι αν μη ξαχνάμε ότι η υπερβολική μας ευαισθητοποίηση στα ψυχολογικά προβλήματα και επομένως η συνεχής μας ενασχόληση με την ψυχολογική μας κατάσταση, πέρα από την έξαρση του ατομισμού που υποδηλώνει, αποτελεί μια σύγχρονη πολυτέλεια που συχνά επιδεινώνει αντί να αμβλύνει τα προβλήματα, επεκτείνοντάς τα και στους ανθρώπους που ζουν μαζί μας.

Δ.Τ.

της Μαντάμ ντε Σεβινιέ (εκδ. Δελφίνι, μετάφραση εισαγωγή: Βασιλική Χασάνδρα, 1993)· μια έκδοση εξαιρετικά φροντισμένη και καλαίσθητη-θαυμάσιο το εξώφυλλο της Τατιάνας Ραίση-Βολανάκη- που πραγματοποιήθηκε με τη συνεργασία του Κέντρου Λογοτεχνικής Μετάφρασης του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών.

Μια συνάντηση δύο συγγραφέων, τόσο διαφορετικών όσο ο Παντελής Πρεβελάκης και ο Γιάννης Ρίτσος κάνει το βιβλίο του πρώτου ιδιαίτερα σημαντικό. Αναφέρομαι στην επανέκδοση του βιβλίου του Παντελή Πρεβελάκη, *Ο ποιητής Γιάννης Ρίτσος*· συνολική θεώρηση του έργου του (εκδ. Βιβλιπωλείον της «Εστίας», 1993)· κι αν έχουν περάσει έντεκα χρόνια από την πρώτη του έκδοση! η άποψη του Πρεβελάκη αποκτά όλο και μεγαλύτερη επικαιρότητα.

Να ακούω καλά τ' όνομά σου: ένα θαυμάσιο μυθιστόρημα του Σωτήρη Δημητρίου (εκδ. Κέδρος 1993)· πρόκειται για την ιστορία μιας ηπειρώτικης οικογένειας από το 1943 ως σήμερα και συγχρόνως είναι ένα οδοιπορικό στη Νότια και Βόρεια Ήπειρο, την Αλβανία, και στη σύγχρονη Ελλάδα με αναφορές στον πόλεμο, την ομηρία και την απελευθέρωση.

ο χαρτοκόπτης

Αγωγή και καταγωγή

Ο πολιτισμός αποτελεί αγαθό που εξάγεται: αυτό το γνωρίζουν και τα ροδάκινα. Επιπλέον όμως ξέρουν, μπορούμε να πούμε, ότι χωρίς καλή συσκευασία η παραγωγή αχρηστεύεται. Αν, επομένως, μας απασχολεί η θέση των Ελλήνων στη διεθνή οικονομία του πολιτισμού, επίκεντρο του προβληματισμού πρέπει να αποτελεί «το πώς εξάγονται» τα πολιτιστικά αγαθά και όχι η αυτονόητη απαίτηση για εξαγωγή τους, όταν μάλιστα η υποκατάσταση των πολιτιστικών εισαγωγών αποδεικνύεται ανεπαρκής. Πρόκειται για ζητήματα που διεκδικούν προτεραιότητα σε οποιονδήποτε δημόσιο διάλογο σχετικά με το μέλλον του ελληνισμού.

Η εικόνα που έχει η Ελλάδα για τον εαυτό της και η εικόνα που έχουν άλλοι για την Ελλάδα δεν συμπίπτουν. Η διαπίστωση αυτή αποτελεί αφετηρία αναζητήσεων και μέσο θεραπείας, όχι μόνο μιας εθνικής αυταρέσκειας (με φάρμακο μια εικόνα χειρότερη – από αυτήν που έχουμε οι ίδιοι – την οποία έχουν άλλοι για εμάς), αλλά και μιας αυτομαστιγωτικής κακομοιριάς (με φάρμακο μια εικόνα καλύτερη που έχουν άλλοι για εμάς). Σε σχέση με την αυταρέσκεια, η κακομοιριά είναι ένα είδος «αντίστροφου εθνικισμού»: αφού δεν είμαστε οι καλύτεροι, θα είμαστε οι χειρότεροι. Δεν γίνεται όμως να είμαστε αυστηροί με τον εαυτό μας, αν δεν είμαστε αυστηροί και με τους άλλους. (Αν, φερ' ειπείν, εταίροι δυσκολεύονται με τη συμμετοχή μας, ας φύγουν επιτέλους από την Ευρωπαϊκή Ένωση και ας μας αφήσουν στην ησυχία μας! Σε μια ένωση δεν ανήκουν εκείνοι που «δυσκολεύονται», όχι αντιστρόφως).

Εφόσον υπάρχει σαφήνεια για το ποιοι είμαστε, η διαύγεια της σκέψης μας αυξάνει όταν επιχειρούμε να σκεφθούμε όπως σκέπτονται άλλοι. Με άλλα λόγια, στο θέμα των πολιτιστικών εξαγωγών, καθοριστικό ρόλο παίζει η «ζήτηση». Σημαντικότερο από το τι θέλουμε να πουλήσουμε εμείς είναι το τι θέλουν να αγοράσουν οι άλλοι. Μόνο μια «πολιτιστική υπερδύναμη» μπορεί να επιβληθεί – και αυτό όχι πάντοτε στην αγορά. Αν η Ελλάδα ήταν μια τέτοια υπερδύναμη, τα πολιτιστικά επιχειρήματά της στο ζήτημα των Σκοπίων θα είχαν μεταπείσει την παγκόσμια κοινότητα. Έτσι όμως όπως διαμορφώνεται η παγκόσμια πολιτική, περισσότερο πειστικά στο ζήτημα αυτό έχουν αποδειχθεί τα επιχειρήματα εθνικής ασφαλείας. Για τις μικρότερες χώρες, η εξασφάλιση της πολιτιστικής ακτινοβολίας τους είναι αποτέλεσμα μακρόσυρτων διαδικασιών. Επιφυλάσσονται δυσάρεστες εκπλήξεις σε όσους θεωρούν δεδομένο ένα πολιτιστικό προβάδισμα.

Το γεγονός ότι οι Έλληνες συχνά συμπεριφέρονται ως πολίτες μιας πολιτιστικής υπερδύναμης είναι αποτέλεσμα της ιστορικής εμπειρίας τους. Πυρήνα κάθε πολιτιστικής ταυτότητας αποτελεί η σχέση που διαπλάθεται με το παρελθόν. Στην περίπτωση των Ελλήνων, η σχέση τους με το δικό τους παρελθόν είναι σχεδόν ταυτόχρονα μια σχέση με το παρελθόν του σύγχρονου κόσμου. Η Ευρώπη και ο μεταμεσαιωνικός κόσμος οικοδομήθηκαν με προνομιακή αναφορά στην ελληνική αρχαιότητα. Σε σχέση πάντα με τις ανάγκες άλλων, το προνόμιο αυτό της καταγωγής διαμόρφωσε ένα κίνημα φιλελληνισμού. Παρέμεινε αδιερεύνητη όμως η εχθρότητα που επίσης προκαλείται από την προνομιακή θέση των Ελλήνων στον παγκόσμιο πολιτισμό, η σκοτεινή δηλαδή πλευρά του φιλελληνισμού, το αίσθημα που ονομάζω ελληνοφοβία.

Παρατηρείται σήμερα μια υποχώρηση του φιλελληνισμού, την οποία οι Έλληνες είτε αποφεύγουν να διαπιστώσουν είτε αποδίδουν συλλήδην σε ανθελληνικές διαθέσεις. Πρόκειται ωστόσο για ένα φαινόμενο σύνθετο που συμπίπτει με την ανασυγκρότηση των δυτικών κοινωνιών στην εποχή μας. (Η πολυπολιτισμική ιδεολογία ως «απάντηση» στα προβλήματα πολυεθνικών κοινωνιών επιταχύνει, λ.χ., την αποδυνάμωση των κλασικών σπουδών). Γεγονός πάντως είναι ότι η συμπεριφορά των Ελλήνων και η ιστορική συγκυρία – ειδικότερα οι εξελίξεις στα Βαλκάνια – επιδεινώνουν σοβαρά το γενικότερο κλίμα επιτρέποντας απροκάλυπτες εκφράσεις ελληνοφοβίας σε ορισμένες περιπτώσεις.

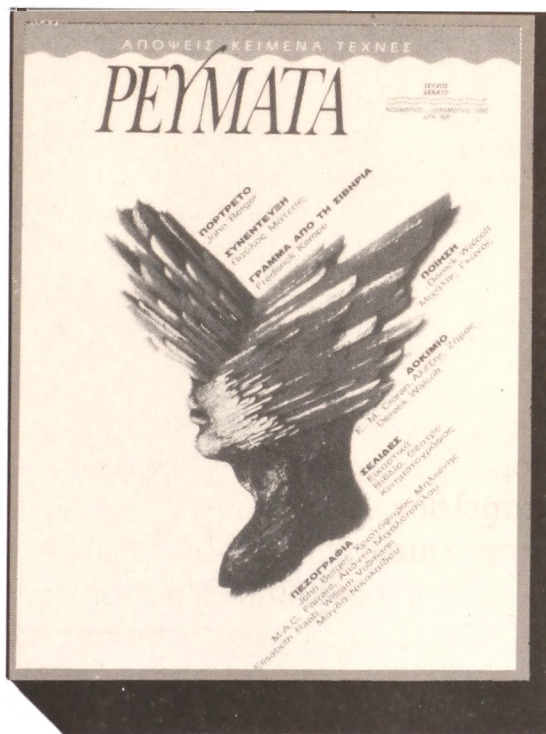
Στις συνθήκες αυτές, τα αποτελέσματα μπορεί να είναι αρνητικά αν οι ελληνικές πολιτιστικές εξαγωγές ισοδυναμούν με προβολή της καταγωγής των Ελλήνων όπως την αντιλαμβάνονται οι ίδιοι. Ενισχύοντας τους σημαντικούς θύλακες της διασποράς και φιλελληνικούς κύκλους και εξασφαλίζοντας την ενεργό παρουσία της σύγχρονης ελληνικής δημιουργίας, καθοριστικό άξονα προβολής στο εξωτερικό του ελληνικού πολιτισμού – που δεν έχει μέχρι σήμερα αξιοποιηθεί συστηματικά – πρέπει να αποτελέσει η κατάδειξη της επιρροής του ελληνικού πνεύματος σε διεθνώς γνωστούς ξένους καλλιτέχνες και διανοούμενους. Αφαιρώντας έτσι την (καλή ή κακή) πρόθεση, η δραστηριοποίηση αυτή μεταθέτει την εξαγωγή πολιτισμού από ζήτημα «καταγωγής» σε ζήτημα «αγωγής». Αυτά όμως είναι θέματα που θα χρειαστεί να συζητηθούν κάποια άλλη φορά.

(Το τελευταίο βιβλίο ποίησης του Γιώργου Χουλιάρα, με τον τίτλο «Fast Food Classics», κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Ψυλόν το 1992. Ζει στη Νέα Υόρκη από το 1975).

ΑΠΟ ΤΟΝ

ΓΙΩΡΓΟ
ΧΟΥΛΙΑΡΑ

Σκάψτε πιο βαθιά.

Διαβάζετε εφημερίδες για να ενημερώνεστε. Διαβάζετε περιοδικά για να μαθαίνετε π συμβαίνει. Τώρα διαβάζετε *Ρεύματα* για να πάτε λίγο *πο βαθιά*. *Ρεύματα*. Με απόψεις. Με κείμενα. Για τις τέχνες, τα γράμματα, τη λογοτεχνία, το θέατρο, τον κινηματογράφο, το βιβλίο, τα εικαστικά, τη μουσική. Με συνεργάτες όπως οι Ρέιμοντ Κάρβερ, Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες, Τρούμαν Καπότε, Δημήτρης Νόλλας, Κώστας Μουρσελάς, Τσέσλαβ Μίλοζ, Παύλος Μάτεσις, Πέτρος Αμπατζόγλου, Γιώργος Σκαμπαρδώνης, Έρση Σωτηροπούλου, Βάτολαβ Χάβελ, Άλεν Γκίνσμπουργκ, Τζούλιαν Μπαρνς, Μπρους Τσάουιν, Εντουάρντο Γκαλεάνο, Άμος Οζ, Νίκος Χουλιαράς, Λόρενς Φερλινγκέτι, Αλέξης Ζήρας, Έρνεστ Χέμινγκγουεϊ, Ηλίας Κουτσούκος. *Ρεύματα*. Απ' το 1991. Το πιο καλά πληροφορημένο λογοτεχνικό περιοδικό.

☐ Ναι, στείλτε μου τα *PEYMATATA*. Γράψτε με συνδρομητή για το 1994. Σας στέλνω 3.600 δρχ.-προς 600 δρχ. το τεύχος αντί των 800 που είναι στα περίπτερα και τα βιβλιοπωλεία.

ΟΝΟΜΑ _____

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ _____

ΠΟΛΗ _____ ΤΤ _____

PEYMATATA
ΑΠΟΦΕΙΣ • ΚΕΙΜΕΝΑ • ΤΕΧΝΕΣ

PEYMATATA, Πινδάρου 44, 106 73 Αθήνα

1993 🐉 ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ 🐉 1993

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ / ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΝΤΟΡΑ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Η πρόβα του νυφικού
(Μυθιστόρημα)

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Το χέρι κάτω από το ρούχο
(Μυθιστόρημα)

ΝΕΝΗ ΕΥΘΥΜΙΑΔΗ

Οι πολίτες της σιωπής
(Μυθιστόρημα)

ΖΥΡΑΝΝΑ ΖΑΤΕΛΗ

Και με το φως του λύκου επανέρχονται
(Μυθιστόρημα σε δέκα ιστορίες)

ΒΑΣΙΛΗΣ ΖΙΩΓΑΣ

Όπως τα κούρντισες, Θε' μου
(Μυθιστόρημα)

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΙΖΗΛΟΣ

Στα μάτια της τίγρης
(Μυθιστόρημα)

ΗΛΙΑΣ ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΣ

Μαύρο πουλί στο βλέμμα
(Νουβέλα)

ΚΩΣΤΑΣ ΛΟΓΑΡΑΣ

Παλιές αμαρτίες
(Διηγήματα)

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΛΥΜΠΕΡΑΚΗ

Τα δέντρα
(Μυθιστόρημα)

ΤΑΤΙΑΝΑ ΓΚΡΙΤΣΗ-ΜΙΛΛΙΕΞ

Το αλώνι της Εκάτης
(Μυθιστόρημα)
Ημερολόγιο

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΡΑΜΟΣ

Βρεγμένο ρούχο
(Διηγήματα)

ΜΑΞΙΜΟΣ ΟΣΥΡΟΣ

Πολιτεία
(Ποιητικό αφήγημα)

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

[Το λάβαρον]
(Νέα, ολοκληρωμένη έκδοση)

Ερώτων και ασπασμών λαμπρόν απάνθισμα

(52+1 διηγήματα Ελλήνων συγγραφέων
γραμμένα και εικονογραφημένα για το Playboy)

ΦΑΙΔΩΝ ΠΑΤΡΙΚΑΛΑΚΙΣ

Θεράπευαν με την μουσική
(Μυθιστόρημα)

ΤΑΣΟΣ ΡΟΥΣΣΟΣ

Ο καιρός της Λίζε
(Νουβέλα)

ΓΙΩΤΑ ΣΕΧΙΔΟΥ

Η Καλάμιτς που μισούσε τ' Άλογα
(Μυθιστόρημα)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΚΟΥΡΤΗΣ

Το συμπόσιο της Σελήνης
(Μυθιστόρημα)

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΣΦΥΡΙΔΗΣ

Τίμημα χωρίς αντίκρισμα
(Διηγήματα)

ΑΡΗΣ ΦΑΚΙΝΟΣ

Το κάστρο της μνήμης
(Μυθιστόρημα)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ / ΠΟΙΗΣΗ

ΜΙΧΑΛΗΣ ΓΚΑΝΑΣ

Παραλογή

Μαύρα λιδάρια

ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΜΟΥΝΤΕΣ

Τα αντίποινα

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΟΥΛΙΟΣ

Αντί της σιωπής
(Ζωγραφική: Τάσος Μανιζαθίνος)

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΣΑΠΟΥΝΤΖΗ

Η κλινήρης Δευτέρα

ΝΤΙΝΟΣ ΣΙΩΤΗΣ

Η μηχανή των μυστικών

ΑΛΕΞΗΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ

Αρχιτεκτονική εσωτερικών χώρων

γιατί ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΔΥΝΑΜΩΝΟΥΝ ΤΟ ΜΥΑΛΟ